

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BOGEN OM
J.C.

SKREVET AF HANS VENNER

WESTERMANN

BOGEN OM
J. C.

SKREVET AF HANS VENNER

I denne Serie udkom tidligere:

BOGEN OM KNUD

skrevet af hans Venner,
redigeret af Forfatteren Peter Freuchen

BOGEN OM BIRCK

skrevet af hans Venner,
redigeret af Professor, Dr. polit. Axel Nielsen

BOGEN OM JOHANNES

skrevet af hans Venner,
redigeret af Provst, Dr. theol. Michael Neiiendam

BOGEN OM J. C.

S K R E V E T A F H A N S V E N N E R

WESTERMANN

KØBENHAVN MCMXLVI

COPYRIGHT 1946
by
WESTERMANN'S FORLAG
COPENHAGEN

Redigeret af
fbv. Udenrigsminister, Dr. phil. L. Moltesen

Billedredaktør:
Rigsdagsbibliotekar Victor Elberling

Smudsomslag:
Otto Christensen

Medaillonen paa Kartonomslaget
efter et Relief i Rigsdagens Læseværelse af
Carl Mortensen

Vignetter:
Palle Nielsen

KLICHEER: ILLU-GRAFIA

Trykt i
DYVA & JEPPESENS BOGTRYKKERI A-S
KØBENHAVN

INDHOLD

1 ... SIDE 11

Mennesket og Politikeren

*Af Rigsdagsbibliotekar
Victor Elberling*

2 ... SIDE 81

Sølvbryllupsadressen

21. November 1904

3 ... SIDE 87

Kirkepolitikeren

Af fhv. Kirkeminister, Departementschef Valdemar Holbøll

4 ... SIDE 107

J. C. som Forsvarsminister

*Af fhv. kgl. Gesandt, Kaptajn,
Kammerjunker Frits Cramer*

5 ... SIDE 135

Med Kong Frederik paa Islandsfærden 1907

*Af fhv. kgl. Gesandt, Kaptajn,
Kammerjunker Frits Cramer*

6 ... SIDE 153

Smaatræk og Anekdoter

*Ved Rigsdagsbibliotekar
Victor Elberling*

7 ... SIDE 167

For Rigsretten

*Af Højesteretssagfører
H. H. Bruun*

8 ... SIDE 179

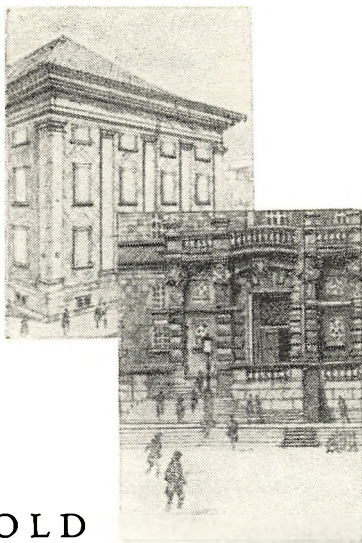
Den ideelle Formand

*Af fhv. Folketingssekretær
Th. Kofod*

9 ... SIDE 185

„Dannevirke“s Stifter og første Leder

Af Oberstløjtnant Helge Bruhn

10 ... SIDE 203

I Hedeselskabets Tjeneste

*Af Hofjægermester
Christian D. Lüttichau*

11 ... SIDE 213

J. C. Christensen som jeg kendte ham

*Af fhv. Handelsminister
M. N. Slebsager*

12 ... SIDE 223

Søn af Jyllands Jord

*Af Gaardejer, fhv.
Landstingsmand Mads Degnbol*

13 ... SIDE 239

Spredte Bemærkninger

*Af Professor, Dr. med.
Ernst Schmiegelow*

14 ... SIDE 253

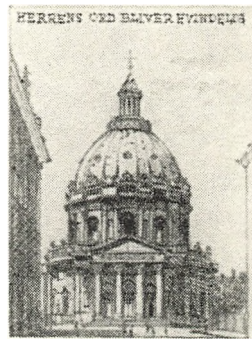
Det hemmelige Møde

*Af fhv. Minister,
Seminarieforstander J. Byskov*

15 ... SIDE III

En J. C. Christensen Mosaik

*Ved Rigsdagsbibliotekar
Victor Elberling*

Mennesket og Politikeren

AF RIGSDAGSBIBLIOTEKAR VICTOR ELBERLING

Mennesket og Politikerens

Den Foraarsdag i Aaret 1924, da J. C. Christensen forlod Folketinget for stedse, blev Rigsdagen fattigere, og den Decembermorgen seks Aar senere, da han lukkede sine Øjne, mistede Danmark en af sine bedste Sønner. Det følte stærkt hos alle i samme Øjeblik, Dødsbudskabet naaede frem, stærkest i Vestjylland, hvor han var elsket som faa, men fra alle Sider i Landet deltog man i Sorgen, og Savnet af ham er ikke blevet mindre med Aarene. Det gamle Ord: *Den Mand lever, hvis Navn forkyndes*, har evig Gyldighed, og J. C. Christensens Navn vil blive forkyndt, saa længe Virkningerne af hans politiske Gerning spores herhjemme, og saa længe Mindet om hans enkle og stærke Personlighed lever i det danske Folk.

I Folkestyrets Historie, der nu nærmer sig Hundredaaret, er der mange Navne, der lever langt ud over den Tid, de virkede i, men blandt dem er der fire, der hæver sig frem og idelig forkyndes. Det er *Monrad, Estrup, J. C. Christensen og Stauning*.

Monrad, Frihedsforkæmperen, Grundlovens Fader, den uudgrundelige Sjæl, som vilde, at det danske Folk skulde kæmpe til sidste Mand, da Sønderjylland var tabt.

Estrup, den stejle Højrefører, den dygtige Godsejer, den forudseende Indenrigsminister, den kongetro Mand, hvis Politik trods alt var forfejlet, fordi han ikke havde Folket bag sig.

J. C. Christensen, Vogterdrengen, Skolelæreren og Kirkesangeren, med den stærke Vilje og den maalbevidste politiske Stræben, der fandt de rette Veje frem, udrettede meget og kunde have udrettet mere, hvis ikke en ond Skæbne havde ramt ham just, da han stod paa Højdepunktet af sin Bane.

Og endelig *Stauning*, Bydrengen og Cigarsorterereren, der med det arbejdende Folks fulde Tillid bag sig førte den danske Arbejder frem i Lyset og skabte en Stand, der indtog sin Plads sideordnet med de andre.

Om Politik er der sagt, at det er Det Muliges, Det Opnaaeliges Kunst. Dette kunde med Rette sættes som Motto over J. C. Christensens hele politiske Gerning. Han forstod til Fuldkommenhed at mestre denne Kunst. Han spildte ikke sin Tid eller sine Kræfter paa fantastiske Beregninger endsige med Drømme om at skabe et ideelt Samfund, og det stillede sig saaledes, det blev Grundlaget for hans Bane i dansk Politik, at det netop var Forstaaelsen af denne Kunst som bedre end noget som helst andet, bedre end selv de mest straalende Egenskaber, førte til de politiske Reformers, Danmark havde Brug for og saa længe havde trængt til.

Hans Valgsprog var »Aand er Magt«. Det fandt man lidt anmassende for en Landsbyskolelærer. Det var en skarp Røg i Næsen paa adskillige ærede Medborgere, der følte sig i Pagt med Universitetet og den højeste Dannelse. Hvad kendte J. C. til Aand? Han var jo hverken aandrig eller i Besiddelse af høj Dannelse. Sandheden er, han var en Tilbeder af Aand; han mente, at der i Virkeligheden ikke fandtes anden Magt i Verden end Aand, og han har utvivlsomt valgt det, fordi han følte, at hvis ikke hans indre sjælelige Kræfter beherskedes af Aand, den Aand, der skyldtes guddommelig Oprindelse, var hans Gerning intet værd, hans Livskamp forgæves.

Forfatteren Kaj Munk fik sit første Præstekald i Vedersø, der ogsaa

blev hans sidste. Han kom dertil i 1924, det samme Aar J. C. sagde Farvel til Politiken, og han blev der til sin tragiske Død i 1944. Vedersø var Nabosogn til Stadil, hvor J. C. Christensen havde virket sin længste Tid som Lærer, og laa ikke langt fra Hee, hvor J. C. boede omtrent en Menneskealder. Kaj Munk, Øboen fra det sydøstlige Danmark, fra »Sydhavsøerne«, søgte dette Præsteembede i Vestjylland, et Land, der, som Kaj Munk sagde, var ham saa ukendt som Ruslands Indre. Hvad drog ham derhen? Han har selv sagt det. »Bl. a. J. C. Christensen. Den Jordbund, han var groet af, maatte være værd at omplantes i.« Finere, mere poetisk kunde en Kærlighedserklæring til Jydernes Land og til J. C. ikke være udtrykt.

I nogle Minder om J. C., som Kaj Munk skrev i »Jyllandsposten«, et Aar før lumpne Morderhænder berøvede Danmark en af dets lyseste Digteraander, hedder det et Sted:

»Af Karakter, af Personlighed var han nemlig saadan, at vi ikke nok kan minde hinanden om i Dag, at ogsaa den Slags Mænd har Danmark fostret. Guds frygt, Ubestikkelighed, Frygtløshed, Ro, Redelighed, Nøjsomhed, Guds frygt igen var nogle af de stolte Navne, som stod paa den Sokkel, der bar hans Kæmpeskikkelse.«

Og det kan tilføjes: I Aar som disse kan Mænd som han daarlig undværes, hvis vi skal komme igennem til lysere Tider. Han var det faste Punkt i Tilværelsen for mange Mennesker, saa længe han levede. Efter sin Død er han vedvarende et fast Punkt i Minderne, til hvilket mange Tanker gaar. Han er en Berigelse i Tilværelsen, ikke just for det, han udrettede, ikke just for det, han sagde, skønt det er godt det meste af det, men for det Liv, han levede, og for det Eksempel, han gav.

En Gang i 1918, da Rigsdagen stod foran Overflytningen til det snart genopførte Christiansborg, henvendte jeg mig til J. C. for at

spørge ham, om han ikke kunde skrive et lille Erindringsbillede fra den gamle Rigsdagskaserne i Fredericiagade, som vi nu snart skulde forlade. Jeg vilde samle en Bog om den, give dens Historie og dertil vilde jeg gerne sikre mig Bidrag fra Mænd, som kendte og holdt af den gamle Bygning.

»Jeg skal tænke over det. De skal snart høre fra mig.« Ikke mange Dage efter sendte J. C. mig et Manuskript, betitlet »Min første Dag i Rigsdagen«. Det var skrevet med hans faste, smukke Skrift og skildrede hans første Dag som Folketingsmand, den 24. Januar 1890. Paa Vejen ud til den gamle Kaserne gaar han forbi Marmorkirken og glæder sig over, at Bygningen er saa vidt fremskredet, — faa Aar efter blev den som bekendt indviet og taget i Brug, — og saa skriver han:

»Nu samles Rigsdagen til Aabningsgudstjeneste i den Kirke, og over dens Portal staar med gylden Skrift: »Herrens Ord bliver evindeligt!« Der er vist mangen Rigsdagsmand, der i Stilhed har spurgt sig selv: Hvorledes gaar det med vore Ord? De er mange, og de skrives op i store Bøger, men hvor er de? Lever de? Nej, de aller-allerfleste er døde for længe siden, og de faa, der er tilbage, er i Færd med at dø.«

Dette Udbrud er typisk for J. C. Christensen. Han var aldrig imponeret af sig selv, men satte, navnlig da han blev ældre, altid sin egen Gerning i Forhold til det, han betragtede som evige Livsværdier. Deraf den Ydmyghed i Sindet, der prægede ham, deraf hans jævne, ligefremme Maade at være paa overfor Alle.

Om den omtalte Bog »Rigdagskasernen 1884—1918« er forøvrigt at bemærke, at den aldrig blev til noget. Interessen for den gamle Kaserne tabte sig hurtigt, da man havde fundet sig til Rette i det ny Christiansborg, og man glemte den fuldstændig. J. C. Christensen kom en Dag nogle Aar efter til mig og sagde: »Jeg har lovet en Avis

et Bidrag til dens Julenummer. Har De noget imod, at jeg benytter den lille Artikel, De fik i sin Tid?»

Jeg kan ikke nægte, jeg blev flov. Ikke med et Ord havde jeg omtalt denne Sags triste Forløb for ham. Jeg vilde nødig erkende mit Forlis i det Spørgsmaal, navnlig overfor ham, der med saa stor Venlighed var kommet mig i Møde; paa den anden Side vilde jeg nødtigst skille mig af med Artiklen, som jeg fandt saare karakteristisk for J. C., og nu kom han her i al Stiltærdighed, uden et bebrejdende Ord, og mindede mig om min Forsømmelighed.

»Jeg skal sende den tilbage omgaaende.«

»Behøves ikke«, sagde J. C. »Jeg har en Afskrift liggende, den sender jeg Bladet, saa bliver de tilfreds dér, og saa kan De beholde Deres.«

Det er Aarsagen til, at jeg endnu har den gamle Artikel liggende i min Bordskuffe. Jeg betragter den som en stor Sjældenhed. J. C. skrev nemlig aldrig sine Taler ned, jeg har i hvert Fald aldrig iagttaget det. Ganske vist kunde der findes en Mængde Manuskripter til Artikler rundt omkring i Landet, for J. C. kunde vanskeligt sige Nej til Anmodninger fra Aviser og Ugeblade, og særlig, naar det drejede sig om Julenumre. Men er de bevarede?

Januar 1890, da J. C. begyndte sin Rigsdagsgerning, var han 33 Aar gammel. Man kan forbavses over, at en Mand med saa mange medfødte Betingelser for Politik saa sent kom ind paa den Scene, hvor han hurtigt fik en af Hovedrollerne. Det er ellers en Kendsgerning, at udprægede Politikere begynder tidligt. Jeg skal blot nævne Navne som Estrup, Lars Dinesen, Kl. Berntsen, Anders Nielsen, Jacob Scavenius, Zahle og Christmas Møller. De var alle fra 25 til 29 Aar, da de indtraadte i Folketinget. Det var nu ikke saaledes, at det manglede paa Opfordringer til J. C. Man havde tidligt faaet Øje

for hans Brugbarhed, han blev i 1888 valgt til Formand for Sogneraadet i Stadil og var allerede paa den Tid kendt og skattet der paa Egnen.

Men hvad var Grunden?

Først og fremmest, at han følte sig stærkt bundet til den Skolegerning, som han baade holdt af, og som interesserede ham i høj Grad, og vel inderst inde en Følelse af, at Politiken, som fra tidligste Tid havde draget ham stærkt, indeholdt et farligt Moment for hans Aandsfrihed i dybeste Forstand, Frygten for at Politiken skulde tage ham helt, hvis han viede sit Liv til den.

J. C. skriver i sine Barndoms- og Ungdoms-Erindringer, der udkom Aaret efter, han havde sagt Rigsdagen Farvel, om den Tid, da han var omkring 20 Aar gammel: Jeg var Venstre, som man var det i mit Hjem, og jeg troede, at Bønderne kunde gøre en betydelig Indsats i vort offentlige Liv, *men min Interesse drejede sig først og fremmest om Skolen*. Da han godt 10 Aar senere blev opfordret til at stille sig som Venstres Kandidat i Ringkøbing-Kredsen, siger han i sit Svar til Vælgerne:

»Jeg har altid haft Lyst til at beskæftige mig med Politik, men tillige følt Ængstelse for at stille mig til Valg og det baade for Skolens, min Families og min egen Skyld, hvorfor jeg ogsaa altid har afslaaet enhver Opfordring i den Retning baade her og andet Steds. Naar jeg tager mod en saadan nu, da sker det trods denne Følelse, dels fordi Opfordringen stadig er kommet igen med større Styrke, men mest fordi, at det kommer mig for, at jeg ikke længer har Ret til at sige Nej«.

Op senere i Svaret, der staar i »Ringkjøbing Amts Dagblad« for 31. August 1889, siger J. C. videre:

»Nu stiller jeg mig altsaa til Valg; om jeg bliver valgt, veed jeg ikke, men bliver jeg valgt, da gaar jeg til en Gerning, som er besvær-

Den nyvalgte Folketingsmand
1890

lig og i mange Henseender ikke uden Fare for ens indre personlige Liv.«

Det staar altsaa ganske klart for J. C. Christensen, at han gaar ind til en Gerning, *som er besværlig og ikke uden Fare for hans indre personlige Liv*. Jeg tror nok, han lægger Hovedvægten paa dette sidste, selvom Hensynet til Skolen og Familien var af stor Betydning for ham. Han følte godt, at det at være Politiker var dyrekøbt. Det koster en Mand hans Privatliv, det afskar ham fra meget, som han for sit aandelige Velbefindendes Skyld daarligt kunde undvære. Naar han alligevel tilsidst tog imod Opfordringen, var det fordi han, som han sagde, ikke mente, at han havde Ret til at sige Nej. I sit Inderste føler han Kaldet, føler, at han kan gøre en Indsats til Gavn for Danmarks Fremtid.

Det er en udbredt Opfattelse, at det var C. Berg, der »opfandt« J. C. Christensen, og den er blevet gentaget saa ofte, senest ved J. C.'s Død, at det næsten betragtes som en Kendsgerning. Men for at bruge J. C. Christensens egne Ord, ganske vist anvendt paa et andet Forhold, »hvis det er en Kendsgerning, hører den i hvert Fald til de opdigtede.« Allerede i 1888 havde J. C. Christensen taget Stilling i den politiske Kamp paa Møder og i Samtaler Mand og Mand imellem og erklæret sig for absolut Modstander af Forligspolitikken, i Modsætning til Ringkøbing-Kredsens mangeaarige Folketingsmand M. P. Christiansen. Det var Grunden til, at Stemningen i Kredsen mere og mere havde samlet sig om den nye Sogneraadsformand i Stadil, og det var afgjort *Kredsens egne Vælgere*, der udpegede ham. Noget andet var, at han sluttede sig i et og alt til Bergs Politik, som han længe havde bekendt sig til, og at Berg anbefalede ham paa Sommerens Møder med et kommende Valg for Øje.

Og saa træder han da ind i den Rigsdag, som skulde blive hans Skæbne i endnu højere Grad end de flestes. Han havde længe betænkt

sig, men nu, da Tærningerne er kastede, satte han hele sin Kraft og sin stærke Vilje ind paa det nye Arbejde. Han blev Rigsdagens Mand fuldt ud og underkastede sig de Vilkaar, som er strenge for dem, der vil frem. Og han vilde frem. Hans Ærgerrighed var stor, men hver Dag gaar han forbi Marmorkirken, der taler sit tavse Sprog til ham og minder ham om al Tings Forfængelighed og Forgængelighed.

J. C. er i Beretninger, der beskæftiger sig med hans første Tid i Rigsdagen, skildret som et Guds Ord fra Landet. Det er en Misforstaaelse, som til Dels understøttes af Billeder af ham, der stammer fra en langt tidligere Tid af hans Liv. Man kan tværtimod sige, at man allerede dengang i hans Optræden sporede Antydninger af den Sikkerhed, som prægede hans Holdning saa stærkt i 90ernes sidste Aar og i Aarhundredets Begyndelse. Han havde ikke for intet behersket en Skole, en Landsbyskole ganske vist, i mange Aar, og nu havde han vundet stor Respekt hos sine Sognefolk ved at bestyre Sognets Anliggender. Som den Vestjyde, han var, saa han sig godt for og vovede sig ikke ud, før Grunden var nøje prøvet. Han talte næsten ikke i de første Aar, men arbejdede saa meget des mere. Kendt er hans ihærdige Studium af Rigsdagstidende i de sene Aftentimer i den ellers saa tavse Bygning, og om Dagen under Møderne i Folketinget kunde han fra sin Plads paa den bageste Række i Salen med Ryggen ud mod Rigsdagsgaarden overskue alt, hvad der foregik, og ikke meget undgik hans vagtsomme Blik.

Niels Neergaard taler om det stærke Indtryk, J. C. Christensens ejendommelige Personlighed gjorde paa ham og forøvrigt paa hele Forsamlingen ved et Venstremøde saa tidligt som i 1888. Han beskriver J. C. saaledes:

»Lys af Lød med sine stærke, blaa Øjne og den sunde Kraft, der udstraalede fra hans Fremtræden, syntes han et ægte Udsnit af den vest-midtjydske Bondebefolkning, han var udgaaet fra, og blandt de

ældre af os dukkede Mindet op om Berg, saaledes som han havde været i hans første Rigsdagsaar.«

C. Berg, hvis Helbred var stærkt paa Retur, da J. C. traadte ind i Rigsdagen, fik i ham baade en trofast og energisk Hjælper, og efter Samtidens Mening saa Berg da ogsaa i ham sin Afløser som Leder af Gruppen. Det er forkert, naar man fra enkelt Hold har givet det Udseende af, at det nærmest beroede paa en Tilfældighed, at det blev J. C. og ikke Anders Nielsen, der blev Fører efter Bergs Død. Anders Nielsen, der som omtalt var en Del yngre end J. C., var kommet ind i Folketinget ved samme Valg og havde utvivlsomt store Evner baade som Skribent og Folketaler, men J. C.'s Personlighed ragede saa meget op over Anders Niensens, at der ikke — heller ikke for Samtiden — var Tvivl om, at det var J. C., der bar Marskalstaven i sit Tornyster.

Det politiske Liv ejer ikke saa mange Førere, som man almindeligvis antager. Der er nok en Del, der har visse Føreregenskaber, men som paa afgørende Punkter mangler noget væsentligt. Det er i Reglen Karakterstyrken, det kniber med. Men den havde J. C. i fremtrædende Grad, og han var tillige i Besiddelse af personlige Egenskaber, der hævede ham som Menneske op i første Plan. Som Politiker havde han usædvanlige Betingelser. Hans Vilje var ubøjelig, hans Kraft og Udholdenhed stor. Dertil kom en høj moralsk Kvalitet. Han var ubestikkelig, i det smaa som i det store, nøjsom, flittig, uegennyttig, ordholdende og loyal. Han havde af Naturen et godt Helbred, og han skaanede ikke sig selv. Mere end 40 Aars Virken paa ledende Pladser maatte der til for at slide ham ud.

Det er fortalt, at Bergs Forkærlighed for J. C. var saa stor, at han tog J. C. med i Finansudvalget, hvor Bergs Gruppe raadede over 2 Pladser. Det er forkert, og denne Fejltagelse gaar igen i næsten alle Biografier. J. C. kom aldrig til at sidde ved Bergs Side i Finansudvalget, det blev Korsgaard, Bergs gamle Medarbejder ved »Morgen-

bladet«. Først i Efteraaret 1892, næsten et Aar efter Bergs Død, blev det J. C. Christensens og Anders Nielsens Tur at rykke ind i Rigsdagens vigtigste Udvalg.

Da jeg som Student fra en østjydsk By kom til København i Efteraaret 1898, var J. C. Christensen, eller, som han dengang kaldtes, Christensen-Stadil, Rigsdagens mægtigste Mand. Der sad ganske vist et Højreministerium, men Ministrene var uden virkelig Magt, de var, som Hørup benævned dem, magtesløse Magthavere. Det var Venstres Fører og Formanden for Finansudvalget, der afgjorde Sagerne, og Christensen-Stadil forenede begge de mægtige Stillinger i sin Person. Men hvorledes kunde det gaa til? Det var ikke ni Aar siden, Landsbyskolelæreren og Sogneraadformanden fra Stadil var kommet ind i Rigsdagen, ukendt af saa godt som alle, anbragt paa bageste Række i Folketinget, tavs, ikke udmærket ved nogen Handling i sin Start, uden naturligvis ved en enestaaende Flid, ved altid at være paa sin Plads, naar Mødet begyndte, og ved at være den sidste til at gaa, naar Mødet sluttede.

Og nu Rigsdagens mægtigste Mand!

Paa en Maade var det et Eventyr, et Særsyn i Folkestyrets Historie, men det havde alligevel ikke noget af Eventyrets Glans over sig, og Manden, hvormed det drejede sig, var ikke en Eventyr-Skikkelse af den sædvanlige Art, han kaldte paa ingen Maade Superlativerne frem. Var det da Held altsammen? Nej, men det var, som om alt havde forenet sig for at skyde denne Mand frem og lægge al Magt i hans Haand. Han havde ikke trængt sig paa, han havde ikke noget af Stræberens paagaende Natur, men han havde Viljen, Kraften og Viljen igen. Han havde slidt meget i disse Aar. Det var ikke alene ved Læsning af Rigsdagstidende og ved strengt Arbejde i Udvalgene, han var naaet saa vidt, men han havde ved Selvstudium skaffet sig en

omfattende Viden paa mange Omraader, særlig nordisk Historie og Kirkehistorie, og han var i det forholdsvis korte Aaremaal ved Siden af sit næsten overvældende Rigsdagsarbejde kommet paa Højde med de andre førende Politikere, der havde Fødslen og Eksaminernes Fortrin for ham. Han var parat til at gaa ind til de højeste Stillingen.

Men naturligvis var der heldige Omstændigheder, der spillede ind med. Enhver kender Billedet af Venstres Førere fra Forfatningskampens Dage. Berg i Midten, omgivet af Bojsen, Høgsbro, Hørup og Holstein-Ledreborg. Hvor var de — hver for sig betydelige — Politikere blevet af? Berg var den eneste, der var død, de andre levede, man kan godt sige i bedste Velgaaende. Men Holstein havde skuffet trukket sig ud af Politiken allerede et halvt Aar efter J. C.'s Indtræden, Hørup var faldet ved Valget i 92, kun den yngste og den ældste af de fem Førere var tilbage, Bojsen og Høgsbro. Frede Bojsen havde ofret sit politiske Liv paa Forliget i 94 og førte en Slags Skyggetilværelse i Rigsdagen, Høgsbro, den ældste og langt den sejgeste, sad endnu som Folketingets Formand og øvede en vis Indflydelse i Kraft af sin Alder og store Erfaring.

Ved Bergs Død i Efteraaret 1891 var J. C. blevet Formand og Ordfører for Gruppen, i 92 var — som omtalt — baade han og Anders Nielsen kommet ind i Finansudvalget, i 94 kæmpede J. C. med N. J. Larsen om Formandsskabet dèr, men maatte trække det korteste Straa, det følgende Aar sejrede J. C. overlegent ved Formandsvalget og sad nu urokket til 1901, da han blev Minister. I 95 dannedes Venstre-Reformpartiet, hvori alle Venstregrupperne gik op undtagen de Moderate. J. C. gik kun tøvende med, egentlig talt foretrak han sin egen lille ensartede Gruppe, hvor han kendte alle til Bunds og var sikker paa alle; han syntes heller ikke om det lange Partinavn og foreslog »Venstre«, saaledes som Partiet kom til at hedde femten Aar efter,

men han *gik* med, blev Næstformand de første Par Aar, Formand fra 97. I Virkeligheden var han den egentlige Leder lige fra Begyndelsen.

Venstre-Reformpartiets Magtstilling i Folketinget betegnes iøvrigt ved et Par Tal. I 1895 — ved Partiets Dannelse — havde det kun 54 Medlemmer, altsaa lidt under Halvdelen af Folketingets Medlemstal, der var 114, i 1898 talte det 63, eller lidt over Halvdelen, og efter Valget 1901 mønstrede det 76 Medlemmer eller dobbelt saa meget som alle de andre Partier tilsammen. En vældig Kraft, der udnyttet med Christensen-Stadils Klogskab, politiske Smidighed og fremragende Taktik var uovervindelig.

For en ung Mands Øjne var Politik dengang — i Slutningen af 90erne — uendelig kedelig og idéforladt, og Forhandlingerne paa Rigsdagen ualmindelig tørre og interesseløse. Der fandtes en Bunke Aviser i København, over dobbelt saa mange som nu, for enhver Smag og enhver Politik, men inspirerende var de ikke. Der var naturligvis Hørups Artikler i »Politiken«, men de kunde hverken sætte Haab eller Mod i den Ungdom, der søgte et Staasted. »Social-Demokraten«, det mest udbredte politiske Blad i København dengang, var egentlig talt ogsaa det Blad, der mest maalbevidst styrede fremad mod bestemte, positive Opgaver, men stod for fjernt for os Studenter, som for største Delen var konservative. De andre Blade, det syntes i hvert Fald jeg, var hovedsageligt optagne af Sensationer, Teatrene, Litteraturen etc.

Jeg kom meget i min Farbroder, Rigsdagsbibliotekar Emil Elberlings Hjem. Han var oprindelig Nationalliberal, betragtede sig selv som den sidste Nationalliberale, med Tryk paa den sidste Del af Ordet, og var i høj Grad utilfreds med, at de fleste af det opløste Parti var gaaet til Højre. Han delte Folk i Ja-sigere og Nej-sigere og hørte selv absolut til de sidste. Han skrev — som gammel Journalist

list — af og til i Dagspressen, men altid i Venstreblade, var Medstifter af den liberale Vælgerforening paa Frederiksberg og var Stiller for Kommandør Sigurd Bojesen, der slog General Bahnsen ved Valget i 95.

Han snakkede jeg meget med uden Tanke paa, at jeg skulde blive hans Efterfølger som Bibliotekar i Rigsdagen. Han var en stor Beundrer af J. C. Christensen, hvis Slid med Bøgerne han havde været paa nærmeste Hold, og hvis hurtige Udvikling til en Fører af Format han med Tilfredshed havde været Vidne til. Jeg kunde nu ikke dele hans Begejstring, kunde til Nød forstaa, at han, der havde oplevet hele Estrups Regime, var blevet udpræget Nej-siger, men jeg kunde ikke indse, at alt det, der foregik, skulde føre til noget fornuftigt.

Jeg sympatiserede heller ikke med Hørup, naar han skrev sine bitre Artikler om, hvad Venstre havde »naaet« i de sidste 30 Aar, — efter hans Mening var det intet —, og naar han udkastede den sarkastiske Tanke, at man som en Løsning paa de fortvivlede politiske Forhold skulde udnævne to Ministerier, et Højreministerium, som repræsenterede, bar Uniformerne og uddelte Ordre og Titler, og saa ved Siden af et arbejdende Venstreministerium, der passede Forretningerne, hvad enten det angik Administrationen eller Lovgivningen.

Og naar Hørup skrev: »Mon der er nogen anden Nation, der i 30 Aar kunde staa og banke paa den samme Dør uden at gaa igen og uden at tvivle om, at den bliver lukket op, og at det dog ender med, at man kommer ind«. Saa forstod jeg ham, men det underlige var, at det ikke gav mig Sympati for Venstres Kamp. Jeg syntes, naar Kongen havde udnævnt et Højreministerium, var det meningsløst, at Venstre forhindrede alle Fremskridt, al Udvikling til Landets Gavn, og først senere, — desværre altfor sent til at faa Indflydelse paa mit eget personlige Staae i Politik, — forstod jeg, at netop denne Taktik,

som skyldtes J. C.'s Klogskab, var den eneste fremkommelige, og at Hørup havde Uret i sit haabløse Syn paa Sagerne. Nationen var for Aar tilbage hørt op med at banke paa og staa og vente. Om Døren var aaben eller lukket, derom brød ingen sig mere. Oppositionen under Christensen-Stadils Førerskab sad ganske roligt og afventede den Stund, da Højreministeriet maatte give op og overgive Magten, som ikke var nogen Magt mere, til andre, der kunde bruge den.

Billedet af den Tid stiller sig nu saaledes for mig, at der lige over for Højres stille og fornemme, men brøstfældige Hus af Venstre var rejst en stor, solid Bygning, hvorfra der klang Hammerslag Dagen lang, og hvor der herskede baade en Arbejdets Glæde og en sikker Forventning. Man var ganske sikker paa, at der vilde ske noget, og at det vilde ske snart. I Højres Hus laa et Ministerium for Døden, og mange Folk med betænkelige Ansigter gik ud og ind. Naar de saa over paa Venstres Hus, og det gjorde de ikke saa sjældent, bemærkede de undertiden, navnlig henad Aften, en Mand staa derovre i Døraabningen og ryge sin Pibe. Han lignede ikke en af deres egne, han straaled af Sundhed, med stærke Øjne, bred og kraftig af Person. Han slog ud med Piben og hilste venligt, naar nogen gik forbi og tog Hatten af. Og det kunde ogsaa hænde, naar det var blevet helt mørkt, at Folk listede sig over fra Højres Hus til Manden paa den anden Side. De var blevet raadet dertil af en af de døende Ministre: Har De talt med Christensen-Stadil? Det var nemlig ham, der havde Magten.

1901 kom Befrielsen for Højres sidste Ministerium. Kongen løste op for det og henvendte sig til Venstre om et nyt Ministerium. Det kaldtes med god Grund Systemskiftet. Selv den skeptiske Hørup fik Plads deri, og en almindelig Redaktør fra Provinsen, en Grosserer fra København og den »første Bonde i Kongens Raad«. En Professor ved Universitetet blev officiel Leder, men den virkelige Leder var

Christensen-Stadil. Hvad Berg ikke havde naaet ved at rejse hele Landet mod Estrup, hvad Holstein og Hørup ikke havde naaet ved deres flammende, ætsende Taler, og hvad Bojsen ikke naaede ved at ombytte Kamp med Forlig, det naaede Christensen-Stadil ved at gøre Finansudvalget til Landets Regering og bruge Klogskab som det fornemste Kampmiddel.

Den følgende Tid blev Reformernes Tid, og J. C. var Sjælen i det hele. Til 1905 var han Kirke- og Undervisningsminister i Deuntzers Kabinet, men i Januar 1905 dannede han sit eget Ministerium. Det var hans Holdning i Forsvarsspørgsmaalet, den Forandring i hans Opfattelse, der var foregaaet i de senere Aar, som havde tvunget ham til selv at vælge og til at stille sine Partifæller overfor et Valg. Han havde hidtil troet paa Forsvarsudgifternes Nedsættelse, paa, at Konstateringen af vor Neutralitet var tilstrækkelig, nu mente han, at der forlangtes mere af os, derfor større Udgifter. Og da det var gaaet op for ham, lagde han ikke Skjul paa sin forandrede Opfattelse.

Det var Grundlaget for, at han selv overtog Ledelsen af Ministeriet og tillige blev sin egen Forsvarsminister. — For første Gang i Folkestyrets Tid blev de to Ministerier, Krigsministeriet og Marine-ministeriet, slaaet sammen, og denne Nyordning bestaar endnu. — Det dannede ligeledes Grundlaget for »de Radikales« Udmeldelse af Reformpartiet, hvormed dette Partis Medlemstal nedbragtes til lidt over Halvdelen af Folketingets Medlemmer.

Der er brugt meget haarde Ord om J. C. Christensen i Anledning af dette Skridt. Det viser dog, at J. C. var i Besiddelse af en Egen-skab, som hans Modstandere ellers var ivrige for at frakende ham, nemlig *politisk Forudseenhed*. Der var nedsat en Forsvarskommission, som skulde forberede denne vigtige Sags Afgørelse indenfor et

kortere Aaremaal, og det stod J. C. Christensen klart, at en Nedsættelse af Forsvarsudgifterne blev der i hvert Fald ikke Tale om. Desuden indledte han det følgende Aar Forhandlinger med Tyskland for at sikre Danmarks Stilling i en eventuel Stormagtskrig og viste ogsaa derigennem sin Forudseenhed, sin Statsmandsklogskab. Han maatte være klar over, at begge disse Skridt var meget farlige. For det første for hans Stilling i Partiet, for hvilket Militærudgifternes Nedsættelse omtrent var blevet et Dogme, dernæst for hans almindelige Position som Konsejlspræsident og Landets første Mand. Han foretog dem med fuldt Overlæg, i Tillid til, at det var det bedste for Landet. Den udenrigspolitiske Udvikling i de næste halve Snes Aar viste, at han havde set rigtigt.

Systemskifteministeriet varede halvfjerde Aar, J. C. Christensens Ministerium den samme Tid. I disse 7 Aar udførtes et Lovgivningsarbejde, som ingen tilsvarende Periode i vor Parlamentarismes Historie kan opvise Magen til. Det var i Virkeligheden en Gennemførelse af det meste af Venstrereformpartiets Program. Kirken, Skolen og Retsplejen blev reformeret, Samfærdselsmidlerne forbedrede og en Mængde offentlige Arbejder gennemførte; der blev vedtaget Love paa Beskatningens vanskelige Omraade, der fordelte Befolkningens Byrder, saa de kom til at ligge mere retfærdigt paa alle, Børneloven, Tuberkuloseloven, Arbejderforsikringsloven, Hjælpekasser og Arbejdsløshedskasser og en Mængde andre Love, som tilsammen betød en fuldstændig Omdannelse af hele Samfundet.

Den sidste Rigsdagssamling, Samlingen 1907—08, bragte de største Resultater, og blandt dem Løsningen af tre af Venstres Hovedprogrampunkter: Retsreformen, som Alberti fik Lov til at gennemføre inden sin Afgang som Minister, Sigurd Bergs kommunale Valglov og Toldreformen, for hvilken Vilh. Lassen havde Hovedæren. Tilbage var kun Forsvarssagen og Grundlovssagen, og ingen tvivlede

om, at J. C. ogsaa vilde have Held til at gennemføre disse to store Sager og sætte Kulminationen paa sit enestaaende politiske Arbejde.

To Ting havde i den forløbne Rigsdagssamling berøvet J. C. Christensen noget af Glæden og Triumfen. Det var Vilhelm Lassens Død i Foraaret 1908 og Angrebene paa Alberti, der havde varet næsten hele Samlingen, og som tilsidst bevirkede, at J. C. skilte sig af med denne Mand. Han rekonstruerede sit Ministerium i Juli 1908 med Neergaard som Finansminister i Stedet for Vilhelm Lassen, endvidere Jensen-Sønderup som Minister for off. Arbejder og And. Nielsen, der efterfulgte Ole Hansen, der var blevet landbrugskyndig Direktør i Nationalbanken. Svend Høgsbro afløste Alberti som Justitsminister.

Optagelsen af Neergaard i Ministeriet var en Bekræftelse paa den Tilnærmelse mellem Reformpartiet og de Moderate, der havde været kendelig siden Folketingsvalget 1906. Neergaard var i Virkeligheden blevet Reformpartiets finansielle Raadgiver, under Forhandlingerne om Toldreformen ligefrem dets Ordfører, og havde derigennem gjort Reformpartiet store Tjenester. I det hele taget kunde det siges, at Neergaard var Rigsdagens betydeligste Finansekspert, og det var derfor en virkelig Styrkelse af Regeringen.

Albertis Fjernelse fra Taburetten betød ogsaa en Vinding. Den skete med fuld Honnør for Alberti. Han havde jo Æren for Gennemførelsen af et af Samlingens store Resultater og blev ved Afgangens udnævnt til Geheimekonferentsraad, det vil sige, han kunde beholde Ekscellencetitlen for Livstid. Ingen, mindst af alle J. C. Christensen, havde kunnet ane, at de næste 9 Aar af Albertis Levetid skulde tilbringes i Fængsel.

P. A. Alberti er en af de mærkeligste Skikkelser i dansk parlamentarisk Liv. Han var Søn af den højtansete Bondeven C. C. Alberti, der var Medstifter af og Formand for den sjællandske Bondestands

Sparekasse. Han var udrustet med fortræffelige Evner og en Arbejdskraft, som svarede til hans imponerende Legemsfylde. Han blev tidlig Højsteretssagfører, og Bondestandens Sparekasse valgte ham til Formand efter Faderen, som blev fulgt til Graven af et Par tusinde sjællandske Bønder, der i Taknemlighed satte ham en Mindestøtte ved Sorø.

Den unge Alberti interesserede sig ikke synderlig for Politik, var vel nærmest Højremand, men da hans Far døde i 1890, og han blev Formand for Sparekassen, faldt det ham ind, at Politik kunde bringe ham videre frem, han slog Hørup i Køge-Kredsen ved Valget 1892 og startede samme Aar Dagbladet »Dannebrog«, der skulde virke for ham og hans Politik. I 1894 var han sammen med Ole Hansen i Spidsen for de 14 Venstremænd i Folketinget, der ved deres Frafald nær havde bragt Forliget mellem Bojsen og Estrup i Fare. Næste Aar blev han Medlem af Venstre-Reformpartiet, 1897 Medlem af Finansudvalget og i 1901 blev han Justitsminister i Systemskifteministeriet.

Det vilde have været naturligt, om Kongen havde henvendt sig til Christensen-Stadil for at danne dette Ministerium. Han var den første Mand indenfor Venstre, dens Formand og bedste Kraft, men Kongen var en gammel Mand, over 83 Aar, og man mente med god Grund, at det vilde falde svært for Kongen, som var vant til at vælge sine Raadgivere blandt Lensgrever, Godsejere eller andre store Folk, pludselig at tage en Landsbylærer til Konsejlspræsident, han være nok saa godt udrustet. Man henledte derfor Hans Majestæts Opmærksomhed paa Professor Deuntzer, og ham tog Kongen saa.

Det første, Deuntzer, der i politisk Henseende var et ubeskrevet Blad, foretog sig, var at henvende sig til Christensen-Stadil, og ved hans Hjælp og andres Raad blev Ministeriet sammensat og godkendt af Kongen.

J. C. Christensen havde naturligvis stor Indflydelse paa Ministeriets Sammensætning, maaske havde han ogsaa en væsentlig Andel i, at Alberti blev taget med. Man vød fra Debatterne 7 Aar efter, at han endog paatog sig det ubehagelige Hverv at gaa til Alberti og spørge ham, om der var noget sandt i de Rygter, der gik, at hans Pengeforhold var mindre gode, og at han ikke skulde være solvent. Dertil svarede Alberti, at han havde Grund til at betragte sig som en velhavende Mand. Professor Deuntzer havde baade det formelle og reelle Ansvar for Albertis Udnævnelse til Justitsminister, og der kan ikke herske den mindste Tvivl om, at Deuntzer med de gode Forbindelser, han havde, ikke har ladet sig nøje med Albertis beroligende Svar til J. C. Christensen, men har undersøgt Sagen omhyggeligt, inden han foreslog den gamle Kong Christian at udnævne Alberti. At Mænd som Christopher Hage, der ogsaa var godt kendt med københavnske Forretningsforhold, og Viggo Hørup, som ganske naturligt ikke kunde se med blide Øjne paa den Mand, der havde tilføjet ham Valgnederlaget i Køge-Kredsen, ikke vilde have taget Plads ved Albertis Side i Regeringen, hvis de ikke havde betragtet Rygterne om Albertis Formuesforhold som almindelig ondsindet Sladder, siger sig selv.

Der kan derfor heller ikke lægges noget særligt Ansvar paa J. C. Christensen i denne Henseende, og det var ogsaa forsaavidt rimeligt, at J. C. tog ham med i sit eget Ministerium i 1905. Alberti havde vist sig som en endog særdeles duelig Justitsminister, om hvis hurtige Hoved og ualmindelige Beslutsomhed der allerede gik Fragsagn i den røde Bygning. Han var desuden en god Kollega, og Samarbejdet med ham i Regeringen foregik uden Gnidninger.

Om J. C. Christensens Forhold til Kollegerne i Ministeriet og i det hele taget til andre Politikere kan det siges, at han overhovedet ikke sluttede sig personligt til nogen, selv ikke til de næreste Partifæller.

Vilh. Lassen og hans Familie stod vel J. C. Christensen nærmest, og nogle andre af de vest- og nordjydske Politikere omgikkes han venkabeligt, ligesom han havde kammeratligt Omgang med mange Politikere i Rigsdagen, men ingen af dem kunde sige, at de havde vundet hans Fortrolighed. J. C. var tavs overfor alle om sine politiske Tanker, Fremgangsmaader og Maal. Det var netop hans store Styrke som Statsmand, og i Selskab med andre strøg han gerne det politiske af sig, og meget faa formaaede at rejse en politisk Diskussion, naar J. C. var tilstede, og ingen at drage ham med ind i den. At komme ind paa personlige Forhold, endsige Skandalehistorier var ham i høj Grad imod, og han indlod sig aldrig derpaa. En senere Udtalelse af ham: Sandheden kan gøre os alle nok! er typisk for ham. Han er et Forbillede i saa Henseende. For en førende Politiker indeholdt dette smukke Træk i hans Karakter den ene Svaghed, at han ikke lærte sine nærmeste Medarbejdere nøje at kende, og ikke opøvede sin psykologiske Forstaaelse af Menneskene i tilstrækkelig Grad. Han blev derfor af mange betegnet som naiv og blottet for Menneskekundskab.

Man har ikke desto mindre undret sig over, at en Person som Alberti kunde vække Tillid hos en saa vidt forskellig Natur som J. C., men det beroede antageligt paa, at Alberti lige fra den første Tid bestræbte sig i høj Grad paa at vinde J. C. Hans gode Hovede sagde ham nemlig, at J. C. var den kommende Tids Mand. Det er netop det, der gør saadanne Naturer som Alberti dobbelt farlige. For dem er Menneskekundskab en Nødvendighed. De studerer deres Medmennesker grundigt for at lære, ad hvilke Veje de bedst kan skaffe sig den Tillid og Tro, som er dem uundværlig. Alberti kom snart til Forstaaelse af J. C. Christensens enkle, klare og retlinede Personlighed; han indsaa hurtigt, at det, J. C. først og fremmest respekterede hos andre, var Dygtighed i Arbejdet og Trofasthed mod dem, der

blev arbejdet sammen med. Alt dette kunde Alberti tilsyneladende opfylde som den letteste Ting af Verden. Han havde begaaet det store, utilgivelige Tillidsbrud mod J. C. og de andre hæderlige Mænd, han kom i Ministerium med, da han rolig tog Plads imellem dem, som om intet var i Vejen. Nu skulde han bare spille Rollen, saalænge det lod sig gøre.

Alberti var en fremragende Dygtighed og havde en skarp Intelligens. Han var i Besiddelse af stor Arbejdsduelighed og Foretagsomhed, i den daglige Omgang jovial og uhyre tjenstvillig overfor sine Kolleger. Han kunde le med en saa hjertelig Latter, at det var vanskelig for nogen at tænke, at denne Mand var en Bedrager. At J. C. Christensen, hvis Menneskekundskab i det væsentlige var baseret paa Kendskab til sig selv, maatte blive et let Offer for Alberti, er selvfølgelig. Han forstod ikke en Natur som Albertis, kunde ikke tænke sig, at en saadan Natur overhovedet kunde eksistere, og mon han ikke paa det Punkt deler Skæbne med adskillige bundhæderlige Mennesker?

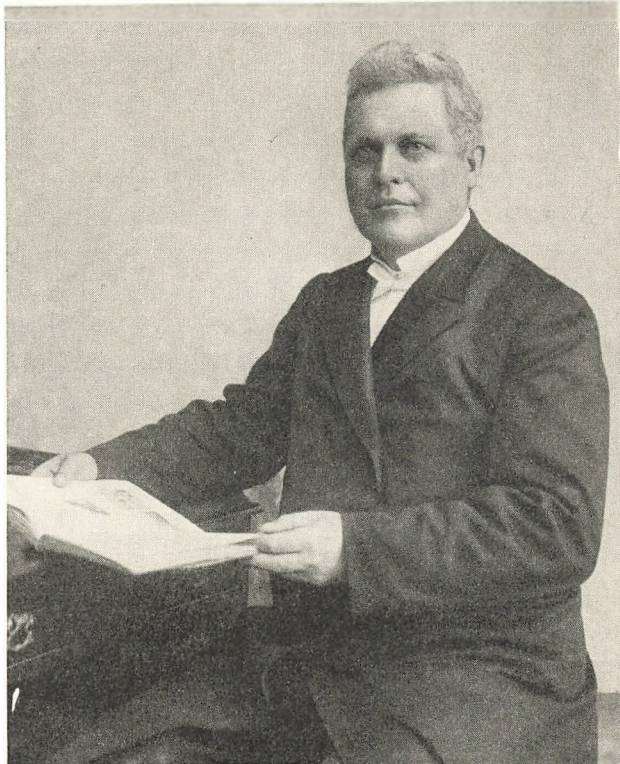
At J. C. opfattede de voldsomme Angreb paa Alberti i Rigsdags-samlingen 1907—08 som meget overdrevne, er der vist ikke Tvivl om. Det samme gjaldt Flertallet af Reformpartiet, som sluttede sig tættere sammen om Alberti, jo haardere Angrebene blev. Paa nogle Punkter skød disse da ogsaa over Maalet, paa andre manglede der Bevisførelse. Indenfor Partiet troede man stadig paa Albertis Hæderlighed, men J. C. blev bange for, at de fortsatte Angreb skulde virke svækkende paa Ministeriets Handlekraft, derfor lod han Alberti falde, ikke af nogen anden Grund. Alberti fik Lov til at sætte sit Navn under Retsreformen og gik som sagt af med fuld Honnør.

I Slutningen af Juli Maaned 1908 efter Ministeriets Rekonstruktion foretog Kongeparret en Rejse i Jylland med J. C. Christensen som Ledsager eller rettere sagt som Rejsefører. Frederik den Ottende

havde allerede som Kronprins ført sin egen Politik. Han havde tidligt indset Faren ved at holde Venstre udenfor Ledelsen af Landets Anliggender og arbejdet for, at der kunde blive sluttet et politisk Forlig. Han havde fulgt Systemskiftet med Tilfredshed og med lignende Følelser overtaget J. C. Christensen som Konseilspræsident efter sin Far ved dennes Død 1906. Ingen kunde derfor mere end han værdsætte Regeringens store Resultater i Rigsdagssamlingen 1907—08, og hans Haab til Fremtiden, navnlig til Forsvarssagens Løsning, var lyst. Deri maa utvivlsomt søges de væsentligste Motiver til den store Kongerejse i Jylland, J. C. Christensens Hjemland og Reformpartiets faste Borg. Rejsen formede sig som en storlaaet Hyldest til Kongeparret — og til J. C. Det er en enestaaende Begivenhed i Folkestyrets Historie og en enestaaende Udmærkelse af den Mand, der stod som Folkets udkaarne Fører, og den viste navnlig, hvor nær Kongen følte sig knyttet til denne sin Raadgiver.

Derfor kom Katastrofen med Alberti en Maanedstid senere som et dobbelt knusende Slag for J. C. og hans Parti. Den forrige Justitsminister, som af ham var indstillet til Kongens særlige Udmærkelse, meldte sig den 8. September til Politiet som Storbedrager og Falskner, han, der lige forinden havde sat sit Navn under den Retsreform, som var Afslutningen paa mange Aars Arbejde af Landets bedste Jurister. Det er forstaaeligt, at det virkede lammende paa J. C. Christensen, der, som han senere udtrykte det, i mangt og meget var kommet til at »staa og dække for en uværdig«. Men det skal indrømmes, at kom denne frygtelige Begivenhed som et Lyn fra en klar Himmel for Ministeriet og Reformpartiet, saa kom den ogsaa overraskende for dem, der havde deltaget i Angrebene paa Alberti. Vel havde man i Oppositionens Kredse troet Alberti i Stand til alt, men vel at mærke indenfor Straffelovens Grænser, og vel var det en Triumf

*Formand for Folketingets Finansudvalg
1895—1901*

Folketingets Finansudvalg ca. 1900

I Midten under Tschernings Buste Formanden J. C. Christensen og ved hans venstre Side Christopher Hage, hans Sidemand er Harald Holm og saa følger Lars Dinesen, Enevold Sørensen, N. J. Larsen, N. Neergaard, Alberti, Blem, K. M. Klausen, Jens Busk, Rosager og Ole Hansen. To Medlemmer er fraværende nemlig Sekretæren And. Nielsen og Jacob Scavenius.

Valgdag i Ringkøbing 16. Juni 1903

J. C. taler til den paa Torvet forsamlede Menneskemængde. Valgtribunen er rejst foran den Del af Raadhuset, hvor Arrestlokalerne dengang befandt sig. De fængslede har altsaa Mulighed for at høre Talerne, og efter hvad man kan se paa de aabnede Vinduer med Jernstængerne bagved, har et Par Stykker benyttet sig af Lejligheden til at høre Ringkøbings berømte Mand.

Sommerbillede fra Karlsbad

J. C. tog af Helbredshensyn til Karlsbad i Somrene omkring Aarhundredskiftet, sidste Gang i Maj Maaned 1901 kort før Venstreministeriets Dannelse.

for Modstanderne, at han blev afsløret, men glemmes maa det ikke, at det var Alberti selv, der foretog denne Afsløring.

J. C. var klar over, at en stor Del af Ansvaret ganske naturnødvendigt vilde blive væltet over paa ham, og han paa sin Side tænkte ikke paa at unddrage sig Ansvaret. Han følte ovenikøbet Ansvaret saa stærkt, at hans første Tanke var at indgive Ministeriets Demissionsbegæring med det samme. Mange vil give ham Ret i, at det havde været baade det rigtigste og det naturligste. For J. C. personligt havde det ogsaa været det klogeste. Der er visse Øjeblikke, hvor Folkets Stemme overdøver alle andre Stemmer, og det var netop et saadant Øjeblik. De faa Dage, J. C. — under Paavirkning af sine nærmeste Partifæller — ventede med at følge sin egen Stemme i Katastrofens Øjeblik, blev meget dyre for hans Popularitet, i hvert Fald i Hovedstaden og paa Sjælland, men det er nok muligt, at J. C. ved at vente gjorde sit Parti en uvurderlig Tjeneste. Han vandt derved mere for den Udgang af Ministerkrisen, der indtraadte den 12. Oktober, end ved hovedkuls at træde tilbage. Det blev derved understreget ogsaa overfor Udlandet, at hverken Partiet, hans Medministre eller han selv i mindste Maade følte Medskyld endsige havde Medviden i Albertis Bedragerier.

Jeg skal ikke fordybe mig i Alberti-Katastrofen. Der er skrevet saa meget om den, og jeg har selv ofret mange Spalter paa den, da jeg var Journalist. Jeg hørte til dem, der tidligt med Mistro havde set paa denne vindskibelige og udpræget kyniske Minister. Jeg havde efter bedste Evne deltaget i Angrebene paa ham, men jeg tilstaar villigt, at det aldrig var faldet mig ind, at Alberti var en Storforbryder, at hans Kynisme gik saa vidt, at han havde bedraget sit Parti, at han havde begyndt sin Svindel, inden han var blevet Rigsdagsmand, og allerede sad begravet i sine Bedragerier, da han indtraadte i Ministeriet.

Det var bevægede Tider, dengang efter 8. September 1908, navnlig for os Journalister, der havde fulgt Udviklingen, Forberedelsen til den uhørte Skandale, havde fulgt de spændende Møder i Rigsdagen i Efteraaret 1907 og Foraaret 1908, Albertis Afsked og J. C. Christensens Triumf i Sommerens Løb. Dernæst Ministerkrisen med dens forskellige Faser. For mig blev den Tale, J. C. Christensen holdt i Folketinget 2. Oktober, Forsvarstalen og Afskedstalen, af afgørende Betydning. Den forandrede mit Syn paa J. C. Christensen fra Grunden af. Det Indtryk, jeg da fik, forlod mig aldrig.

Inden jeg gaar over til nærmere Omtale af denne Begivenhed, finder jeg det paa sin Plads at beskæftige mig lidt med J. C. Christensen som Taler.

Efter min Mening hører han afgjort til de bedste Talere, jeg har mødt i vort parlamentariske Liv. Ganske vist var han ikke umiddelbart fængslende som Vilh. Lassen eller Ove Rode, ikke smidig og underfundig som Holstein-Ledreborg, ikke voldsom og overvældende som Borgbjerg, men alligevel en Taler, der kunde holde En fast, fordi der var politiske Realiteter i alt, hvad han sagde, og fordi man hele Tiden følte, at det var en betydelig Mand, der stod bag Ordene.

J. C. er en af de Politikere i vor Forfatnings Historie, der har talt mest, det gælder baade i Rigsdagen og udenfor denne. I Rigsdagen talte han — fraset de to første Aar og de to sidste — overmaade hyp-pigt. Ikke fordi han havde en umættelig Trang til at tale. Han talte absolut ikke i Tide og Utide. Man kan godt sige, at han kun talte i Tide. Han forstod saa godt som nogen, maaske bedre end de fleste, at tie, naar Tid var, og selv den mest videbegærlige og provokerende Rigsdagsmand formaaede ikke at faa J. C. frem, naar han ikke vilde,

endsige faa ham til at sige noget, han ikke til enhver Tid kunde staa ved. Naturligvis maatte han i Kraft af sine mange store Stillinger indenfor Rigsdagen ofte tage Ordet, og ofte sige det afgørende Ord. Man kan da ogsaa paa alle Stadier i J. C. Christensens Rigsdagstilværelse se ham optræde som Taler, og hvis man ser nøjere efter, vil man opdage, at hans Taler ikke nogetsteds kommer ind under Begrebet »overflødige eller unødvendige Ord«. Sagen er for ham det vigtigste. Han hverken nyder sine egne Ord eller lægger synderlig Vægt paa, at andre skal nyde dem. De bedste Taler holder han i Halvfemserne og som Konseilspræsident, og han er bedst, naar han taler polemisk. Det er ligesom den Modstand, han møder, giver hans Tale Flugt og inspirerer ham. Men han er ellers overalt, ogsaa naar han taler rent sagligt, og det gør han oftest, en Taler der bliver hørt. Han breder sig ikke uforholdsmæssigt, hvad man iøvrigt kan sige om adskillige Talere fra den Tid, men man maa indrømme, at han er en grundig Taler, som ikke vil forholde Tilhørerne noget af den Argumentation, der førte ham til at indtage det Standpunkt, han forsvarede. J. C. anvendte aldrig Optegnelser, endsige Manuskript. Selv i de sidste Rigsdagsaar, da Hukommelsen ikke var saa god, talte han fuldstændig frit.

Hans Taler virker ofte noget almindelige, hvis man læser dem. De spænder ikke over et omfattende Register af Stemninger, indeholder ikke overraskende Tankeforbindelser, lukker ikke op for store Syner eller Ideer, men de bibringer Læseren den absolutte Følelse, at her staaer man overfor en Mand, hvis fornemste Kendemærke er, at han er tilforladelig til det yderste, og ogsaa overfor en Mand, der behersker det taktiske til Fuldkommenhed og er en i politisk Henseende meget vidende Mand. Aldrig forsøger han at give sig Udseende af at være noget andet og større, end det han er, eller at spille paa andre Streng end dem, der findes i hans Indre. Derfor mærker man over-

alt, at han er i fuldkommen Harmoni med sin Opgave baade som Taler og Politiker.

Men det rette Indtryk af J. C. som Taler fik man dog først, naar man saa og hørte ham. Hans stoute Skikkelse, det smukke, stort-skaarne Ansigt, det paa engang værdige og naturlige i hans Fremtræden, kan ikke undlade at gøre Indtryk paa En. Naar man samtidig hører hans lidt ru, brede vestjydske Stemme, ser det levende, afvekslende Spil i hans Ansigt, mens han taler, snart hans varme, velvillige Smil, snart et haardt og harmfuldt Glimt i hans blaa Øjne. Der var et umiskendeligt Præg af Højhed over hele hans Holdning, der i alvorlige eller højtidelige Øjeblikke kaster Glans baade over ham og over den Forsamling, hvis Midtpunkt han var.

Bedst var han som sagt som polemisk Taler. Kendt er hans Tale ved Forliget i 1894, hvor han til Slut opfordrer Forligets Hovedmand, Frede Bojsen, som jo var Teolog, til at kalde hele Menigheden sammen til Aftensang ovenpaa og præke over et Ord, som staar i Peters Brev, og som lyder saaledes: Hunden vender sig til sit eget Spy.

Ogsaa hans Polemik med N. Neergaard efter Forliget, hvor Neergaard med Føje — det kan man godt sige — ærter J. C., som fordømmer Forliget, samtidig med at han politisk udnytter det, og som Neergaard advarer mod at save den Gren over, paa hvilken han saa mækelig har sat sig til Rette. J. C. svarer da: »Det Forlig duer saamænd ikke til at sidde paa, det er i Virkeligheden ikke noget Forlig: der er ikke noget at sidde paa eller noget at save i, paa ingen Maade. Den Løsning, som Forliget skabte i vor Forfatnings sag, det er i Virkeligheden ingen Løsning.«

Og han slutter sin Tale: »Vort Standpunkt er derimod det, at vi staar paa Grundloven, saaledes som den har været givet os, og som den hidtil har været forstaaet, baade i dens Ordlyd og i Praksis. Det

er noget at staa paa. — — — Denne Praksis har været Grundlov før 1885, og den bør ogsaa være det herefter sammen med vor skrevne Grundlov. I den Retning er det, vort Arbejde vil gaa, men sandelig ikke i Retning af at sidde paa det ærede Medlems Forlig med en Sav i Haanden og save det i Stykker. Det behøves ikke, thi det er intet værd.«

Fra hans Ministertid og navnlig fra den Tid han sad som Regeringens Chef, kan man anføre adskillige Tilfælde, hvor J. C. var fuldt paa Højde med, hvad han som Taler præsterede i Halvfemserne. J. C. var meget sjælden personlig. Sagen var ham det vigtigste. Selv naar han blev personlig angreben, forstod han at holde Debatten i et sagligt Spor. Fra denne Regel er der en Undtagelse, som i sin Tid vakte en Del Opmærksomhed. Det var i Slutningen af Samlingen 1906—07, da Edvard Brandes angreb J. C. meget skarpt i Landstinget og kaldte ham Ministerklæber, og J. C. besvarede dette Angreb med at tale om de utaalmodige Jøder.

Edvard Brandes sagde blandt andet: »Nu visner jo alt for denne Regering, nu er der intet, den kan sætte igennem, Hundrede Gange har jeg hørt Berg sige til de Regeringer, som den Gang sad: Naar alt visner, er der ikke andet for Regeringen end at gaa, saa maa den gaa. En Regering maa sætte noget ind paa sin Sag. — — — Der har været ført en lang Strid, og en Strid, der er endt med, at vi har faaet et Venstreministerium, ikke for Personernes Skyld, men for Sagernes Skyld. Men naar Sagerne dø og Personerne leve, er vi, der har arbejdet i denne Sag, alle bedragne. Den højtærede Konseilspræsident hører til dem, man kalder »Klæberne«. Jeg ved ikke, om den højtærede Minister kender dette Udtryk. Naar man har Selskab, er der ofte nogle Gæster, der ikke vil gaa. Selskabet er forbi, Musikken er hørt op at spille, Værtsfolkene er søvnige, men der er dog altid 1 eller 2, der bliver hængende paa Stolene, som intet siger, men bliver

siddende stille og hænger; dem kalder man for »Klæbere«. Med den nuværende Regerings Medlemmer er det akkurat paa samme Maade, ingenting kan de udrette, knapt nok kan de sige noget, kun en Ting kan de, blive siddende paa Stolene og »klæbe«, det er det, den anden Venstreregering i Øjeblikket er beskæftiget med.«

Herpaa svarede J. C. Christensen følgende:

»Brandes benyttede ganske betegnende et Udtryk fra Selskabslivet, betegnende for ham, fordi hele hans Tale i høj Grad lignede netop en saadan, skal vi sige, Samtale, der føres ved Kaffen og den Slags Lejligheder. Det ærede Medlem bebrejdede Ministeriet, at det ikke vilde sætte Livet ind paa denne Sag. Hvad vil det nu sige? Ministeriets Liv i Folketinget er jo vel bevaret. Ministeriet staar med et Flertal for sig selv i Folketinget og faar sine Sager gennemførte der. Naar det ærede Medlem bebrejder Ministeriet, at det ikke sætter Livet ind, maa det ærede Medlem derfor mene, at Ministeriet skulde falde her i Landstinget for de Afstemninger, som finder Sted her. — — — — — Dernæst spurgte det ærede Medlem meget stærkt: Hvad venter Regeringen paa? Opløs Landstinget! Hvorfor gør Regeringen ikke det? Hvad venter den paa? Det ærede Medlem bragte mig ved al sin Utaalmodighed — og denne Utaalmodighed deler han jo med sine Meningsfæller — til at mindes en Historie, som jeg og vi alle har hørt i vor Barndom, nemlig Historien om de utaalmodige Jøder, som da de stod foran det forjættede Land, snart var nervøse af Angst og Skræk for de Farer, der truede dem inde i Landet, og snart var saa kæphøje, at de rendte hen paa egen Haand og førte Krig og derfor led Nederlag. Denne Historie bliver altid sand. Der vil altid i ethvert Folk findes utaalmodige Jøder, som ikke kan vente.«

Jeg overværede selv denne Scene i det høje Landsting, hvor Tonen ellers var yderst urban, og jeg husker tydeligt, at det gjorde et stærkt

Indtryk paa mig, ikke just i J. C. Christensens Favør, og han blev da ogsaa voldsomt angrebet i Pressen for sine Udtalelser. Ikke desto mindre gentog han dem ufortrødent paa Møder omkring i Landet, som om han var særlig forelsket i sit Svar til Edv. Brandes. Og det gjorde jo ikke Sagen bedre. Men nu, da saa mange Aar er gaaet, ser jeg paa Sagen noget anderledes. J. C. var ganske uberettiget kaldt Ministerklæber, han havde jo kun siddet godt to Aar som Ministerchef, og Brandes maatte som alle i Rigsdagen vide, at de store Sager, der var taget fat paa, krævede en vis Tid til at komme igennem den Skærsild, som nu engang er store Sager forbeholdt. Det haarde Angreb fra Brandes Side, som J. C. under almindelige Forhold vilde have fejlet til Side med sin sædvanlige Overlegenhed, kom sandsynligvis noget overraskende — det var jo ogsaa ganske misvisende —, og Udtrykket Klæber berettigede forsaavidt til en kraftig Retorsion. At J. C. ikke var heldig med denne, lader sig ikke benægte, men hvis man deraf slutter, at nogen Uvilje mod Jøderne, endsige Racehad, havde Rod i J. C. Christensens Karakter og Sindelag, tager man grundigt fejl. En lille Scene, der fandt Sted en halv Menneskealder senere, kort før J. C.s Udtræden af Rigsdagen, beviser dette.

J. C. kom ofte op i Bibliotekets Læsesal, hvor han havde sin Plads ved Vinduet længst til venstre i Salen. Edv. Brandes aflagde undertiden hastige Besøg i Biblioteket for at gennemse, hvad der var kommet af udenlandsk Litteratur. Han var just kommet ind i Læsesalen, og en stor Stabel engelske, franske og amerikanske Bøger var lagt foran ham. Han fordybede sig straks i Bøgerne, da J. C. traadte ind og med faste Skridt begav sig hen til sin vante Plads ved Vinduet. Da han bemærker Brandes, gaar han hen til ham og lægger Haanden paa hans Skulder, idet han siger højt og gemytligt: Det glæder mig at se Dem heroppe!

Brandes farer op som ved et Trompetstød, da den kendte Stemme

runger i Lokalet, hvor foruden de to Herrer kun befandt sig Bibliotekets Personale, og vi bliver nu Vidne til, at disse, maaske de haardeste Modstandere i Rigsdagen gennem lange Tider, veksler Haandtryk og indleder en kort fornøjelig Samtale, som om de altid havde været de bedste Venner af Verden. Jeg kunde se paa Brandes, at han var glad ved Mødet; om J. C. gjaldt det samme, og jeg kunde ikke lade være med at tænke paa »de utaalmodige Jøder« og paa, at dette var en værdig Afslutning paa den gamle Historie, der aldrig var gaaet mig af Minde, men som formodentlig forlængst var glemt baade af Brandes og af J. C.

Men tilbage til Mødet den 2. Oktober 1908 og til J. C. Christensens store Tale paa et af de mest afgørende Punkter i hans politiske Liv.

J. C. havde faaet en ny Rigsdag indkaldt til den 28. September, en Uge før den normalt skulde kaldes ind, Folketingets Formand meddelte straks ved dets Sammentræden, at der af Reformpartiet og det moderate Venstre var anmeldt et Forslag til Beslutning, der gik ud paa, at Tinget, efter at have udtrykt sin Sorg over den Ulykke Albertis Forbrydelse havde bragt over Folket, skulde udtale sin Villighed til at medvirke til at mildne Ulykkens Følger og sin Villie til — *under Ledelse af et Ministerium, der støttede sig til Flertallet i Tinget* — at arbejde paa de Opgaver, hvis heldige Løsning Folket venter paa.

Dette Forslag til Beslutning havde J. C. Christensen foranlediget, fordi han vilde benytte Lejligheden til for Folketinget at imødegaa de Beskyldninger, der i de forløbne Dage var fremsat mod Ministeriet og navnlig mod ham, og afæske Tinget en Erklæring om Situationen.

J. C. Christensens Optræden i denne uhyre vanskelige Situation

er Beundring værd og vakte Beundring ogsaa hos dem, der var hans stærkeste Modstandere. Og Modstanden var stærk i disse Dage, selv om der strømmede Sympati ind til ham fra mange Sider. Han havde været en Tur ovre i Valgkredsen og hentet Styrke i de milde Blikke, han mødte derovre, som han udtrykte det i et aabent Brev, aftrykt i Ringkøbing Amts Dagblad den 13. September. Han siger deri blandt andet: »Jeg kan ikke slutte disse Ord uden at følge min Trang til at sige Dem Tak, mine Vælgere, Tak for al Deres Tillid i onde som i gode Dage. Tak for alle de milde Blikke og de trofaste Haandslag, jeg møder i Ringkøbingkredsen. Naar jeg færdes derovre og ser hen over Slettelandet med de mange Hjem, da føler jeg, at jeg gaar midt iblandt mine egne. Hvad dette er for en vidunderlig Følelse af Tryghed og Sikkerhed, véd ingen, med mindre han har prøvet noget af det modsatte.«

Disse Ord, særegne for J. C. Christensens ukunstlede Tankegang, der baade røber Taknemlighed og Trofasthed, blev naturligvis gjort latterlige i Modstanderbladene, og de milde Blikke blev aldrig glemte. J. C. Heller ikke glemte man, at J. C. under den Forsvarstale, han holdt i Folketinget den 2. Oktober, flere Gange var nær ved at blive overvældet af Bevægelse. Han stod og græd i Folketinget, hed det. For den, der havde Fantasi nok til at sætte sig ind i, hvad J. C. maa have følt i denne Time, var hans Bevægelse ganske naturlig. Det maa have været forfærdelige Øjeblikke for ham, der for faa Uger siden stod ombølget af Hæder ved sin Konges Side, nu at staa over for det Ting, han forhen beherskede, som en Anklaget, som En, der maatte forsvare sig mod Beskyldninger, som havde dynget sig sammen over hans Hoved i Ugevis.

Paa mig, der ikke havde været venlig stemt overfor J. C., og som efter bedste Evne havde deltaget i de politiske Angreb paa hans Ministerium, gjorde denne Tale et mægtigt Indtryk. Jeg skulde ikke

selv referere, men stod ved Kanten af Presselogen, der i den gamle Kaserne, forhen et Operahus, strakte sig hen midt paa Væggen som en Slags Balkon. Man kunde derfra daarligt se, hvad der foregik lige nedenunder uden at læne sig ud, derimod havde man et udmærket Overblik over den øvrige Del af Salen, navnlig over det egentlige Centrum i Folketinget, Formandspladsen og Ministerpladserne til venstre for denne. Jeg kunde hele Tiden følge J. C. og delvis iagttage hans Minespil under den Trekvarter lange Tale og har bevaret et Indtryk, jeg aldrig vil glemme. Jeg kunde ikke slippe ham med Øjnene, samtidig med at mine Øren ikke tabte en eneste Nuance i det, han sagde. Jeg tænkte bagefter, at jeg nu havde hørt den største Tale, der nogensinde er blevet holdt i Rigsdagen, ikke politisk set, men set under Synsvinkelen »menneskeligt Dokument«. Beständig, naar jeg gennemlæser den paany, føler jeg det samme, og idet jeg genoplever hele Situationen, som den formede sig, er det mig, som jeg først i det Øjeblik forstod, hvilket stort, paa samme Tid stolt og ydmygt Menneske, J. C. Christensen var.

Det stiller sig maaske ikke saa tydeligt for den, der læser Talen nu, saa mange Aar efter, og ikke har hørt den, da den blev holdt. Men forresten er det en Tale, der til alle Tider er værd at læse. Man faar et udmærket Billede af J. C. og af den Veltalighed, der var ham egen.

J. C. Christensens Tale den 2. Oktober beskæftiger sig naturligvis med Albertis Forbrydelser og Overgreb og tager adskillige af Enkelthederne op til nærmere Behandling. Den fremtræder derved paa mange Punkter som en Forsvarstale, men ved Siden af gennemgaar J. C. ogsaa, hvad der er udrettet efter Systemskiftet, og understreger meget stærkt, at Rigsdagen skal fastholde det, der er vundet rent forfatningsmæssigt ved Systemskiftet, med andre Ord, at Arbejdet skal fortsætte under Ledelse af et Ministerium, der støtter sig til Flertallet

i Folketinget, og ikke af et Forretningsministerium, som visse Kredse havde antydet. Han taler i denne Forbindelse om de forskellige Befolkningsslag og siger her bl. a.: *Der kan regeres her i Landet uden om København, men der kan ikke regeres udenom Bønderne.* Det er en træffende Bemærkning, sagt med Overlæg i en Stund, hvor den var paa sin Plads, men netop derfor ikke var vel hørt i Kongens København.

J. C. siger mange bemærkelsesværdige Ting i den Tale, men jeg skal kun opholde mig ved endnu et Punkt. Det er dér, hvor J. C. taler om Omdømmet hos vore Naboer og om vor Plads mellem Nationerne. J. C. mener, at vi, der hidtil har regnet os for et honnet Folk, ved Albertis Forbrydelse er kommet til at staa daarligt. Tanken om det tynger ham særligt haardt, og Bevægelsen er lige ved at overvælde ham. Han afslutter denne Periode i sin Tale med et Udbrud: Jeg kan ikke tale mere om det i Øjeblikket.

Det viste sig senere, at J. C. Christensen, som ellers forstod nøgternt at dømme om enhver Situation, her lod sig rive med af overdrevne Forestillinger om den Virkning, Albertis Storsvindel vilde have paa den offentlige Mening i Udlandet. Alberti blev — udenfor Danmark — betragtet som en isoleret Forekomst, et Fænomen, og formaaede ikke at kaste Skygge over de hæderlige Mænd, han havde siddet i Ministerium med, ligesaa lidt som Begivenheden skadede Danmarks Kredit.

Slutningen af J. C. Christensens Tale, som blev paahørt i aandeløs Stilhed, faldt saaledes:

»Ja, mine Herrer, nu har jeg talt til Dem her, og jeg har saa vidt muligt søgt at undgaa at angribe Dem, hverken Personer eller Partier, og det har jeg nu gjort, fordi jeg gerne vilde gøre mit til, at man kunde samles, efter hvad der er sket, til det kommende Arbejde uden altfor megen Bitterhed i Sindene.

Jeg skal jo snart forlade denne Plads for at gaa over i den anden Side af Salen, hvor jeg tidligere har haft min Plads. Naar jeg nu gaar der over en af de kommende Dage, saa gaar jeg derover med en Følelse af dyb Beskæmmelse over, at jeg har haft en Forbryder ved min Side, uden at jeg har kunnet se det, førend Katastrofen indtraf, men jeg gaar ogsaa derover med en ren Samvittighed.

Og naar jeg gaar derover, saa gaar jeg derover med en Følelse, som om jeg var truffen af Dolkestik bagfra, men jeg gaar ogsaa derover med Bevistheden om, at politisk kunde de ikke have styrtet mig, gjort mig noget for det Arbejde, jeg ønskede at føre frem til mit Lands Gavn. Og naar jeg gaar derover, saa gaar jeg derover med Følelsen af, at Arbejdet er slaaet i Stykker mellem Hænderne paa mig, men jeg gaar ogsaa derover med Vilje til at tage Arbejdet op derovre fra paany. Ja, og saa gaar jeg derover med Bevistheden om, at jeg i denne Sag har lagt alt, alt klart frem for d'Herrer og saa godt, jeg har kunnet, peget paa den Vej, jeg ønsker, at vi skal gaa i Fremtiden.«

Talen blev opfattet højst forskelligt. Det kan man se af den Omtale, den fik i Pressen, men man kan uden Overdrivelse sige, at den gjorde et stærkt Indtryk paa dem der hørte den, selv om ikke alle vilde erkende det. Saadanne Udtalelser var man ikke vant til at høre i Rigsdagen, og man skal gaa langt tilbage i Rigsdagens Historie for at træffe Taler, der paa lignende Maade fængsler Tilhørerne ved sin Lidenskabelighed eller Menneskelighed. Man kan nævne Monrads Tale i November 1864, da han sagde sit absolute *Nej* til Fredstraktaten og opfordrede sine Landsmænd til at kæmpe videre, Biskop Kierkegaards Tale om »Menneskesønnen« og enkelte andre Udtalelser, men man leder forgæves i Rigsdagstidende efter en Tale, der bærer saa stærke Vidnesbyrd om Følelser, der rører sig inderst i Menneskesjælen, er saa fuld af Smerte, Stolthed og Ydmyghed, Er-

kendelse af egne Fejltagelser og tillige af en ærlig Vilje til Fremtidens Arbejde. Som Rigsdagsdokument er Talen enestaaende.

Udtalelser fra J. C. Christensens Side om, hvad han iøvrigt tænkte og følte i disse bevægede Dage, finder man her — som i andre Forhold — ikke, og Optegnelser, der kan kaste særligt Lys over Begivenhederne, har han ikke efterladt sig. Slutningen af J. C. Christensens Tale bærer ganske vist umiskendelige Vidnesbyrd om, at det var hans faste Hensigt at forblive i Rigsdagen og fortsætte sit Arbejde der, og der var ingen af hans nærmeste, der tvivlede et Øjeblik paa, at han ikke vilde lade sig slaa ud, som hans Modstandere troede og haabede, men man kan af en Udtalelse tre Aar efter se, at Tanken om fuldstændig at opgive sin politiske Virksomhed ikke har været fremmed for ham i de følgende Aar.

»Sorø Amtstidende«s Rigsdagsmedarbejder Sv. Martin havde i sit Blad en Serie Interviews med nogle af de mest fremragende Politikere, som forøvrigt i 1912 udsendtes i Bogform. I den Samtale, han havde med J. C., siger denne:

Tanken om at træde tilbage har et Par Gange været fremme i mit Sind, men for Tiden er den det ikke.

Det kan ikke vække Forundring hos nogen, at J. C. Christensens Tanker i de Aar, der fulgte efter Alberti-Katastrofen, syslede med den Mulighed at træde ud af det offentlige Liv. Han var i disse Aar Genstand for en Behandling, som man aldrig har budt en Politiker herhjemme. Ikke alene Pressen, naturligvis med Undtagelse af Venstrebladene, var her med, men ogsaa store Del af Offentligheden, navnlig i København. Der blev opfanatiseret et Had til J. C., — særligt da han saa hurtigt efter Katastrofen blev Minister og gennemførte Forsvarssagen, — som hverken Fortiden eller Eftertiden kan paavise Magen til. Højre, Det radikale Venstre og Socialdemokraterne kappedes om at mistænkeliggøre enhver Ytring, enhver

Handling af J. C. paa en Maade, der søger sin Lige. Der hørte næsten overmenneskelige Kræfter til at udholde et saa ondartet Bombardement af hadefulde Hentydninger og Beskyldninger, og det var en dagligdags Trafik at underlægge J. C. Christensens Ytringer og Handlinger særligt snedige, lumske, underfundige Motiver, en Trafik, der holdt sig omtrent lige til han forlod Rigsdagen. Tegneren Alfred Schmidts Anvendelse af Ræven som Følgesvend ved enhver Karikatur af J. C. huskes af alle, der har oplevet den Tid.

J. C. kom dengang ofte til at mindes de Anelser, han havde ved Indtrædelsen i det politiske Liv, og som han havde udtrykt i den Henvendelse, han havde rettet til Vælgerne i Ringkøbingkredsen: En Gerning, som er besværlig og ikke uden Fare for ens indre, personlige Liv. Nu blev disse Anelser suppleret med de bitre Erfaringer, han havde gjort, og som er paa Linje med, hvad den og vor Tids største Prosa-Digter netop i de Aar skrev om Politik.

Pontoppidan siger i sit sidste Storværk »De Dødes Rige« om Politikerens Enslev, en af Romanens Hovedpersoner, der minder en Del om Hørup, et Sted følgende:

»Politik var en blodig Haandtering. Det galdt en daglig Forsvarskamp baade mod Fjender og Venner — og de sidste var ofte de farligste. Den Misundelse, der havde fulgt ham fra den første Gang han vandt Bifald paa en Talerstol; det hyænelumske Had, der hos flere af hans nærmeste Partifæller laa paa Lur for at styrte sig over ham ved den mindste Snublen; hans egen Spøgelsesfrygt for de uhaandgribelige Magter, der vilde kunne fælde ham før Sejren var vunden og det nye Rige grundfæstet; Folkets Mistro og Folkets Fordomme eller nye Tidens Modstrømme — det gjorde ham altsammen til en nattevaagen Mand, der sov i Rustning.«

Der er meget, der passer i denne Beskrivelse, maaske mere som Politik dengang var, end som den er nu. Men J. C. vilde ikke sove

i Rustning; hvis det kom dertil, vilde han hellere sige Farvel til det hele! Og selv om man med god Grund kunde sige, at nogle af hans nærmeste Partifæller, med Tilføjelse forhenværende nærmeste Partifæller, stod ham haardst imod, mødte han dog en enestaaende Tillid og Trofasthed hos de Partifæller, der havde fulgt ham under alle Tilskikkelser, og han var og blev til sin Udtræden af Rigsdagen stadig Venstres bedste Mand og den egentlige Fører. Men der var foregaaet, eller rettere der foregik i disse Aar en Forandring i J. C. Christensens Forhold til Politik, man kan maaske bedre sige i hans Placering af sig selv i dansk Politik. Alberti-Katastrofen havde rystet ham stærkt. Dette Tillidsbrud af en af hans Allernærmeste havde aabnet hans Øjne for noget, der ikke før havde staaet ham klart. Hans Tro paa egen Ufejlbarlighed var for stedse forsvunden, ikke paa hans egen Dygtighed og politiske Overlegenhed, — den mærkede han jo ved utallige Lejligheder — men Troen paa, at det altid, ved alle Lejligheder og i alle Forhold, er den dygtigste, der er bedst egnet til at føre. I Politik som i andre Erhverv, og maaske dér mere end i andre Erhverv, er Dygtighed naturligvis en afgørende Faktor, men det viser sig her, at det lige saa meget er Troen og Tilliden, Ens egen eller andres, og Forholdene, f. Eks. Folkestemningen, der bærer en Politiker frem til Førerstillingen. Det kan enhver erfare, naar han følger vort Folkestyres Historie.

J. C. var jo selv blevet baaret frem fra den ene Førerstilling til den anden, forbi alle de andre, mere bekendte, mere skolede i det parlamentariske Liv. Hans Dygtighed var umiskendelig, men det var nok saa meget Troen paa ham, Tilliden til ham, alt det, der gav Glorien om hans Hoved, der bar ham frem, og alt dette havde nu Albertis Forræderi med een Gang brudt ned. Aladdins vidunderlige Lampe var slaaet ud af hans Haand, Manden var den samme, maaske større, end han var før, men Fortryllesen var borte.

Dette indsaa J. C. Christensen godt, ikke lige med det samme, men i Aarene derpaa. Han tænkte nogle Gange paa at trække sig ud af det hele, men ved nærmere Overvejelse bestemte han sig om. Hvad var det, der havde drevet ham ind i Politiken? Tanken om at gøre sit Fædreland Gavn, i Forstaaelsen af, at han ikke længere havde Ret til at unddrage sig den Gerning, han var saa fortrinlig udrustet til. — Og nu? Han var jo den samme. Hans Dygtighed var oven i Købet forøget med dyrt købte Erfaringer. Han kunde endnu gøre sit Fædreland Gavn, han havde ikke Lov til at vige og lade sit Parti i Stikken.

Derfor blev J. C. Christensen, derfor gjorde han sit Arbejde endnu en halv Menneskealder, udrettede meget og kæmpede for sine Idealer. Hans Ungdoms og Mandoms Lyst og Begejstring var borte, og han indsaa, at Politik var en blodig Haandtering, hvor alles Haand er imod alles, en Forsvarskamp, hvor den svage bliver traadt ubarmhjertigt ned. Men han indsaa tillige, at for at lede et Parti er det ikke nødvendigt stadigt at være i Spidsen. J. C. Christensen var kun én Gang Regeringens Leder, nemlig fra 1905 til 1908, han kunde godt være blevet det to Gange til, og havde ogsaa været det, hvis han havde været i Besiddelse af den Magtbrynde, som hans Modstandere tillagde ham. Men hans Klogskab sagde ham, at i Politik udretter den, der trækker i Traadene, ofte mere end de, der tilsyneladende har Magten, og Alberti-Katastrofen havde lært ham Resignationens Kunst.

Det blev ganske naturligt Niels Neergaard, der blev den nye Venstregeringens Chef efter J. C.s Tilbagetræden. Han overtog foruden Chefsposten Forsvarsministeriet, og det blev hans fornemste Opgave at føre Forsvarssagen igennem, men det viste sig, at Neergaard ikke var Manden. Han gav et Overbud, sammenlignet med Forsvarskommissionens Betænkning, til Højre, der modtog hans Forslag med Be-

Folketingsalen ved Grundlovens endelige Vedtagelse 5. Juni 1915

Efter Professor Oscar Matthiessens Maleri

Man ser den ene Halvdel af Salen med Tilhørerløgerne og Presselogen. Referenterne sidder paa deres Pladser, bagved enkelte Tilskuere, deriblandt Osc. Matthiessen. Medlemmerne fra begge Tingene er forsamlede i Salen. J. C. Christensen staar yderst til højre foran en af de Piller, der bærer Balkonen. Kunstneren har gjort ham til den mest fremtrædende Person paa Billedet. Maaske var han ogsaa den Enkeltmand, der havde haft størst Indflydelse paa Grundlovens endelige Form.

„Rigsdagsforeningen“ foran J. C.s Hus i Hee i Sommeren 1915

Naar man ser paa Billedet, drager J. C. Christensen uvilkaarligt alles Øjne paa sig. Endog Protokolsekretær *Erik Skram*, der staar ved hans højre Side, og som var bekendt for sin høje, statelige Fremtræden, taaler ikke Sammenligning med J. C.s Kæmpeskikkelse og rolige, værdige Holdning.

Oppe paa Trappen ses Fru J. C. og bag hende Sønnen Peder Christensen. I Forsamlingen genkender man de fleste af Rigsdagens Embedsmænd fra den Tid med Foreningens Formand, den senere Bureauchef, *Laugesgaard* i Spidsen, mange Stenografer og Presse-mænd. Fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen*, der dengang var Stenografassistent i Rigsdagen, ses som det femte Ansigt fra venstre.

gejstring: Hvilken Vending ved Guds Førelse! Som et Højreblad udtrykte det. Men Neergaard bragte Splittelse i sit eget Parti, og J. C. Christensen maatte træde til.

Og saa skete det mærkværdige, som man vilde have forsvoret for knap et Aar siden. Et nyt Ministerium dannedes med den gamle Grev Holstein-Ledreborg, Venstres højtbegavede Ordfører fra Kampaaarene i 80erne, som Konsejlspræsident og J. C. Christensen som Forsvarsminister. Med Undren saa man den Mand, der »dybt beskæmmet« for 10 Maaneder siden fra Ministerpladserne var vandret til sin gamle Plads paa »Ringkøbingbænken«, vandre tilbage til Ministerpladsen ved Holstein-Ledreborgs Side, for at løse den Sag, der i Aartier havde sat Lidenskaberne i Bevægelse i en Grad som vistnok ingen anden Sag.

Dette, at det alligevel skulde falde i denne Mands Lod at faa Lejlighed til at løse denne Sag, efter hvad der var sket, vakte en Storm af Forbitrelse mod ham. Der var ikke Grænser for, hvad J. C. maatte gennemgaa af Forhaanelser, navnlig fra deres Side, han skulde hjælpe til Gennemførelse af deres Livssag, som de kaldte Forsvarssagen. De lavede Protesttog mod ham, de vedtog en Resolution, hvori der krævedes Rigsretstiltale mod ham, og de samlede 65 Tusinde Underskrifter paa en Protestresolution mod J. C. En af Oppositionens Talere sagde dengang spydigt til Højre: I kan jo bare unddrage ham Jeres Stemmer, saa falder han og med ham hele Ministeriet, og saa faar I Hævn.

Det var rigtigt, det var saa lige til, men det skete ikke. Der var en Følelse af, navnlig hos dem, for hvem Forsvarssagen virkelig var en Livssag, at glippede det nu, saa blev Forsvaret aldrig tilfredsstillende ordnet. Og mon der ikke allerede dengang fandtes nogle faa Stykker i Højre, for hvem det var gaaet op, at J. C. i sine Indrømmelser var gaaet til den yderste Grænse af, hvad han kunde faa sine

Folk med til, og at der ikke fandtes en eneste Politiker indenfor Venstre, som havde tilstrækkelig Autoritet til at føre Sagen igennem, uden netop J. C. Christensen.

Resultatet blev da ogsaa, at J. C. trods alle Forhaanelser, trods megen Modstand skaffede Danmark den Forsvarsordning, som i Forbindelse med Lütken-Aftalerne, om hvilke ingen dengang vidste Besked, holdt Landet udenfor Verdenskrigen 1914—18.

Et Eksempel paa den Taknemlighed, en Politiker kan høste ved et godt Stykke Arbejde, — og Forsvarssagens Løsning er efter manges Mening J. C. Christensens største politiske Bedrift, — var den Tak, der blev J. C. til Del. Det blev nemlig Rigsretstiltale. Den var arrangeret af Modstanderne og blev udført lige efter, at J. C. havde fuldendt sit Arbejde og havde trukket sig tilbage fra Ministergerningen, paa et Tidspunkt da Albertis Forbrydelser forelaa fuldt opklaret for Byretten.

Rigsretssager mod Ministre var jo ikke et Særsyn. Der havde været Rigsretstiltale mod Ministeriet Ørsted i 1856, og i 1877 havde der været Rigsretssager om Marmorkirkens Salg og om Det kgl. Teaters Bygning, henholdsvis rejst mod de forhenværende Ministre Krieger, Holstein-Holsteinborg og Fønnesbech og mod de forhenværende Ministre Hall og Worsaae. Men denne Rigsretsanklage havde en ganske anden Karakter. Man satte Sigurd Berg og J. C. Christensen i Klasse med Storforbryderen Alberti, idet Tiltalen lød paa »Straf og Ansvar i Anledning af disse forhenværende Ministres Embedsførelse i Aarene 1906—08 i Forhold til den daværende Justitsminister, Arrestanten Peder Adler Alberti.«

Det var den fjerde Rigsret, og den sattes, som de to foregaaende i Landstingssalen. I 1877 var Landstingssalen paa Christiansborg, nu var den i Kasernen i Fredericiagade, som indrettedes til dette Brug. Sagen tog sin Begyndelse i Januar 1910, men først i Maj samme Aar

blev de Anklagede tilsagt og i 16 hurtigt efter hinanden følgende Møder naaede man til Domsafsigelsen i det tyvende Retsmøde 17. Juni 1910.

J. C. Christensen blev fuldstændig frikendt, og han kunde med oprejst Pande forlade den Landstingssal, der saa ofte før havde været Vidne til hans politiske Triumfer. Ingen kunde i Fremtiden med nogen Udsigt til Held klistre hans ærlige Navn sammen med Albertis. Dette kom ganske vist ikke som nogen Overraskelse. Ikke en eneste Politiker, selv ikke blandt dem, der havde stemt for Rigsretsanklagen, havde nogen Sinde tænkt, at J. C. blot paa fjerneste Maade havde Lod eller Del i noget som helst uhæderligt. Men denne Maaned havde været en meget bitter Tid for J. C. Christensen, og han glemte den aldrig.

I et Interview saa sent som i Midten af Tyverne, udtalte J. C. Christensen til Journalisten, der pegede paa et Fotografi, der forestillede Scenen i Rigsretten: I Grunden brød jeg mig ikke om at eje det, men mine Venner sendte det.

Og da Intervieweren hertil svarede: De fik jo Oprejsning, replicerede J. C.: »Ja, men det gør meget ondt at blive beskyldt for at være en Kæltring. Saa grimme Vaaben maa man ikke bruge i Politik.«

Nej, afgjort ikke. Mange har sikkert angret, at de udsatte en af Landets bedste Sønner for denne Tortur. Enkelte har endog udtalt det overfor mig, da Aar var gaaet. Vist er det, denne Manøvre fra Modstandernes Side, som nærmest tog sig ud som en Hævn, havde ikke noget med virkelig Politik at gøre, ikke med klog Politik, og den virkede ikke i den Retning, man havde tænkt sig. Den virkede nærmest i Retning af en Forøgelse af den Sympati, der fandtes latent overalt i Befolkningen, og til en Samling af Venstre omkring deres store Fører. Da en alvorlig Sygdom hjemsøgte J. C. et halvt Aars Tid

efter, og han maatte underkaste sig en livsfarlig Operation, strømmede det ind til hans Sygeleje med Vidnesbyrd om Deltagelse fra hele Landet, ligefra Kongen til Husmanden og Fiskeren. J. C. genvandt aldrig sin tidligere Helbredstilstand, men derimod sin Arbejds-kraft og sin Handlekraft.

Han havde i Foraaret taget fat paa en stor Opgave, som optog ham stærkt i den Tid, han gik og afventede Rigsrettens Møder. Det var Starten af Ugebladet »Tiden«. Hvornaar Tanken om at udgive et politisk Ugeblad er opstaaet hos J. C., vides ikke, men det er højst sandsynligt, at denne Tanke staar i Forbindelse med hans forandrede Syn paa de politiske Opgaver, der frembød sig for ham, da hans Løbebane saa brat var brudt af. Han vilde ikke mere være den tavse Mand. Man havde berøvet ham den Tillidsglorie, der havde lyst om hans Pande gennem mange Aar, nu vilde han frivilligt afgive noget af den Kraft, der laa i hans Tavshed, han vilde aabne for de Kilder, af hvilke han selv havde øst, og sætte sig i direkte Forbindelse med hele det store Venstrefolk, ud til de fjerneste Afkroge. Der var mange, der mente, at her havde den kloge Mand gjort en Dumhed, der i det lange Løb vilde komme til at svide til ham. Her som i andre Forhold saa man forkert.

Det første Nummer af »Tiden« udkom 1. April 1910, og J. C. holdt Bladet gaaende i godt 7 Aar. Han ansatte en Redaktør, som skulde varetage det redaktionelle Arbejde og være ansvarlig for dets Udgivelse, men at J. C. var den egentlige Redaktør kunde man ikke være i Tvivl om. Han skrev altid den ledende Artikel og anvendte megen Tid paa Bladet. Der kom intet i det, som J. C. ikke først selv havde gennemlæst og godkendt! »Kort sagt, J. C. gennemredigerede sit Blad, som kun faa Blade bliver ved en enkelt Mand.« Dette er en Udtalelse af H. Gravesen, som var hans Redaktør i alle de 7 Aar.

En Journalist, som jeg ellers skatter højt for hans Pen og gode Dømmekraft, har en Gang skrevet, at »Tiden« faktisk var ulæseligt. Jeg er ganske uenig med ham. At betragte dette Blad ud fra æstetiske Synspunkter eller stille særlige Krav til dets Udformning, der kunde tiltale fine Kendere, vilde efter min Mening være ganske bagvendt. Man skal sammenligne det med et Organ som Sofus Høgsbros »Dansk Folketidende«, som i Tiden fra 1865 til 1883 løste en ganske vist mere betydelig Opgave, idet det kan betragtes som en Slags Forløber for den store, indflydelsesrige Venstrepressen. Nu, femogfyrrertyve Aar senere, fandtes denne Presse, og der var for saa vidt ikke Brug for mere, men netop paa Grund af dette, kan det betragtes som lidt af journalistisk Bedrift, at J. C. Christensen skabte dette Blad og holdt det i Live i samfulde 7 Aar.

Hvis man vil bedømme »Tiden« fra et rent journalistisk Synspunkt, tror jeg, man retfærdigvis vil indrømme, at det var velskrevet og fuldt ud udfyldte sin Mission, at være et Bindeled mellem Venstremænd i By og paa Land. Og det lukkede ikke ensidigt Øjnene for, hvad der rørte sig udenfor Venstres Lejr, som det hed i Indledningsartiklen. Tillige giver det en enestaaende Lejlighed til at lære den Mands Tanker at kende, som uimodsigeligt er Venstres største Politiker i dette Aarhundrede. Det opnaaede da ogsaa en meget stor Læsekreds for et Blad af den Art, nemlig 5—6000 Holdere. Nogen økonomisk Spekulation var det afgjort ikke, og Vanskelighederne og Fordyrelserne, der ogsaa indfandt sig under forrige Krig, tvang J. C. til at standse i Sommeren 1917, da han ikke vilde sætte Abonnementsprisen i Vejret.

Men for at vende tilbage til 1910 og genoptage Traaden der, kan det siges, at Venstre i dette Aar, med en vis Tilfredshed, kunde se tilbage paa, hvad det havde udrettet paa Lovgivningens Omraade.

Næsten alle de store Mærkesager var løste og kun Forfatningssagen var tilbage. Skulde J. C. ogsaa faa den løst?

J. C. drog et skarpt Skel mellem det, jeg kaldte Folketingsparlamentarismen, og Rigsdagsparlamentarismen. Han var en afgjort Tilhænger af den første, og han holdt absolut paa, at man ikke alene skulde søge at bevare den Overvægt, som Folketinget stiltiende havde haft siden Systemskiftet, men ogsaa skulde forsøge at udvide denne, saaledes at Folketinget blev forankret i den offentlige Bevidsthed som Forfatningslivets Kærne. Derfor vilde han først have dette Ting omdannet paa tilfredsstillende Vis, og saa bagefter søge at faa gennemført de øvrige Grundlovsforandringer, som var nødvendige.

J. C. frygtede for, at man ved at omordne Landstinget i folkelig Aand, bort fra Privilegierne, skulde gøre dette Ting lige saa tiltalende for Vælgerne som Folketinget, og derved komme ind paa det, man kaldte Rigsdagsparlamentarismen, eller ogsaa gøre Landstinget saa ens i Opbygningen med det andet Ting, saaledes at den Tanke kunde opstaa, at Landstinget var overflødigt, og at man i det lange Løb vilde foretrække, at Tokammerssystemet afløstes af Etkammersystemet.

Dertil kom hans Modvilje mod Forholdstalsvalgmaaden, som navnlig Højre havde taget ind til sit Hjerte og ventede sig store Fordele af, og med Rette, da Højre med sine Stemmer spredt over hele Landet var det Parti, der var mest forurettet ved den daværende Valgordning, men som ogsaa Det radikale Venstre og Socialdemokratiet støttede mere eller mindre stærkt, fordi disse Partier i Forholdstalsvalgmaaden saa en Murbrækker imod Venstres og navnlig imod J. C.'s Arbejde i Forfatningssagen.

Naar man vil bedømme J. C. Christensens Stilling i Grundlovs-spørgsmaalet, maa man holde sig disse Ting for Øje. J. C. havde rejst Sagen, saa snart han var blevet Konsejlspræsident, og han havde

rejst den som en To-Tempi's Politik, som den senere kaldtes. Hans Hensigt var at gøre Folketinget til et Spejlbillede af Folket, og naar det var gennemført, vilde det efter hans Mening være umuligt for Landstinget i Længden at modsætte sig et Krav om en frisindet og folkelig Forfatning i Junigrundlovens Aand, stillet af et saadant Folketing. J. C. havde ikke haft Held med sig i sin Ministertid med denne Sag, men Partiet fulgte ham, og det er højst sandsynligt, at det var lykkedes ham under normale Forhold at opnaa sin Hensigt ved taalmodig Afventen af det belejlige Øjeblik og ved sin Forhandlingsevne. Nu stillede Forholdene sig anderledes, men derfor var Sagen ikke opgivet.

Folketingsvalget i Foraaret 1910, der kom noget før Domsafsigelsen i Rigsretssagen, havde bragt Venstre en Sejr, saaledes at dette Parti nu havde Halvdelen af Tingets Medlemmer og kunde danne Regering. Det var en Skuffelse for Zahle, der efter et halvt Aars Styre havde søgt ud til Vælgerne for at opnaa en stærkere Stilling og derved kun paany havde bragt Venstre til Magten. Zahle forsøgte forgæves at bringe en Afgørelse i Ministerskifte-Spørgsmaalet, inden Rigsretsdommen forelaa, men baade Kongen og Venstre vilde afvente Udfaldet af denne, før der blev taget Bestemmelse om, hvem der skulde være Ministerchef.

Straks efter Dommens Afsigelse henvendte Kongen sig til Venstre, og dettes Formand, Anders Nielsen, sammenkaldte øjeblikkelig Partiet til et Møde. Den almindelige Antagelse var, at der forelaa fire Muligheder: J. C. Christensen, Kl. Berntsen, Neergaard og Anders Nielsen. Efter Kongens Henvendelse overlodes det til Venstre at udpege Manden. J. C. holdt saaledes Afgørelsen i sin Haand; den vidunderlige Lampe var vendt tilbage til sin Ejermand, og han behøvede blot at gnide paa den, saa vilde han faa den mest eklatante Oprejsning for de to bitre Aar, der var forløbet siden den store

Ulykke. Fristelsen var stor, og havde det været J. C. fra 1905 eller 1908, da han rejste Jylland rundt med den samme Konge, der nu bad Venstre om en Raadgiver, havde han vel bukket under. Men det var en anden J. C., der havde Afgørelsen i sin Haand, en haardt prøvet Mand, der havde lært at resignere.

J. C. blev naturligvis straks foreslaaet i Partimødet som den, der skulde modtage Kongens Opfordring, men han afslog det. Han sagde, at han rent fysisk savnede Kræfter til at paatage sig Opgaven, og at han forøvrigt ansaa det for at være uklogt baade af Partiet og af ham, da han for Tiden var et Tvistens Tegn. Efter nogen Forhandling stillede J. C. det Forslag, at lade Kongen vælge imellem de tre andre, Berntsen, Neergaard og Anders Nielsen, saaledes blev det da og Kongen valgte Kl. Berntsen.

Af de fire var Klaus Berntsen den ældste og vel nok den, J. C. Christensen satte mindst Pris paa. Men J. C. vidste godt, at Kl. Berntsen havde en høj Stjerne hos Frederik d. 8., og tillige at Kongen vilde foretrække ham, hvis han blev stillet overfor et Valg. Desuden tør man vistnok antage, at J. C. ansaa Kl. Berntsen for at være i Besiddelse af Evner, bl. a. Smidighed og politisk Behændighed, der gjorde ham til den bedst egnede af de forhaandenværende Venstrepolitikere til at bringe Grundlovssagen frelst i Land.

Kl. Berntsen tog da ogsaa fat paa Sagen straks i sit første Ministeraar, og i det samme Spor som J. C. med de to Tempi, han fortsatte det andet Aar, men i det tredje og sidste Aar af sin Ministertid, i Samlingen 1912—13, foretog han et pludseligt Spring, som skulde faa stor Betydning for Sagens videre Udvikling, idet han gik bort fra J. C. Christensens Politik og vilde løse Sagen paa én Gang. Han brugte som Motivering, at det nu stod ham klart, at Følgerne af en udvidet Valgret til Folketinget kun yderligere vilde uddybe Kløften mellem Tingene og derved udsætte Sagens endelige Løsning.

Igen stod J. C. over for den Opgave som Venstrepartiets Fører at maatte desavouere Venstres Konsejlspræsident, men denne Gang var det ulige sværere, da det viste sig, at Kl. Berntsens Idé havde faaet meget stærkere Tag i Partiet, end J. C. Christensen havde tænkt.

Neergaard havde, da han skulde løse Forsvarssagen i 1909, valgt en Vej, der laa til Højre for Partiets Standpunkt, og lidt Skibbrud. Kl. Berntsen valgte at gaa den modsatte Vej og opnaaede derved tillige Tilslutning fra radikal og socialdemokratisk Side. Men Faren var den samme eller maaske større for hans eget Parti. Begejstringen i radikale og socialdemokratiske Kredse, som ellers bød Venstre-regeringen en haard Opposition, var saaledes, at den tog Magten fra Kl. Berntsen. Forsvarsvalget havde bragt Venstre et Nederlag, Højre stor Fremgang og havde givet de Radikale deres første Ministerium. Grundlovvalget, der fandt Sted et halvt Aar efter, at Kl. Berntsen havde fremsat sit Grundlovsforslag i Folketinget, blev ligeledes et Nederlag for Venstre, stor Fremgang for de Radikale og dermed Dannelsen af Zahles andet Ministerium.

J. C. Christensens Formaal var, at Venstrepartiet skulde beholde sin stærke Stilling i Midten og paa ingen Maade lade sig rive med, hverken til den ene eller anden Side. At J. C. Christensens Politik absolut var den klogeste set med Venstres Øjne, maa enhver kunne indse. Han gjorde, hvad der kunde gøres for at holde igen, og i det store Grundlovsudvalg, der senere blev nedsat, søgte han at redde, hvad der reddes kunde, men Kl. Berntsen havde med Støtte af Fler-tallet, vovet sig for langt ud, og Bordet fangede.

Kl. Berntsen giver i sine Erindringer sin Misfornøjelse Udtryk med, at det ikke faldt i hans Lod at sætte sit Navn under den nye Grundlov, hvad han synes var det retfærdigste, da det dog var ham, der havde rejst den store Sag. Disse Udtalelser er menneskeligt forstaaelige. Nu blev Æren Zahles, der paa sin Side paa alle mulige

Maader fremhævede Kl. Bernstsens Fortjenester og gav ham synlige Beviser paa de Radikales Taknemlighed.

J. C. havde i 1912 i sit Ugeblad »Tiden« fremsat sit eget Grundlovsforslag, paa væsentlige Punkter afvigende fra Kl. Bernstsens Forslag, der støttedes af Flertallet af Partiet. Denne Handling vakte umaadelig Opsigt i politiske Kredse, først og fremmest i selve Rigsdagen, men ogsaa over hele Landet, og J. C. blev udsat for usædvanlig haarde Angreb fra de Radikale og Socialdemokraterne. Man skulde have troet, at Højre vilde have vist dette Forslag mere Opmærksomhed, og det havde maaske været klogt, men i Stedet for deltog ogsaa dette Parti i de Isoleringsmanøvrer, som J. C. Christensens Forslag straks blev gjort til Genstand for. 1915 blev alligevel Vidne til, at Forfatningen af dette Aar kom til at bære tydelige Spor af J. C.s Forslag og af denne Mands haardnakkede Arbejde i Udvalget for at dele Sol og Vind lige. At J. C. Christensen, naar alt kommer til alt, trods denne Sejr i Forhandlingens Kunst, var utilfreds med Slutresultatet, bærer mange Ting Vidnesbyrd om. Han havde paa Fornemmelsen, at den gode Tid for Venstre lakkede mod Enden.

Det var underligt for dem, der havde oplevet 1895 med Samlingen af alle Venstregrupper under eet, vel at mærke med Udskydelse af Bojsens Venner og den naadeløse Forfølgelse af alt moderat, 10 Aar senere de Radikales Udvandring og noget senere Genforeningen med de Moderate, nu at se de to Yderpoler, de moderate og de radikale, falde i hinandens Arme, ladende J. C., Føreren for det mægtige Venstreparti gennem en halv Snes Aar, staa omtrent isoleret i Midten. Men han stod der, fast og urokkelig, opfyldt af sin Mission at værgе det, der efter hans Mening var Venstres egentlige Eksistensberettigelse, at være Partiet i Midten. Det er da ogsaa i høj Grad betegnende for Venstre, at dette Parti, efter at have foretaget

Grundlovsudflugten med Zahle og Kl. Berntsen, atter samledes om J. C., formodentlig i Erkendelse af at han alligevel var den kloge-
ste. J. C. var stadig Partiets Formand, blev i 1916 valgt til Kontrol-
minister i Zahles Kabinet, og da Venstre i 1920 skulde danne Mini-
sterium, kunde han ogsaa være blevet Regeringens Leder, hvis han
havde villet det. J. C. gik efter udtrykkelig Opfordring ind i det
Ministerium, Neergaard dannede, udelukkende for at lægge Slutste-
nen paa sit kirkepolitiske Arbejde, og da det var sket, traadte han
ud, og et Par Aar efter forlod han — for altid og afgjort — Livet
paa Christiansborg.

J. C. Christensen var ikke alene en politisk Fører for sit Parti og
en fremragende Førsteminister i sit Ministerium, han var ogsaa en
alsidig Politiker og Fagminister. Denne Alsidighed stammede sik-
kert fra, at han fra Begyndelsen var skolet i det for Landets alminde-
lige Administration saare vigtige Arbejde, der foregaar — og i Halv-
femserne i endnu højere Grad foregik — i Folketingets Finansud-
valg, og saa naturligvis fra hans medfødte Hang til at sætte sig
grundigt ind i Sagerne. Det var af stor Betydning for hans hur-
tige politiske Udvikling, at han saa tidligt kom ind i Finansudval-
get, og at han gennem 6 Aar var dets saa godt som enevældige Sty-
rer. Hans væsentligste Arbejde i det første Ministerium, han blev
Medlem af, samlede sig om Kirke- og Skolevæsen, og paa disse
Omraader udrettede han meget. Navnlig hans Indsats som Kirke-
minister i Tiden 1901—05 og senere fra 20—22 var af gennemgri-
bende Betydning, og da han i 1905 blev Konsejlspræsident og til-
lige Forsvarsminister, fik han Lejlighed til yderligere at udvide sit
Kendskab til Hæren og Flaaden, som han længe havde omfattet med
særlig Opmærksomhed. Ingen vil vel benægte, at hans Indsats ogsaa
paa dette Omraade blev af stor Betydning for Landet.

Da Vilh. Lassen døde i Foraaret 1908, overtog J. C. som den mest kyndige indenfor Ministeriet Finansministerportefeuillen indtil Rekonstruktionen fire Maaneder senere, og som Regeringens Leder havde han ganske naturligt mange betydelige Sager under sig, bl. a. alt hvad der angik Statsforfatningen, tildels det udenrigspolitiske og adskilligt indenrigspolitisk, navnlig kan man her nævne det kommunalpolitiske og Valg-Spørgsmaal baade til Stat og Kommune.

For at faa et rigtigt Billede af J. C. Christensens Betydning for dansk Statsstyre er det nødvendigt, at man medtager den store Interesse, han lagde for Dagen, og den afgørende Indsats, han ydede, bl. a. i Grønlandssagen og den islandske Forfatningssag. Hertil knyttede sig hans Interesse for alt, hvad der angik Sønderjylland og Samarbejdet i Norden. Hans Tanker gik ikke i Retning af »en nordisk Union«, dertil var han altfor nøgtern, og han var langt fjernet fra en Genoptagelse af noget, der kunde kaldes Skandinavisme i gammel Forstand, men han troede sikkert paa, at der vilde komme et nordisk Samarbejde i Stand, ogsaa i politisk Henseende, det har han tidligt udtalt og mange Gange gentaget.

J. C. har ogsaa øvet stor Indflydelse paa adskillige Medlemmer af det Parti, han i saa mange Aar var Formand for, og paa de Mini- stre, han til forskellige Tider arbejdede sammen med, i særlig Grad paa de Mænd, han havde optaget i sit Ministerium 1905. Han blandede sig ikke uopfordret i andres Sager, det havde han en naturlig Uvilje imod. Han mente, og det understregede han stærkt ved alle Lejligheder, at de, der havde paataget sig et Ansvar, maatte staa ved det og fuldt ud bære det. De, der unddrog sig Ansvaret eller i vanskelige Stunder forsøgte at praktisere det over paa andre, var han afgjort imod, og i deres Rækker søgte han aldrig sine Medarbejdere, men naar man søgte hans Raad, fik man det altid under en eller anden Form. Ogsaa i saadanne Tilfælde saa J. C. helst, at Vedkommende

selv angav de Retningslinjer, han vilde følge, saaledes at han kunde indskrænke sig til at opmuntre til Fortsættelse. Var J. C. ikke enig med den, der søgte hans Raad, tog han ikke paa Vej over for den Paagældende med stærke Ord. Nej, sine Betæneligheder ved den fremsatte Tanke eller Vedkommendes Forehavende formede J. C. i Reglen som et Spørgsmaal, der pegede paa det svage eller det betænelige i den Fremgangsmaade, Vedkommende havde bestemt sig til, samtidig med at han aabnede hans Øjne for nye Muligheder.

J. C. havde et vidunderligt Klarsyn i næsten alle Sager og paa næsten alle Omraader. Vidste han ikke Besked, sagde han det rent ud, men i de allerfleste Tilfælde gik man tilfredsstillet bort fra en Raadslagning med ham, ikke sjældent i den Tro, at man slet intet Raad havde faaet, men at der pludseligt var gaaet et Lys op for En under Samtalen med J. C.

Der er ofte blevet rettet skarpe Angreb paa J. C. for hans stærke, selvstændige Standpunkter i afgørende Øjeblikke i Landets Historie. Her skal kun omtales to Tilfælde. Det første drejer sig om J. C. Christensens Holdning ved Krigsudbrudet i 1914, da den radikale Regering samlede Partiformændene for at høre deres Mening om Minespærringen i Storebælt, om *vi selv* skulde udlægge Miner eller lade være og overlade det til Tyskerne. Nogle af Politikerne billigede Tanken, andre ikke, den eneste, der nægtede at udtale sig, var J. C., hvilket senere blev udlagt som Mangel paa Fædrelandskærlighed.

J. C. Christensens Standpunkt i denne Sag var dikteret af hans — i det forrige skildrede — Syn paa Ansvar. Han mente, at Regeringen udelukkende maatte have Ansvar, i denne som i andre forefaldende Statssager. Kunde og vilde den ikke paatage sig det, maatte den gaa og — i dette Tilfælde — tilraade Kongen at danne en Samlingsregering, hvad han fandt var det naturligeste. At forsøge at

lægge Ansvaret over paa andre Partier ved at tilkalde deres Formænd, syntes han var forkasteligt, derimod stillede han sig dengang, som ogsaa senere under Krigen, meget imødekommende overfor Spørgsmaalet om en Samlingsregering.

Mon ikke Eftertiden, ja maaske allerede den Tid, vi lever i, med de Erfaringer, vi har gjort, baade formelt og reelt vil give J. C. Christensen Medhold? At tale om Mangel paa Fædrelandskærlighed og noget i Retning af Snedighed har altid staaet for mig som ren Snak. J. C. havde gjort sin Indsats, maaske den betydeligste, der er gjort i Aarhundredets Politik, ved at skabe Danmark en militærpolitisk Stilling, tilstrækkelig til at bære den Belastning, som Verdenskrigen 1914—18 udsatte Landet for.

Det andet Tilfælde er Paaskekrisen 1920 og den dermed forbundne Trusel om Generalstrejke. J. C. Christensen mente med Rette, at det her drejede sig om en politisk Generalstrejke, der skulde bruges som et Pres over for anderledes Tænkende, og raadede til *at tage Stødet med det samme*, altsaa til at tage Generalstrejken. En Del af Befolkningen, hvor stor kan ikke afgøres, sluttede sig til J. C., men han var den eneste af de ledende Mænd, der hævdede dette Standpunkt. De andre — fra begge Sider forøvrigt — var stemt for Forlig, og det blev Forlig.

Nu i 1946 er vi rigere paa Erfaringer med Hensyn til Generalstrejker, end vi var for et kvart Aarhundrede siden. Vi ved nu, at det Vaaben, der tænktes anvendt for at hidføre en Udgang af Situationen i en bestemt Retning, vilde ramme dem, der satte den i Værk, ulige haardere end deres Modstandere, og J. C. Christensens Standpunkt partipolitisk set var rigtigt. J. C. havde vel næppe tænkt, at Generalstrejken skulde sættes i Værk, men mente, at det ikke var nogen Skade til, at Modparten fik at vide, at ikke alle lod sig kyse i et Musehul. Der er næppe nogen Tvivl om, at han, hvis General-

strejken var blevet til Virkelighed, havde taget sit Ansvar fuldt ud og paataget sig Ledelsen af den Regering, der skulde tage Stødet.

Var J. C. Christensen udpræget Partipolitiker?

Efter alt, hvad der er skrevet og talt om dette Emne, skulde man tro, at der var noget om det. Det samme er ganske vist sagt om mange andre Politikere, men ikke med den Haardnakkethed som om J. C. Christensen. Sandheden er vel nok den, at J. C. hverken var mere eller mindre Partipolitiker end andre, der har udrettet noget betydeligt for deres Parti. Det er muligt, at J. C. udrettede mere end de andre, og derfor var de andre enige om at fremhæve denne særlige Egenskab og gøre den vederstyggelig i Vælgernes Øjne. Vilkaarene for Deltagelse i Politik herhjemme, formodentlig ogsaa de fleste andre Steder, er for det første, at man indmelder sig i et Parti, og for det andet, at man viser i sine Handlinger og i sin Tale, at man er en god Partifælle. En Politiker, der svæver over Vandene og alligevel bliver Topfigur eller Leder af et Parti, har ingen set. Held den Politiker, som føler sig i fuld Overensstemmelse med sit Partis Politik og i den ser en Løftestang for alt det, han efter sin inderste Overbevisning stræber imod til Gavn for Fædrelandet.

Saaledes forholdt det sig netop for J. C. Christensen. Han var ikke i Tvivl om, at Bønderne kunde gøre en betydelig Indsats i dansk Politik, og han erkendte fuldt ud Sandheden i de Ord, han med Overlæg slyngede ud som en Udfordring til sine Modstandere i en Stund, hvor det for ham gjaldt Knald eller Fald i den offentlige Mening: Der kan regeres her i Landet uden om København, men der kan ikke regeres udenom Bønderne.

J. C. var hverken en udpræget eller ensidig Partipolitiker. Hans Mening var: Først Fædrelandet, saa Partiet. Det hævdede han Gang paa Gang overfor sine Partifæller, og det var ogsaa hans Ledetraad.

Om han engang imellem har givet sit Parti en mere fremskudt Plads end de andre, det kan der naturligvis altid diskuteres om; men hvem kan sige sig fri her? Men at han efter 1908, efter det dybe Fald fra den højeste Stilling ved Kongens Side til Anklagebænken i Rigsretten, i fuldt Maal, og som næppe nogen Politiker her i Landet, har sat Fædrelandet højest, og skudt sig selv og sit Parti til Side for højere Hensyn, synes jeg med stor Tydelighed fremgaar af hans Historie. Han kunde, da han blev fældet bagfra af Alberti, være gaaet ud af det politiske Liv, rejst over til Hee eller til New Zealand, men saa var han aldrig blevet den J. C., som Danmark hyldede ved hans Død som en af sine bedste Sønner.

Jeg traf først i Foraaret 1912 personligt sammen med J. C. Christensen. Saa utroligt det lyder, havde jeg i de syv Aar, jeg var Rigsdagsreferent, aldrig talt med ham, men Forholdene dengang skilte sig væsentligt ud fra de Forhold, der eksisterer i Rigsdagen i Dag, i hvert Fald var Frekvensen mellem Rigsdagsmændene og Journalisterne ulige mindre. Det hørte til Sjældenhederne, at en Rigsdagsreferent henvendte sig til Politikere af andre Partier; han holdt sig til sine egne, og hans Blad havde i Regelen ikke synderlig Interesse i andre Politikeres Gøren og Laden, uden naturligvis for at finde Angrebepunkter imod dem. Endnu var nogen Slags »treuga dei« i dette Forhold ikke indtraadt, og Rigsdagsmændenes Gerning blev ikke retfærdigt endsige alsidigt bedømt. En Behandling, som den, der blev J. C. til Del i Aarene efter 1908, var nuomstunder utænkkelig. Det havde baade Journalisterne og Bladene bestemt modsat sig; ganske simpelt fordi det havde oprørt Læserne.

Dengang var »Vandrehallen« et ukendt Begreb, den blev først en Kendsgerning ved Indflytningen i det nye Christiansborg i 1918, men den kom netop i det psykologiske Øjeblik. Følelsen af, at en-

I Rigsdagsbibliotekets Læseværelse 1923

Et af de sidste Billeder, der er taget af J. C. Christensen i Rigsdagen. Ved Midterbordet hans Søster, Landstingsmedlem, Marie Christensen, bagved Bordet Bibliotekar V. Elberling.

Kirkeminister 1920-22

hver Rigsdagsmand og enhver Journalist arbejder mod det samme Maal, naturligvis hver ud fra sin særlige Indstilling til Problemerne, var begyndt at brede sig, og »Vandrehallen« i den nye Rigsdag var ikke uden Betydning for denne Udvikling, som dog var kommet alligevel.

Men som sagt, jeg havde min første Samtale med J. C. i 1912, og denne Samtale blev af stor Betydning for mig, ikke alene som Indledning til et Bekendtskab med den Mand, som længe havde lagt Beslag paa mine Tanker, men ogsaa for Forandringen i min Stilling indenfor Rigsdagen. Min Farbror Emil Elberling havde nemlig søgt sin Afsked, og da jeg vidste, at Nybesættelsen af hans Stilling laa i Hænderne paa de to Formænd, J. C. Christensen og Goos, opsøgte jeg dem og udviklede Grundene for, at jeg kunde tænke mig at blive min Onkels Efterfølger. Der var mange Ansøgninger, og jeg fik naturligvis intet Tilsagn, men da min Uddannelse var omtrent den samme som min Onkels, og da vi havde omtrent de samme Interesser, var mine Chancer ikke de værste. Jeg blev da ogsaa den Udvalgte, begge Formændene var enige derom, og jeg gik ind til min Stilling med godt Humør og de bedste Forventninger, selv om jeg navnlig i den første Tid havde omtrent den samme Fornemmelse, som jeg antager de Mennesker har, der fra en bevæget, meget afvekslende og interessant Gerning pludselig havner i et Kloster.

J. C. Christensen saa jeg intet til, og det var mig forsaavidt en Skuffelse. Han havde til stor Overraskelse for mange Politikere ladet sig vælge til Folketingets Formand i Marts 1912 i Stedet for Anders Thomsen, der var blevet kongevalgt Landstingsmand, og havde derved paataget sig en Masse Arbejde foruden det, han havde i Forvejen, og den følgende Tid blev endda meget mere krævende, end den i Almindelighed var for Rigsdagens Formænd, idet Kong

Frederik den Ottende uventet afgik ved Døden i Maj Maaned. Afslutningen paa Samlingen og den paafølgende Samling blev i det hele taget meget bevæget. Kl. Berntsens Fremsættelse af sit Forslag til en almindelig Grundlovsrevision i Oktober 1912 blev paa en vis Maade Indledningen til Slutkampen om Forfatningssagen, og Foraaet 1913 bragte et spændende Valg til Folketinget med Nederlag for Venstre og Regeringsforandring.

Trods overvældende Arbejde lykkedes det dog J. C. i den korte Tid, han var Formand, at foretage en afgørende Forbedring i Tingets Ledelse, som vandt almindelig Anerkendelse og bestaar den Dag i Dag. Han indførte nemlig en særlig Folketingssekretær i Lighed med Landstingets Sekretær, medens Folketinget hidtil havde hjulpet sig med Bureauchefens Assistance, et Forhold der ofte havde givet Anledning til Kritik. J. C. var endda saa heldig at finde en Mand, som ved sin udmærkede Varetagelse af Stillingen igennem 30 Aar har været de skiftende Formænd til uvurderlig Nytte. Forøvrigt opnaaede J. C. at faa Ord for at være den bedste Formand, Folketinget nogensinde har haft. Hans hurtige Hoved, træfsikre Afgørelser og store politiske Erfaring gjorde ham fortrinlig egnet til at lede Folketinget, og han var sikkert blevet genvalgt, til han forlod Rigsdagen, hvis han havde villet det.

J. C. lod sig imidlertid ikke genvælge, formodentlig af den Grund, at Formandshvervet lagde saa meget Beslag paa hans Tid og gjorde det vanskeligt for ham at følge sit Partis indre Forhold og det politiske Arbejde i det hele taget saa nøje, som han plejede at gøre det, og da han stadig var sit Partis Formand, fandt han det urigtigt at fortsætte. Men da skete det overraskende og for mig glædelige, at J. C. samtidig med, at han gav Afkald paa Tingets største Tillidspost, lod sig vælge til en af de mindste, nemlig Tilsynsførende med Bogsamlingen, og denne Post beholdt han lige til Udtrædelsen af

Rigsdagen 1924, uden Hensyn til, at han i den mellemliggende Tid var Kontrolminister i Zahles Ministerium og Kirkeminister i Neergaards.

Det er saaledes, at hvert af Tingene ved Rigsdagssamlingens Begyndelse vælger et Medlem til at føre Tilsyn med Bogsamlingen paa Tingets Vegne, som det hedder i Forretningsordenen. Til disse Poster har Tingene igennem de mange Aar siden Bogsamlingens Oprettelse i 1848 valgt adskillige betydelige Mænd, hvis Navne har Klang ikke blot i den politiske Verden, men ogsaa udenfor denne, bl. a. A. Krieger, Carl Ploug, Christopher Krabbe, Sofus Høgsbro, Frederik Bajer, Henning Matzen og Herman Trier. J. C. Christensen efterfulgte Departementschef Jerichow, og hans Kollega i Tilsynet var Landstingsmand, Konsul Hey til 1918 og Dr. Krag til 1924.

For mig som Bibliotekar forelaa der adskillige Opgaver lige ved min Tiltrædelse og navnlig i de følgende Aar, forud for Indflytningen til Christiansborg 1918 og omkring denne, og det var af stor Betydning for mig at have indflydelsesrige Mænd at støtte mig til. Derfor var noget af det første, mine Tanker samlede sig om, at forsøge at knytte de Tilsynsførende nærmere til det Arbejde, der foregik i Biblioteket.

Indtil da havde de Tilsynsførendes Gerning i det væsentligste indskrænket sig til at tage Stilling til de af Bibliotekaren foreslaede Nyanskaffelser til og Udskydelser fra Bogsamlingen. Alt, hvad der laa udenfor dette, afgjordes ved Forhandling med Formændene, det vil sige af Bureauchefen paa Formændenes Vegne. Ganske vist kunde Bibliotekaren gaa direkte til Formændene og forhandle med dem, men det endte i Reglen med, at de begærede en Indstilling fra Biblioteket, og det var da det klogeste at lade den gaa igennem Bureauchefen, saaledes at det i Virkeligheden blev ham, der bestemte Biblio-

tekets Udvikling og Farten i samme. Det syntes jeg var urimeligt. Det var i hele Rigsdagens Interesse, at de Mænd, der var udpegede af Tingenes Flertal, i Forbindelse med Bibliotekaren formede Indstillingerne og lod dem gaa lige til Formændene, saa kunde de jo altid søge Bureauchefens Assistance.

Deri var de Tilsynsførende fuldstændig enige med mig, og det blev da ogsaa Grundlaget for det Reglement for Biblioteket, som de Tilsynsførende i Forbindelse med mig indgav til Rigsdagens Formænd og fik godkendt i 1916. Senere blev den forandrede Opfattelse udvidet og styrket i et Reglement af 1923, Aaret før J. C. forlod Rigsdagen.

Besøgstiden blev stærkt udvidet, Kartoteker indrettet, nye Opgaver taget op, og der blev ansat et Par Mand til at hjælpe Bibliotekaren med det mere end fordoblede Arbejde. Dertil kom Indretningen af Lokalerne paa Christiansborg, hvortil Rigsdagen flyttede i Maj 1918. Jeg rejste i Foraaret 1917 til Sverige for i Stockholm at sætte mig ind i, hvad nyt Rigsdagsbiblioteket der og andre Biblioteker havde indført, og paa Grundlag af mine Erfaringer herfra blev vort Bibliotek indrettet. Vi kunde paa Christiansborg raade over et stort Rum til Bogmagasin og, hvad der fyldte os med særlige Forventninger, en temmelig stor, højloftet Sal til et Læseværelse. Et saadant havde Biblioteket aldrig under sine mange Omskiftelser haft, ikke paa det gamle Christiansborg og ikke i Kaserne i Fredericiagade, og det havde været et føleligt Savn.

Jeg vandt Gehør for en Indretning, der var inspireret af Erindringer fra det gamle kgl. Bibliotek, særlig af Farverne Hvidt og Guld, der dannede en pragtfuld Ramme om de smukke Bind paa Reolerne. Vi fik indrettet et Kortskab paa Midten af Langvæggen og to kæmpemæssige, originale Kort, udført af en Guide i Generalstaben, over Danmark og Grønland paa de to Sidevægge. Over Reolræk-

kerne blev modelleret en Frise af Portrætmedailloner af Politikere, der havde indlagt sig særlig Fortjeneste af Biblioteket og virket til dets Fremme.

Det er min Overbevisning, at hele Indretningen af Rigsdagens Bibliotek ikke var blevet saa vellykket, hvis ikke J. C. havde været. Alle Indstillinger udfærdigedes af Bogudvalget — som vi til at begynde med kaldte det lille Udvalg, bestaaende af de Tilsynsførende og Bibliotekaren, som behandlede alle Sager vedrørende Biblioteket, og som lovfæstnedes i Reglementet — men min Fremgangsmaade i alle vigtige Spørgsmaal var sædvanligvis denne, at jeg op søgte J. C. Christensen enten privat eller i Rigsdagen og gennemdrøftede Spørgsmaalene, inden jeg forelagde dem i Bogudvalget. J. C. fremsatte aldrig selv Forslag, men hans klare Blik, hans praktiske Greb og hans levende Interesse for alt, hvad der angik Biblioteket, havde selvsagt en meget betydende Indflydelse paa alle Resultaterne.

Jeg vil antage, at det Antal Møder, der holdtes i Bogudvalget, nærmer sig de Hundrede i J. C. Christensens Tid. Han forsømte aldrig et eneste af dem. Han stillede præcis paa Pletten i mit Kontor til den aftalte Tid. Kom han engang imellem lidt tidligere, satte han sig ind i Læseværelset med en Bog eller skrev et Brev, men han afbrød altid Læsningen eller Skrivningen, naar Tiden var inde, for at ingen skulde spille Tid ved at vente paa ham. Krag tog det til at begynde med ikke saa nøje, men da han hurtigt mærkede, at det ikke var J. C. tilpas, blev han ogsaa præcis. Vi tog straks fat paa Arbejdet, og først, naar vi havde det til Side, snakkede vi om andre Ting, mest om Bøger, sjældent om Personer, aldrig om Politik. Men i Reglen maatte J. C. forlade Mødet, naar Arbejdet var endt. Hans Tid var nøje inddelt, kun i de sidste Aar gjorde han Indtryk af ikke at være saa optaget. Forresten fik man aldrig Fornemmelsen af, at

han havde travlt, tværtimod. Han var altid rolig og ligevægtig, som oftest i udmærket Humør. Han spøjte gerne, kom med rammende Bemærkninger, hvad enten det gjaldt nye Bøger eller andre aktuelle Spørgsmaal, og brugte ikke sjældent gamle Ordsprog, som han øjensynligt var velbevandret i, da oftest i jydsk Dialekt.

Disse Møder i mit lille Kontor, som kun var en ombygget Trappgang mellem Læseværelset og Bogmagasinet, var fornøjelige og hyggelige, og jeg tror, at J. C. betragtede dem som Hvilestunder i det ofte besværlige Rigsdagsarbejde. Som sagt, Politik var banlyst paa vore Møder, men jeg fik et udmærket Indblik i J. C. Christensens Syn paa mange Ting. Han talte f. Eks. ofte om Grønland og røbede ualmindeligt Kendskab til Forholdene deroppe og til Litteraturen om denne fjerne Ø. Han standsede engang imellem ved Kortet inde i Læseværelset og betragtede det tankefuldt. Jeg havde ladet Guiden, der tegnede Kortet, anbringe et Danmarkskort i tilsvarende Maalestok nederst i Hjørnet og ladet ham indtegne de forskellige Opdagelsesrejser, der var foretaget op langs Kysterne og ind i eller over Grønlandsisen. De nordiske Lande og det nordiske Samarbejde optog J. C. i høj Grad, og da jeg i 1920 fremsatte et Forslag om at søge nærmere Forbindelse med mine Kolleger i Oslo, Stockholm og Helsingfors, skaffede han mig en Rejsebevilling. Resultatet blev et Samarbejde mellem de nordiske Parlamentsbiblioteker, der har bestaaet siden da og været til stor Nytte.

Han vidste god Besked med alt værdifuldt, der fremkom paa Bogmarkedet, særlig alt, der kom ind under Historie, Kirke- og Skolevæsen. Den moderne Skønlitteratur skænkede han ikke synderlig Opmærksomhed. Skønlitteraturen fra ældre Tider kendte han godt ligesom Verdenslitteraturen i gode Oversættelser. De Bøger, han satte mest Pris paa, var dem, der fortalte om andre Folks Liv og Kamp, brede historiske Skildringer, hvor der skete noget, og humørfyldte

Fremstillinger. Charles Dickens, Victor Hugo og Gustav Frenssen satte han højt, og da min Smag gik i samme Retning, havde vi ofte fornøjelige Samtaler derom.

J. C. var ogsaa selv Bogsamler, og han begyndte tidligt at samle paa Bøger. Den første Gang, jeg besøgte ham i Hee, fik jeg ikke Lejlighed til at underkaste hans Bogsamling en nøjere Undersøgelse. Der var saa meget andet at se paa. J. C. var en storartet Vært, og vi var en større Forsamling. Han modtog os paa Stationen og gav os der et kort Overblik over, hvad Eftermiddagen og Aftenen skulde bruges til, saa vi kunde vide, hvad vi havde at rette os efter. Og Programmet blev fulgt uden mindste Afvigelse. Vi saa den gamle Kirke, som J. C. elskede, og som han kendte hver Sten i. Og vi saa hans Hjem.

Vi gik igennem Haven og saa Havehuset, der var bygget i hans første Ministertid og var forsynet med mange Billeder og andre Erindringer fra J. C. Christensens bevægede Liv. Vi fik i det hele taget saa mange Indtryk under dette Besøg, saa vi daarligt kunde holde Rede paa dem, men de fleste vil sent glemme J. C., da han præsiderede ved Middagsbordet i Afholdshjemmet, tror jeg, det var — i hans Hjem var der ikke Plads til saa mange —, og i egen høje Person øste Suppen op til os alle, og krydrede hele Maaltidet med Skæmt og animerende Tilraab.

Den anden Gang, jeg var i Hee, det var 8 Aar senere i 1923, var J. C. desværre ikke hjemme. Jeg havde med Vilje ikke anmeldt mit Besøg. Krag, som dengang var Indenrigsminister, og jeg var blevet enige om i Anledning af, at J. C. havde været Tilsynsførende i 10 Aar, at forære ham en Tin-Cigarkasse med hans Yndlingscigar »Nihil sine labore«, populært kaldet Nilsine, og jeg havde lovet at overrække Jubilaren vor beskedne Gave. Jeg troede fuldt og fast, at jeg ikke vilde gaa forgæves midt i Højsommeren, og at J. C.

var hjemme, men ikke engang paa den Tid var denne uhyre flittige og altid pligtopfyldende Mand ledig. J. C. var i Viborg som Formand for Hedeselskabet, og da Skuffelsen derover havde sat sig lidt, tog jeg mod den venlige Indbydelse af Fru J. C. Christensen og hendes Datter til at se mig grundigt om i Huset.

I 1921 havde man foretaget en Tilbygning mod Syd, nemlig et stort Arbejdsværelse til J. C., der tillige indeholdt hans Bibliotek. Der var en Dør ud til Haven, flankeret af to Vinduer, ligesom der var Vinduer baade mod Vest og Øst. Saavidt jeg husker, stod der et Skrivebord ved Vinduet mod Vest, J. C.s sædvanlige Plads. Forøvrigt var der en Del mindre Borde, saa J. C. kunde sætte sig, hvor somhelst han fik Lyst, for at studere en Bog fra Reolerne, der ellers udgjorde Værelsets Møblement. Der var mindst en halv Snes Reoler, hvoraf nogle høje Dobbeltreoler. Hvor stort hans Bibliotek var, kan jeg ikke sige saa nøje, jeg antager, det nærmede sig en halv Snes Tusinde Bind. Rigsdagstidende fyldte naturligvis ikke saa lidt. Der var mange Haandbøger, en stor Samling Grønlandsbøger, nordisk Litteratur og Skønlitteratur, baade indbundne og uindbundne.

I dette Værelse, som ingen Udsmykning havde med Undtagelse af Reolerne, der strakte sig langs Væggene og fra Væggene ud i Stuen, befandt J. C. sig ypperligt. Her var alt, hvad han kunde ønske. Her kunde han uforstyrret gaa frem og tilbage, naar han tænkte over Spørgsmaalene, og her kunde han standse foran Reolerne og gribe de Bøger, han havde Brug for, og hvis Plads han nøje kendte.

J. C. stod i det inderligste Forhold til Bøger, hvis Værd han anerkendte. Aand er Magt, var ikke for intet hans Valgsprog. Men der eksisterede ogsaa et andet Forhold mellem Bøger og ham. Han udgav selv Bøger, endda ikke saa faa. Som Talen laa godt i hans Mund, laa Pennen godt i hans Haand. Han skrev let og flydende om vidt forskellige Ting.

Den første Bog, han udgav, udsendte han i 1885 under Forfatternavnet *Paabøl*, hans Fødesogns Navn, som nu hans Dattersøn har antaget. Det er en lille Bog, der handlede om Daabspagten. Senere i Halvfemserne og omkring Aarhundredskiftet, da han levede og aandede i Politik, skrev han nogle politiske Pjecer, en Udsigt over den reviderede Grundlovs Tilbliven og en Bog om de kirkelige Lovforslag. I 1904 udkom hans lille Samfundslære, i 1918 »Naar Klokkerne ringe« og i 1928 »Ad Kirkesti og Kirkevej«.

J. C. var desuden en god Journalist. Han viste det i »Tiden«, hvor han bl. a. skrev 400 Spidsartikler, der afspejlede alle hans Interesser, naturligvis særligt hvad angaar Dansk Politik. Man kommer ikke udenom, at til Studiet af J. C. Christensens Personlighed er »Tiden«s Spalter ganske nødvendige. Dertil kommer hans mange Breve.

Bjørnstjerne Bjørnsons Biografer har anført, at Bjørnson foruden sin kæmpemæssige Indsats i Litteraturen og sine utallige Foredrag har skrevet 30.000 Breve. Det er mange, selv i et saa langt Liv. Jeg antager imidlertid, at J. C., der ikke blev saa gammel som den store norske Digter, kan slaa denne Rekord. Bjørnsons Breve kan endnu vække Beundring og Glæde hos mange Mennesker, der er Yndere af Brevkunsten. J. C. Christensens Breve kan ikke paa nogen Maade hamle op med Digteren Bjørnstjerne Bjørnsons. De er kun skrevet til den enkelte, og de lagde ikke Vægt paa Stil eller Kunst. Men disse Breve, der i Reglen fremkom som Svar til vedkommende Modtager, ofte skrevne af J. C. i de tidligste Morgentimer med Tilside-sættelse af andet paatrængende Arbejde, er et lysende Vidnesbyrd af Afsenderens Pligt troskab, hans Interesse for andres Ve og Vel, hans Kærlighed til Næsten. De taler højt om J. C. Christensens Følelse af, at Adel — Aandsadel — forpligter.

J. C. udgav Aaret efter, han havde forladt Rigsdagen, en Bog

»Fra min Barndom og Ungdom«. Det var de Unges Forlag i Aarhus, der havde opfordret J. C. til at skrive denne Bog, og den har megen Interesse for dem, der holder af J. C. og med Glæde følger ham paa hans Vej gennem den lidet dramatiske Barndom til en Ungdom, som mange Seminarister i dette Land har haft, men den skuffer dem, der venter sig et Bidrag til Forstaaelsen af, at netop han kom til at spille saa mægtig en Rolle i vort politiske Liv.

Jeg har ligesom saa mange andre spurgt J. C. Christensen, om han ikke vilde skrive sine politiske Erindringer, og jeg har som de andre faaet samme Svar, at det vilde han ikke! Han havde ingen skriftlige Optegnelser, ingen Dokumenter, ingen Breve. Kakkellovnen havde været hans Arkiv.

Og naar man anførte den historiske Interesse, saadanne Erindringer kunde have, var hans Svar: Historien klarer sig nok!

Og det har den gjort.

Man kan skrive saa meget ondt, og man kan skrive saa meget godt om de Store i Historien, det hjælper hverken til eller fra. Det er noget, det enkelte Menneske ikke raader over. De Stores Gerning vil selv ophøje eller fordømme dem, og den, Nutiden ophøjer for meget, vil Eftertiden trække ned paa den Plads, der med Rette tilkommer ham, og den, en ubillig Samtid har fordømt, enten fordi han var forud for sin Tid eller paadrog sig Misundelse, vil engang faa Oprejsning. Det er saa vist, som noget!

Det kan ikke nytte de smaa Mænd, at de skriver smukke Erindringer om dem selv eller faar andre til at skrive dem, og i disse Erindringer gør sig selv til Centrum i alt det, der sker. Derved bliver ingen større, de afslører kun sig selv og bliver mindre. Der hører virkelig Storhed til at undgaa denne Faldgrube, der lurder paa alle, selv paa dem, der i Folkets Øjne har betydet meget.

Man maa beklage, at et virkelig stort Menneske som J. C. Chri-

stensen ikke skrev sine Erindringer. Han kunde have gjort det. Han var sanddru og tillige saa nøgtern, at han vilde have sat alt paa rette Plads. Maaske hans Erindringer ikke var blevet af den Slags, som de fleste hæver til Skyerne, for Sprogets, for Viddets, for de forblommede Passagers Skyld. Men for dem, der virkelig vilde have noget at vide om dansk Politik, vilde en Erindringsbog af J. C. have været uvurderlig.

Jeg deltog i Beklagelsen af, at J. C. ikke vilde betro Eftertiden, hvad han havde følt og tænkt ved Deltagelsen i Politik igennem en Menneskealder, og jeg tænkte engang paa, om det ikke var en Opgave for mig, der dog kendte noget til J. C. og havde fulgt hans politiske Skæbne i de mest begivenhedsrige Aar, at være hans Biograf. Selvom jeg ikke tiltroede mig særlige Evner til den Opgave, begyndte jeg dog at indsamle Stof og tale med dem, der stod ham nær eller havde staaet ham nær, men jeg følte, at det ikke rigtigt vilde blive til noget, uden at jeg kunde faa Hjælp fra J. C. selv. Jeg begyndte saa i de Breve, jeg fra 1924 jævnligt sendte ham, at indlede Diskussioner om et eller andet Punkt i hans politiske Liv, som var dunkelt for mig, men det blev jeg hurtigt vænt af med. Jeg fik mange gode Breve fra J. C., men min Videbegærlighed blev ikke tilfredsstillet. Selv den mindste Antydning af Oplysning om ham selv fik jeg ikke. Det var ligesom han fuldstændig havde overset mine Hentydninger til alt, hvad der angik Fortiden, som om den var fuldstændig ligegyldig for ham selv, og han aabenbart ønskede, at den ogsaa skulde være det for alle andre.

Jeg skrev som sagt jævnlig til ham, mest om Rigsdagens Bibliotek, som jeg vidste interesserede ham, om de ny Opgaver, der var taget op i de følgende Aar. Hans Svar opmuntrede mig altid, ligesom Samtalerne med ham i gamle Dage. Jeg fik omsider Samvittighedsnag ved Tanken om, at mine Breve skulde plage ham, og det skrev jeg

til ham, men denne Passus i mit Brev lod han ganske uomtalt i sit Svar. Jeg kunde dog ikke overse den Kendsgerning, at ethvert Brev fra mig affødte et Svar fra J. C., og var stadig betænkelig. Derfor glædede det mig oprigtigt, da hans milde, elskelige Hustru engang betroede mig, at hendes Mand altid var glad for mine Breve.

J. C. Christensens Skrift bevarede sin Fasthed og Klarhed til det sidste. Hans Underskrift var ganske den samme i det første Brev som i det sidste, som jeg modtog en Maaned før han døde, og Krusedullen under Navnet var udført tilsyneladende med samme faste Haand som ellers. Det undrede mig, og det smertede mig inderst inde, da jeg var sammen med ham for sidste Gang. De karakterfulde Konturer i hans kendte Træk var ved at udviskes, og hans Hænder rystede stærkt. Dette var en Mand, der bogstaveligt var slidt op. Han var kun 73 Aar, kunde efter almindelig Beregning, naar man tænker paa hans Kæmpekraft, havde levet mange Aar endnu, men han havde aldrig skaanet sig selv. Han havde altid udført sit Arbejde med en Samvittighedsfuldhed, der søger sin Lige, med en Lyst og en Kraft som kun faa.

Det var dejligt at være sammen med J. C. den Dag. Jeg vidste jo ikke, det blev sidste Gang. Det var et Par Maaneder efter den store Folkefest, hvormed Hjemegnen havde fejret J. C. og hans Hustru paa Guldbryllupsdagen, og nu havde han indbudt nogle Venner og noget Familie til en lille Middag paa Ungarsk Vinhus. Der var Feststemning ogsaa der. J. C. var i glimrende Humør og som altid en omhyggelig Vært, og hans Gæster befandt sig da ogsaa enestaaende godt sammen med ham og hans Hustru. Han var selv et straalende Midtpunkt. Han talte ikke meget, men sparede ikke paa muntre Bemærkninger. Han nød Gæsternes begejstrede Taler med et lunt Smil om Munden, han var med i alt, men dog var det, som om hans Øjne gennem Feststemningen saa Ting, som ingen andre kunde se, saa

frem til fjerne Kyster, hvor alt er saare godt. Han var en lykkelig Mand; det havde jeg følt før, men aldrig stærkere end den sidste Aften, jeg var sammen med J. C. Christensen.

Man siger om en Stormand, at jo nærmere man kommer ham, des mindre bliver han. Ganske nær er de fleste store Mennesker smaa. Det var ikke Tilfældet med J. C. Han var lige stor paa alle Afstande. De Egenskaber, der gjorde ham berømt, taalte den nøjeste Gennemprøvning. Han havde aldrig bestræbt sig for at blive noget andet end det, han i Følge sin Natur, Opdragelse og Udvikling var. Han havde aldrig forsøgt at give sig Udseende af at være mere aandfuld, dybsindig eller indviklet, end han var. Der var ikke noget paaklistret, noget hemmelighedsfuldt eller taagesløret ved ham. Alt var ædelt Metal, alt var ægte hos ham. Det eneste, man ikke saa, naar man nærmede sig ham, det var Ræven, som Folkevittigheden havde hæftet paa ham. Alle de lumske, graadige og øvrige utiltalende Egenskaber, man ellers tillægger dette Dyr, fandt man ikke hos J. C. Klogskaben fandt man, ellers kun Ærlighed, Aabenhed og Tillidsfuldhed.

Han var et stort Menneske, han var fuld af Aand, saavist som han ikke foretog sig noget, som ikke var besjælet af Aand. Han krænkede aldrig andres Tiltro, andres ideelle Stræben, selv om den ikke var hans. Han stræbte mod høje Maal, fordi han troede, at der var Udvikling ved at stræbe højt, og fordi han tænkte at kunne gavne sit Fædreland dermed, men holdt sig tilbage, naar han troede andre var til mere Gavn. Han viede hele sin Arbejdskraft til de bedste, til de gavnligste Formaal, ikke for sin egen Skyld, men for Folkets.

Man kan aldrig trænge saa dybt ind i et andet Menneskes Indre, at man med Overbevisning kan sige, at de Handlinger, som han har udført, er udførte af denne eller hin Grund. Men lægger man alle et Menneskes Handlinger sammen og undersøger dem en for en, og man paa intet Punkt opdager noget, der er plettet af Egennytte, Falsk-

hed, Dumhed eller hvad værre er, og dette Menneske indtager saa høje og fremtrædende Stillinger som J. C., kan man med Sandhed sige, at det her drejer sig om et virkeligt stort Menneske, selvom man ikke er blind for de Skrøbeligheder, som behæfter al menneskeligt.

Victor Hugo har engang sagt: At bringe alt i Ligevægt, det er godt nok. Men at bringe alt i Harmoni, det er bedre.

J. C. Christensen bragte meget i Ligevægt. Selv var han besjælet af Harmoni.

Harmoni er en sjælden Egenskab, sjældnest vistnok indenfor Politikernes Kreds. Men J. C. besad denne Harmoni. Den straaled ud af hans stærke, milde Øjne. Det var Fortryllesen ved hans Person. Det var den, der gjorde det til en Oplevelse at være sammen med ham.

Igennem hele hans Liv gaar Harmonien som en rød Traad. Den værner hans inderste Personlighed mod enhver Fare, den styrker ham mod alle Angreb, den bringer ham frelst gennem alle Trængsler, og den forlod ham aldrig i hans sidste Leveaar.

Victor Elberling.

Sølvbryllupsadressen 21. Nov. 1904

J.C. med sin Kone og deres 3 Børn, 1927

Tre Generationer, 1927

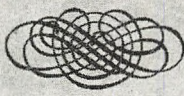
Sølvbryllupsadressen 21. Nov. 1904

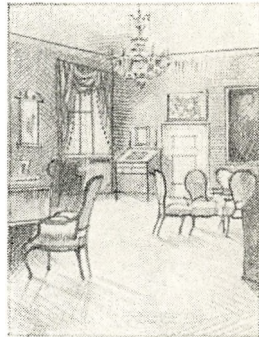
Albertikatastrofen betegner efter de flestes Opfattelse Vendepunkter i J. C. Christensens Løbebane, men der er ingen Tvivl om, at havde denne uhyggelige og for dansk Tankegang næsten ufattelige Begivenhed ikke fundet Sted, var Brudet med de Radikale i 1905 blevet den mest afgørende Hændelse i J. C.s politiske Historie.

Derfor har Adressen til J. C.s og Frues Sølvbryllup ikke to Maanedre før Brudet stor politisk Interesse og fortjener at aftrykkes her, fordi den bærer det stærkeste Vidnesbyrd om, hvor tæt det store Parti, det største vor Forfatningslivs Historie har kendt, sluttede op om deres Fører som den Enkeltmand, det mere end nogen anden skyldtes, at det nu atter »gik fremad og opad for Venstres Sag.«

Der var 96 Medlemmer i Venstrereformpartiet, J.C. medregnet, nemlig 74 i Folketinget og 22 i Landstinget, og der staa 94 Navne under Adressen, deriblandt alle dem, der i de følgende Aar blev J. C. Christensens haardeste Modstandere. Adressen har følgende Ordlyd:

Christoffer Møller. R. Christensen.
 Laur. Christ. Fr. Larsen. Velt. Hansen. Hans. Mathisen
 M. H. Mathias. Madam. Mygaard. Amachronny. M. Mathiasen.
 M. Mølgård. Nielsen. N. Møller. Andersen. Nielsen.
 Hans J. Nilsen. Nilsen. Jensen. P. Th. Nielsen. Ellen
M. Mathiasen. Th. Nielsen. Christensen.
 J. P. Nielsen. M. Olsen. L. Olsen. Hans. Paul. Pedersen.
 Hans. P. Pedersen. Knudsen. Pedersen. L. Pedersen.
 Niels. Pedersen. Tuller. P. P. Nielsen. O. Rasmussen.
 Laurids. Rasmussen. Andreas. Rosager. Ellen. O.
Rasmussen. Peder. Rasmussen. Røjsrup.
 Elias. Peter. Sandberg. Ellen. Jens. C. P. Sandberg.
 P. Th. Sandberg. Carl. Sandberg.
 N. R. Sandberg. Ege. S. Sandberg. L. Mathiasen.
 A. Sandberg. Ellen. C. Mathiasen.
 J. Sandberg. J. P. Sandberg. Ellen. Mathiasen.

Kirkepolitikeren

AF FHV. KIRKEMINISTER, DEPARTEMENTSCHEF V. HOLBØLL

De, der var ansat i Centraladministrationen ved Aarhundredets Begyndelse, husker den Opstandelse, det vakte blandt Embedsmændene, da det politiske Systemskifte kom. I meget lange Tider havde der været Højreministerier, og lige fra Grundlovens Tid var Ministrene næsten uden Undtagelse taget blandt Embedsmænd og Godsejere. Nu kom der ikke blot et Venstreministerium, men flere af Pladserne i Ministeriet var besat med Mænd fra helt andre Klasser. Der var baade en Bonde, en Provinsredaktør og en Folkeskolelærer. I Kultusministeriet havde de sidste 10 Aars Mini-
stre været en Professor (Goos), en Stiftamtmand (Bardenfleth), en Biskop (Sthyr) og en Provst (Bjerre). Og nu en Folkeskolelærer. Det var en haard Nød at knække for Embedsmændene. At J. C. Christensen skulde med, naar der kom et Venstreministerium, var i og for sig en selvskreven Ting. Han var Venstres Fører, og som Formand for det store Venstrereformparti og for Folketingets Finansudvalg havde han allerede i adskillige Aar været den politisk set mægtigste Mand i Landet. Egentlig skulde han have været Konseilspræsident, men det fandt man vel den Gang var et for stort Skridt. At han blev Kultusminister, var sikkert ikke tilfældigt. Ikke blot havde han haft sin Gerning i Skolens og Kirkens Tjeneste, men under sin Virk-

somhed i Folketinget havde han Gang paa Gang lagt sin Interesse for Skole- og Kirkespørgsmaal for Dagen. Senest havde han, i Aaret før han blev Minister, i Folketinget fremsat et Forslag til Lov om Opretelse af Menighedsraad, et Forslag, som dog ikke blev gennemført.

Jeg husker tydeligt den Dag, J. C. Christensen ankom til Ministeriet. Med sit hvide Slips, som han den Gang altid bar, gik han rundt i alle Kontorerne og hilste paa hver enkelt af de ansatte og sagde et Par Ord til hver af os. Blev J. C. Christensen modtaget med Misfornøjelse af Embedsmændene, i alt Fald de ældre af dem, mødte han til Gengæld med stor Mistro til Embedsmændene og det Arbejde, der udførtes i Ministerierne. Paa en Maade var det ikke saa mærkeligt. De fleste af Embedsmændene var konservative, eller som man dengang sagde Højremænd, og det havde bl. a. været deres Opgave at bistaa de tidligere Ministre over for Oppositionen i Rigsdagen, og der bestod i det hele taget ikke noget godt Forhold imellem Folketinget og Embedsstanden. J. C. Christensen forlangte i Begyndelsen at se den indgaaende Post, noget, der endnu dengang kunde lade sig gøre — nu vilde det selv i et saa lille Ministerium som Kirkeministeriet ikke være overkommeligt. Og J. C. Christensen fik ikke Posten blot for at kigge i den. Jeg ved, at naar vigtigere Sager senere blev forelagt ham af vedkommende Embedsmand, viste det sig i Reglen, at han var godt inde i Sagen i Forvejen. J. C. Christensen brugte ogsaa i Begyndelsen af sin Ministertid at gaa op i Ministeriet om Søndagen. Jeg har mange Gange set ham komme ind i det Kontor, hvor jeg var ansat, og hvor jeg ofte gik op om Søndagen for at ordne lidt i Bunkerne. Saa bad han, om han maatte se Journalerne og Brevbøgerne. Han vilde gerne vide Besked om Forretningsgangen, og hans Søndagsbesøg var vel ogsaa et Udslag af den før nævnte Mistro til Embedsmændenes Arbejde. Det varede imidlertid ikke længe, før han fik en anden Mening om Embedsmændene og det Arbejde, de

udførte. Det viste han paa en smuk Maade. Den første Vinter, han var Minister, gjorde han flere smaa Selskaber i sit Hjem, hvortil han dels havde indbudt nogle af de højerestaaende Embedsmænd og dels nogle Politikere af sit Parti. Ved disse Lejligheder holdt han da en Tale, hvori han sagde, at han, som det vist var almindeligt i Folketinget, havde haft stor Mistro til Embedsmændene og deres Arbejde, men nu havde han erfaret, at det beroede paa en Misforstaaelse. Der blev arbejdet godt, sagligt og fuldt loyalt i Ministeriet, og det vilde han gerne have at Politikerne skulde vide.

De yngre Embedsmænd havde ikke set paa samme Maade som de ældre Embedsmænd paa dette Ministerskifte. Selve Administrationen havde jo gaaet sin støtte Gang, men saa snart der var Tale om Bevillinger af Statskassen havde de seneste Højreregeringer været afmægtige, og kirkelig Lovgivning af Betydning havde der slet ikke været Tale om i de sidste Aar. Heri skete straks et stort Omslag. Jeg husker, at jeg en Gang skulde ind til J. C. Christensen med en Skrivelse til Underskrift. Det var en Skrivelse til Folketingets Finansudvalg om en Bevilling i et kirkeligt Øjemed. Da Ministeren havde underskrevet Skrivelsen, gav han mig den tilbage og sagde: »De kan godt udbetale det med det samme.« Det var en anden Snak, end man var vant til i saadanne Spørgsmaal. Saa maatte man først afvente Finansudvalgets Beslutning, og ofte blev det et Nej. Der blev straks, i de første Aar J. C. Christensen var Minister, givet en Række Bevillinger til Opførelse af nye Kirker, navnlig i Hedeegnene i Jylland, som J. C. Christensen jo kendte saa godt. Og som det gik med Bevillinger, saaledes gik det ogsaa med Lovgivningsarbejdet, der hurtigt kom i Gang. Jeg tænker her særligt paa det kirkelige Lovgivningsarbejde. Det havde ligget stille i de sidste Aar, ja egentlig fra Grundloven kom. Man stod stadig over for Bestemmelsen om, at Folkekirkens Forfatning skulde fastsættes ved Lov. Det var ikke sket — og er til Dato ikke sket —

men Gang paa Gang blev kirkelige Lovforslag standset med Henvisning til denne Paragraf, og de vigtigste kirkelige Love, der var givet, skyldtes i Reglen, at der var kommet en Knude, som maatte løses, saaledes for Eks. med Valgmenighedsloven. Men i de senere Aar havde Lovgivningsarbejdet ligget ganske stille paa dette Omraade. Det varede ikke længe, før J. C. Christensen kom i Kontakt med daværende Kontorchef Damkier, der allerede i en Aarrække havde været eneraadende i det kirkelige Departement, og der kom et Samarbejde i Stand, som hurtigt førte til betydelige Resultater. Der blev udarbejdet flere kirkelige Lovforslag, hvoraf det vigtigste var et Forslag til Lov om Oprettelse af Menighedsraad. Det var J. C. Christensens Tanke, at Menighedsraadene skulde indstille til Valg af Præst i Pastoratet, og det var hans Mening, at Flertallet skulde have Præsten. Men til Gengæld vilde han give Mindretallet, om et saadant fandtes i Pastoratet, den lettest mulige Adgang til at faa en anden Præst at høre. Der fandtes nok en Lov fra 1872, hvorefter Halvdelen af et Pastorats voksne Befolkning havde Ret til at faa Kirken overladt til Brug ved en anden Præst i Folkekirken. Men dette var jo en meget besværlig Ordning. Halvdelen af et Sogns voksne Befolkning skulde forlange det. Nu blev der i et Lovforslag stillet Forslag om, at en saadan Begæring kunde stilles af 10 Familiefædre. Det var den samme Betragtning, der førte til, at J. C. Christensen fremsatte et Forslag til en ny Valgmenighedslov. Naar Flertallet skulde vælge Præsten, burde Mindretallet have let Adgang til at danne en Valgmenighed. Men det var en bekostelig Historie. Ikke blot skulde Menigheden lønne Præsten, men hvad der var det sværeste at komme over, økonomisk set, var, at de skulde bygge en Kirke. Dette ændredes nu ved det nye Forslag paa den Maade, at det tillodes en Valgmenighed at bruge Sognekirken jævnsides med Sognemenigheden. Disse Lovforslag blev dog ikke gennemført i den første Samling, hvor de blev fremsat. De blev stand-

set i Landstinget med den sædvanlige Begrundelse, at saadanne vigtige kirkelige Love ikke kunde vedtages, før de var behandlet i en kirkelig Kommission. Over for dette gjorde J. C. Christensen den Indvending, at der tidligere havde været nedsat Kirkekommission flere Gange, uden at dette havde ført til noget Resultat. Kirkekommissionen af 1853 havde bl. a. med Enstemmighed vedtaget et Forslag til Lov om Oprettelse af Menighedsraad, men Forslaget havde ikke kunnet gennemføres i Rigsdagen. Men disse Kirkekommissioner bestod altid af Medlemmer valgt af Ministeriet. Noget andet vilde det være, hvis man kunde faa et kirkeligt Udvalg, der var valgt af kirkelige Organisationer. Ved Siden af de af Ministeren fremsatte kirkelige Lovforslag, kom nu et Forslag til Lov om Nedsættelse af et kirkeligt Udvalg, og Lovene blev nu gennemført, ogsaa Lov om Menighedsraad, idet disses væsentligste Opgaver blev at vælge Medlemmer til det kirkelige Udvalg, hvorfor deres Varighed ogsaa begrænsedes til 6 Aar, den Tid, hvori det kirkelige Udvalg skulde have sine Forslag færdige.

Saa snart de første Menighedsraad var valgt, begyndte J. C. Christensen at arbejde paa at skaffe dem Opgaver. Det var ikke uden Vanskelighed. Forholdet var dengang det, at Kirkerne paa Landet var under Tiendeejerforhold, og Præsterne sad som Beneficiarer hver i sit Embede og skulde selv vedligeholde Præstegaarden. Følgelig kunde der hverken gives Menighedsraadene Ret til Bestyrelse af Kirkerne eller af Præstegaardene — det der udgør de nuværende Menighedsraads vigtigste Opgaver. Dertil kom, at den vedtagne Menighedsraadslov ikke indeholdt Bestemmelse om Indstilling fra Menighedsraadets Side ved Ansættelse af nye Præster. Loven havde kun den Bestemmelse, at et Menighedsraads Erklæring *kunde* indhentes, naar der skulde ske ny Præsteudnævnelse. Men J. C. Christensen benyttede denne Bestemmelse saaledes, at han straks gav Menighedsraadene Ret

til at udtale sig, blot de fremsatte Begæring derom. Et Cirkulære herom udsendtes, og det siger sig selv, at Menighedsraadene ikke lod denne Ret gaa fra sig, ja man kan egentlig sige, at derved var Menighedsraadslovens Vedvaren slaaet fast, da man kunde være sikker paa, at den Ret vilde Menighederne aldrig give Slip paa, naar de først havde faaet den. Og saaledes gik det da ogsaa, idet den midlertidige Menighedsraadslov — ganske vist efter et kort Interregnum — blev efterfulgt af en varig Lov i Appels første Ministertid.

Det kan saaledes siges, at J. C. Christensens første Ministerperiode satte varige og vigtige Frugter paa Kirkelovgivningens Omraade. Hvorledes det var gaaet, hvis han havde fortsat som Kultusminister, er ikke godt at sige, men hans Autoritet var bedre end nogen andens egnet til at fortsætte den kirkelige Lovgivning, efter at det nedsatte kirkelige Udvalg havde afgivet sin Betænkning, hvilket imidlertid først skete i 1907, da J. C. Christensens Tid som Kultusminister havde været forbi i flere Aar.

I 1905 medførte de politiske Forhold et Ministerskifte, idet Ministeriet Deuntzer gik af. Det nye Ministeriums Dannelse skete i Kultusministeriet, og vi saa det paa nært Hold. Først kom Kabinetssekretæren, Kammerherre Rosenstand og hentede J. C. Christensen, og da denne kom tilbage fra Kongen, saa vi i Eftermiddagens Løb de nye Ministre komme, Sigurd Berg, Høgsbro og Vilhelm Lassen foruden de af det hidtidige Ministerium, der ogsaa blev Medlemmer af det nye Ministerium. I Kultusministeriet ventede man, at J. C. Christensen vilde beholde Kultusministeriet. Det var nu længe siden, at en Kultusminister havde været Konsejlspræsident, og det er altid en Fordel for et Ministerium, at dets Minister tillige er Ministerchef. Saaledes gik det desværre ikke. J. C. Christensen blev Forsvarsminister, og af den nye Kultusminister kunde man ikke vente sig stor Interesse for de kirkelige Anliggender. Følgen blev da ogsaa, at den kirkelige

Lovgivning gik i Staa. Af det kirkelige Udvalgs mange Forslag blev kun et enkelt, mindre vigtigt Forslag gennemført i de følgende Aar, men ellers laa Lovgivningen stille, indtil Appel blev Minister og gennemførte den endelige Menighedsraadslov og den første Præstelønningslov.

Saa gik der lang Tid, hvor vi ikke saa noget til J. C. Christensen. Han kom ikke, hvor han ikke havde noget at gøre. Og den første Verdenskrig satte ogsaa Bom for ny kirkelig Lovgivning. Men saa kom Nyvalget til Folketinget i 1920. Herefter skulde der udnævnes et nyt Venstreministerium, og at J. C. Christensen skulde med der, var en given Ting. Han havde ogsaa Anmodning om at danne Ministeriet, være Konsejlspræsident, eller som det efter Grundloven af 1915, da denne traadte i Kraft, hed Statsminister. Men som han senere sagde til mig, havde han afslaaet denne Anmodning, da han allerede inden Ministeriets Dannelse havde den Opfattelse, at han næppe vilde blive som Minister i hele den Periode, som det nye Ministerium ventelig vilde komme til at sidde. Men hvis han saa gik af, skulde der et helt nyt Ministerium, og dette vilde kunne volde Vanskeligheder. Jeg sad, den Dag Ministeriet skulde dannes, i Rigsdagens Restaurant og saa J. C. Christensen komme ind. Da han saa mig, gik han over til mit Bord og hilste paa mig uden ellers at sige noget. Men det var ogsaa nok. Nu vidste jeg, at han skulde være Kirkeminister, og han blev det.

J. C. Christensen havde under sin forrige Ministertid haft et udmærket Samarbejde med Damkier, der nu i en Aarrække havde været Departementschef, og denne glædede sig meget til paany at skulle have J. C. Christensen til Minister. Men Damkier, der tidligere havde haft en meget stor Arbejdskraft, var nu i Slutningen af Tresserne, og der forestod store Arbejder for Ministeriet i Anledning af den forestaaende Genforening med Sønderjylland, og som den kloge og prak-

tisk dygtige Mand J. C. Christensen var, blev han hurtig klar paa, at han ogsaa maatte arbejde med Kontorcheferne, og han begyndte snart at tale med mig om, hvorledes Damkier kunde lettes i Arbejdet. Men det maatte ske uden at saare ham. Der kom da en Ordning i Stand, hvorved jeg, og senere for de økonomiske Anliggender, navnlig Udstykningerne af Præstegaardene, Kontorchef Buchwald kom i nært Samarbejde med ham.

Genforeningen kom jokort Tid efter at det nye Ministerium tiltraadte, og den første Opgave var at faa de mange ledige Embeder i Sønderjylland midlertidigt besatte, indtil der kunde foregaa Præstevalg. Der var allerede under Minister Povlsen konstitueret en Biskop, Koch, og fem Provster, og der var udsendt Anmodning til Præster, der ønskede at komme til Sønderjylland, om at melde sig, og der laa en stor Bunke Ansøgninger derom i Ministeriet. Men da Genforeningsdagen kom, var der ikke ansat en eneste ud over de fem Provster. Sagen var, at baade Damkier og Koch var langsomme i Vendingen i denne Sag. Koch vilde helst før de midlertidige Ansættelser tale med Menighedsrepræsentationerne om, hvem der skulde konstitueres som Præst. Det var en Fejl. Sagen kunde have været i Orden ved Genforeningen, saa Embederne straks havde faaet deres Præster. Dette Forhold var J. C. Christensen meget misfornøjet med, og han ønskede, at Damkier straks skulde tage til Sønderjylland og faa Gang i Sagen. Da Damkier vægrede sig derved, foreslog J. C. Christensen, at jeg skulde tage derned. Men Damkier vilde selv beholde Administrationen af de sønderjydske Sager og satte sig derimod. Paa Genforeningsdagen kom derfor hverken Damkier eller jeg derned, skønt J. C. Christensen havde sørget for Plads til en af os. Selv tog J. C. Christensen heller ikke ned til Sønderjylland paa Genforeningsdagen. Dagen før de andre Ministre skulde rejse, sagde J. C. Christensen til mig, at han ikke vilde tage med. Men senere paa Dagen kaldte han

paa mig og fortalte, at han havde ladet sig overtale af Statsministeren til dog at tage med. Jeg kunde mærke paa ham, at Sagen afficerede ham stærkt — saa talte han ravjydsk, saa jeg endog havde ondt ved at forstaa ham. Alligevel fandt jeg ham Dagen efter i hans Kontor, og da jeg udtalte min Forbavselse over, at han ikke var rejst, sagde han: »Jeg var bange for at blive for bevæget«. J. C. Christensen havde, som han har fortalt i sine Ungdomserindringer, i 1864 oplevet at se Ty-skerne komme ind i Jylland, og det Minde glemte han aldrig.

Kort efter tog Departementschef Dankier Ferie, og Dagen efter bestemte J. C. Christensen, at jeg snarest skulde tage til Sønderjylland for at se at faa Gang i Præstebesættelserne. Jeg aftalte derfor et Møde med Biskoppen og Provsterne i Haderslev. Det viste sig paa dette Møde, at der var mange Vanskeligheder for Provsterne, og disse Spørgsmaal maatte drøftes først, men skønt vi var sammen i 3 Dage, kom det Spørgsmaal, som mest interesserede mig og iøvrigt ogsaa Provsterne, nemlig Embedsbesættelserne, ikke et Skridt videre. Efter min Opfattelse var flere af de valgte Ledere baade Biskoppen og nogle af Provsterne for gamle, da de blev sat til det Arbejde. En af de værste Ting, der blev bragt paa det rene ved det nævnte Møde, var, at der var kommet en Fejl ind i den første Lov om Valg af Menighedsrepræsentanter, hvilket nødvendiggjorde, at der maatte fremsættes nyt Lovforslag, der først kunde gennemføres i Oktober Maaned, og dette var medvirkende til, at der stadig ikke kom danske Præster derned, idet Koch nu yderligere udskød Forhandlingerne i de fleste Tilfælde. Dette medførte ogsaa, at Afgørelsen af, hvilke af de tilbageværende, ca. 50 tyske Præster, der skulde blive i Embederne, maatte vente. Det sønderjydske kirkelige Udvalg havde vedtaget nogle Retningslinier for Fremgangsmaaden over for de tyske Præster, idet det havde foreslaaet, at der skulde være Afstemning blandt Befolkningen i alle Sogne, om de vilde beholde Præsterne. Saa sendte Dr. Moltesen

en Dag Fru Skau Petersen op til mig. Det fremgik af min Samtale med hende, at mange i Sønderjylland var ængstelig for, at denne Fremgangsmaade vilde føre til, at alt for mange tyske Præster, og det ikke de bedste, da disse vel selv vilde søge bort, blev tilbage. Jeg foreslog da J. C. Christensen, at der kun skulde være Afstemning i de Sogne, hvor Menighedsrepræsentanterne ønskede det, og dette gik J. C. Christensen med til. Men saa snart dette blev bekendt, stillede Medlemmer af det sønderjydske kirkelige Udvalg i Ministeriet og forlangte det oprindelige Forslag gennemført, og da alle Sønderjyderne, nogle af dem meget kraftigt og selvsikkert, blev ved at fastholde deres Standpunkt, bøjede J. C. Christensen sig, og Resultatet blev som bekendt, at vi beholdt saa godt som alle tyske Præster, der selv ønskede at blive. Her havde J. C. Christensen været klogere end Sønderjyderne. Og ikke nok dermed, at vi beholdt de mange tyske Præster, men dette medførte ogsaa, at man ikke gennemførte den Del af den paatænkte Ordning, hvorved der til Betjening af det tyske Mindretal i Landsognene skulde ansættes tyske Distriktspræster, og Følgen heraf blev Dannelsen af de tyske Frimenigheder, der har været Administrationen til adskilligt Besvær.

Det var J. C. Christensens Mening, at der ogsaa paa det kirkelige Omraade skulde gennemføres ensartede Ordninger med dem i det gamle Land. Den sønderjydske Kirke havde paa mange Omraader en friere Stilling, end vi havde her i Landet. Der blev da nedsat et kirkeligt Udvalg med Repræsentanter baade fra det gamle Land og fra Sønderjylland. J. C. Christensen var i Bekneb med Hensyn til Valget af Udvalgets Formand. Departementschef Damkier vilde han ikke have af Hensyn til Biskop Ostfeld, og Biskop Ostfeld vilde han ikke vælge af Hensyn til Damkier. Da han sagde det til mig, foreslog jeg ham at vælge en tidligere Minister, idet jeg særlig henledte Opmærksomheden paa Stiftamtmand Bardenfleth, der havde været Kul-

J. C. Christensen forlader Kirkeministeriet

15. August 1922

I Porten ses Departementschef Holbøll

tusminister fra 1894—1897, og som var kendt for sin kirkelige Interesse, og som jeg vidste J. C. Christensen kendte fra Hedeselskabet. J. C. Christensen hørte paa mig, uden at sige noget. Men da jeg faa Dage efter saa Bardenfleth gaa ind til J. C. Christensen, kunde jeg forstaa, at han havde valgt ham til Formand. Udvalget blev saa nedsat — baade Damkier og Ostenfeld blev Medlemmer — og begyndte sit Arbejde, der skulde være færdigt meget hurtigt, hvad det ogsaa blev.

Imidlertid medførte den før nævnte Ordning i Ministeriet og det, at Damkier fik sin Tid yderligere optaget i det kirkelige Udvalg, at en væsentlig Del af Ministeriets daglige Arbejde kom til at hvile paa mig, og jeg kom derved til dagligt at arbejde med J. C. Christensen. Men kort efter, at Udvalget blev nedsat, skete der noget for mig, hvad jeg kun skal nævne for at fremhæve, hvad J. C. Christensen var for sine Embedsmænd. Departementschef Weis i Undervisningsministeriet gik af, og jeg var den ældste Kontorchef i det tidligere Kirke- og Undervisningsministerium og stod saaledes anciennitetsmæssigt nærmest til Befordring. Appel talte med mig derom, men jeg forstod, at han ønskede Kontorchef Glahn, der ogsaa var bedst kvalificeret, sagligt set. Jeg kom saa en Dag til at gaa sammen med J. C. Christensen til Rigsdagen, og paa Vejen sagde han: »Deres Navn blev nævnt i et Ministermøde i Formiddags.« Jeg var jo klar paa, hvad det drejede sig om og sagde, at jeg var forberedt paa, at Glahn nu blev Departementschef, medens jeg maatte vente, til Damkier gik af. Saa sagde J. C. Christensen: »Det kan De ikke staa Dem ved,« og Dagen efter meddelte han mig, at jeg vilde blive udnævnt, men skulde blive til Tjeneste i Kirkeministeriet. »Jeg vil ikke undvære Dem,« sagde han, »men det skal ikke skade Dem.«

J. C. Christensen var nem og ogsaa fornøjelig at forhandle med. Han var jo glimrende udrustet, hurtig i Opfattelse og kort og klar i

sine Afgørelser, og han tænkte længere end de fleste, forudsaa ved sine Afgørelser ogsaa de Konsekvenser, disse kunde medføre. Jeg forelagde ham en Dag en Sag om en Præst, der havde forset sig. Sagen var hverken til Afskedigelse eller til Straf, men den tidligere Minister havde ønsket at faa Sagen for Provsteret, hvilket altid er ubehageligt for en Præst. Nu var Undersøgelsen sluttet, og der skulde træffes en Afgørelse. Jeg sagde da til J. C. Christensen, at jeg, da den tidligere Minister havde ønsket Provsteret nedsat, havde sagt til ham: »Ja, hvad saa.« Saa gik der et bredt Smil over J. C. Christensens Ansigt. »Ja, husk kun altid at sige hvad saa,« sagde han. I sin sidste Ministertid brød han sig ikke om at faa mange Sager forelagt. Han stolede paa sine Embedsmænd og overlod dem gerne Afgørelserne. Men kom man til ham med en Sag af Vigtighed, kunde det hænde, at han havde sin egen Mening om Sagen, og saa var han ikke let at rokke. Man kunde i en saadan Sag begynde paa en paatænkt længere Udredning, men kunde saa blive standset — han brød sig ikke om lange, vidtløftige Redegørelser — med et: »Sig kun, hvad De mener, der skal svares.« Saa kunde det være, at han ikke var enig. Saa brød han straks af og kunde sige: »Jeg forstaar, hvad De mener, men De har Uret.« Og saa nyttede det sjældent, naar man forsøgte at faa ham til at faa et andet Syn paa Sagen. Men oftest lod han som sagt Embedsmændene bestemme Sagernes Afgørelse, og var en Sag først afgjort, skulde der ikke rettes paa den. Og han havde den for Embedsmændene uvurderlig gode Egenskab, at han ikke lod sig paavirke udefra. Det kender enhver Departementschef til, at Ministeren faar Henvendelser udefra om en Sags Afgørelse paa en bestemt Maade. J. C. Christensen tog aldrig Hensyn til saadanne Henvendelser eller rettere det kunde højst faa den Virkning, at Sagens Afgørelse blev fremskyndet. Jeg husker et Tilfælde, hvor jeg havde forelagt ham Indstillingen om en Udnævnelse til et Præsteembede i et af de Tilfælde, hvor

der kunde være Tvivl, fordi Stemmerne i Menighedsraadene stod lige. J. C. Christensen saa paa Indstillingen og sagde saa blot: »Naa, skal det være ham.« Nogle Dage senere spurgte han mig, hvordan det gik med Sagens Ekspedition, og jeg sagde da, at den endnu ikke var renskrevet, og spurgte, om han vilde have Sagen igen. Saa vendte han sig om imod mig og sagde: »Har jeg ikke skrevet J. C. Nej, men de plager mig saameget udefra om at faa den anden.« Og saa fortsatte han: »De har jo indstillet den, De synes bør have Embedet. Det er De ansat for, og jeg retter mig efter Dem.« Naar en Sag var afgjort i Ministeriet, tog J. C. Christensen altid Ansvar for den, selvom Sagen ikke havde været ham forelagt, fordi vedkommende Embedsmand ikke havde fundet det nødvendigt efter Sagens Beskaffenhed. Han kunde saaledes ringe ovre fra Rigsdagen og spørge, om den eller den Sag var afgjort. Det var altid blot det, han spurgte om. Var Sagen afgjort, skulde der ikke ændres noget. Han stod bag sine Embedsmænd. Det hændte en Gang, efter at han var gaaet af som Minister, at der var noget Røre i Finansudvalget i Anledning af en Byggesag fra Kirkeministeriet. Der var kommet en meget stor Overskridelse og vedkommende Myndighed havde ikke givet Ministeriet Underretning i Tide, saa der kunde være søgt om Tillægsbevilling. J. C. Christensen ringede saa til mig og spurgte, om Sagen var fra hans Tid som Minister, og da jeg bekræftede dette, sagde han blot: »Saa skal jeg nok.« Og der skete ikke noget. Han tog Ansvar for sine Embedsmænd, og hans Position i Rigsdagen var en saadan, at han kunde sætte sin Vilje igennem.

Imidlertid arbejdede det nedsatte kirkelige Udvalg Vinteren igennem, og da Betænkningen var afgivet, blev der paa Grundlag af de af dette Udvalg foreslaaede Forslag udarbejdet en Række Forslag, som efter Behandling i Rigsdagen vedtoges i 1922. Disse Love danner endnu Grundlaget for den kirkelige Ordning her i Landet. Det

var J. C. Christensens Tanke, at Grænsen mellem Sønderjylland og det øvrige Danmark skulde slettes. Stort set blev det den hidtidige danske Kirkelovgivning, der blev gennemført for hele Landet, idet der dog ved Udformningen paa mange Punkter blev taget Hensyn til de særlige Forhold i Sønderjylland. Hertil kan regnes Bestemmelsen om, at Menighedsraadene skulde bestyre Præstegaardene. I Sønderjylland opfattedes Forholdet saaledes, at Menigheden ejede Præstegaarden. Et Forslag, som i og for sig ikke stod i Forbindelse med Genforeningen, var Forslaget til Lov om Bispevalg. J. C. Christensen gik i sit Forslag — i Modsætning til Kommissionen — til at lægge Valget direkte i Haanden paa Menighedsraadsmedlemmerne, og det var sikkert hans Mening, at her som ved Afstemning om Præstevalg skulde Flertallets Kandidat indstilles, og saaledes er det ogsaa gaaet senere.

De kirkelige Love blev efter nogen Udsættelse vedtagne i Sommeren 1922 og blev derefter stadfæstet den 30. Juni 1922. J. C. Christensen havde ventet, at Lovene havde været færdigbehandlet inden den normale Rigsdagsperiodes Slutning, den 1. April, og i Overensstemmelse med den Beslutning, han allerede ved sin Indtræden i Ministeriet havde taget, var det nu hans Hensigt at gaa af som Minister. Han havde derfor opsagt den københavnske Lejlighed, han havde haft i den største Del af sin Rigsdagstid, til Fraflytning ved April Flyttedag. En Dag i Begyndelsen af April, da jeg kom ind til ham, fortalte han, at han forgæves havde været ude i Byen for at søge et Værelse, men ikke havde kunnet faa det. Der var den Gang Bolignød, og ingen vilde leje ham et Værelse for faa Maaneder. Nu skulde han altsaa bo paa Hotel, hvad han altid saa nødig havde villet. Saa sagde jeg: »Maa jeg fortælle Dem en Historie.« »Det maa De gerne, De fortæller saa morsomt,« sagde han, og saa fortalte jeg, at da jeg Onsdag før Paa-ske havde spurgt Kirkeministeren i Ministeriet Liebe, hvor han skul-

de bo i København, svarede denne, at det vidste han ikke, da de paa Hotellet, hvor han havde boet de Par Dage siden Ministeriets Dannelse, havde sagt, at de vidste ikke, om de turde have ham boende. Der var jo adskillig Uro i Byen i Anledning af Ministeriet Zahles Afskedigelse og Dannelsen af Ministeriet Liebe. Saa kan De bo her, sagde jeg, idet jeg aabnede Døren til hans Paaklædningsværelse. Der skal staa en Seng i Aften. Længere kom jeg ikke, før J. C. Christensen sagde: »Vil De ogsaa have mig,« og da jeg sagde ja, sagde han: »Jeg kommer,« og faa Dage efter flyttede han ind og boede i Ministeriet i godt 4 Maaneder. Dette førte mig til et endnu intimere Samvær med ham end tidligere. Jeg foreslog ham, at jeg skulde skaffe ham Morgenkaffe bragt, men det vilde han ikke have. »Jeg gaar ud paa Hovedbanegaardens Restaurant, der aabner de Kl. 6,« sagde han. Og saadan blev det. Naar han kom tilbage derfra, fik han sin personlige Post. Den bestod af vistnok samtlige Venstreblade fra hele Landet og altid mange Breve. Naar jeg kom ind til ham tidlig paa Formiddagen, laa der altid en hel Bunke Svarbreve, skrevet med hans smukke Haandskrift. J. C. Christensen brugte ikke Sekretær, og saa vidt muligt svarede han straks. Saa talte vi om, hvad der forelaa, ikke blot om Ministeriets Sager, men ogsaa om, hvad der var sket af Interesse af den ene eller den anden Art, og det gentog sig, naar han om Eftermiddagen kom tilbage fra Rigsdagen og ligeledes ofte om Aftenen i de første Aftentimer, for J. C. Christensen gik tidlig til Ro. En Aften fortalte jeg ham noget fra hans første Ministertid. Det morede ham, men pludselig blev han alvorlig og sagde: »De skriver vel ikke Deres Memoirer.« Jeg haaber ikke, at jeg her har fortalt noget, som det vilde være ham imod kom frem. Jeg spurgte ham saa, om han ikke selv tænkte paa at skrive sine Erindringer. Han har jo kun skrevet lidt om sin Ungdomstid, men intet fra hans politiske Virksomhed. Dette maatte være interessant. Han havde jo i en Menneskealder staaet for-

rest i det politiske Liv herhjemme. Men han sagde, at det vilde han ikke. »Jeg er bange for, at jeg ikke kan være retfærdig imod mine Modstandere,« sagde han.

J. C. Christensen var i den Tid en ensom Mand, der var ikke mange, der besøgte ham. Jeg saa dog Grev Mogens Friis flere Gange. Han kom for at tale Politik. Men hen paa Sommeren kom J. C. Christensens Datter til Byen. Hendes Mand var blevet indlagt paa Rigshospitalet med en haabløs Sygdom. I den Tid kom hans Datter og hentede ham, og de gik saa efter at have spist sammen i Rigsdagen ud paa Hospitalet Aften efter Aften. Pastor Jensen blev udskrevet og kom hjem, men døde kort efter. J. C. Christensen bad mig da udregne Størrelsen af hendes Pension. Jeg opdagede da, at hans Embede ved den sidste Regulering var blevet nedsat i en lavere Klasse, og da jeg kom med Pensionsberegningen, beklagede jeg dette. »Det skal De ikke være ked af,« sagde han, »det er nok gaaet retfærdigt til. Nu skaffer jeg hende et lille Hus, og saa er Pensionen stor nok. Hendes Børn skal være Bønder, det er den lykkeligste Tilværelse.«

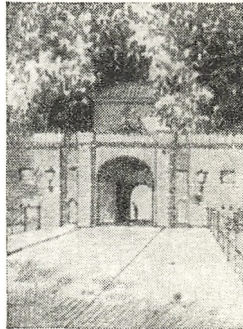
Efter Rigsdagssamlingens Slutning og Kirkelovens Stadfæstelse rejste J. C. Christensen til Hee og kom kun af og til i Ministeriet. Vi havde en Taske, der gik frem og tilbage med de vigtigste Sager. Og jeg tog imod for ham om Torsdagene, da han ikke vilde aflyse. Jeg skrev saa til ham, hvem der havde søgt ham, og han gav mig Besked tilbage, hvis der skulde foretages noget.

Nu nærmede Tiden sig til, at han efter sin ved sin Indtræden i Ministeriet truffne Bestemmelse vilde gaa af. Han havde fortalt mig, at Appel skulde være hans Efterfølger. Ved et Ministermøde, hvor Appel ikke var til Stede, havde Statsminister Neergaard foreslaaet, at Appel, der var Undervisningsminister, tillige skulde være Kirkeminister. Neergaard havde, da han sagde det, set hen paa J. C. Christensen, fortalte denne mig, og J. C. Christensen havde da sagt: »De ser paa

mig, men jeg siger ikke noget. Jeg vilde heller ikke have sagt noget, hvis De havde foreslaaet en anden.« J. C. Christensen og Appel stod ikke i noget godt Forhold til hinanden, og Appel havde været Medlem af det kirkelige Udvalg af 1921 og der ofte indtaget Standpunkter, som ikke faldt sammen med J. C. Christensens. Men det lignede J. C. Christensen godt nok ikke at ville tale imod Statsministerens Forslag. Nu ansaa han sin Gerning for endt, og saa var han tavs.

Jeg var paa Ferie — det var i August Maaned —, men da jeg fik at vide, at nu var Tiden inde til Ministerskiftet, tog jeg ind til Byen, for at være tilstede, naar J. C. Christensen tog Afsked. Han samlede hele Personalet i sit Kontor, og efter at den ældste Embedsmand havde takket ham for den Tid, han havde været Minister og for hans Færd imellem os, holdt J. C. Christensen først en Tale og ønskede en god Fremtid for Kirkeministeriet og for Embedsmændene og derefter aabnede han en stor Æske, der stod paa hans Skrivebord, og forærede hver af os, fra Ministerialbetjente til Departementschefer, en Sølvspiseske med hans Navnetræk — det vi nu kendte saa godt — indgraveret. Kort efter forlod han sit Kontor og gik ud ad Porten til Frederiksholms Kanal. Dèr stod Pressefotograferne parat til at forevige det højtidelige Øjeblik. Jeg erhvervede mig et Billede, og det hænger nu i Ministeriets Ekspeditionskontor til Minde om denne fremragende Mand, der paa Slutningen af sin politiske Bane i nogle Aar var vor Minister.

V. Holbøll.

J. C. som Forsvarsminister

AF FHV. GESANDT, KAPTAJN F. CRAMER

J. C. Christensen som Forsvarsminister

Den 14. Januar 1905 indeholdt »Kundgørelse for Hæren« følgende: »Hans Majestæt Kongen har under 14. Januar 1905 allernaadigst udnævnt mig til Konseilspræsident, Krigsminister og Marineminister. Hvilket herved bringes til Hærens Kundskab med Tilføjende, at jeg i Dag har overtaget Bestyrelsen af Krigsministeriet. J. C. Christensen.«

En lignende Kundgørelse for Marinen udgik samme Dag. Kort efter blev hans Betegnelse som Minister for de to Værn fastsat til »Forsvarsminister«.

Denne Meddelelse kom ikke helt uventet. Indenfor Hæren, og sikkert ogsaa i betydende Flaadekredse, havde man i de siden »Systemskiftet« forløbne Aar med Uro iagttaget den stærke Gnidning, som gjorde sig gældende, ikke blot mellem de land- og sømilitære Officerer, der var tilforordnet den af Ministeriet Deuntzer i 1902 nedsatte Forsvarskommission, men ogsaa mellem de to militære Venstreministre, Admiral Jøhnke og Generalmajor V. H. O. Madsen. Det syntes derfor meget tvivlsomt, om det vilde lykkes »Sagkundskaben« i fuld Enighed at fremsætte og hævde sine Synspunkter i Sagen.

Da Kommissionen blev nedsat, havde Konseilspræsident Deuntzer paapeget den uheldige historiske Udvikling, Forsvarssagen havde

taget her i Landet, hvilket havde medført, at de fleste af Folkets valgte Mænd ikke havde den fulde Interesse eller den fulde Sympati for denne Sag. Maalet for Kommissionens Virksomhed maatte da blive at bøde herpaa, saaledes at Sagen bragtes ud over det døde Punkt og der maatte tilvejebringes en efter Landets Forhold afpasset og til Opretholdelse af dets Neutralitet bedst mulig Ordning af dette livsvigtige Spørgsmaal.

De hidsige Forpostfægtninger, der jævnlig udkæmpedes i Kommissionen, var imidlertid ikke lovende for Udsigterne til, at dette Maal vilde blive naaet. Ogsaa indenfor Officerskredsene var da efterhaanden den Opfattelse vokset frem, at kun en skolet og erfaren Politiker, der betragtedes med Tillid og Agtelse i store Kredse af Landets Befolkning, vilde være i Stand til at iværksætte en Behandling af Sagen, der var mindre paavirket af indrepolitiske Hensyn end hidtil. Højres sidste Krigsminister, Generalmajor Schnack, som var rykket frem ad Kontorvejen, havde ikke haft nogen politisk Indflydelse; hans Efterfølger, Generalmajor V. H. O. Madsen, havde virket energisk for at gøre Hæren populær hos Befolkningen, men han var, som bekendt, hverken praktisk Politiker eller Taler og opnaede ikke nogen betydende politisk Position.

Da jeg paa den Tid var Generalens Adjutant i Krigsministeriet og automatisk gled over i samme Stilling hos J. C. Christensen, havde jeg jævnlig Lejlighed til at sondere Stemningen i Officerskredse i denne Overgangsperiode. Nogle, især af den ældste Aldersklasse, der bar Erindringsmedaillen fra de slesvigske Krige paa deres Bryst og som klart huskede de prøjsiske riflede Kanoners og Bagladeriflers Virkning mod Dybbøls Jordvolde og mod vore daarligt væbnede Landsoldater, rystede paa deres graanende Hoveder, da det rygtedes, at en jysk Landsbyskolelærer nu skulde staa i Spidsen for Hær og Flaade. Andre ytrede Tvivl med Hensyn til J. C.s personlige Indstil-

ling overfor Landets Forsvar. Han havde jo været i politisk Parti med Hørup, der i sin Tid i Folketinget havde fremsat sit berygtede Spørgsmaal: »Hvad kan det nytte?« og dertil føjet den Bemærkning, at ligesom der i Tinget var Medlemmer »for hvem Militarismen var en Livssag, saa var der ogsaa Medlemmer, for hvem Modstanden mod Militarismen er en Livssag.« Og denne Mand havde jo endog indtil fornylig været den nye Forsvarsministers Kollega i Ministeriet Deuntzer! Enkelte erindrede dog, at Christen Berg ved nævnte Lejlighed i Tinget havde taget til Genmæle overfor Hørup med Ordene: »Naar Fædrelandet kalder, da spørger man ikke: Hvad kan det nytte; da møder man,« og de mente derfor, at J. C., som indenfor Venstrepartiet var Bergs Arvtager, havde en lignende Indstilling. — Mit Indtryk var, at man i Værnene som Helhed modtog Kundgørelsen om J. C.s Udnævnelse til Forsvarsminister med Tilfredshed, ud fra den Betragtning, at der nu, med Enhed i Ledelsen, kunde ventes større Samdrægtighed mellem Talsmændene for de to Værn og dermed øget Udsigt til en af Sagkundskaben i alt væsentligt godkendt Ordning af Forsvaret.

Da man i Krigsministeriet fik at vide, at J. C. skulde overtage Posten som *Forsvarsminister*, og altsaa fremtidig lede saavel Krigs- som Marineministeriet, var min første Foranstaltning, som hans fremtidige »Adjutant af Hæren«, at sende Bud over i Kultusministeriet til Afhentning af hans dér værende Effekter for at bringe dem til *Krigsministeriet* og derved understrege, at hans militære »Hovedkvarter« maatte opslaaes i det mest omfattende Ministerium, uanset at dettes Lokaliteter, især Opgang og Ministerværelser, i Omfang og Udstyrelse var mere beskedne end Marineministeriets, og denne Ordning blev da ogsaa godkendt og siden opretholdt af ham.

Kort efter kom J. C. for at hilse paa den afgaaede Krigsminister, der lige forinden havde taget Afsked med Ministeriets Personale.

Under deres Samtale indtraf et Bud fra Ordenskapitulet med en til Generalmajor Madsen adresseret Ekspedition, som jeg bragte ind i Ministerværelset og stillede paa Bordet mellem dem. J. C. tog den, rakte den til Generalen og sagde med hjerteligt Tonefald: »Det er Storkorset af Dannebrog, som Kongen har givet Dem for Deres gode Tjeneste.«

Med Vemod tog jeg Afsked med min hidtidige, meget afholdte Chef, til hvem jeg havde staaet i tjenstligt Forhold i Størstedelen af mit indtil da forløbne Soldaterliv.

Og saa begyndte da min Tjeneste hos J. C. som Forsvarsminister. Fra første Færd søgte han at sætte sig grundigt ind i de løbende militære »Sager«. Kl. 9 Form. maatte Adjutanten være paa Pletten og forklare ham, hvad hvert indkommet Brevskab drejede sig om, lige fra Stamlistes for Heste til Indberetninger fra Generalkommandoer og Generalinspektører. Til de finansielle Forhold havde han Kendskab fra sit mangeaarige Virke som Formand i Folketingets Finansudvalg. Mere kneb det i Førstningen med militærtekniske Spørgsmaal, thi han havde ikke som ung haft den store Chance at gennemgaa en Exercerskole og »faa Ryggen rettet og Gangen lettet«. — »Hvorfor hedder det nu en 12 Punds Kanon?« kunde J. C. saaledes spørge. »Den vejer jo dog meget mere end 12 Pund.« Eller: »Jeg forstaaer, at der maa være Stamlistes for Officerer og andre Befalingsmænd, men hvorfor skal Heste ogsaa have saadanne?« Men hans store Interesse, hans Grundighed, klare Forstand og gode Hukommelse hjalp ham snart frem over dette ham hidtil ret ukendte Terrain, hvad efterhaanden tydeligt fremgik af hans Spørgsmaal og Bemærkninger. I rent militære Fagspørgsmaal blandede han sig ikke, men stoled ubetinget paa Referaternes Rigtighed, ligesom hans undergivne stoled paa ham. Mente han, at der vilde opstaa politiske Vanskeligheder, udtalte han det forud. Han sagde saaledes ærligt: »Det

kan og vil jeg faa gennemført; *det* er tvivlsomt, men jeg skal søge det gennemført; *det* kan jeg ikke sætte igennem og lader ligge.«

I de to militære Ministerier mødtes han selvfølgelig fra første Færd med fuldkommen Loyalitet og vandt, saavel ved sin naturlige og venlige Fremtræden som ved den Aabenhed, Pligt- og Ansvarfølelse, han ved Forhandlingerne med sine undergivne lagde for Dagen, megen Respekt, og Tilliden til hans Administration bredte sig snart fra den røde Bygning ud i Hær og Flaade. Den Ræv, hvorved Karikaturtegnere dengang udstyrede ham og som de lod følge ham selv ved Foretræde hos Kongen, hørte bedre hjemme i de underjordiske Gange, ad hvilke Forsvarets Modstandere søgte at komme ham til Livs. Havde han givet et Tilsagn, vedstod han det, hvad ogsaa politiske Modstandere indrømmede. En Rigsdagsmand af Højrepartiet fortalte mig saaledes, at den frikonservative Greve Frijs havde givet J. C. Christensen det Vidnesbyrd, at »hans Ord var saa sikkert som en Obligation«, og til mig sagde en ledende radikal Politiker: »Jeg kan personlig ikke lide J. C. Christensen, men han *lyver* ikke.«

Meget snart mærkede jeg, at den nye Forsvarsminister klart indsaa den store Betydning af, at der bestaar det bedst mulige Forhold mellem Forsvarets to Hovedfaktorer Hær og Flaade, hvorfor han fra første Færd, saavel personligt som gennem sine to udmærkede Direktører, senere Viceadmiral Kofoed-Hansen i Marineministeriet og Oberst Seedorff i Krigsministeriet, samvittighedsfuldt virkede herfor. Han havde jo bl. a. den drabelige Holmgang i Forsvarskommissionen af 1902 mellem de militære tilforordnede i frisk Minde. I langt højere Grad end det tidligere havde været Tilfældet, saa man nu de to Værns Officerer virke sammen, og jeg tænker med Glæde tilbage paa mange lærerige og fornøjelige tjenstlige Ekskursioner til Lands og til Søs, hvor J. C. var ledsaget saavel af sin landmilitære som af sin maritime Stab. — Hans Position i Marineministeriet var

som i Krigsministeriet. Hans daværende Adjutant af Flaaden, senere Departementschef i Marineministeriet, Kaptajn Saxild, har overfor mig karakteriseret ham saaledes: »Som Administrator var han utvivlsomt en stor Dygtighed og som Foresat kan man næppe tænke sig et mere hensynfuldt og elskværdigt Menneske. Jeg holdt meget af ham og kom ham ved flere Lejligheder meget nær.«

Vanskeligheder af repræsentativ Art kunde af og til opstaa som Følge af J. C.s mangelfulde Kendskab til fremmede Sprog, bl. a. naar Officerer fra fremmede Hære og Flaader søgte Foretræde hos ham som Forsvarsminister. Lidt Tysk havde han tilegnet sig under Kurophold i Sydtykland, men Engelsk og Fransk laa ganske uden for hans Evne. Særligt i hans første Funktionsaar forekom mange Tilfælde af denne Art, bl. a. da en stor tysk Eskadre, efterfulgt af en engelsk Flaade paa 10 Dreadnoughts m. m., kommanderet af 4 Admiraler, gæstede København. I deslige Tilfælde maatte hans Adjutanter fungere som Lodser og klare Skærene.

Et af mine Hverv som Adjutant hos Generalmajor Madsen havde bestaaet i, at jeg, som hans »parlamentariske Medarbejder«, skulde være til Stede i Rigsdagen, naar militære Spørgsmaal kunde ventes at komme under Debat. Denne Opgave blev efter J. C.s Tiltræden meget let for mig. Generalen var, som før nævnt, hverken Taler eller praktisk Politiker, og de talrige Angreb, der i hans sidste Ministertid rettedes mod hans Administration, gjorde ham nervøs. De stillede Spørgsmaal, der fremkom i Tide og Utide, skulde imidlertid, snarest muligt, undersøges til Bunds og besvares, og hyppigt maatte Adjutanten tilbringe sene Aftentimer i Krigsministeriets Kontorer og granske Akterne for derefter i Ministerens Hjem at gøre Rede for alle Detailler. J. C. var derimod som erfaren Politiker straks i Stand til at skelne den saglige Kerne fra den politiske Hakkelse. Fremkom der et ubejleligt, intrikat Spørgsmaal angaaende militære Forhold,

*Konseilspræsident og Forsvarsminister
1905-08*

*Mindesmærket paa Anholt
for Krigen med England*

J. C. taler ved Afsløringen 12. August 1905.

rejste han sig med uanfægtet Ro og sagde omtrent følgende: »Jeg ser godt, hvor det ærede Medlem vil hen med sit Spørgsmaal; men *den* Sag ligger jo slet ikke for. Det ærede Medlem skal nok faa Svar, naar Sagen er kommen paa Tingets Bord.« Og dermed maatte d. æ. Medlem foreløbig lade sig nøje.

Hen paa Sommeren, da Rekrutskolens 1ste Periode var endt, besluttede Ministeren at aflægge Besøg ved Garnisonerne ude i Landet, »ikke« — som han sagde — »for at inspicere Uddannelsen, men for at besigtige Institutioner, som han forstod sig lidt paa, saasom Sygehuse, Kaserner, Depotbygninger og lignende og for at komme Befalingsmændene paa nærmere Hold.« Ved en af de Samtaler mellem Ministeren og Direktøren, der gik forud herfor og som jeg overværede, rejste Oberst Seedorff Spørgsmaalet om, hvilken Paaklædning J. C. havde i Sinde at bære ved disse Lejligheder. Denne Sag syntes han ikke at have tænkt videre over, men Obersten mente, at da der til hans Embede hørte en Uniform, burde han bære denne, hvor han var blandt lutter uniformerede. Da J. C. hertil bemærkede, at han da ikke kunde drage rundt med 3-kantet Hat »med Fjer paa«, svarede Obersten, at der til Civilembdsmænds Uniform hørte en sort Kasket, »som den Amtmanden i Næstved havde baaret ved Ministerens nyligt stedfundne Modtagelse i denne By.« J. C. købte sig da en saadan og brugte den, naar han i Uniform besøgte Garnisonerne.

Denne Selvfølgelighed serverede den kulørte Del af Eftermiddagspressen og Karikaturen naturligtvis i pikant Sauce. Bl. a. husker jeg et Vittighedsblads Fremstilling af J. C. foran en militær Afdeling, iført graa Overfrakke, *rød* Kasket af fransk Model med Guldbroderi, stort hvidt Slips samt en meget martialske Mine.

Under disse Besøg ved Garnisonerne forstod han, ikke mindst ved klog Tilbageholdenhed samt velfunderede Spørgsmaal og Bemærknin-

ger, men ogsaa ved den Ro og naturlige Værdighed, fri for al Selvfølelse, der prægede hans personlige Fremtræden, at afvinde Befalingsmændene Respekt. Et Par ældre højstaaende Officerer af »den gamle Skole« søgte ganske vist at demonstrere deres militære Overlegenhed overfor »Landsbyskolelæreren« paa mindre taktfuld Maade, men trak i Virkeligheden det korteste Straa. Da slige Episoder i sin Tid omtaltes i flere Blade i en misvisende og for Respektpligten uheldig Form, og da disse Rygter endnu synes at have nogen Livskraft, skal de nærmere omtales her.

Det fortaltes saaledes, at en af Hærens Generaler under en Inspektion havde vægret sig ved at køre i Vogn sammen med J. C. Episoden, som jeg overværede, fandt Sted i *Aalborg* og forløb som følger:

Foran Hotellet holdt en Landauer til Brug for Ministeren, Oberst Seedorff og mig, der alle skulde ud til den militære Depotbygning og nærliggende Excerplads, hvor Aarets Rekrutbataillon holdt Øvelser. Generalen var mødt ved Vognen og gjorde stram militær Honnør. Der fulgte nu følgende Replikskifte: Ministeren: »Vil Generalen køre med os ud til Depotbygningen og Excerpladsen?« Generalen (med et snerrende Tonefald): »Jeg er aldrig kommen *kørende* til en Excerplads. Er det en Ordre?« — J. C. (med et roligt Smil): »Bevares! Nej! Vi har en ledig Plads, der er til Deres Raadighed; men maaske foretrækker De at gaa eller ride derud.« Generalen svarede ikke, men krøb stiltiende ind i Karetten. — Han deltog samme Dag i Ministerens Middag paa Hotellet, hvor han, efter at J. C., som sædvanlig, havde takket for, hvad der var vist ham og berørt Afdelingens hæderfulde Fortid (bl. a. ved Sankelmark), holdt en Tale, gaaende ud paa, at det nu var Ministerens Opgave at gennemføre en Forsvarsordning, som »*vi, der har Forstand herpaa*«, kan være tilfredse med.« Talens Form fremkaldte øjensynlig Misstemning blandt de tilstedeværende, og Generalens Stabschef, der sad mellem mig og

Garnisonskommandanten, der var Chef for Regimentet, spurgte mig hviskende, om han ikke skulde faa Obersten til at tage til Orde? Dette skete, og Obersten takkede nu, formfuldendt og i velvalgte Ord, Ministeren for hans Besøg og for den Interesse han havde vist Garnisonens forskellige militære Institutioner.

Efter Middagen, hvor Generalen tog godt til sig, ogsaa af de »vaade Varer«, blev han saa munter og snaksom og befandt sig saa vel, at det voldte nogen Vanskelighed at faa ham til at tiltræde Retræten i nogenlunde god Orden.*)

En Demonstration af lignende Art tildrog sig nogle Dage senere i *Nyborg*. Vi ankom dertil tidlig paa Eftermiddagen, hvorpaa J. C., Oberst Seedorff og jeg kørte til Exerцерpladsen udenfor Byen, hvor Bataillonens stod opstillet til Parade med Bataillonschefen højt til Hest foran Fronten. Oberstløjtnanten blev paa sin Hest under hele Inspektionen—i Modsætning til, hvad der ellers havde været Tilfældet, hvor Cheferne forlod deres høje Sæde for at være i nærmere Kontakt med Ministeren, der jo, sammen med sine ledsagende Officerer, var til Fods. — Paa Forespørgsel om, hvad Ministeren ønskede at se: »Geværgreb, Øvelser i sluttet eller spredt Orden,« svarede J. C.: »Nu har jeg i den senere Tid set saa mange Geværgreb og Øvelser i sluttet Orden. Det kunde være interessant ogsaa at se lidt spredt Orden.« — Oberstløjtnanten samlede da sine 4 Kompagnier i nogen Afstand fra os og instruerede dem, hvorefter Kompagnierne spredte sig og kort efter opløste sig i Skyttekæder i forskellige

*) Tildragelsen i Aalborg kom mig ikke helt uventet. Medens vi nogle Dage forinden opholdt os i Aarhus, indbød Officersforeningen i Aalborg, pr. Telefon, Ministeren med Ledsagere til at være *dens* Gæster ved en Festmiddag til Ære for J. C. — et ganske usædvanligt Skridt, der, hvad jeg senere erfarede, skulde antyde det stedlige *Officerskorps'* Stemning overfor Forsvarsministeren. — J. C. svarede herpaa, »at naar han kom til en Garnison, vilde han være den ydende og ikke den nydende« og beordrede mig samtidig til at give Indbydelserne til *hans* Middag i Aalborg en videre Udstrækning end ellers.

Retninger; et Kompagni gik mod Nord, et andet mod Syd, det tredje forsvandt i Lavningen mod Vest, medens det fjerde, som fjerne Silhouetter, fortonede sig mod de østlige Klitter, tilsyneladende i den Hensigt at kaste en supponeret, fra Storebælt landgaaet Fjende i Havet. I Begivenhedernes Centrum holdt Chefen med sin ligeledes beredne Adjutant, medens Ministeren med sine to Ledsagere stod ensomme og forladede i nogen Afstand, ude af Stand til at observere nogen af Øvelserne. »Dette er dog for galt,« mente Direktøren, som derefter gik hurtigt hen til Bataillonschefen for at give sin Mening Udtryk.

Bataillonsadjutanten maatte da af Sted i Galop, og den altfor spredte Orden fik hurtigt en mere koncentrisk Karakter.

Da Præsentationen var endt og J. C. som sædvanligt, i jævne og ligefremme Ord, havde takket de foran Fronten opstillede Befalingsmænd, blev Bataillonschefen, Kompagnicheferne og Mellemstaben indbudt til at spise ved Ministerens Bord Kl. 7 om Eftermiddagen. Oberstløjtnanten takkede, men maatte desværre meddele, at Officererne var det umuligt at møde, da Bataillonens samme Aften skulde rykke ud til Natmanøvve. »Saa spiser vi Middagen saa tidligt, at d'Herrer kan komme baade til den og til deres Natmanøvve,« sagde J. C., og dermed var denne Vanskelighed elimineret.

Middagen, hvortil ogsaa nogle af de højeste lokale Civilembdsmænd var indbudt, forløb helt uden Mislyd. Forinden sin obligate Tale for Garnisonen hyldede J. C. Hærens øverste Chef, vor gamle Konge, i saa smukke og hjertelige Ord, at ogsaa den mod »Systemskiftet« noget kontrært indstillede Bataillonschef var synligt bevæget. — Hvad J. C. følte ved slige Episoder kom ikke til Udtryk hos ham, hverken i Ord eller Adfærd. Dog kunde jeg ved denne Lejlighed ikke undertrykke en Formodning om, at der i hans Ord om vor elskede, gamle Konge, der havde udnævnt ham til Minister for For-

svaret, skjulte sig en fin Hentydning til Subordinationsforholdet indenfor Hæren.

Den paagældende Bataillonschef, en statelig og dygtig, saavel i som udenfor Hæren meget anset Officer, forfremmedes nogen Tid efter til Oberst og senere til Generalmajor og Brigadechef.

I denne Periode aflagde J. C. ligeledes Besøg paa sømilitære Etablissementer og Orlogsskibe, thi han var jo — som en gammel Oberst en Gang i snaksom Distraktion benævned ham — baade landmilitær og sømaritim Minister. Ogsaa i sidstnævnte Egenskab var han Objekt for Karikaturtegneres lunefulde Kunst. Jeg erindrer bl. a. et Billede i »Klods-Hans«, betegnet: »Forsvarsministeren inspicerer Flaaden«, hvor man saa J. C., med 3-kantet Hat og nedadvent grønt Ansigt, hængende paa Armene af to Admiraler, der slæber ham rundt paa Dækket af en Orlogsmænd. Og, respekterende Sandheden, maa jeg indrømme at have set ham til Søes i en Situation, hvor hans i Almindelighed saa solide Fodfæste og Roen i hans Indre i nogen Maade svigtede ham.

I Sommeren 1905 havde han nemlig besluttet at tage til *Anholt* for at afsløre et Mindesmærke over Danske, der var faldet paa Øen i Kamp mod Englænderne ca. 100 Aar tilbage i Tiden. Overfarten skulde ske paa Marinens Vagerdamper »Løvenørn« og J. C. ledsages af sine Stabe fra begge Ministerier. Disse gik om Bord i København, medens Ministeren, der om Formiddagen havde Foretræde for Kongen paa Bernstorff, vilde støde til ved »Bellevue«s Anløbsbro. Der blæste en stiv Kuling af N.V., og med nogen Betænkelighed iagttag jeg i Messen Forberedelserne til en meget »fedladen« Frokost, saa meget mere som Søofficererne venligt havde meddelt mig, at »Løvenørn« var berømt for sine ejendommelige rullende Bevægelser under høj Søgang.

J. C. arriverede ved Ettiden og vi gav os straks, med god Appetit,

i Lag med de røgede Aal, den kogte Laks i Mayonnaise, Svinekoteletter etc. og sluttelig med en meget sød og tung Kage, der bugnede af Smør og Creme. Da vi naaede Kronborg, saa jeg paa dens Signalmast nogle Flag, der, efter hvad en Baadsmand betroede mig, betød »Stormvarsel for Kattegat«! Efter Bordet bødtes Cigarer oppe paa Broen. Dengang røg J. C. ikke Tobak. Han sagde, at han for nogen Tid siden med Møje havde vænnet sig af med at ryge og vilde nu ikke have det Besvær at tilvænne sig igen. (I hans senere Leveaar fik Piben dog atter sin gamle Lyd).

Endnu var det nogenlunde smult Vande, men da »Løvenørn« havde klaret Kronborgpynten, begyndte dens ondsindede »Rulninger« og Samtalen aftog i Livlighed. Pludselig fo'r Krigsministeriets Direktør, der nogen Tid forud havde lagt sin Cigar fra sig med betænkelig Mine, op fra sit Sæde og ilede ned ad Trappen, snart efterfulgt af J. C. Da jeg lidt senere mente at burde rekognoscere Situationen hos mine høje foresatte, fandt jeg Ministeren staaende bøjet ud over Rælingen, raabende paa »U-ulrik«. Paa mit deltagende Spørgsmaal svarede J. C., der i denne opofrende Situation udtrykte sig i en mere vstdansk Dialekt end ellers — »Joh! — — Jeg er bleven af med Frokosten«. — »Hvor er Direktøren?« spurgte jeg. J. C. saa sig om: »Han stod her ved Siden af mig. Han er bleven af med Frokosten og mere til«, svarede han. Jeg søgte nu Obersten og fandt ham agterude, hvor nogle Marinere havde anbragt ham paa en Luge og dækket ham med en Presenning mod Søen. *Saa* medtaget blev J. C. ikke, men gik dog hurtigt til Køjs efter Ankomsten til Anholt, hvor vi var indkvarteret paa »Hotel Peder Paars«.

Dagen derpaa mærkede man hos ham intet Spor af Fartens Strabadser og han klarede *sin* Del af Ceremonien med vanlig Sikkerhed og Ro. Ordlyden af hans Tale erindrer jeg ikke, men de tilstedeværende Officerer var enige om, at han sagde, hvad der ved en saadan

Lejlighed skulde siges af Værnets øverste Chef. Kun husker jeg, at han talte om Mands Pligt, Mands Mod og Mands Død i Kamp for sit Land.

Under Festmaaltidet paa »Peder Paars«, hvori deltog Øens Honorarios — jeg havde Gjordemoderen til Bords — skød Veltalenheden friske Skud. Nogen Betænkelighed opstod, da Distriktslægen, en ældre, venlig, men aabenbart »usystematisk« Estrupper, vovede sig ind paa Forsvarets underminerede Forterrain, men Skyerne spredtes, da han endte med at foreslaa J. C. at befæste Anholt og gøre den til en stærk Flaadestation.

Ogsaa rundt paa Øen festedes i fuldt Maal. Da J. C. næste Morgen skulde rages og derfor ønskede hidkaldt en Barber, gik jeg ud for at hente dette Fags eneste derværende Repræsentant. Efter megen Banken aabnedes »Salonen«s øverste Halvdør, hvorfra hans Frue, i dybeste Negligé, underrettede mig om, at Mester, efter den foregaaende Aftens Anstrengelser, indtil videre var ude af Stand til at føre Kniven; men samtidig rakte hun mig, til Selvbetjening for J. C., en halvopslidt gulbrun Ragekniv og en plets kaldet Barberkost. Jeg afslog det venlige Tilbud og bistod Ministeren ved Hjælp af mit Etui, hvorefter han bemærkede, at han ikke havde tænkt sig, at det var *saa* vanskeligt at være Barber.

Da Hjemturen med »Løvenørn« stod for og Kulingen imidlertid var vokset til Storm, kom J. C. i Tanke om, at et politisk Ærinde kaldte ham til Jylland, hvorfor han besluttede at benytte Postsmakken til Grenaa og derfra rejse til København over Land. Oberst Seedorff mente at burde gøre Ministeren Følge, en for dem begge heldig Vending, thi Hjemturen med »Løvenørn« blev meget haard, og vi maatte indtage Maaltiderne under Brug af de stiveste »Slingregrejer«.

Næste Gang Ministeren betraadte en Orlogsmands Dæk var under

en større Flaademanøvre i Store Bælt og Smaalandsøhavet, hvor han, paa Eskadrechefen, Prins Valdemars Flagskib, overværede forskellige Øvelser samt Skarpskydning mod bevægeligt Maal. Som Gengæld indbød han Marineofficerer til at overvære Hærens Skydninger ved Jægerspris og paa Melby Overdrev. Denne Gang viste han sig som »helbefaren« Mariner. Da han næste Dag skulde være til Stede i Hovedstaden, blev der om Aftenen stillet en Torpedobaad til Raadighed for at føre ham og hans Stab til Korsør, og han bestod ogsaa denne meget omtumlede Prøve, hvor Torpedobaaden undertiden agerede U-baad, med Bravour. Da jeg under Vejs tilsaa ham, fandt jeg ham trygt sovende paa en sofalignende Hylde i den meget smalle Kahyt, hvor han, med praktisk Sans, havde afstivet sin liggende Stilling ved at anbringe sit ene Ben mod Væggen ligeoverfor.

Paa disse, ofte lange tjenstlige Rejser med J. C. kedede man sig ikke, vennesæl og ligetil, som han var. Man havde ikke Indtryk af nogen større Belæsthed hos ham, men han fulgte aabenbart, efter Tid og Lejlighed, godt med paa mangfoldige Omraader. Jeg husker saaledes interessante Samtaler med ham, ikke alene om Dagens og Tidens Spørgsmaal, men ogsaa om saa forskelligartede Emner som Udviklingen indenfor traadløs Telegrafi, Motordrift, Nansens Polarfærd, Hedins Forskningsrejser i Centralasien samt ældre og nyere dansk Digtekunst. Under et Besøg i hans Hjem i Hee bemærkede jeg, at talrige indbundne Aargange af »Rigsdagstidende« udgjorde en dominerende Del af hans Bogsamling. Om indre Politik talte han meget sjældent med mig, antagelig fordi jeg engang havde fremsat den Mening, at en militær Embedsmand burde holde sig passiv og neutral i saa Henseende. Stor Interesse nærede han for det militære Kasernevæsen, for Sygehuse og Soldaterhjem og for de værnepligtiges Beskæftigelse i deres Fritid, ligesom han ihærdigt søgte at forbedre deres Vilkaar under Tjenesten ved Værnene, saavel ved

Udvidelse af de allerede under Generalmajor Madsen indførte militære Fælleshusholdninger som i Lønningshenseende. Om hans Del i Foreningen »Dannevirke«s Tilbliven og Virke vil andetsteds blive fortalt, bedre og fyldigere, end jeg ser mig i Stand til.

Den 7. December 1905 afgik Krigsministeriets højt ansete og meget afholdte Direktør, Oberst Seedorff, ved Døden efter et ganske kort Sygeleje, og man afventede nu, ikke mindst indenfor Krigsministeriet, med en vis Spænding J. C.s Valg af Oberstens Efterfølger. Man gik naturligt ud fra, at det maatte blive en ældre, ogsaa i Hæren almindeligt anset og med fuld Tillid betragtet Officer. Det blev Kaptajn L. C. F. Lütken, Kompagnichef ved 21. Bataillon i København, der dog ikke udnævntes til Direktør, men foreløbigt nøjedes med Stillingen som Chef for Ministeriets 1ste Departement.*)

Hvem var nu denne Mand, som J. C. havde anset som bedst egnet til at støtte sin egen store politiske Autoritet med de fornødne militære Forudsætninger? Om Lütken, der dengang kun havde ringe Anciennetet som Kaptajn, forlød, at han allerede som ung havde været stærkt politisk interesseret og i en Aarrække bevæget sig inden for Hørupske og Bergske Kredse, hvor han var saa vel anskreven, at han endog havde været bragt paa Tale som Krigsministeremne ved »Systemskiftet« i 1901. Videre vidste man, at han i Aarene 1902—03 havde opholdt sig ved den store Generalstab i Berlin, væsentligt for at gøre Studier af geodætisk Art. Meningerne om hans Kvalifikationer til Bestridelse af det store og meget ansvarsfulde Embede, der nu overdroges ham, var delte inden for Hæren, hvor han hidtil havde staaet ret ene, men i Almindelighed betragtedes han som en begavet og meget belæst Officer, hvis Villiefasthed ikke sjældent drog Hen-

*) Ved et mærkeligt Skæbnespil paraderede Kaptajn Lütken med sit Kompagni paa Kirkepladsen i Kastellet ved sin Forgænger, Oberst Seedorffs Jordefærd.

synsløshed og under Tiden nogen Brutalitet efter sig. I visse Kredse sporedes da en Del Misstemning, men Tilliden til J. C. fik intet mærkbart Skaar. Parolen lød almindeligt: »Vent og se«!

Indenfor Ministeriets daglige Tjenestegang medførte dette interne »Systemskifte« ikke væsentlige Ændringer i Departementernes brogede Virksomhed. Den nye Chef tilhørte ikke den Kategori af Administratorer, der helst vil gøre alting selv. Han stode paa sine underordnede og blandede sig ikke i mindre Anliggender. Derimod opererede han meget selvstændigt paa de store Linier og fik gennemført flere dybtgaaende Reformer, der ikke alle vandt udelt Bifald. Saaledes fik han en Del Uvenner, især blandt de ældre Officerer, ved at indføre andre Principper for Forfremmelse udenfor Aldersorden end de hidtil anvendte. Han gjorde nemlig gældende, at alle »Springeremner« ikke er lige delige og at en Befalingsmand altsaa kan være værdig til at forfremmes udenfor Aldersorden, selv om han er bleven forbigaaet af en yngre, der ansaas som endnu værdigere. Der fremkom herved »Springere« af 1ste og af 2den Klasse. Denne Fremgangsmaade kunde eksempelvis føre — og førte — til, at en Oberst og Regimentschef fik Kommandoen over Bataillonschefer, han havde »sprunget forbi«, og den sagdes at virke uheldigt paa Aanden indenfor Officerskorpset. De af ham indførte nye Bestemmelser vedrørende Udfærdigelsen af Forfremmelsesbedømmelserne synes dog at have virket formaalstjenligt, da de har holdt sig indtil Dato.

For Adjutantens Vedkommende indtraadte nogen Ændring i det tjenstlige, men ikke i det personlige Forhold til Ministeren. De morgenlige smaa »Instruktionskursus« bortfaldt, Besøgene i Garnisonerne ophørte og Samkvemmet med Marinekredse indskrænkedes betydeligt — til nogen Fortrydelse for Marineministeriets Direktør. Min Tjeneste faldt fremtidig mere udendørs end tidligere, bl. a. ved Attachering hos fremmede Officerer, der gæstede Landet, Deltagelse

i Ordningen af det islandske Altings Besøg i Danmark i Sommeren 1906 etc. etc. At Kaptajn Lütken øvede en meget stor Indflydelse paa den civile Ministers Dispositioner af militær Art og at det moralske Ansvar for disse i høj Grad paahvilede *ham*, var almindelig kendt. Det er imidlertid ikke min Opgave her at foretage nogen dybtgaaende Vurdering af Personer eller Begivenheder, men at give en saa objektiv Beskrivelse af J. C., som det er mig muligt paa Grundlag af mine Indtryk af og Minder om ham fra hin fjerne Tid, da jeg var hans Adjutant.*)

De repræsentative Pligter, der paahvilede J. C. som Konseilspræsident, opfyldte han paa en Maade, der udelukkede enhver berettiget Kritik. Som Forsvarsminister havde han, ligesom de 2 kommanderende Generaler, 3 Heste til sin Raadighed, af hvilke 2 anvendtes som Spand for en ligeledes tjenstlig Landauer.***) Ridehesten benyttede han ikke. Ved Fyrstemodtagelser og anden højtidelig Lejlighed kom Landaueren til Anvendelse, men da de Beløb, Staten dengang stillede til Raadighed for sine Ministre i Repræsentationsøjemed, var mere beskedne end nu om Dage — saa vidt jeg erindrer havde J. C. i 1905 1000 Kr. — indbød han næsten altid 3 af sine Ministerkolleger — der ikke ikke optog for megen Plads (som Regel Ole Hansen, Sigurd Berg og Enevold Sørensen) — til at køre med sig. Adju-

*) Lütkens militære Indstilling var vistnok i flere Henseender paavirket af hans Samarbejde — baade som Geodæt og i andet Tjenesteforhold — med den dygtige og nidkære, men ogsaa i ydre Henseende bemærkelsesværdige Chef for topografisk Afdeling, senere Generalmajor Rasmussen (af Soldaterne kaldet »Støvler og Skæg« paa Grund af disse Prydelsers Dimensioner). Som Oberstlt. var R. en Sommer min Bataillonschef, og jeg husker endnu mange af hans Paradoxer. Bl. a. erklærede han, at han efter 2 Minutters Samtale med en Officer var i Stand til at gennemskue ham. Jeg havde det Indtryk, at L. mente at besidde lignende »Røntgen-Øjne«. Det ny »Springersystem« blev anvendt paa ham selv; han avancerede i 1908 til Oberstløjtnant, i 1910 til Oberst og i 1917 til Generalmajor.

**) I Stedet for Landaueren anvendte P. Munch som Forsvarsminister en Motorvogn, afgivet af Hærens tekniske Korps med dettes Mærke H.t.K. paa Bagenden. Københavnervittigheden tydede da disse Bogstaver som: »Hjem til Konen«.

tanterne maatte da følge efter, som de kunde bedst, pr. Drosche eller pr. Sporvogn. Allerede som Kultusminister havde han een Gang aarligt været Vært ved en større Repræsentationsmiddag, og denne Skik fastholdt han som Forsvarsminister. Da hans meget beskedne Bolig i København, en lille Etagelejlighed i Gammelholmskvarteret, ikke gav Rum for større Selskabelighed, holdtes disse hans Middage altid paa »Hotel Phønix«. Fortegnelsen over de Gæster, der skulde indbydes, skrev han selv. Den omfattede, foruden Ministerkolleger, højtstaaende Officerer af Hær og Flaade og ministerielle Embedsmænd, ogsaa nogle Medlemmer af Rigsdagen samt Repræsentanter for Videnskab og Kunst (ved en Lejlighed bl. a. Georg Brandes og Holger Drachmann). Værten paa Hotellet, kgl. Hofhotelejer Neiiendam, var selvforstaaeligt højlig interesseret i, at disse Middage serveredes »smagfuldt« og in optima forma, men det var en Betingelse, at den Pris, der fra første Færd var aftalt mellem J. C. og ham, 13 Kr. pr. Kuvert, Vinen medregnet, ikke overskredes. Denne Klausul medførte ved en enkelt Lejlighed betydelige Udgifter for Hr. N., men han bar dem med rank Ryg, som den Hofhotelejer han var. I Efteraaret 1906, da Indbydelserne til en saadan Middag var udsendt og alle øvrige Forberedelser truffet, kom J. C. faa Dage forinden dens Afholdelse og meddelte, at Hs. Maj. Kongen overfor ham havde udtalt Ønske om at deltage i Middagen. Hurtigt maatte Arrangementet nu ændres i udstrakt Grad, thi Majestæten kunde jo ikke komme ene, men maatte ledsages af nogle kongelige Prinser og høje Hofmænd. Da Hr. Neiiendam nu underrettedes herom, erklærede han straks, at Menumkortet — der allerede forelaa trykt — maatte ændres og Vinen »sættes en Streg op«, i hvert Fald for Hovedbordets Vedkommende. Men ikke nok hermed. Næste Dag kom J. C. og berettede, at Kongen af Grækenland, der sammen med sin Søn Prins Georg var paa Besøg her, ogsaa ønskede at være med. Hr. Neiiendam

dams Aasyn lyste, da han fik dette at vide, thi her var saa sandeligt en Lejlighed, hvor han kunde vise sig sit kgl. Hof-Prædikat værdig. Han betroede mig, at der vilde blive »kælet« yderligere for Maden, at han ved Hovedbordet vilde præstere nogle af sine bedste Champagnemærker og at der »uofficielt« — thi der var ikke Tid til ny Omtrykning af Menukortet — vilde blive serveret Strassbourg Gaaseleverpostej en croûte som Ekstraret.*)

Og det blev en Middag, der var et Lands Konseilspræsident værdig. Et militært Orkester spillede; foran Kongernes Pladser var opstillet 2 store Blomsterdekorationer, formede som Kongekroner i de 2 Landes Nationalfarver i Lighed med den øvrige rige Bordpynt. Midt for Hovedbordet præsiderede J. C. med en Konge paa hver Side og iøvrigt flankeret af de tilstedeværende Prinser, medens de øvrige Koryfæer fordelte sig ned langs de 3 Sideborde. J. C.'s Optræden som Vært var, som altid, præget af hans uforstyrrelige Ro og naturlige, repræsentative Værdighed, og Middagen, der var paa ca. 80 Kuverter, forløb meget smukt og festligt.

I en Skildring af J. C. Christensen under hans Virke som Forsvarsminister kan en Omtale af hans Delagtighed i Departementschef, Kaptajn Lützens Sendelse til Berlin i Aarene 1906 og 1907 ikke udelades. Planen til dette Skridt var utvivlsonst lagt af Kaptajnen selv, der, som tidligere berørt, i 1902—03 havde foretaget geodætiske Studier ved den store Generalstab dersteds og allerede under dette Ophold haft Samtaler eller indledet Forhandlinger med den tyske Generalløjtnant, senere Generalstabschef v. Moltke, sigtende til at søge militærpolitisk Orientering angaaende Forholdet mellem Danmark og Tyskland. At Forhandlinger af denne Art allerede dengang

*) En ældre, noget kulinarisk indstillet General, hvem jeg havde givet et lille Vink om, hvad der saaledes var at vente uden for Dagsordenen, betroede det til sin Sidemand Direktør Julius Schjøtt, der omgaaende svarede: Aha! Generalen har som god Soldat lugtet Croûten.«

foretoges af Kaptajnen skete i Samstemning med J. C., der da var Kultusminister og i Kraft af sin indflydelsesrige Stilling indenfor Ministeriet havde medvirket til Opfyldelsen af L.'s Ønske om at komme til Berlin. Dette Ophold iværksattes, mærkeligt nok, med økonomisk Støtte baade af Udenrigsministeriet og af Krigsministeriet, uagtet den daværende Udenrigsminister, Deuntzer, ikke havde givet ham noget Hverv i saa Henseende, og Krigsministeren, Generalmajor V. H. O. Madsen, efter hvad jeg skønnede, ikke forud var fuldt vidende om eller ganske billigede Kaptajnens i Berlin anvendte Fremgangsmaade.

Da J. C. var Forsvarsminister og Lütken, den 20. December 1905, blev hans Departementschef, kom der imidlertid hurtig Gang i denne Sag. Allerede den 18. Februar 1906 havde L., om Bord paa det tyske Orlogsskib »Preussen«, en Samtale med Generalløjtnant v. Moltke — der nu havde afløst General v. Schlieffen som Generalstabschef — og L. fik derefter sat igennem, at han i Slutningen af Juni s. A. kunde afrejse til Berlin, udsendt i *officielt Hverv* med en, ikke af den daværende Udenrigsminister, Greve Raben-Levetzau, men af J. C. som Konseilspræsident og Forsvarsminister underskreven og *af Kongen* paategnet Instruks.

I denne viser J. C. klart og umiskendeligt sit og Ministeriets Standpunkt med Hensyn til Forsvarsspørgsmaalet, idet han skriver: »Det er den danske Regerings Villie at ordne Landets Forsvar saaledes, at Landet kan gøre energisk Forsøg paa at hævde sin Neutralitet. Det er Hensigten ikke at tillade nogen anden Magt at benytte Landets Territorium under en Krig, og man forventer, at Tyskland vil respektere denne Stilling«

Det var nu Kaptajn L.'s Opgave at søge tilvejebragt en Klaring af Spørgsmaalet om, hvorledes Tyskland vilde forholde sig overfor Danmark under en kommende Krig, en Opgave han energisk søgte

at løse under korte Ophold i Berlin i 1906 og 1907 med Udnyttelse af de Bekendtskaber, han tidligere havde stiftet med betydende tyske Kredse, fornemmelig General v. Moltke. Fuld Klarhed opnaaedes vel ikke, men Resultatet skabte dog for J. C. et Grundlag, der satte ham i Stand til, ikke blot indenfor Rigsdagen, men ogsaa i vide Kredse rundt i Landet, at aabne Øjnene for, at Danmarks Militærpolitik ikke er et Privatanliggende, vi paa egen Haand kan ordne uden Hensyntagen til den ydre Verden, og han tog derefter Konsekvensen heraf og skabte ved Forsvarslovene af 1909 det Magtmiddel, der var en Betingelse for Udlandets Tillid til vore Neutralitetserklæringer. En af Fædrelandssind og mandig Daadskraft præget fortjenstfuld Handling, hvis Virkninger senere laa klart for Dagen baade ved Udbrudet af Verdenskrigen i August 1914 og under Krigens senere Forløb.*)

Det rygtedes hurtigt, at disse saakaldte »Lütkenske Samtaler« havde fundet Sted og Pressens, ofte misvisende Kommentarer af et saa sensationelt Tema fremkaldte et ikke ringe Røre rundt i Landet. Hvad det virkelig drejede sig om, var man, udenfor en meget snæver Kreds, uvidende, men efterhaanden som der kom mere Lys over Sagen, erkendtes det almindeligt, at det maatte være J. C. magtpaaliggende at være bedst muligt orienteret i et saa betydningsfuldt Anliggende, inden han skred til Handling.

En udførlig Redegørelse for, hvad der dengang skete i denne Sag, skal jeg her ikke inklade mig paa, men maa henvise til en i 1919 af A/S J. H. Schultz' Forlagsboghandel, Kbhvn., udsendt Pjece, der blev udgivet af en af den daværende radikale Regering nedsat »Kommis-

*) Uden den »Sikringsstyrke«, vi som Følge af de nye Forsvarslove var i Stand til at formere i 1914, havde vi rimeligvis allerede under den første Verdenskrig oplevet en »9. April«. Det fremgaar klart af General Ludendorffs »Krigserindringer«, at vor »ganske vist ikke krigsvante Hær« spillede en betydelig Rolle i hans Overvejelser, især i August 1916, da Rumænien traadte ind i Krigen paa Ententens Side.

sion til Undersøgelse og Overvejelse af Hærens og Flaadens fremtidige Ordning«, og hvori man, foruden alle de foreliggende Aktstykker, der vedrører Kaptajn Lützens Ophold i Berlin, vil finde et stenografisk Referat af Kommissionens derom førte Forhandlinger. En Gennemlæsning af denne Pjece efterlader forskelligartede Indtryk. Man ser klart den Tendens, der ligger i Maaden, hvorpaa Formanden, Dr. P. Munch, ledede Kommissionens Forhandlinger og ligeledes, at Medlemmernes Udtalelser i Almindelighed fulgte de partipolitiske Linier. Ligeledes mærker man de lunkne Skuldre, hvormed de udenrigsministerielle Grever, Raben i København og Carl Moltke i Berlin, støttede Lütken under hans Indtrængen i det hidtil for dem privilegerede Reservat, trods Kaptajnens særlige Betingelser for at kunne løse den ham paalagte Statsopgave; men i synderlig Grad fæster Opmærksomheden sig ved J. C.'s skriftlige Indberetning af 18. August 1919, i hvilken han overfor Kommissionen udførligt gør Rede for sin Indsats i Sagen og sluttelig fremsætter Ønske om, at *Offentliggørelse af dens Akter og af Kommissionens Forhandlinger maatte finde Sted i sin Helhed*, for at Folket og Udlandet kunde faa det sande Indtryk af, hvad der var passeret. — I et senere personligt Fremmøde for Kommissionen udtalte han, at han ved at læse dens Forhandlinger havde faaet det Indtryk, at Hovedformaalet med den hele Aktion var at komme en politisk Modstander til Livs. Han kunde, sagde han, trygt indlade Sagen for Offentlighedens Domstol med den Bevidsthed, at han her paa ethvert Punkt kun havde søgt at tjene og gavne sit Fædreland. Og det kan siges, at Eftertiden, fraset et forholdsvis ringe Antal dissenterende Stemmer, har givet ham Medhold og Ret.

For mig personlig er der ingen Tvivl om, at J. C. Christensens Indstilling, baade overfor »Samtalerne« i Berlin og for Forsvarsordningen som Helhed er bibragt ham af Lütken, der øvede en meget be-

tydende Indflydelse over ham — ogsaa udenfor det rent militære Omraade.*). En Forklaring herpaa kan vel tildels søges i, at J. C. allerede i en forholdsvis ung Alder, da hans Kendskab til vort Værn og dets Ledere var minimal, er kommen i Kontakt med og derefter i Venskabsforhold til Lütken, hvis store Belæsthed og selvsikre Fremsettelse af sine Doktriner har virket overbevisende paa ham.

Efter at Lütkens Forhandlinger i Berlin var tilendebragt, blev der sat Fart paa Fremstilling af Udkast til de ny Forsvarslove, hvilket, saaledes som Forholdene laa, skete under hans Auspicier. At J. C., hvad de militærtekniske Forhold angik, ganske støttede sig paa ham, var klart. Hvor meget eller hvor lidt Hensyn Lütken tog til Udtalelserne fra Forsvarskommissionen af 1902, eller hvilken Indflydelse Generalstaben kom til at udøve, staar mig, efter de mange Aars Forløb, ikke ganske klart, saa meget mindre, som jeg ikke deltog i Forarbejderne til Udkastene. Dog ved jeg, at Forholdet mellem Generalstabens taktiske Afdeling og L. paa den Tid ikke var synderlig hjerteligt, ligesom Generalstaben som Helhed ikke deltog i Forarbejderne. Da L. i mange Henseender havde sine egne Meninger og som Regel fastholdt disse, blev Lovudkastene derfor i væsentlig Grad præget af ham. Han oprettede til sin Medhjælp en lille »Stab«, bestaaende af en Oberst og to Kaptajner, af hvilke Officerer ingen var ansat i Ministeriet, ligesom Obersten ikke tidligere havde virket i Generalstaben. Det til ham af L. givne Direktiv var meget kortfattet: Lovfor-

*) Da Lütken i Septbr. 1908 i Krigsministeriet modtog Efterretningen om, at Alberti samme Dag havde meldt sig selv for Falsk og Bedrageri, udbrød han: »J. C. Christensen maa ikke gaa af,« fo'r op af sin Stol og ilede ind til J. C. for at paavirke ham i denne Retning. Det vil erindres, at Ministeriet som Helhed først demissionerede 4 Dage senere.

I Slutningen af August 1914 søgte L., der da var Oberst og Regimentschef, atter, men uden Held, at gribe aktivt ind i den indre Politik, idet han ved skriftlig Henvendelse til den daværende Finansminister, Dr. E. Brandes, foreslog, at Ministeriet Zahle skulde demissionere og at der skulde dannes et Ministerium J. C. Christensen—Brandes, hvem han betegnede som »vor Politiks to rigtige Mandfolk«.

slaget vilde være at udarbejde paa Grundlag af Neutraliteten. Det herefter udarbejdede Lovudkast var ikke godkendt af Generalstaben.

De J. C. Christensenske Forsvarsloves Skæbne er velkendt. Inden de forelagdes Rigsdagen, indtraf Alberti-Katastrofen, der den 12. September 1908 medførte J. C.'s Afgang som Konseilspræsident og Forsvarsminister. Da hans Efterfølger, N. Neergaard, efter Samraad med Generalstaben, nu foretog Ændringer i Lovforslaget, som J. C. ikke vilde gaa med til, viste denne atter en Gang sin store politiske Indflydelse ved at gennemføre Neergaards Afgang (den 16. August 1909) og sin egen fornyede Overtagelse af Forsvarsminister-Portefeuillen (i Ministeriet Holstein). I Løbet af September 1909 blev da de J. C.-Lütkenske Forsvarslove med de dertil knyttede Lønningslove ført gennem Rigsdagen, en stor politisk Sejr, der vidner højt om hans fremragende Forhandlingsevne og som omsider bragte Ro — desværre kun for en Tid — om denne saa omstridte Sag.

Umiddelbart efter at have løst denne for Landet saa livsvigtige Opgave afgik J. C. fra Ministeriet (den 18. Oktober 1909) og dermed var hans Virke som Forsvarsminister afsluttet.

De Indtryk, jeg, saavel i som udenfor Tjenesten, fik af ham, har været stærke og varige. Han viste sig stedse for mig, som den han var: en naturlig, rolig og tillidvækkende Personlighed. Der var intet paataget eller uvirkeligt ved hans Fremtræden. Han havde ikke ved sin Start haft den Støtte, som nedarvede Privilegier, store Besiddelser eller formaaende Slægtsforbindelser yder, men var vokset frem som et Produkt af virkelig demokratiske Samfundsforhold, hvori »det ædle Frø«, som Digteren siger, har Muligheder for Vækst og Udfoldelse. Den Indflydelse og Magt, han efterhaanden erhvervede sig, misbrugte han ikke; han levede, som han sagde, »af sit eget og paa sit eget« og handlede altid, ledet af et sikkert Instinkt, i Overbevis-

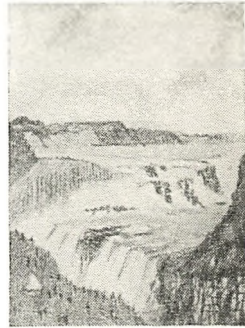
ning om at gøre det rette. Derfor borgede hans dybe Religiøsitet. Han vidste, at ethvert Menneskeværk er ufuldkomment, men han efterkom Budet: Bed og arbejd! Da han som Devise paa sit Storkorsridder-skjold satte »Aand er Magt«, har han sikkert tænkt paa den Aand, der giver et Menneske Magt til at beherske sit Sind og derved blive større end den, der erobrer en Stad.

Overfor mig viste han sin Karakters Trofasthed ved at vedligeholde Forbindelsen med mig, ogsaa i de Aar jeg opholdt mig paa den anden Side af Kloden. Det sidste Brev jeg modtog fra ham, henimod Slutningen af 20erne, endte saaledes: »Vort Samarbejde vil altid staa for mig i et smukt og godt Lys. Kjærlig Hilsen! J. C. Christensen.«

Jeg er meget taknemmelig for at have staaet i Tjeneste- og Ven-skabsforhold til ham.

Æret være hans Minde!

F. Cramer.

Med Kong Frederik paa Islandsfærden 1907

AF FHV. GESANDT, KAPTAJN F. CRAMER

Med Kong Frederik paa Islandsfærden 1907

Da jeg er bleven anmodet om ligeledes at fortælle om J. C.s Deltagelse i denne Færd, skal jeg her tilføje nogle for ham særegne Træk, der kan give et Indtryk af hans Optræden som Kong Frederik VIII's Konseilspræsident og nære Ledsager under denne i sin Tid meget omtalte og betydningsfulde Færd*).

Indbydelsen hertil, der var fremkommet under det islandske Altings Besøg her i Landet i 1906, havde fundet allerhøjeste Bifald og var ligeledes modtaget med Glæde af den danske Rigsdags Medlemmer**).

Forinden Færden havde J. C. deltaget i Udarbejdelsen af nogle nye, vigtige, islandske Love og en kgl. Kundgørelse angaaende Nedsættelsen af en Kommission til Forberedelse af en ny Lovgivning om Islands forfatningsmæssige Stilling indenfor Kongeriget. Han havde ligeledes beskæftiget sig meget med Spørgsmaal om, hvad der fra dansk Side kunde gøres, bl. a. for at støtte og ophjælpe Islændernes Bestræbelser til Fremme af deres vigtigste Indtægtskilder, særlig Fi-

*) En meget indgaaende Beskrivelse af hele Færden vil kunne findes i Skriftet »Islandsfærden 1907«, forfattet af Svenn Poulsen og Holger Rosenberg. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag 1907.

**) De socialdemokratiske Rigsdagsmedlemmer havde dog ikke ønsket at deltage.

skeri og Handel, og dette var utvivlsomt en af Grundene til, at to saa fremragende danske Repræsentanter for disse Erhverv som Det Østasiatiske Kompagnis Stifter og Leder, Etatsraad H. N. Andersen og Konsul D. Lauritzen, Esbjerg, som Kongens Gæster deltog i Færden.

Før Afrejsen havde det i Anledning af Færden nedsatte Forretningsudvalg en meget travl Tid. Befordringsspørgsmaalet ordnedes med Lethed, takket være Etatsraad Andersen, der med vanligt Storsind havde stillet Ø.K.s store M/S »Birna« til Raadighed som Kongeskib. Da Kompagniet ikke paa den Tid havde et til Brug for Rigsdagsmændenes Rejse egnet Skib disponibelt, indkøbte det en elegant britisk Liner »Avoca«*), hvis komfortable Kahytter ved Lodtrækning fordeltes mellem Lovgiverne, uden Hensyn til Rang og Stand. Videre instrueredes Rejsedeltagerne om den Udrustning, der maatte anses som hensigtsmæssig med Henblik paa de forestaaende Strabadser i nordlige Egne. Da jeg omtalte denne Sag for J. C., der var ivrig Lystfisker, paalagde han mig at sørge for en righoldig Forsyning af Fiskegrejer til Brug i de islandske Fjorde, en Foranstaltning, han senere fik megen Fornøjelse af. Mit Forslag om Anskaffelse af et Par »Spidsbukser« og Støvler til Anvendelse under Ridt deroppe blev ikke vedtaget; han mente, at »et Par tynde Overtrækshylstre vilde passe bedre for de smaa Islændere«.

Starten fra København fandt Sted den 21. Juli 1907 Kl. 2 Eftm. Konseilspræsidenten havde til sin Raadighed paa »Birna« en elegant udstyret Suite paa 3 Lukaf'er, beliggende ved Siden af den Kongen ledsagende Prins Haralds Kabiner.

Allerede paa Færdens første Dag blev de ombordværende Rejse-

*) Af Udvalget omdøbt til »Atlanta«, da Rejsen gjaldt de under Danmark hørende Øer i Atlanten.

deltagere, »Birma«s Officerer indbefattet, tilsagt til Majestætens Tafel, hvor J. C., efter at Kongen havde budt alle Velkommen om Bord, holdt en kort Tale, hvori han fandt hjertelige Udtryk for Ønsket om, at Lykke maatte følge Færden, saaledes at den blev til Glæde for Kongen og til Held for baade Danmark og Island.

Om selve Rejsen med dens mange festlige Oplevelser og vekslende Indtryk af en storladne Natur, skal her kun fortælles ganske kort. Rigsdagsskibet »Atlanta« fik, da Sundet var passeret, fra Eskadrechefen, Kongens Yachtkaptajn, Signal for »fri Sejlads«, men stadig Forbindelse med Kongeskibet og Konseilspræsidenten vedligeholdtes gennem den traadløse Telegraf, der gnistrede næsten uophørligt.

Hele Færden foregik, fraset en enkelt stormfuld Nat i Nordsøen, under yderst behagelige, tvangfri og venlige Former, der blev angivet fra allerhøjeste Sted. Af mine mange blivende Indtryk fra denne Oplevelse skal jeg her fremhæve den store Beundring og uskrømtede Hjertelighed, der ombølgede Kong Frederik VIII, hvor han kom. Selv meget veltalende Islændere — og af dem fandtes der ikke faa — maatte anerkende Majestæten som deres Overmand i saa Henseende, og Befolkningen, saavel paa Færøerne som paa Island, paavirkedes højligt af Kongens utrættelige Interesse for deres Forhold og hans ligefremme, hjertevindende Fremtræden. Men ogsaa i 2det Plan øvede J. C. ved sin vanlige, af naturlig Værdighed prægede Optræden og ved sine velovervejede, kloge Taler, naar det paa hvilede ham at tage til Orde, sit store Bidrag til Færdens vellykkede Forløb. Han fandt sig altid hurtigt til Rette i de stadigt vekslende Situationer. Under de mange Hviletimer om Bord paa »Birma« for-drev han megen Tid med Skakspil, hyppigst med Etatsraad H. N. Andersen, undertiden med Kabinetssekretæren, Geheimeetatsraad Rosenstand; under Besøget paa Færøerne fulgte han Majestætens og Prins Haralds Eksempel og gik med Lyst ind i de dansendes Rækker

for at træde Kædedansen, som Færingerne, uden andet Akkompagnement end deres egne Sange, fortsætter til den lyse Morgen; paa Island besteg han en lille islandsk Hest og gennemførte, iklædt de før omtalte »Buksehylstre«, med Glans den 40 danske Mil lange Ridetur ind i Landet. Da jeg ved en Lejlighed, hvor der forestod en længere Etape, spurgte ham, om det ikke vilde blive altfor anstrengende for ham, svarede han frejdigt: »Hvad de andre kan, det kan jeg ogsaa«. Hvorpaa han svang sig i Sadlen og vinkede muntert til Etatsraad Andersen og Kabinetssekretæren, der rullede forbi i en lille islandsk Vogn.

Den 24. Juli tidligt om Morgenen stævnede Eskadren ind mod *Suderø*, den sydligste af Færøerne. Da den officielle Modtagelse efter Programmet først skulde finde Sted Kl. 4 Eftm. i denne Ø's største By, Trangisvaag, besluttedes det at ankre op i Vaag Fjord ca. 6 Kilometer Syd herfor. Da Skibene gled ind i Fjorden, mødtes de af en hel Flotille Baade, alle med Dannebrogvejende fra Agterstavnen og roet af Færing i deres Nationaldragt. Det var Vaags Beboere, der var paa Vej til Modtagelsen i Trangisvaag, men nu drejede søværts for at møde Kongen. De smaa Huse i Fjordens inderste Vig var ikke flagsmykket, thi Besøget kom jo ganske uventet og alle disponible danske Flag og andre Udsmykningsmidler var, som Stedets Sognefoged, der hurtigt kom om Bord i »Birna«, forklarede, sendt til Trangisvaag for at anvendes dersteds. Samme Sognefoged var øjensynligt en Del overrasket og meget betaget af den store Ære, der saaledes, udenfor Programmet, vederfaredes hans Distrikt. I Skynding havde han faaet sin Cylinderhat frem og givet den en Omgang med en fugtig Børste i den forkerte Retning, saaledes at Haarene havde rejst sig ogsaa paa den. Den hjertelige Velkomst han fik af Kongen, der sammen med J. C. modtog ham ved Faldrebet, beroligede ham imidlertid meget hurtigt. J. C. sagde nogle Ord til Kongen,

Kabinettssekretæren forsvandt et Øjeblik i sin nærliggende Kabine, og da han var vendt tilbage, fæstede Majestæten Dannebrogssordenens Sølvkors paa Opslaget af Sognefogdens Diplomatfrakke. Derpaa blev han indbudt til at deltage i den kongelige Frokost, hvor han, frimodigt veltalende, berettede om de stedlige Forhold.

Efter Frokosttaflet ønskede Kongen under Opholdet i Vaag at se saa meget, som Tiden tillod og J. C. fulgte ham troligt overalt. Den derværende *norske* Hvalfangerstation *Lobra* blev besøgt, trods den gennemtrængende Stank af adskillige raadnende Kadavere, der rullede frem og tilbage i Strandkanten og gjorde selv Opholdet i Stationsbestyrerens Bolig mindre behageligt. Ogsaa nogle af de omboende Færingers Huse blev besigtiget. Det fattigste af dem alle var en ussel Rønne med Tag af Græstørv; Brædevæggene var udvendig behængt med store sorte Klumper, der viste sig at være tørret Hvalspæk, bestemt til Vinterføde for Beboeren, en enlig gammel Enke. Da Døren aabnedes, udstrømmede derfra en Atmosfære saa stram, at den næsten kunde smages. De høje Herskaber, der ogsaa vilde se Hyttens Indre, kom ret hurtigt ud igen. Enkens Fattigdom havde gjort et stærkt Indtryk paa Gæsterne, og da hun ydermere havde fortalt Kongen, at hun endnu huskede hans Faders Besøg deroppe for 33 Aar siden, ønskede Majestæten at give hende et lille Pengebeløb og henvendte sig derom til sin ledsagende Adjutant, der imidlertid ikke havde Kontanter hos sig. Kaptajnen vendte sig da til mig, der fremtog et 20 Kronestykke, som Kongen rakte til Konen. Der kom et ejendommeligt, nærmest betaget Udtryk frem i hendes gamle, furede Ansigt; hun aabnede Munden halvt, saa paa Kongen, derefter paa Guldmønten i hendes fremstrakte Haand, atter paa Kongen, men sagde intet. J. C. føjede en blank 2 Kr. til og en Folketingsmand, der stod hos, blev rørt og fremdrog en 25 Øre af sin Vestelomme. Da jeg i nogen Afstand saa tilbage, stod hun endnu i samme Stilling med

udstrakt Haand, og saa efter Kongen. Det var en stor Dag i hendes lille, isolerede Tilværelse.

Da J. C. senere paa Dagen talte om Besøget paa den norske Hvalfangerstation, paapegede han Ønskeligheden af, at Færingerne kunde sættes i Stand til med større økonomisk Udbytte for dem selv at tage Del i den indbringende Hvalfangst i Havene om deres Øer.

Hen paa Eftermiddagen lettede »Birna« Anker og stod, fulgt af Rigsdagsskibet og de to eskorterende Krydsere »Geysir« og »Hekla«, ud af Vaag Fjord mod Trangisvaag og Rejsen fortsattes næste Dag nordpaa mod Strømpø med Færøernes Hovedby *Thorshavn* som Maal. Paa Vejen passeredes bl. a. Øen Store Dimon; den synes med sine stejle Fjeldsider utilgængelig for Mennesker, men var dog beboet, thi højt oppe paa dens Plateau saas en enlig Bondegaard som Bolig for en Kongsbonde med Familie, hvis Tilværelse i nogen Maade maatte ligne Robinson Crusoe's. Hans Faar kunde ses græssende paa Fjeldets stærkt skraanende Sider, hvilket foranledigede en Bemærkning fra J. C. om, at deres Ben maatte være ulige lange, siden de kunde bevare Fodfæstet under saadanne Vilkaar.

Thorshavn naaedes om Eftermiddagen og Færingerne havde her, ligesom den foregaaende Dag i Trangisvaag, beredt deres Konge og hans Ledsagere en saa hjertelig og festlig Modtagelse, som de evnede. I Procession drog Gæsterne, ført af Amtmanden, gennem en Æresport op ad de smalle, stejle Gader, forbi Niels Finsen-Stenen — paa hvilken Kongen fastnaglede en Mindeplade — op paa en Klippe og dvælede en Stund ved Mindesmærket for Kong Christian IXs Besøg i 1874. Derefter besøgte de i Byen værende offentlige Institutioner. Ganske selvfølgelig interesserede J. C., som særlig sagkyndig paa dette Omraade, sig meget for Ordningen af det færøiske Skolevæsen og indrømmede, at det i de fleste Henseender ikke var tidssvarende. Han tvivlede imidlertid ikke om, at der nu, efter at Rigsdagen ved

Selvsyn havde faaet nærmere Kendskab til disse Forhold, i videst muligt Omfang vilde blive raadet Bod herpaa.

Om Aftenen holdtes Folkefest i og omkring Lagtingshuset, en anseelig højtliggende Bygning med en stor overdækket Estrade, hvorfra Taler holdtes til den tusindtallige Skare, der havde samlet sig paa den store Plads foran Bygningen. J. C. henledte her min Opmærksomhed paa de aabne og meget tiltalende Udtryk, der saas paa alle de opadvendte Færingasyn foran Tribunen.

Ved det derefter følgende Festmaaltid serveredes flere færøiske Retter, saasom Ragoût af Faarekød og stegt Bryst af Sjøpapegøjer, en fed og deroppe meget nyttig Fugl, der forekommer i saa store Mængder, at den, foruden som Næringsmiddel, i tørret Tilstand anvendes som Brændsel og til Belysning, idet den, med en Væge nedstukket gennem Næbbet, brænder som en Fakkell. Kongen og J. C. fandt begge denne Ret meget velmagende og Majestæten ytrede til mig: »Jeg vilde gerne have spist endnu en, men man bød mig desværre ikke«.

Efter Talen for Kongen og dennes Tak med hjertelige Ønsker for Færøerne, fulgte en Tale for Danmarks Regering, som J. C. besvarede med en Tale for de færøiske Folkerepræsentanter.

Festen i Thorshavn fortsattes Aftenen og hele Sommernatten igennem paa vanlig færøisk Vis med Sang og Kædedans, i hvilken Kongen, Prins Harald, J. C. og saa godt som alle Gæsterne tog livlig Del.

Den 27. Juli Kl. 9 Morgen afgik Eskadren fra Thorshavn nordpaa mod Island.

Man vil af denne kortfattede Skitse have faaet et Indtryk af den Stemning, der herskede under Besøget paa Færøerne. Ikke blot var Gæsterne sikkert, alle som een, overtydet om Rigtigheden af den Forsikring, Kongsbonden Patursson gav i en Tale, om at ikke en eneste blandt Færingerne ønskede at skilles fra Danmark, men at alles

Ønske var et godt Samliv med Danskerne under en fælles Konge, men Besøget paa de fjerne Atlanterhavsøer, og det nøjere Kendskab til Forholdene og Befolkningen deroppe, som de danske Lovgivere, med Konseilspræsidenten i Spidsen, herved havde erhvervet, lovede godt for Øernes Udvikling og Velfærd i Fremtiden. Maatte nu Færden til Island faa et lignende vellykket Forløb.

Vejret var skønt og Havet smult og solglitrende. Allerede næste Dags Eftm. fik man den første Landkending af Sagaøen. Forude paa »Birna« Promenadedæk stod, blandt andre, J. C. og spejdede ivrigt nordefter, da Skibschefen havde meddelt, at vi inden længe kunde skimte de højeste Jøkeltinder. I Kikkerten observeredes da efterhaanden blandt de hvide glinsende Stratoskyer nogle skylignende, koniske Formationer, der i endnu højere Grad reflekterede Sollyset. Det var Tinderne fra Vatnajökul og Eyafjældjökul, der i ca. 40 Mils Afstand bød Eskadren velkommen. Om Natten til den 29. Juli passeredes Vestmannaøerne, og Farten fortsattes langs Islands Sydkyst til hen paa Eftermiddagen, da der opankredes paa Hvalfjorden i Læ af Akranæs, for at forberede Ankomsten til Reykjavik den følgende Dag. Allerede her begyndte J. C. at vise sig som ivrig Lystfisker. Fiskegrejerne maatte frem og om Aftenen kunde vi, saavel til Kongens Køkkenchef som til Officersmessen, levere adskillige Kilo prima Rødspætter. Da Eskadren paa Færden Island rundt ofte opankrede paa Fjordene for Natten, blev der god Lejlighed til Udøvelse af denne Sport, hvis ivrigste Dyrker ombord absolut var J. C.

Den 30. Juli 1907, Kl. 9 Formiddag, skete da under de festligste Former Indtoget i Reykjavik, Islands Hovedstad. Vejret var straalende og Byen smykket paa det pragtfuldeste; overalt vajede Dannebrog, Æresporte var rejst og Husene prydet med Flag og Guirlander. Skibene paa Reden, hvoriblandt en fransk Krydser paa Fiskerinspektion og »Islands Falk«, havde hejst hvert Signalflag og Vim-

pel, de raadede over og salutede Kongeflaget under Fjeldenes drø-
nende Genlyd. Byens hele Befolkning og alle de Islændere, der havde
kunnet naa Reykjavik, var paa Benene, Kvinderne iført deres state-
lige, nationale Højtsdragt. Af Byens 3 største Bygninger, Latin-
skolen, Altingshuset og Kommuneskolen, var den første indrettet til
Bolig for Kongen og Prins Harald samt Følget; Rigsdagsmedlemmer-
ne skulde bo paa Byens største Hotel, »Reykjavik«, medens J. C. paa-
tænkte indkvarteret hos Minister Hafstein. I Altingshuset skulde den
store Modtagelseshøjtidelighed finde Sted, medens Kommuneskolens
Bestemmelse var at give Rum for andre festlige Sammenkomster
under Besøget i Byen.

Da Islands Minister ved Landstigningen havde hilst Kongen med
Ordene: »Velkommen til denne Del af Deres Rige, Herre Konge«,
og Majestæten givet en kort Kur for de fremmødte Honoratiores, be-
vægede Gæster og Værter sig i højtidelig Procession gennem Gader-
ne op til den improviserede Kongebolig. I Spidsen gik Kongen, led-
saget af Minister Hafstein; derefter fulgte Prins Harald, ført af den
islandske Landssekretær Klemens Johnsson; bag dem kom J. C. og
Kabinettssekretæren, Geheimeetatsraad Rosenstand samt Altingsfor-
manden, Docent Eirikur Briem, og derefter det store danske og is-
landske Følge, alle galaklædte.

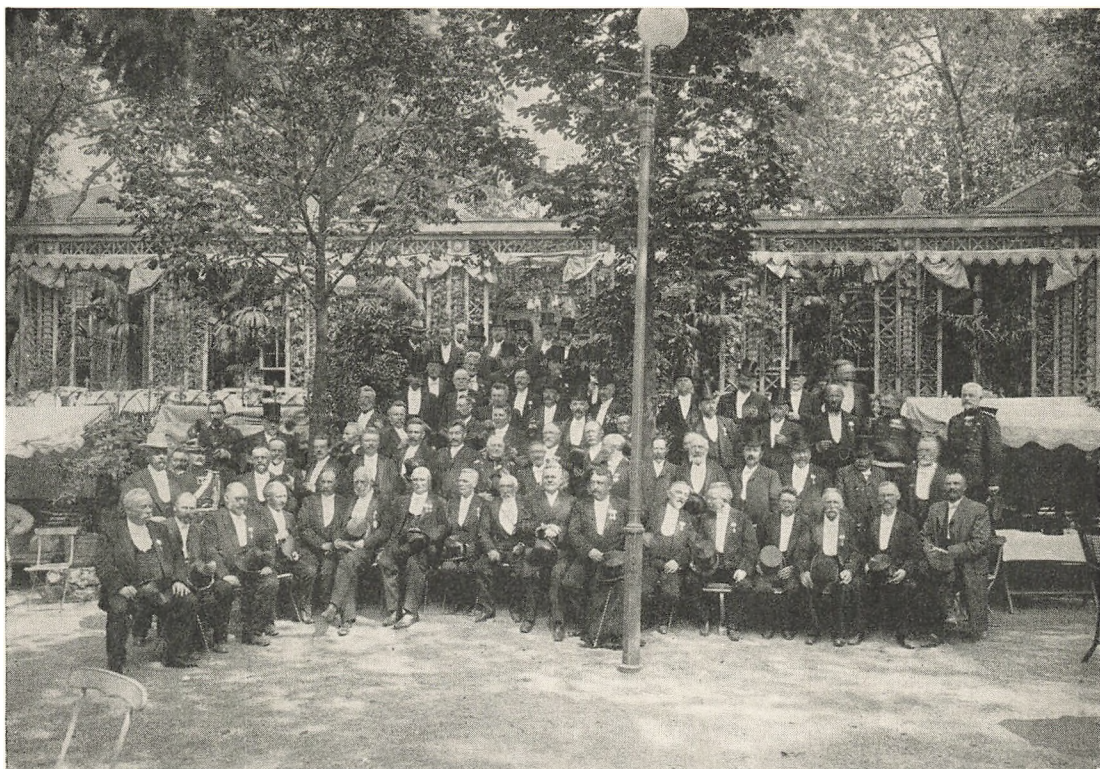
Umiddelbart efter Ankomsten til »Slottet« forelagde Minister Haf-
stein, i Overværelse af Konseilspræsidenten, tre nye islandske Love,
vedrørende Toldvæsen og Fiskeriforhold, til allerhøjeste Under-
skrift og ved samme Lejlighed udstedtes den kongelige Resolution
angaaende Nedsættelse af en Kommission til Forberedelse af en ny
Lovgivning om Islands forfatningsmæssige Stilling indenfor Riget.

Af de festlige Sammenkomster, der fandt Sted, baade paa An-
komstdagen og i de følgende Dage, skal nævnes den efter islandske
Forhold storslaaede Modtagelseshøjtidelighed i Altingshuset og en

stor officiel Festmiddag i den til Festsal omdannede Kommuneskole, hvor J. C. holdt en med stærkt Bifald hilst Tale for et varigt og godt Forhold mellem Danmark og Island.

Om Morgen den 1. August startede Gæster og Værter, fulgt af et stort Tal af Byens og Egnens Beboere, et ca. 40 danske Mil langt Ridt, hvis forskellige Maal var Thingvalla, den berømte Springkilde Geysir, det kæmpemæssige Vandfald Gullfos, Tjorsaaen med sin store Hængebro, nogle større islandske Landbrug samt et Dyrskue ved Arnabæli. Toget var inddelt i »Fylkinger«, hver med en islandsk Fører, forsynet med en blaa-hvid Stander som Samlingsmærke. Til Brug for ældre Gæster var anskaffet nogle lette, tohjulede Enspændervogne, men J. C. foretrak Hesteryggen og var yderst tilfreds hermed, skøndt den Afstand, der allerede den første Dag maatte tilbagelægges, var henved 8 danske Mil.

Thingvalla, Islændernes ca. 1000 Aar gamle Tingsted, naaedes Kl. 7 Aften. Paa Sletten, hvor der ellers kun findes et lille Gæstgiveri for Turister samt en Kirke med tilliggende Præstebolig, havde Islænderne rejst et smukt Træhus som Bolig for Kongen og et stort Gildehus med Spisesal og Kamre for ca. 50 af de mere prominente Gæster. Og ude omkring paa Sletten rejste der sig efterhaanden en By af Telte, hvor en Del Rigsdagsmænd og Passagerer fra de danske Turistskibe »Sterling« og »I. C. la Cour« samt de talrige islandske Mænd og Kvinder, der som en lille Folkevandring havde sluttet sig til Kavalkaden, skulde søge Ly for Natten. Da tilmed Hundreder af Heste efter Ankomsten blev sluppet løs for at søge Næring paa de smaa mos- og græsbevoksede Pletter, der fandtes trindt omkring, frembød Sletten et meget livligt Skue. Kalejdoskopet fik en yderligere Drejning, da Altings- og Rigsdagsmænd havde siddet af og søgte deres Kvarterer. Ved Inspicering af J. C.s Logis i Gildeshuset savnedes enkelte absolut nødvendige Effekter, hvorfor vi begav os

„Island“ i Danmark

Det islandske Alting besøgte København i Juli 1906 efter Indbydelse af Regering og Rigsdag. Der var en smuk Modtagelseshøjtidelighed paa Universitetet og derefter en animeret Frokost i Tivoli den 19. Juli. Her ser man Deltagerne samlet paa Nimbs Veranda om Konseilspræsident *J. C. Christensen* og den islandske Minister *Hannes Hafstein*.

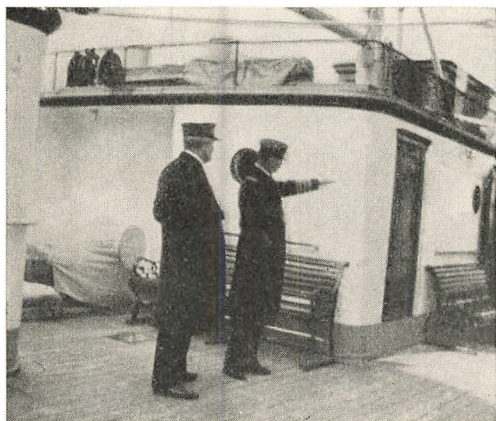

Fra Kong Frederik VIII's Besøg i Island 1907

J. C. Christensen ved Modtagelsen i Reykjavik sammen med Æktsreder, Konsul *Lauritzen*, *Esbjerg*, og den dansk-islandske Kæbmand, Konsul *D. Thomsen*.

Islandsfærden. J. C. til Hest

Kongen viser J. C. Jøklerne i det fjerne

Polarkredsen passeres

ud for at tilvejebringe det manglende. Morsomt var det at se andre værdige Lovgivere paa lignende Togt ile af Sted med en Vandkande i den ene Haand og en Kammerpotte i den anden.

Imponerende var det Arbejde, der af Islænderne var udført som Forberedelse til Thingvallafesten, især naar man tog i Betragtning, at alt forud var bragt herud fra Reykjavik paa Hesteryg.

Selve Gildeshallen var opført af Træ i gammelnordisk Stil; Taget og Dørene var prydet med udskaarne Dragehoveder og Væggene indvendig dækket af Tæpper, ligesom der var opstillet et smukt islandsk Højsæde for Kongen.

Dagen efter Ankomsten fejredes en stor Folkefest, der afsluttedes med en Middag i Gildeshallen, hvor Kongen sad i Højsædet med J. C. paa sin højre og Islands Minister paa sin venstre Side. Talernes Antal var Legio. Majestæten holdt ikke mindre end tre Taler, medens J. C. og Minister Hafstein ved denne Lejlighed overlod Ordføringen henhv. til Folketingets Formand Anders Thomsen og Landssekretær Johnsson, hvilken sidste om Kongen udtalte, at han, ligesom Cæsar: »Kom, saa og sejrede«.

Næste Dags Morgen steg man atter til Hest for at ride til *Geysir-Plateauet*, hvortil Afstanden i Luftlinie er ca. 45 km, men da Terrainet nødvendiggør adskillige Svinker, blev Turen betydelig længere. Ogsaa her var alt, trods de store Transportvanskeligheder, forberedt meget omhyggeligt og smukt, med en særlig Bolig for Kongen, et hotelagtigt Træhus for Rigsdagen og et fælles stort Spisetelt. Foruden den store Geysir, hvis Krater er ca. 18 m i Diameter med et ca. 23 m dybt »Straalerør« i Bunden, findes der her henved halvhundrede mindre Springkilder og Bassiner, fyldt med koghedt Vand. Enkelte af dem, hvoriblandt »den evig kogende Fata«, sender af og til mindre Kaskader til Vejrs og det lykkedes J. C., der, sammen med Minister Hafstein og nogle Rigsdagsmænd, ivrigt søgte at stoppe en

lille Springkildes Straalerør med Jord og Sten, at fremkalde en stærk underjordisk Brummen med paafølgende Eruption, der hurtigt fjernede dem fra »Aastedet«.

Den store Geysir holdt sig paa Ankomstdagen i fuldstændig Ro, men den islandske Minister havde lovet Gæsterne et »Konungsgoss« og han holdt Ord. Den 4. August om Morgenen blev der stoppet 50 kg Marseillesæbe i dens Straalerør og nogle Timer senere forkyndte stærke underjordiske Drøn og tordenlignende Buldren, at den var vakt til Daad, og der fulgte snart et pragtfuldt Udbrud, som gradvist sendte Kaskader af koghed Vand og Dampskyer op til ca. 50 Meters Højde.

Om Eftermiddagen foretoges et Ridt til Hvitaens kæmpemæssige Vandfald *Gullfoss*, et af Europas største, der, med en Bredde af over 200 Meter, i to Afsatser styrter fra ca. 40 Meters Højde ned mellem lodrette Basaltvægge. Kaskaderne var, i det straalende Sollys, omgivet af de pragtfuldste Regnbuehælv. Et meget imponerende Syn, der — som J. C. ytrede — ligervis som Geysirs »Konungsgoss« fremkaldte Følelser af Andagt.

Efter Hjemkomsten til Geysir-Plateauet holdt han ved Middagen, under Indtrykket af de mægtige Naturskuespil, man i Dagens Løb havde bivaanet, en større Tale. Han indflettede heri, i djærve og forstandige Udtryk, en Del Belæring for Lovgiverne i de to Lande, talte om Livets Mangfoldighed og Udviklingens stadige Fremadskriden og paapegede, at de Love, der gaves, maatte være krævet af Livet og fremme Udviklingen paa rette Maade, saaledes at de blev til Folkenes Gavn. Han sluttede med, under stærkt Bifald, at udtale Ønsket om, at denne Færd, ligesom Islandsbesøget i Danmark 1906, maatte fremme den gensidige Forstaaelse og at de kommende Love maatte blive præget heraf.

For de følgende Dage var planlagt et længere Ridt fra Klippefor-

mationerne og Lavamarkerne til det forholdsvis frugtbare sydlige Sletteland for at se islandske Bøndergaarde, de saakaldte *Bærer*, med deres Agerbrug og Kvægavlen, der skulde demonstreres ved et Dyrskue.

De mange sagkyndige blandt de danske Lovgivere var naturligt meget interesserede i, hvad de her fik at se og høre og konstaterede med Tilfredshed, at Andelstanken, der i de senere Aar havde fæstet Rod paa Island, hvor der bl. a. nu var oprettet smaa Andelsmejerier, lovede godt for Fremtiden. Det almindelige Indtryk blandt de danske Gæster var, at der her paa det ca. 70 Kvadratmil store Sydland var gode Betingelser for et mere rationelt Agerbrug. Vendte man Ryggen til Bjergene, hvor det isklædte Hekla ragede op, og saa mod Havet over Sletterne med deres Vandløb og Enge, kunde man, som J. C. sagde, næsten tro, at man befandt sig i Egnen ved Stadil.

Den følgende Dag foregik Hjemridtet til Reykjavik, hvor Deltagerne i den lange Landtur fik en hjertelig Modtagelse og derefter en haardt tiltrængt Hviledag. J. C., der utvivlsomt var bleven meget populær blandt Islænderne, vendte tilbage fuldkommen frisk i Sind og Skind og var meget tilfreds med, at han havde været til Stede ved alt, hvad Islænderne havde vist Deltagerne i Færden, ligesom han glædede sig over den gode og kammeratlige Stemning, der havde hersket under hele Turen. Blandt de mange Venner, han saavel i 1906 som under Opholdet paa Island havde erhvervet sig, fremhævede han særligt to »Høvdingskikkelse«, nemlig Islands Minister, den statelige og mandig smukke Hannes Hafstein og den imponerende gamle Kongsbonde Tryggvi Gunderson, der trods sine 82 Aar vedblivende var Foregangsmand deroppe paa adskillige Omraader, saasom Bankvæsen, Industri, Havne- og Brobygning etc. Den gyldne Fortjenstmedaille, hvormed Kong Frederik prydede Kongsbondens brede Bryst, kom i Sandhed paa rette Sted.

De sidste Dages Ophold i Reykjavik var præget af Fester med mange Taler, Dans og Sange. En af disse, et stemningsfyldt Kvad om Island, var mærket »—n« og mentes forfattet af J. C., der, som bekendt, havde en poetisk Aare. Han ønskede dog ikke at vedkende sig Faderskabet.

Glanspunktet for Festerne var det afsluttende »Kongebal« med Souper om Bord paa »Birma«, hvor Majestæten i den herlige nordiske Sommernat tog Afsked med henved 400 indbudte Reykjavikboere, medens de flagklædte Skibe paa Rheden sendte Mængder af Sole, Rakter og Fyrværkeribomber op mod den stjernetindrende Himmel.

Den 10. August, tidligt om Morgenen, lettede Eskadren for at gaa Island rundt og anløbe de derværende større Havnebyer, da Gæsterne ligeledes skulde have Lejlighed til Indblik i Vest- og Nordlandets Befolknings Liv og Virksomhed. Naturkræfterne bistod vedblivende Festarrangørerne paa alle Maader. Havet var blikstille og brødes hyppigt af store Hvalers »Blaast«; Fiskerbaade gled ind i Fjordene med Dynger af sølvglinsende Dækslast og Fuglefjældene havde samlet Millioner af vingede Tilskuere. Naar der af og til fra »Birma« eller en af de ledsagende Krydsere afgaves et løst Skud, formørkedes Himlen af fjedrede og dunede Fnug, som var det et kæmpemæssigt Snefog.

Om Aftenen ankrede »Birma« paa Ønundrafjorden, der er kendt som en fremragende Fiskeplads. J. C. ønskede personligt at forvise sig herom og meddelte Kongen, at han og jeg i den Anledning desværre maatte renoncere paa at komme til Taflet den Aften, hvortil Majestæten svarede, at »der vilde blive sat Mad af til os«. I en af 4 Marinere roet Baad satte vi af og pilkede i Timevis paa Fjorden, men fik som Fangst kun en Del store Ulke. Ved vor Tilbagekomst havde Kongen arrangeret »stor Modtagelse« for os. Ved Faldrebstappen

mødtes vi af Køkkenpersonale med Spande og paa Dækket var opstillet en Del store Ballier og Fade til Fangsten, medens Majestæten med Følge interesseret saa til under megen Munterhed. Da Yachtkaptajnen bemærkede, at han herefter vilde »æde al den Torsk raa, vi fangede«, svarede J. C. blidt: »Den, der ler sidst, ler bedst,« og den nærmeste Fremtid skulde give ham Ret. Jeg foranledigede nu, at de vagthavende Underofficerer instrueredes om at foretage »Prøvepilkninger« under fremtidige Opankringer og, naar Mulighed for Fangst forelaa, ufortøvet give mig Melding herom uanset Tidspunktet. Faa Dage efter, da vi laa til Ankers paa Øfjord, fik jeg Kl. ca. 3 om Natten Besked om, at der var »Torsk i Bunden« og bragte ufortøvet Meldingen ind til J. C., der fo'r ud af Køjen og op paa Dækket, hvor Liner og Pilke hurtigt blev gjort klar. I Løbet af henved 3 Timer halede vi derpaa, sammen med Redaktør Svann Poulsen og den vagthavende Underofficer — hvem J. C. indbød til Deltagelse — fra ca. 40 Favnes Dybde henved 500 Kilo prægtig Kabliau op paa Dækket, hvor Fisken straks slagtedes af nogle Fiskere blandt Marine-soldaterne. Da Yachtkaptajnen senere kom paa Dækket, hilste J. C. ham med Ordene: »God Morgen Hr. Kommandør! Værsgo' og spis«.

Paa Farten nordover gennem Danmarksstrædet mellem Island og Grønland havde den fuldstændig skyfri Himmel i vestlig Retning et meget klart glinsende hvidligt Skær, hvilket, hvad Søofficererne fortalte, var Refleksen af den grønlandske Indlandsis. Baade paa »Birna« og paa Rigsdagsskibet fremkom nu Ønsker om ogsaa at faa Grønland at se, og nogle Rigsdagsmænd mente endog at burde fremsætte et lille provisorisk Lovforslag om en Afgivelse fra den lagte Rejseplan, men J. C. erklærede, støttet af Eskadrechefen, at den Sag laa ikke for, og Forslaget udgik af Dagsordenen.

Den 14. August passeredes den nordlige Polarkreds under Salut,

og Majestæten, som var den første danske Konge, der siden Christian IVs Dage havde omsejlet Island, modtog, staaende paa Kommandobroen, de ombordværendes Lykønskninger.

Fra Seydisfjord — den sidste islandske Kystby der besøgte — sejlede Konge- og Rigsdagseskadren til Norge og returnerede, efter nøjagtig 1 Maanedes Fravær, den 21. August 1907, til København, hvor der var beredt Kongen, Ministrene og Rigsdagsmedlemmerne en storstilet Modtagelse.

Færden forløb og tilendebragtes saaledes under de gunstigst tænkelige Forhold i alle Henseender. Den fælles samhörige Stemning havde, saaledes som den gav sig Udtryk i Taler og Handling, overalt været fortrinlig. Færinger og Islændinge havde udvist en storstilet Gæstfrihed, og alt var fra deres Side forberedt og gennemført paa fuldkommen Vis. Den eneste lille Mislyd, der havde kunnet spores, opstod, da det forlød, at en Del Medlemmer af det islandske »Oppositionsparti« i en af de nordlige Havnebyer havde foretrukket at hejse deres blaa-hvide Flag i Stedet for Dannebrog, men Minister Hafstein, der ledsagede Kongen paa Rejsen Island rundt, foranledigede uden Vanskelighed, at »Oprørsflagene« fjernedes, inden Gæsternes Landstigning fandt Sted.

Saa vel Kongen som Konseilspræsidenten var yderst tilfredse med Færden som Helhed, og alle Deltagerne skiltes — som Majestæten udtalte i sin Afskedshilsen til Rigsdagsmændene — i Overbevisningen om, at Rejsen vilde sætte Frugt i yderligere Udvikling af et godt og lykkeligt Forhold mellem Danmark og Island.

De senere Tidens Udvikling har jo imidlertid formet sig noget anderledes, end man dengang haabede og ventede.

F. Cramer.

Smaatræk og Anekdoter

VED RIGSDAGSBIBLIOTEKAR VICTOR ELBERLING

Smaatræk og Anekdoter

J. C. Christensen sagde engang: Man skal ikke søge Ros eller Sølvbægere hos sine Modstandere. Den Slags skal man søge hos sine Venner. Nej, hos Modstanderne skal man søge Respekt.

Da Meddelelsen om at J. C. Christensen var blevet Minister naaede hjem til hans Familie, sagde hans *Fader*: Det had a snar aller troed.

Hans *Broder* sagde: Saa kommer Jens Christian nok eet hjem aa fisk i Sommer.

Det fortaltes om J.C., da han var blevet Minister, at »Degnen« nu havde sat sig paa Skolebænken for at lære Fransk.

Da *J.C.* blev præsenteret for den Historie engang paa et Møde, sagde han:

Historien er ganske god, men ikke fuldt korrekt. Det var ikke Fransk, men Tysk, og det var ikke i Aar, men i Fjor, og det var ikke mig men min Datter, der fik Undervisningen, men ellers passer det godt nok.

En meget høflig Barber i Provinsen havde engang Lejlighed til at barbære J. C. Christensen, der just var blevet Minister. Barberen vilde

vide, at han vidste, hvordan man skulde tiltale saa højtstaaende en Mand, og begyndte Samtalen saaledes:

Tillader Deres Ekscellence, at jeg spørger til Deres Ekscellences Befindende?

Hvortil J. C. kort og godt svarede: Jow, — værsgo!

Den stakkels Barber blev for en Gangs Skyld aldeles stum, og Barberingen fuldendtes til J. C.s Tilfredshed i dyb Tavshed.

Direktør *Kjær*, Lederen af Missionshotellet »Hebron« i Helgolandsgade, fortæller om J. C., at han boede gennem mange Aar i det samme Værelse i Hotellet, ogsaa da han blev Minister. Han siger om ham:

J. C. Christensen var en dejlig Mand at have som Gæst, jævn og lige til. Han var altid tidlig paa Færde om Morgenen og mødte gerne til Morgenandagten Kl. 8,30.

Efter at han var blevet Minister, spurgte jeg ham: Hvordan skal jeg tiltale Deres Ekscellence? »Hvad De skal tiltale mig med?« sagde han, »kald De mig bare J. C., for det gør alle de andre.«

Konsulent *A. C. Christensen*, Hasle, har fortalt et Venstreblad følgende lille Barndomsminde, der viser, at J. C. Christensen foretrak sin Nattesøvn for selv de mest interessante politiske Nyheder:

»Min Far var Stationsmester i Hee, og var den eneste paa Stedet, der havde Telefon, og jeg bragte Valgresultaterne hjem til J. C., efterhaanden som Far modtog dem telefonisk. Jeg var indstillet paa at skulle løbe med Valgresultater til J. C. det meste af Natten. Men da han havde set de første Resultater, og det var blevet almindelig Sengetid, sagde J. C. til min Overraskelse: Ja min Dreng, nu kan det være nok, for nu er det Tid at gaa til Ro. Og snart efter slukkedes Lyset i J. C.s Hjem. Han vilde ikke ofre sin gode Nattesøvn for

at vente paa Valgresultater, han jo lige saa godt kunde se den følgende Morgen.«

J. C. holdt engang en Tale, i hvilken han sagde: »Du skal rose Din Kone og takke hende for hendes Hjælp.«

Sætningen »Du skal rose Din Kone« fløj over hele Landet og kom ovenikøbet i Sommerrevuen, hvor Frederik Jensen stod og sang:

Ros din Kone,
det tror hun selv,
hun har fortjent.

Kort sagt, den kom paa Alles Læber, og J. C. smilede tilfreds.

Mangen En, som aldrig havde tænkt paa at rose sin Kone, lærte, at det ikke var nogen daarlig Vej, der her var anvist.

J. C. har sagt: Livet tilhører den, der staar en Time op før de andre.

Det er en kendt Sag, at J. C. benyttede de tidligste Morgentimer til at faa en Masse Arbejde fra Haanden.

Hans Redaktør ved »Tiden«, *H. Graversen*, skriver i sine Erindringer fra »Tiden«s Kontor i Herluf Trollesgade:

»Præcis Kl. 6 hver Morgen stod han op og satte sig i sin Slaabrok til at arbejde i det kolde Kontor, skrive Breve eller Artikler eller gennemlæse indsendte Bidrag. Omkr. Kl. 7 kom en Kone og gav ham Morgenkaffe og tændte op i Kontoret. Kl. 10 gik han paa Rigsdagen.«

Altsaa i disse fire Morgentimer i dybeste Fred og Uforstyrrethed havde J. C. allerede udrettet saa meget, som andre næppe, takket være Telefon og andre Forstyrrelser, faar besørget i den dobbelte Tid senere paa Dagen.

Ved Folketingsvalget 1913 kom Ministeriet Berntsen i Mindretal, til Trods for at det havde opnaaet Flertal i Folketinget for sit Grundlovsforslag. Der var stærke Kræfter i Bevægelse for at beholde Ministeriet, til Grundlovssagen var løst, men J. C. sagde Nej.

Tre Højskoleforstandere deriblandt *Begtrup* var varme Tilhængere af den Tanke, at Berntsen skulde forblive, og opnaaede et Møde med J. C. Christensen for at tale med ham om Sagen, men formaaede naturligvis ikke at omstemme ham.

Da de tog Afsked, sagde *Begtrup*: Jeg haaber da ikke, at denne Henvendelse har skadet Grundlovssagen?

Hvortil *J. C.* svarede: Den har saamænd hverken skadet eller gavnet!

Da Deputationen var kommet ned paa Gaden, sagde en anden af Højskoleforstanderne med et Smil til *Begtrup*: Der kan man se, hvad han regner os for!

»Naar en Mand vil sælge mig en Ko i Jesu Navn, vèd jeg, at den er trepattet.«

Denne Bemærkning af *J. C.*, der var en from Mand, viser, at Misbrug af Fromhed var ham afgjort imod.

En Partifælle, der saa *J. C.* skrive Breve, sagde fuld af Beundring: Retter Du aldrig i Dine Breve. Jeg maa ofte skrive mine om og om igen.

J. C. svarede: Det kan være, at de ogsaa bliver bedre derved.

J. C. sad ganske urokket i sin Valgkreds. Da han i 1890 havde be-sejret den gamle Branddirektør Clausager overlegent, genvalgte han de følgende Aar ved Kaaring.

Først i 1903 blev der opstillet en Socialdemokrat mod ham. Han fik 71 Stemmer. I 1906 opstilledes en Radikal, Pastor Morten Pon-

toppidan, der opnaaede 144. Ved de to følgende Valg, efter Alberti-Katastrofen, opstilledes paany en Socialdemokrat; han fik tilsvarende Stemmetal, det vil sige mindre end en Tiendedel af de Stemmer, J. C. kunde mønstre.

Endelig i 1913 opstilledes Trafikassistent, senere Borgmester i Nyborg og mangeaarig Folketingsmand, *Bjerring* imod J. C. Han opnaaede det højeste Stemmetal af dem alle, nemlig 190 mod J. C.s 1585.

Bjerring var meget villig til at fortælle om sin Valgkampagne i Ringkøbingkredsen. Her er en af hans bedste Historier:

»Jeg lærte meget af »J. C.« selv om han tog mig ret overlegent. Jeg husker bl. a. et Vælgermøde i Noe, hvor J. C. bad mig tale først. Jeg holdt derefter et Foredrag paa en lille Timestid, godt spækket med Angreb paa Venstres Politik. Da jeg var færdig, stod Venstrehøvdingen op og sagde, at nu syntes han, Tilhørerne havde faaet Politik nok i Aften, og derefter vilde han ikke tale Politik, men holde et Foredrag om gamle Kirker og Kirkegaarde. Og det gjorde han, hvorefter J. C. sluttede Mødet med Sengen »Jyden han er stærk og seig«.

En anden af Bjerrings Historier er følgende:

»Han var ikke uden Humor, den Gamle. Jeg husker, da vi paa Valgdagen takkede vore Vælgere fra en Tribune paa Ringkøbing Torv. Jeg udtalte i Takketalen, at vel var J. C. gaaet 1½ Procent frem i Stemmetal, men jeg var gaaet godt 60 Procent frem, og blev det saaledes ved, vilde J. C. snart være færdig.

— Ja, om 67 Aar, hviskede J. C. mig i Øret.«

Da J. C. 1916 var blevet Kontrolminister i Zahles Kabinet skrev han i sit Ugeblad »Tiden«:

Man oplever dog immervæk noget nyt!

Der gik i sin Tid Rygter om, at Alberti, da han var kommet ud af Fængslet, opsøgte sine tidligere Medministre og bad dem om Undskyldning for den Ulykke, han havde bragt over dem ved sine Forbrydelser.

Man sagde bl. a., at da Alberti kom til J. C., lukkede denne selv op og svarede paa hans Spørgsmaal om, han ikke kendte ham:

Jo, jeg kender Dem godt, Alberti! Og dermed smækkede han Døren i for Næsen af sin forhenværende Justitsminister.

Enhver, der kendte J. C. Christensen, stillede sig i høj Grad tvivlende overfor denne og lignende Beretninger. Selvom J. C. var den af alle Venstres Politikere, der havde lidt mest ved Albertis Bedragerier, kunde det aldrig falde ham ind at modtage en angrende Synder paa den Maade.

Fhv. Minister *Jensen-Sønderup* nævner i sine Erindringer, der udkom for et Par Aar siden, at det var blevet fortalt ham, at Alberti straks efter, at han var blevet sat paa fri Fod, gik op til J. C. Christensen og spurgte ham, om han hadede ham, og at J. C. dertil havde svaret, at han ikke bar Had til nogen, heller ikke til Alberti.

Dette stemmer overens med, hvad Professor Schmiegelow beretter om denne Sag andet Steds i nærværende Bog.

Slotspræst *Oscar Geismar* fortæller følgende Træk, der viser J. C.s Uselvskhed og Overlegenhed overfor Begrebet Penge.

Efter Afslutningen af et Møde gør Kassereren Afregning med Talerne og spørger J. C.: Hvad maa vi byde Ministeren i Honorar? Vil Ministeren være tilfreds med 115 Kr.?

Ja Tak, siger J. C. og stryger Hundrekronesedlen til Side og tager de 15 Kroner. Det passer lige, det er mine Rejsseudgifter.

Som Eksempel paa, at Vittighedstegnerens Benyttelse af Ræven

Den første var glad og frejdig og sagde: Jeg er Grundtvigianer og har altid været glad ved Guds Naade. Maa jeg komme ind?

Grundtvigianer — sagde Sankt Peder — paa det Løsen kan Du ikke komme ind. Sæt Dig hen paa Bænken her uden for og tænk nærmere over Sagen.

Den anden traadte ydmyg frem og sagde: jeg tilhører Indre Mission og har altid kæmpet imod min Synd saa godt, jeg formaade, og trøstet mig til Guds Naade. Maa jeg komme ind?

Indre Mission! Nej, det Løsen gælder heller ikke. Sæt Dig hen paa Bænken til den anden.

Nu kom den tredie frem:

Jeg tilhører tredie Retning — sagde han — jeg har altid holdt mig til det rene Guds Ord. Maa jeg komme ind?

Tredie Retning! Hvad er det? Her kender vi kun én Retning. Sæt dig hen til de andre!

Der sad de saa, og alt som Dagen led, kom der flere, som Sankt Peder lukkede ind. Men de tre Mænd saa til hinanden og efterhaanden begyndte de at tale sammen. Det var de ellers ikke vant til. Om sider blev de enige om at synge, og saa sang de Trossalmen »Vi tro, vi alle tro paa Gud,« og se, da de sang de sidste Linier »At vi gaa ind til Fryd og Fred, som evig, evig varer ved«, da aabnede Sankt Peder Himmerigs Port paa vid Gab for dem og vinkede dem ind og sagde: Det kunde I have sagt straks!

J. C. holdt ved Festen paa Fredensborg i Anledning af *Kongens og Dronningens* Sølvbryllup d. 26. April 1923, Talen til Kongeparret og omtalte deri bl. a. Kongeparrets Rejse til Sønderjylland 1920.

J. C. havde selv ikke deltaget i Genforeningsfesten, men bagefter havde han talt med Kongen, og nu mindedes han Kongens Ord ved den Lejlighed:

*J.C. og Frue i Paabøl 7. August 1925,
den Dag, da Aktierne overrækkes J.C.*

*J.C. ved sin Moders Træ ved Fødegaarden,
en Graaroppel, Moderen plantede i halvtredserne.*

*Flaget hejses foran Sommerhuset,
J.C. havde ladet bygge ved Fødegaarden. August 1927*

»Og da Kongen sagde, at han var blevet et bedre Menneske paa den Rejse, forstod jeg, at her var knyttet et Baand imellem Konge og Folk, som aldrig vilde briste.«

J. C. sluttede sin Tale:

»Kong Christian, vi takker Dig, vi hilser Dig, og vi hylder Dig sammen med din Brud.«

Fru *Kaper*, Enke efter Overlærer Johs. Kaper og Moder til Borgmester Kaper, hørte til Familien J. C. Christensens gode Venner.

Hun lærte ham at kende i Karlsbad og besøgte Hjemmet i Hee hver Sommer gennem mange Aar.

Du er saa hyggelig, sagde J. C. til hende, for Du siger ingenting.

Fru Kaper tilføjede, naar hun fortalte den Historie: J. C. har vel ogsaa hørt Sludder nok i sit Liv.

J. C. var ingen særlig Ven af at blive fejret og hyldet og har ved forskellige Lejligheder ikke lagt Skjul paa sine Følelser i den Retning. Overdrevne Ytringer for Ros var ham imod. Derimod kunde Tilkendegivelser af Taknemmelighed overfor ham røre ham dybt.

Da Venstre til hans 60 Aars Fødselsdag forærede ham en stor Sum Penge, gav han de fleste bort igen. Det vilde Venstre ikke have gentaget, og da Partiet paany — ved hans Afgang i 1924 — vilde glæde sin gamle Fører, skænkede det ham en Gave, der ikke kunde gives bort.

J. C. havde i mange Aar i Ny og Næ købt Aktier i Paabøl Plantage. De ejedes af mange forskellige, men der var langt igen. Venstre købte Aktierne op, og Hædersgaven bestod i, at J. C. kom i fuld Besiddelse af sin Slægts- og Fødegaard i Hoven Sogn med den tiliggende Paabøl Plantage. Det var den bedste Gave, Partiet kunde give J. C., for han elskede den Plet og tilbragte næsten alle sine Ferier der de sidste Aar, han levede.

At en Mand som J. C. ikke kunde undgaa store Fester til Ære for ham, siger sig selv. Han holdt mest af de Fester, hvor han kunde have sin Hustru med. Den sidste store Fest, han oplevede, var Guldbryllupet, der formede sig som en hel Folkefest i Hee, til hvilken der strømmede Hilsener, Lykønskninger og Gaver fra alle Egne af Landet og fra alle Samfundslag.

Ved Sølvbryllupsfesten 1904, der fejredes paa Hoven Kvindehøjskole, indledede en af de Tilstedeværende sin Festtale med et omskrevet Citat af Ingemanns Digt til Valdemar Sejr:

Til Sejr og Lykke blev J. C. født,
i Stjernerne staar det skrevet.

J. C. mindede i en Svartale om Fortsættelsen:

Men sorgløs Mand har ej levet,
og Lykken kan vendes om til Nød,
i Stjernerne staar det skrevet.

Og han føjede til, at hvis en Mand blev rost altfor stærkt, gjorde man klogest i at trække det halve fra.

Der fremkom usædvanlig mange smukke Udtalelser og Lovord ved J. C. Christensens Død.

Statsminister *Stauning* skrev bl. a. følgende:

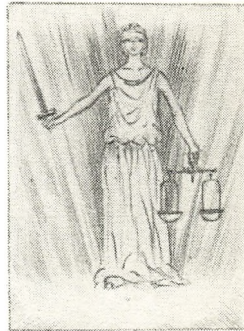
Det er unægteligt et af de store Træer i Skoven, som er faldet, en Mand, der har ydet et stort Arbejde, og som i sin Tid havde mægtig Indflydelse og fik stor Betydning.

Jeg har haft megen Forbindelse med J. C. Christensen, da vi begge var Formænd for vore Partier, og jeg glædede mig altid over hans ordholdende Optræden og over den behagelige Form, han an-

vendte i Forhandlingerne om de mange praktiske og formelle Spørgsmaal, der foreligger i Rigsdagen.

Jeg var uenig med ham, og jeg kunde ikke fra et demokratisk Synspunkt beundre den Linie, han i visse Aar fulgte, men ved hans Død synes jeg dog, der er Grund til først og fremmest at fremhæve de mange Aar, hvori han gjorde sit Livs bedste Arbejde og ydede en betydelig Indsats for demokratisk Samfundsopfattelse.

Biskop *Rud* sagde træffende: Det er rigtigt, at J. C. Christensen var en meget klog Mand, men det er forkert, at denne Klogskab beroede paa Udspekulerthed. Det var meget mere af Instinkt, han kunde høre, hvordan Græsset groede i Danmark.

For Rigsretten

AF HØJESTERETSSAGFØRER H. H. BRUUN

For Rigsretten

I Efteraaret 1907 og Foraaret 1908 gik Dønningerne højt i den danske Rigsdag. Finanslovens første Behandling, der sædvanligvis var helliget lokale Ønsker om bedre Jernbaneforbindelser o. lign., beherskedes af en Række voldsomme Angreb paa Justitsminister Alberti.

Ordfører var først og fremmest Borgbjerg, kraftigt sekunderet af Professor Birck, men ogsaa andre Medlemmer deltog, Alberti svarede bidende og hvast, til Tider paa afgørende Maade, men Angrebene vilde ikke holde op, Feltet udvidedes, nye Forhold toges op, i andre uddybedes Angrebene, for tilsidst at samles i et crescendo.

Hovedsagelig drejede det sig om et Brev, som Alberti havde sendt »Middagsposten«s Redaktør, Johannes Hansen, med Anmodning om at standse et paabegyndt Angreb paa afdøde Etatsraad Køhler om Bortgivelse af en Biografbevilling, der var frataget Ole Olsen, til en Protegé af Konferensraad Heide og til Fru Køhler, og om nogle Byggedispensationer, som Justitsministeriet havde bevilget en Bygmester til et Foretagende, hvor Alberti fra sit Teglværk leverede Murstenene, men hertil sluttede sig en Mangfoldighed af Sigtelser vedrørende Bevillingerne til Det ny Teater, Landbrugslotteriet etc. etc.

Alberti tilbageviste som sagt i en Række Tilfælde Angrebene paa effektiv Maade.

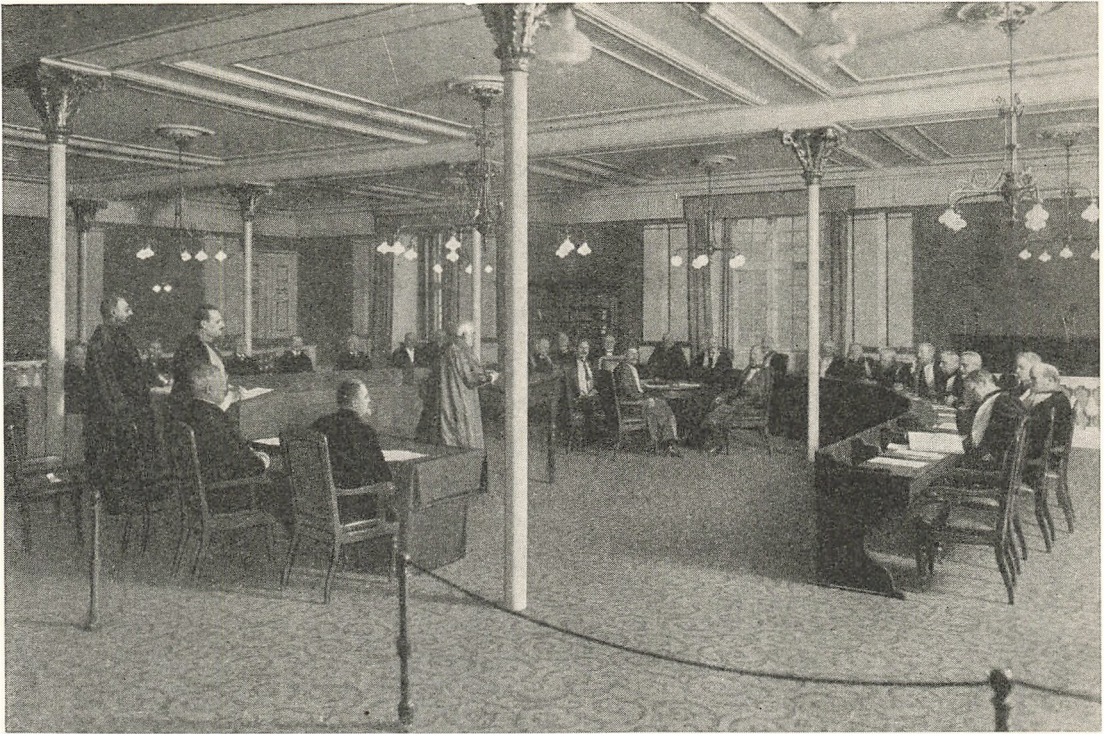
Men tilbage blev to Ting: At Alberti, samtidig med at han var Justitsminister, fortsat var Forretningsmand i stor Stil, lod sig ikke bestride. Han havde naturligvis opgivet sin Sagførervirksomhed, men var stadig Leder af Smøreksporthforeningen og Formand i Bondestandens Sparekasse. Han var tillige Teglværksejer og Debitor i Privatbanken for betydelige Beløb.

Og dertil kom, at Tonen i Albertis Svar, selv hvor disse sagligt set i og for sig var fyldestgørende, var lidet værdig og i al Fald daarligt svarede til den Form, som en Cato vilde anlægge, hvis man drog hans Ord i Tvivl.

I Foraaret 1908 genoptoges Debatten under Finanslovbehandlingen i Landstinget. Her var ingen Hedsporere som Borgbjerg og Birck. Debatten blev mere behersket, mere saglig, den trak blot Grundlinjerne op i de Angreb, som havde beskæftiget Folketinget, skilte Slaggerne fra, understregede det væsentlige, men Angrebene voksede i Vægt ved den nøgterne og rolige Form, hvorunder de fremførtes.

Højres Ordfører rejste Spørgsmaalet om Justitsministerens Tilbagetræden, medens en upartisk Undersøgelse delte Sol og Vind lige, de Frikonservatives Leder, Grev Frijs, der var Ordfører for Regeringens Støtteparti i Landstinget, udtalte Ønsket om fuldt Lys over Sagen og en Beklagelse af, at Alberti ikke selv havde taget Initiativet til en Undersøgelse, og Edvard Brandes sluttede sit Aktorat med at betegne Alberti, Indehaveren af Embedet for den ypperste Haandhæver af Ret og Retfærdighed, som Landets mest forslagne Forretningsmand.

Under Debatten i Folketinget provokeredes J. C. Christensen Gang paa Gang til at udtale sig om Angrebene Vægt, og ved Afslutnin-

Den fjerde Rigsret

Første Møde i Landstingssalen 8. Januar 1910

I Forgrunden de Anklagede *J. C. Christensen* og *Sigurd Berg*. Staaende bag *J. C.* Defensoren, Højesteretssagfører, senere Justitsminister *Frits Bülow* og ved hans Side den offentlige Anklager, Højesteretssagfører *G. M. Réé*. Ved Pulten midt i Salen Justitssekretæren i Højesteret, *Thrane*, og ved Bordet længere fremme nogle andre Embedsmænd fra Højesteret.

Paa Dommerpladserne, der er opstillede i en Halvkreds, sidder Rigsrettens Medlemmer. Til højre Højesteretsdommerne, til venstre de af Landstinget valgte Dommere. Ud for Midtervinduet sidder Formanden, Justitiarius *Niels Lassen* og ved Siden af ham Næstformanden, Professor *Henning Matzen*, derefter Etatsraad *Tolderlund*, Generalauditor *Steffensen*, Bladudgiver *Jørgen Pedersen*, Gaardejer *Niels Hansen*, Lensgræverne *Ahlefeldt-Laurvig* og *Mogens Frijs*, Bageribestyrelse *C. C. Andersen*, Gaardejer *Nordby* og Fabrikejer *Holger Petersen*. — Ved *Niels Lassens* venstre Side sidder Højesteretsdommer *G. A. Jensen*, derefter følger *Evaldsen*, *E. F. Larsen*, *Hvidt*, *Faurholt*, *Johannsen*, *Kirketerp*, *C. S. Hansen*, *Lütken* og *Gram*.

gen af Debatten udtalte denne, at de fremsatte Udtalelser ikke havde givet ham Grund til Misbilligelse overfor Alberti eller hans Administration, og at det maatte være Angribernes Sag at føre de Beviser, som han savnede, en Udtalelse, som senere Begivenheder kom til at gøre skæbnesvanger.

Ad parlamentarisk Vej kunde Alberti ikke fældes. Reformpartiets Flertal i Folketinget var sikkert, men ikke mindst efter Debatten i Landstinget var hans Stilling rokket, og i Marts 1908 anmodede Alberti selv J. C. Christensen om Afsked. Det blev da aftalt, at han skulde demissionere den 24. Juli 1908, hvad han ogsaa gjorde under fuld Honnør.

I Sommerens Løb tog Presseangrebene Fart, og nu endelig havde man — i Modsætning til Forhandlingerne i Folketinget — faaet fat i den rigtige Ende. I »Politiken« skrev Ove Rode Dag efter Dag Artikler om Smøreksporforeningen, Sparekassen og deres Forhold til Privatbanken.

Angrebene blev mere nærgaaende for hver Dag, der gik, og den 8. September 1908 udløstes Spændingen; ganske vist paa en Maade, som de færreste havde drømt om. Alberti meldte sig selv til Politiet som Storbedrager for ca. 15 Mill. Kr.

Denne Afsløring blev afgørende for J. C. Christensen, der demissionerede, og Aaret efter traf Folketinget Beslutning om Rigsretsanklage mod J. C. Christensen og Sigurd Berg.

Den 25. Maj 1910 paabegyndtes Hovedforhandlingen, og J. C. Christensen stod nu som Anklaget for Rigsrettens Skranke i den gamle Landstingssal, hvor han saa ofte før havde staaet som almægtig Minister.

I Anklageskriftet, der paa Grundlag af Folketingets Tiltalebeslutning var affattet af den udpegede Aktor, Højesteretssagfører G. M. Réé, rejstes Tiltale mod J. C. Christensen paa 4 Punkter:

Det hævdedes,

- at* han havde medvirket ved Bevillinger til Landbrugslotteriet, skønt han kunde og burde se, at Alberti forfulgte personlige Formaal;
- at* han, skønt han kunde og burde have haft Mistanke til Bondestandens Sparekasses Forhold, havde afholdt Sigurd Berg fra at lade foretage Undersøgelse af disse;
- at* han som midlertidig Finansminister, skønt han kunde og burde se, at der var Grund til Mistanke overfor Alberti, uden Hjemmel havde ydet Sparekassen et Laan af Statskassen paa 1½ Mill. Kr., og endelig
- at* han havde paadraget sig Ansvar ved til Trods for Angrebene paa Rigsdagen at modsætte sig en Undersøgelse af Albertis Forhold.

Rigsrettens Dom blev efter en næsten maanedlang Procedure afsagt den 17. Juni 1910, og ved Dommen frifandtes J. C. Christensen for alle fire Anklagepunkter, men i Præmisserne udtalte Rigsretten med Hensyn til det fjerde Punkt, at han ved at nægte sin Bistand til en Undersøgelse af Albertis Forhold, skønt Angrebene paa Rigsdagen bestemt pegede hen paa, at denne i sin Embedsførelse havde gjort sig skyldig i Misbrug og Vilkaarligheder, ikke havde handlet forsvarligt.

J. C. Christensen blev frifundet, han blev ogsaa Minister igen, men sin gamle Magtstilling genvandt han aldrig, og Afsløringen af Alberti og Rigsrettens Dom satte dybe Spor i dansk Politik.

Alligevel, et Nederlag for J. C. Christensen personlig blev Rigsretssagen ikke. Nederlaget havde han lidt den 8. September 1908. Om de Sigtelser, der i Rigsdagen var rejst fornemmelig af Borgbjerg mod Alberti for Embedsmisbrug, var hjemlede eller ej, — meget af det, Borgbjerg anførte, var saare løst og luftigt —, blev aldrig af-

gjort. Kompetent til en saadan Afgørelse, der drejede sig om en Ministers Embedsførelse, vilde alene Rigsretten have været, og Tanken om at føre Rigsretssag med Alberti som Tiltalt, veg alle af forstaaelige Grunde tilbage fra. Den Domstol, hvor Anders Sandøe Ørsted havde maattet møde som Tiltalt, var for fornemt et Forum for den vordende Tugthusfange.

Den brede Befolknings Ræsonnementer gaar imidlertid i enklere Baner. Man saa bort fra, at Angrebene i Rigsdagen aldrig havde taget Sigte paa det, som Alberti senere blev dømt for, og at han aldrig blev dømt for det, han paa Rigsdagen blev sigtet for.

Han var i Rigsdagen sat under Anklage, og J. C. Christensen havde sagt god for ham, og nu vidste alle, at han skulde i Tugthuset. Saa lidt nuanceret blev Ræsonnementet, og i Kraft af det fik J. C. Christensens Position sit Stød.

Under Rigsretssagen søgte Aktor med megen Skarpsindighed og ikke mindre Hensynsløshed at godtgøre, at J. C. Christensen havde haft Viden om embedsmæssige Forseelser fra Albertis Side, men af partimæssige Grunde ikke havde villet drage Konsekvenserne af sin Viden.

Alt dette faldt til Jorden, og ved Rigsretsdommen gik J. C. Christensen for saa vidt fuldt rensat ud af Sagen.

Ingen, der fulgte denne Sag, — og den, der skriver disse Linjer, overværede de fleste og de vigtigste af Rettens Møder, — var i Tvivl om J. C. Christensens absolutte gode Tro. Roligt og værdigt svarede han paa de Spørgsmaal, der rettedes til ham, af Aktor stedse til »Anklagede Christensen«, af Rettens Formand, Højesteretsjustitiarius, Dr. jur. Niels Lassen afvekslende til »Hr. Christensen« eller »Folketingsmand Christensen«.

Blodet kunde skyde op og farve hans Kinder dybt røde, naar Aktor blev nærgaaende og udtalte sig paa krænkende Maade, men

Selvbeherskelsen forlod ham intet Øjeblik, stærk og myndig var han ogsaa som Anklaget, men mærket var han af den dybe Modgang, han havde lidt.

Det var jo den Gang en yndet Sport, ikke mindst for Vittighedsbladenes Tegnere, at fremstille J. C. Christensen som den snu og underfundige Politiker, med Ræven i Baglommen, men Rigsrets-sagen gav saavist ikke Teorien nogen Bekræftelse. Klart og velovervejet faldt hans Svar, uden Forsøg paa at dølge Sandheden. Ingen, der hørte Retsforhandlingerne, kunde være i Tvivl om, at hans Samvittighed var ren, han havde fejlet i sit Skøn, men ingen var sveget dybere og mere afgørende end han.

Dommen blev altsaa Frifindelse, men som det ikke sjældent gaar i Sager, der sætter Sindene i dybeste Affekt, — noget lignende ser man i de bevægede Tider, vi nu lever i — Retten nøjedes ikke med det, som dog var dens egentlige Opgave, at afgøre om gældende Lov var overtraadt, den gav ogsaa Karakter og føjede til Frifindselen sin blot moralske Dom og udtalte her, at J. C. Christensen ikke havde handlet forsvarligt.

Ubestrideligt havde det været en Lykke, om Alberti var blevet afskediget, da Angrebene satte ind — endnu bedre at han aldrig var blevet Justitsminister — men erkendes maa det, at paa det Grundlag, der forelaa, da Borgbjerg holdt sine Angrebstaler, var Afgørelsen ulige vanskeligere, end da Afsløringen af Alberti som Storforsbryder var sket.

Rigtigt var det, at Angrebene i Rigsdagen havde dokumenteret, at Alberti havde skrevet til »Middagsposten«s Redaktør. Brevet var lidet sømmeligt for en Justitsminister, men kunde dog forsvares med, at dets Formaal var at skaane en afdød Ven og hans Efterladte for Skandale, og Paastanden om, at Brevet var ment som en Udnyttelse af den Afhængighed, som Redaktøren, der af Helbredshensyn havde

faaet Udsættelse med Afsoningen af en Frihedsstraf, maatte føle overfor Ministeren, var i Virkeligheden kun svagt underbygget.

Oplysningerne om Biografbevillingernes Bortgivelse kunde ikke undlade at give et lidet flatterende Indtryk af Nepotisme og Vilkaarlighed, men Biografbevillinger faldt nu den Gang i Turbanen efter mere tilfældige Hensyn, og glemmes maa det ikke, at de enkelte Angreb, der virkelig syntes at have Vægt, uvilkaarlig udviskedes af den Række Insinuationer af løs Beskaffenhed, som Borgbjerg førte frem, og som det var Alberti en let Sag at tilbagevise paa fyldestgørende Maade.

Med den Mangel paa kritisk Sans og Grundighed, hvormed Angrebene, specielt af Borgbjerg, blev ført frem i Rigsdagen, var det ubestrideligt, at det sikre var, at der paa adskillige Punkter var gjort Alberti notorisk Uret, medens det om andre Punkter maatte siges, at det stod som usikkert, hvilken Realitet der var bag.

Kunde J. C. Christensen under disse Forhold, som Højres Ordfører i Landstinget foreslog, lade Alberti træde midlertidig tilbage og rejse Undersøgelse, uden at Resultatet maatte blive, at hans Tilbagevenden blev en Umulighed, snart sagt ligegyldigt hvilket Udfald Undersøgelsen fik?

Og var et saadant Resultat ret og rigtigt, navnlig overfor Angreb, hvoraf flere, for ikke at sige de fleste, allerede under Debatten i Rigsdagen havde vist sig at være uden virkeligt Hold?

Der laa Vanskeligheden for J. C. Christensen. Albertis Tilbagetræden og en paafølgende Undersøgelse maatte sandsynligvis resultere i en Uret, hvis Angrebene viste sig at være uberettigede.

Paa den Baggrund maa J. C. Christensens Svar: Der er intet bevist, ses. Det *var* der for saa vidt ikke, Spørgsmaalet var blot, om det var tilstrækkeligt til en Afvisning af Undersøgelsen.

Efter 8. September 1908 var det i al Fald ikke tilstrækkeligt.

Angsten for den Uret, det kunde være at lade Justitsministeren træde midlertidig tilbage, vejede ikke tungt, naar Justitsministeren ikke mere var Justitsminister, men notorisk Storforbryder. Den Slagskygge kom man ikke udenom.

Selvfølgelig maatte Rigsrettens Dommere abstrahere fra den Afsløring, som ingen, J. C. Christensen mindst af alle, drømte om i Foraaret 1908, og selvfølgelig har de ogsaa bestræbt sig derfor, men ogsaa Rigsretsdommere er Mennesker, og helt bortse fra de Kendsgerninger, der var indtraadt senere, og som havde placeret Alberti der, hvor Haabet lades ude, evnede sikkert ingen.

Tragedien endte da, som den maatte ende. En Tragedie, en dyb Tragedie, blev det. Aktor gav kun Udtryk for Spot og Sarkasme, da J. C. Christensen oplyste, at han var gaaet til Alberti og havde spurgt, om hans Pengeforhold var i Orden, og havde faaet et beroligende Svar.

Men for J. C. Christensen var Episoden karakteristisk. For ham selv var en Usandhed noget utænkeligt, hans Forespørgsel derfor den naturligste Sag af Verden, og hans Beroligelse var ægte nok. Han ventede den samme Ærlighed og Aabenhed, som han vidste, at han selv gav, og loddede aldrig Dybden af den Frækhed og Svigefuldhed, der havde været Albertis Liv Aar igennem.

Hans Godtroenhed blev hans Skæbne, men tillige hans Oprejsning.

Enhver kunde under Retssagen se og høre, at den var ægte, og kun ud fra den blev i Virkeligheden dette og hint, som ellers var svært at forstaa, begribeligt nu; men netop derfor styrtede Aktors kunstfærdige og sindrigt opbyggede Ræsonnementer, der skulde godtgøre, at J. C. Christensen havde anet urene Motiver hos Alberti, ynkeligt sammen.

Man behøvede blot at se paa ham, som han stod foran Rettens

Skranke, bred og mægtig, i sin sorte Frakke med det hvide Slips, se hans faste og klare Blik, og ingen var i Virkeligheden i Tvivl om Sammenhængen.

Tillidsfuld havde han været, som Tiden viste for tillidsfuld, maa-ske havde han fejlet, Begivenhedernes Gang havde i al Fald været ham imod i enestaaende Grad, men paa hans Ære evnede ingen at sætte en Plet.

Forurettet var han, vel nok den dybest forurettede af alle de mange, hvis Tillid Alberti havde sveget, men nogen Uret havde han aldrig med Viden og Vilje villet række Haand til. Det Indtryk blev fastere og fastere, efterhaanden som Retshandlingerne skred frem, det Indtryk blev det blivende og det, der bundfældedes i Rigsrettens Dom.

H. H. Bruun.

Første Møde paa Christiansborg 28. Maj 1918

Paa Formandspladsen *Kl. Bernssen*, der som Aldersformand leder Valget af en midlertidig Formand, paa Sekretærpladsen *Th. Kofod*. Bag Ordførerbordet, hvor Bureauchef *Kretz* og to Protokolførere sidder, ser man en Del af Venstres Repræsentanter med *J. C. Christensen* i Spidsen. Ved hans Side *Carl Sørensen* og *P. Pinstrup*, bagved flere af Venstres kendte Politikere, bl. a. *Sigurd Berg*, *N. Neergaard*, *Pedersen-Nyskov* og *Jensen-Klejs* og nogle Radikale: *Elna Munch*, *Ivar Berendsen* og *Gamborg*.

Folketingets Formand 1912—13

Billedet er taget i Rigsdagskasernens Have ud mØd Bredgade.

Den ideelle Formand

AF FHV. FOLKETINGSSSEKRETÆR TH. KOFOD

Den ideelle Formand

Den 14. Marts 1912 nedlagde Folketingets daværende Formand Anders Thomsen sit Mandat som Folketingsmand, da han var blevet udnævnt til kongevalgt Medlem af Landstinget, og Dagen efter valgte Folketinget J. C. Christensen til Formand. Da der i den overordentlige Samling efter Valgene til Folketinget i 1913 skulde vælges en midlertidig Formand, indtil Valgbrevene var prøvet, blev J. C. Christensen valgt, men udtalte da: »Jeg har forstaaet, at Tingets Grupper ikke har været forberedte paa at vælge nogen anden til midlertidig Formand. Jeg skal derfor heller ikke undslaa mig ved at overtage Hvervet, men jeg vil allerede nu meddele, at jeg ikke ønsker at modtage Valg som Formand, naar Tinget om nogle Dage skal konstituere sig.«

Det var altsaa kun et kort Spand af Tid, at J. C. Christensen virkede som Formand, men han fik i den Tid Lejlighed til at vise sine fremragende Evner som Forhandlingsleder. Folketinget er jo — i Modsætning til adskillige Folkerepræsentationer i sydlige Lande — en rolig Forsamling, hvor Bølgerne aldrig gaar særlig højt, og der var derfor ingen Anledning til at bruge de skrappe Midler, som Forretningsordenen hjemler i saadanne Tilfælde. Men en af Vanskelighederne her som andetsteds er at finde en rimelig Begrænsning af

Debatten; paa den ene Side bør Sagen naturligvis belyses saa alsidigt som muligt, men paa den anden Side maa der være Grænser for Talelysten. J. C. Christensen havde en særlig Evne i saa Henseende. Naar han fandt, at Forhandlingerne var ved at trække i Langdrag, rejste han sig og ledede Forhandlingerne staaende paa Formandspladsen; dette var Tegnet til, at Talerne skulde fatte sig kort, og hvis dette ikke skete, greb J. C. Christensen *ikke* til Formandsklokken, men han slog et Par kraftige Slag i Formandspulten med Skaftet af sin Papirkniv, og denne dumpe Lyd virkede som en kraftigere Bremse paa Taleren end Ringen med Klokken. Hvis dette ikke hjalp, sagde J. C. Christensen: »Jeg finder, at Sagen nu er uddebatteret og foreslaar Afslutning,« og hvis nogen protesterede, lod J. C. Christensen foretage Afstemning om Forhandlingernes Afslutning, og Tinget fulgte ham altid. Det gjaldt i saadanne Tilfælde selvfølgelig om at vise den største Upartiskhed, saa at Medlemmerne af de andre Partier ikke med Rette kunde beklage sig over, at de ikke havde faaet Lejlighed til at udtale sig tilstrækkelig udførligt. J. C. Christensen viste sig i den Henseende strengt retfærdig, ja han var maaske endog strengest overfor sine egne Partifæller. Denne hans Upartiskhed blev ogsaa anerkendt fra alle Sider. Et fremtrædende Medlem af Socialdemokratiet sagde saaledes en Gang til mig: »Han er haard, men han er sgu dygtig og retfærdig.«

Særlig vanskeligt for en Formand er det at begrænse de saakaldte »korte Bemærkninger«, og ogsaa her anvendte J. C. Christensen den haarde Haand. Jeg mindes saaledes et Tilfælde, hvor J. C. Christensen under en Vekslen af en Række korte Bemærkninger havde givet et Medlem Ordet med den Tilføjelse, at dermed var det Slut med de korte Bemærkninger. Da et andet Medlem desuagtet bad om Ordet for en kort Bemærkning, svarede J. C. Christensen: »Saa stemmer vi«, og ved Afstemningen blev Debatten erklæret for afsluttet.

J. C. Christensen var bekendt for sin enestaaende Flid og store Arbejdsevne; han sad ved sit Skrivebord Kl. 6 om Morgenen Aaret rundt, og han arbejdede hurtigt og intenst, men han krævede ogsaa meget af dem, han skulde arbejde sammen med — han sagde en Gang til mig: »Vi to slider hinanden op —«, og dog var Samarbejdet med J. C. Christensen en Fornøjelse. Vi havde af og til ivrige Diskussioner f. Eks. om Forstaaelsen af mere eller mindre uklare Bestemmelser i Forretningsordenen eller om indviklede Afstemningsregler, og jeg maatte stadig beundre hans hurtige Opfattelsesevne og klare Argumenter.

En af de Ting, der gjorde Samarbejdet med J. C. Christensen saa behageligt, var hans Jævnhed og Ligefremhed. Som Bevis herpaa skal jeg — skønt det ikke vedrører hans Stilling som Formand — nævne et Eksempel fra den Tid, han var Konsejlspræsident, og jeg var Fuldmægtig i Rigsdagens Bureau: Telefonen ringede, jeg greb den, og en Stemme sagde: »Det er J. C.«. Altsaa ikke: »Det er Konsejlspræsidenten« eller: »Det er J. C. Christensen«, men blot: »J. C.«. Dette Eksempel er typisk.

Ved Siden af Ledelsen af Folketingets Forhandlinger paahviler det Formanden — efter Omstændighederne i Forbindelse med Lands tingets Formand — at lede Ordningen af Rigsdagens indre Forhold samt dens Drift og Regnskabsvæsen. Det er en meget omfattende Administration, og ogsaa paa dette Punkt viste J. C. Christensen fremragende Dygtighed. Kort sagt: Han var en ideel Formand.

»Dannevirke«s Stifter og første Leder

AF OBERSTLØJTNANT HELGE BRUHN

»Dannevirke«s Stifter og første Leder

Det begyndte paa Fortet Tre Kroner, hvor daværende Prmlt. S. J. Bang fra 1898—1904 var Lærer ved Søbefæstningens Befalingsmandsskole. — Prmlt. Bang var en udpræget Dygtighed som Officer og forenede denne Dygtighed med et grundtvigsk præget Livssyn og en levende Interesse for de Unge. Her paa Fortet, hvor de unge Befalingsmandselever var tvungne til at tilbringe det meste af deres Fritid, saa Bang, at der maatte gøres noget for at beskæftige dem i Fritiden. Hver Aften efter Tjenestens Ophør samlede han sine Elever til frivillige Øvelser i al Slags Idræt, om Vinteren indendørs paa Fortet og om Sommeren udendørs paa Fortet Lyntetten. Ind imellem Øvelserne afholdt han Øvelser i Sang og Musik, oprettede et Sangkor og arrangerede Foredrag af hidkaldte Foredragsholdere.

Dette blev efterhaanden en hel Institution, som fulgtes med megen Interesse og Forstaaelse af den daværende Chef, Oberst af Artilleriet Laurids Lunn, en fremragende Personlighed og Dygtighed som Officer, der tilhørte den grundtvigske Kreds og af den Grund ogsaa var interesseret i alt, hvad der kunde gøres for at fremme Mandskabets aandelige Udvikling under Tjenesten.

»Højskolen paa Trekroner« kaldte daværende Krigsminister V. H. O. Madsen denne Virksomhed, da han paa Opfordring af Oberst Lunn i 1902 aflagde et Besøg paa Trekroner med en Del Rigsdagsmænd, hvor de fik Lejlighed til at overvære baade militære Øvelser og hele Fritidsbeskæftigelsens Program med de forskellige Idrætsøvelser, Musik og Sang, ja endog Folkedanse.

Dette blev Grunden til »Dannevirkes« Oprettelse. Oberst Lunn, der tilfulde forstod dette Pionerarbejdes Betydning for Hæren, vidste, at der indenfor den svenske Hær allerede da blev drevet Idræts- og Foredragsvirksomhed i Forbindelse med Mandskabets Uddannelse, og besluttede at foreslaa Ministeriet at sende en Officer paa Tjenesterejse til Sverige for at studere disse Forhold dør. Da Prmlt. Bang paa dette Tidspunkt var forhindret, faldt Valget paa mig, der som Lærer paa Skolen fra 1902—04 havde deltaget i hele Bangs Arbejde.

Min Rejse til Sverige foregik i Slutningen af Aaret 1904, hvor jeg i halvanden Maaned fik Lejlighed til indgaaende at studere disse Forhold hos samtlige Afdelinger af Hæren og Flaaden i Stockholm og ved Kystartilleriet i Karlskrona.

I Løbet af Sommeren 1905 indsendte jeg en meget fyldig Rapport om Resultatet af mine Studier »Den svenske Soldats Uddannelse og Opdragelse« til Ministeriet. Rapporten vakte den daværende Direktør i Krigsministeriet, Oberstløjtnant A. T. Seedorffs, Interesse. Han ønskede, at den blev kendt i videre Kredse, hvorfor den blev offentliggjort i militært Tidsskrift samme Aar.

Under de herskende Forhold, med den stadig siddende Forsvarskommission og Udsigten til en ny Hærlov, var Tidspunktet ikke egnet til at foretage videre fra Hærledelsens Side. Men Spørgsmaalet om at organisere noget tilsvarende i den danske Hær, i Lighed med hvad der var organiseret i den svenske, var blevet aktuelt. Under de fortsatte Overvejelser fremsatte jeg i Begyndelsen af 1906 overfor Direk-

tøren i Krigsministeriet Tanken om at danne en Landsforening af militære og civile i Forening i Lighed med den i Sverige tidligere oprettede Forening »Gustav Adolf Förbundet«, dog med et mere omfattende Program. Oberstløjtnant Seedorff blev interesseret i Tanken og forelagde den for Forsvarsministeren. J. C. Christensen fandt ogsaa Tanken god og tog den op til grundig Overvejelse. Dette førte til, at J. C. Christensen — som sikkert ved en saadan Plans Gennemførelse ogsaa saa paa dens politiske Betydning — tog Sagen i sin Haand og personlig gik i Spidsen for Tankens Virkeliggørelse, som hermed var sikret.

Der fulgte nu en travl Tid med Overvejelser og Forhandlinger til alle Sider, og Ministeren sparede sig ikke. Han tog personlig Del i Forhandlingerne og gik straks i Gang med at forberede Jordbunden for den paatænkte Forening ude i Landet ved Udsendelsen af en af ham selv underskrevet Henvendelse til en Række Mænd og Kvinder indenfor alle interesserede Samfundskredse i hele Landet. I Skrivelser, der udgik i over 500 Eks., anmoder han Modtageren om at yde Planen sin Støtte og lægge Navn til et Opraab til Dannelsen af Foreningen.

Jævnside hermed arbejdede en Række af Ministeren udpegede Officerer med Planerne for Foreningens Organisation, Arbejdets Omraade og Form og med Udkast til Love for Foreningen. Blandt de Officerer, der deltog i dette Arbejde, bør her nævnes Generalmajor af Rytteriet C. G. Balle, Oberstløjtnant af Rytteriet O. Moltke og Stabschefen hos den kommanderende General, Kaptajn af Ingeniørkorpset A. G. Nyholm.

Efter ret indgaende Forhandlinger om Bestyrelsens Sammensætning, hvis Medlemmer skulde udpeges med særlig Omhu og Hensyntagen, indkaldtes til det stiftende Møde paa Hotel Phønix den 25. Oktober 1906.

Til Mødet indfandt sig en repræsentativ Forsamling af Mænd og Kvinder, civile og militære, Officerer og Underofficerer, Lægfolk, Præster osv., ialt ca. 150 Mennesker.

Forsvarsministeren aabnede Mødet med at fremsætte en nærmere Redegørelse for den paatænkte Forenings Formaal og Virksomhed og for, hvorledes man havde tænkt sig den iværksat og organiseret. Ministerens Forslag om en saadan Forenings Oprettelse modtoges af Forsamlingen med stærk Tilslutning og fremkaldte en Diskussion, som viste, at den fremsatte Tanke faldt i god Jordbund. Af de talrige Indlæg i Diskussionen skal særlig nævnes følgende:

Generalmajor Lemvigh udtalte sig i varme Ord om Foreningens Formaal, idet han dog samtidig som Repræsentant for Officerskorpset betonedede, at hele Sagen maatte være frivillig fra de værnepligtiges Side.

Provst Zeuthen fra Fredericia udtalte ligeledes Sympati for Foreningen, men ønskede at vide, hvorledes den vilde stille sig overfor de religiøse Spørgsmaal, og i hvilken Aand Foreningen skulde ledes.

J. C. Christensen takkede for den gode Modtagelse, som Forslaget om Foreningens Oprettelse havde faaet, og udtalte i Anledning af General Lemvighs Ytring, at Mandskabets Deltagelse selvfølgelig skulde være frivillig. Til Provst Zeuthen svarede Ministeren, at det var »den gode danske Aand«, der skulde raade i Foreningen, en Aand, der ikke er fjendtlig stemt mod Kristendommen.

Kaptajn A. G. Nyholm fremlagde det udarbejdede Forslag til Love for Foreningen. Efter at Forslaget var enstemmigt vedtaget, valgtes en foreløbig Bestyrelse, der foruden Forsvarsministeren kom til at bestaa af 10 civile Medlemmer og 9 militære, 6 Officerer og 3 Underofficerer.

Efter at Mødet var hævet, traadte Bestyrelsen sammen og konstituerede sig med J. C. Christensen som Formand, Oberst af Infante-

riet V. T. Meier som Næstformand, Intendant T. S. Olsen som Kasserer og Premierløjtnant af Artilleriet Helge Bruhn som Sekretær. Den første Handling, Bestyrelsen foretog, var at vedtage et »Opraab til det danske Folk«, der skulde udsendes til alle Landets Blade, alle Skytte-, Idræts- og Afholdsforeninger og til Menighedsraadene. Opraabet, der var underskrevet af ca. 150 Navne som Repræsentanter for en Række Institutioner og Organisationer, for Højskolen og Kirken og af Officerer og Underofficerer af Hær og Flaade, blev overalt modtaget med den største Velvilje og skaffede den nystiftede Forening i Løbet af knap 4 Maaneder et Medlemstal paa 7000. Et godt Aar senere var Medlemstallet fordoblet til ca. 14000 — et efter den Tids Maalestok meget stort Medlemstal for en Forening, hvilket viste, hvor godt Ideen allerede havde fængt i Befolkningen.

Under J. C. Christensens Formandsskab udfoldedes en rig Virksomhed til Gavn for det indkaldte Mandskab. Der afholdtes om Vinteren en Mængde Foredrag og Underholdninger — altid med de bedste Kunstnere. Om Sommeren ordnedes store Idrætsstævner med Deltagelse af Mandskab fra alle Landets Garnisoner, omfattende en Række interessante militære Øvelser og almindelig Idræt. Disse Stævner, der var tilgængelige for Offentligheden, samlede et stort og interesseret Publikum og øgede Foreningens Popularitet. Om Vinteren afholdtes forskellige Kursus saasom Sangkursus og Kursus i Nødhjælp og Sundhedspleje. I København, hvor der paa den Tid var samlet mange Elever fra de forskellige Vaabens Befalingsmandsskoler, kunde disse Kursus samle op til 500 Deltagere. Disse Kursus afsluttedes om Foraaret med en Festaften i Koncertpalæet, hvor Sangkoret, der talte 150 Mand, sang flerstemmige Sange, og hvor Elever fra Gymnastikskolen og flere af Vaabnernes Befalingsmandsskoler gav Opvisning i Gymnastik, Fægtning og anden Idræt. Hertil var indbudt Mandskab fra Hær og Flaade og Elevernes Paarørende.

I Begyndelsen blev der — som naturligt var — særlig lagt Vægt paa Virksomheden i Hovedstaden, der rummede de fleste Værnepligtige, men saasomt det kunde lade sig gøre, blev der oprettet Lokalafdelinger i Landets forskellige Garnisonsbyer. Virksomheden her blev gennemført efter samme Retningslinier. Hvor der endnu ikke fandtes Soldaterhjem, sørgede man for, at Mandskabet kunde faa Adgang til stedlige Foreningslokaler og Biblioteker, ligesom man overalt paa enhver Maade søgte at gøre Mandskabets Samlingsstuer hyggelige ved at udstyre dem med Billeder og Gardiner og ved at fremlægge Bøger, Blade og Tidsskrifter og forskellige Underholdningsspil. Baade i København og i Provinsen udvirkede Foreningen gratis Adgang til nationale Fester, Udstillinger, Koncerter og Foredrag, der afholdtes af andre Institutioner.

I København blev der ved Forhandling med forskellige Teatre saasomt Det kgl. Teater og Folketeatret givet gratis Adgang til Forestillinger for et vist Antal Soldater paa Søgnedage. Om Søndagen ordnede Foreningen samlede Besøg af Mandskabet under kyndig Vejledning paa Museer, Udstillinger og andre Seværdigheder og Institutioner, saasomt Orlogsværftet, Flyvepladsen, Rosenborg og Frederiksborg Slot, Raadhuset m. fl. Til Zoologisk Have havde Mandskabet gratis Adgang hele Aaret.

Dette er et lille Udsnit af de første Aars Beretninger om den daglige Virksomhed, men hertil kommer de store Festligheder, som Foreningen afholdt for Mandskabet paa særlige nationale Mærkedage. Det vil her føre for vidt at komme ind paa de enkelte Festligheder, og jeg skal derfor som Eksempel herpaa blot fremdrage en enkelt. Den 10. Februar 1909 var 250 Aarsdagen for Stormen paa København. Den højtideligholdtes af Dannevirke i de forskellige Garnisoner og i København. Det sidste Sted strakte Festen sig over 2 Dage. Den 10. Februar om Eftermiddagen opførtes »Gøngehøvdningen« paa

Casino for 1400 Soldater, og om Aftenen havde Foreningen arrangeret en meget smuk Højtidelighed i Koncertpalæet i Forening med akademisk Skyttekorps, hvor der holdtes Taler af Højskoleforstander Dr. phil. Nørregaard, Klaus Berntsen og J. C. Christensen, og hvor Studenter-Sangforeningen og kgl. Kammersangerinde Fru Ulrich medvirkede. Gulvet var fyldt til sidste Plads af Mandskab fra Hær og Flaade samt Studenter. Hs. kgl. Højhed Kronprins Christian overværede Festen, og i Logerne saas samtlige Ministre, talrige højtstaaende Officerer, Universitetets Professorer samt Landstings- og Folketingsmænd.

Den 11. Februar spillede Det kgl. Teater »Elverhøj« for fuldt Hus af Studenter og Soldater og talrige indbudte Honoratiores, civile og militære. Før Forestillingen blev en Prolog af Ernst v. d. Recke frem sagt af kgl. Skuespiller Jerndorff. De to sidste Vers af Prologen, som var rettet til de unge, og som ogsaa i Dag synes at have Bud til Ungdommen, lød saaledes:

Ja, spørges maa der. — Men i Tvivlens Nat
Til Eder lyder der en Røst, I Unge:
Det mørknes trindt, et Lyn kan komme brat
Og Tordnen da som Domsbasunen runge,
Til Eder fremfor Alt et Haab er sat,
Et sidste Haab for Tider alvorstunge,
Da mindre spørges selv om Skam og Ære
End om være eller ikke være.

Husk I den Faneed, som Fædre svor,
Husk den, hvor Sproget er en pansret Næves!
»Dø i sin Rede«, var en Konges Ord;
Hvem ved, om Tider komme, da det kræves?

Mens Skyer lejres om den hele Jord,
Og skjult bag dem en Væv af Norner væves,
Hold Et blot fast, hvor knap man andet skønner:
At Danmarks Fremtid er kun I, dets Sønner!

I hele denne Virksomhed deltog J. C. Christensen, trods sin store Optagethed, med største Interesse og skaanede ikke sig selv. Et eneste Eksempel herpaa illustrerer til fulde dette. Ved den ovenfornævnte Mindefest — i hvis Tilrettelæggelse han med Iver personlig havde deltaget — saas Ministeren paa første Bænk i Casino sammen med de 1400 Soldater den 10. Februar om Eftermiddagen, da han om Aftenen skulde tale i Koncertpalæet. Den næste Dag var han til Stede ved Festforestillingen i Det kgl. Teater.

I det daglige Arbejde ydede J. C. Christensen en stor personlig Indsats. Saavidt hans Tid tillod det, deltog han i Bestyrelsesmøderne, hvor hans kloge Raad og store Forhandlingsevne kom til megen Nytte. Det var nemlig ikke saa helt let at faa en Bestyrelse, der bestod af saa forskelligartede Elementer som Dannevirkes til at trække samme Vej. Der var for det første Forholdet mellem Officerer og Underofficerer, hvortil der skulde tages Hensyn, og dernæst Forholdet mellem de civile og militære, hvor Meningsforskelle ofte kunde opstaa. Som Forholdene var da, stod de civile ofte fremmede overfor de militære Befalingsmænd og navnlig overfor Officererne; man sporede fra de civiles Side ofte en vis Forbeholdenhed for ikke at sige Mistænksomhed overfor de Forslag og Dispositioner, der fremførtes af de militære. Parterne var ikke paa fortrolig Fod med hinanden.

I disse Forhold var J. C. Christensen med sin kloge og rolige Optræden og sin forunderlige Forhandlingsevne uforlignelig. Han kunde, naar Meningerne stod stejlt mod hverandre — hvad der

hændte — alene i Kraft af sin Personlighed ved en enkelt Sætning dæmpe Bølgerne og opnaa det rigtige Resultat.

Naar Forhandlingerne indenfor Dannevirkes Bestyrelse i det hele og store gik saa glat og gnidningsløst, som de gjorde, skyldes det dog ikke alene J. C. Christensens kloge Optræden, men ogsaa Foreningens Næstformand Oberst V. T. Meier. Skønt af helt forskellig Oprindelse og Livsindstilling lignede disse 2 Mænd — den ene Vestjyde, den anden Fynbo, men begge ægte danske — hinanden i forbavsende Grad. Oberst Meier var af samme aandelige Støbning som J. C. Christensen, rolig, klar og klog, jævn og ligetil, dertil en dygtig Officer med personlige Egenskaber, der aftvang dyb Agtelse og Beundring hos dem, han kom i Berøring med, ganske som Tilfældet var med J. C. Christensen.

J. C. Christensens personlige Kendskab til Officerer var paa dette Tidspunkt næppe stort, men her traf han en Repræsentant for Hæren, som vandt hans Tillid i sjælden Grad. Disse to Mænds Samarbejde i gensidig Forstaaelse og Agtelse kom ikke alene Dannevirke til uvurderlig Nytte, men fik ogsaa i andre Retninger Betydning for fordomsfrit Samarbejde mellem Folk og Hær.

Med Hensyn til J. C. Christensens Betydning for Dannevirke skal her meddeles, hvad der i Anledning af Foreningens 25 Aars Jubilæum i 1931 blev skrevet om ham:

»En Lykke var det for Dannevirke, at en Mand af J. C. Christensens Betydning fra første Færd fremtraadte som Fører i Bestræbelserne for at skabe Foreningen og som Leder af Arbejdet for dens Vækst og Fremgang efter de rette Linjer i de første Aar. Han erkendte straks ved Ideens Fremsættelse Værdien af den Virksomhed, der paatænkes, og saa, hvilket Felt der kunde opdyrkes, ikke alene til Gavn for de værnepligtige, men for selve Hæren, og ikke mindst for Forholdet mellem Hær og Folk.

Klogt og storstilet greb han Sagen an. Det havde maaske været muligt at skaffe de fornødne Midler ved Bevillingsmyndighedernes Hjælp, men J. C. Christensen fandt, at det vilde være af langt større Værdi at rejse en landsomfattende Interesse for Sagen, at søge Midlerne fra brede Lag af Befolkningen, appellere til de tusinde Hjem om at slaa Kreds om Sagen og give deres smaa, men talrige Bidrag til dens Gennemførelse.«

At J. C. Christensen, da han i Efteraaret 1906 stiftede Foreningen Dannevirke, har skønnet rigtigt, kan man nu omtrent 40 Aar efter tydeligt se. Dannevirkes Navn er i Dag kendt af alle, og dens Virksomhed godkendt af alle. Den har ved sin rige Virksomhed gennem Aarene vundet en stærk Position saavel i Folket som i Hæren. Dens Virksomhed har været til megen Gavn og Glæde for de unge Værnepligtige, lyst op i det daglige Liv under Tjenesten og givet dem mange gode Minder fra deres Soldatertid. Den har skabt et Tillidsforhold mellem Befalingsmændene og de menige, et Forhold, som er af største Værdi for Hæren, men, sidst og ikke mindst, har Dannevirkes Arbejde været af stor Betydning for Udviklingen af et bedre Forhold mellem Folk og Hær, netop det som J. C. Christensen vilde, det som var hans Kongstanke. Herfor maa ikke mindst den danske Hær i Dag være ham Tak skyldig.

Det var et stort Tab for Dannevirke, da J. C. Christensen i Marts 1909 nedlagde sit Hverv som Formand i Foreningen. Dette skyldtes — som sikkert alle ved — den meget store Opinion, som var oparbejdet imod ham ved hans Stilling til de ny Forsvarslove, og som bl. a. gav sig Udslag i den Demonstration, som fandt Sted, da Oberst N. P. Jensen og andre ligesindede foranstaltede et Folketog gennem Byen og sænkede Fanerne som Protest mod Ministeren, da Toget passerede Rigsdagsbygningen i Bredgade. Navnlige indenfor Hærens Officerskorps gjorde denne Modvilje overfor Forsvarsministeren sig stærkt

gældende og foranledigede, at en Mængde Officerer i den følgende Tid frasagde sig Samarbejdet med Dannevirke.

Da dette blev Ministeren bekendt, vilde han ikke ved sin Forbliven som Formand være Aarsag til nogen Skade for den Forening, som stod hans Hjerter nær, og besluttede sig derfor til at nedlægge sit Formandsskab i Marts 1909, til Sorg for mange og ikke mindst for os alle indenfor Dannevirke. Han indvilgede dog i at forblive som Medlem af Bestyrelsen, hvori han sad, indtil han ved Foreningens Aarsmøde 1920 ogsaa nedlagde dette Hverv. Som Tak for hans store Fortjeneste indenfor Dannevirke udnævntes han ved denne Lejlighed til Foreningens Æresmedlem.

At hans Interesse for og Kærlighed til Dannevirke og i det hele til Arbejdet for den menige Soldat vedblev at være usvækket viser følgende Træk:

I Anledning af sin 60 Aarsdag modtog han som Hædersgave en Pengesum indsamlet af Venner, og af disse Penge skænkede han — foruden til andre Institutioner — 5000 Kr. til K.F.U.M.s Soldaterarbejde og 10.000 Kr. til Dannevirke.

Denne storstilede Gave er et talende Vidnesbyrd om nogle af de Karakteregenskaber, der særlig prægede J. C. Christensens Liv, hans Kærlighed til Folket, hans Uegennytte og hans Storsind.

Gaven kom til stor Nytte for Foreningen i en meget travl og vanskelig Periode under Sikringsstyrken, hvor der blev stillet store Krav til Virksomheden blandt de stærkt øgede Styrker af indkaldte Værnepligtige.

Som Sekretær for Foreningen og hans nærmeste Medarbejder kom jeg ham paa nært Hold og mindes endnu i Dag med Glæde og Taknemlighed de Stunder, jeg tilbragte sammen med ham for at planlægge og drøfte Sagerne. Den hurtige, klare og fordomsfri Maade, hvorpaa han afgjorde ofte ret vanskelige Sager, og den aabne,

jævne og ligefremme Maade, hvormed han mødte mig, drog mig stærkt til ham. Jeg kom ret ofte til ham, enten i Krigsministeriet, i Rigsdagen eller i hans Bopæl i Herluf Trollesgade. Det sidste Sted havde vi mest Ro til Arbejdet paa Grund af det Tidspunkt, han helst bad mig komme. Det var nemlig sat til Kl. 6½ om Morgenen, hvor jeg — ikke altid lige morsomt om Vinteren i buldrende Mørke — maatte starte hjemmefra paa Cykel Kl. 6 for efter Mødet at kunne være rettidigt til Tjeneste.

Naar jeg kom, sad han veloplagt ved sit Skrivebord, rygende den uundgaelige Pibe. Det blev Møder, som jeg ikke glemmer; han gav sig her gode Stunder til at tale med mig, skønt der paa Skrivebordet laa en Bunke Post, der skulde besvares. Da jeg en Gang spurgte ham, hvordan han fik Tid til ved Siden af sit andet Arbejde at besvare en saadan Post, svarede han: »Jo, jeg skal sige Dem, jeg har for Vane at besvare ethvert Brev, jeg modtager, med det samme, hvis det da er muligt at besvare.« Ofte har jeg konstateret denne kloge Vane, thi vi kunde være ganske sikre paa, at naar en Skrivelse var gaaet fra Kontoret den ene Dag til ham, modtog vi Svaret omgaaende den næste Dag.

Jeg kom under mit Samarbejde med J. C. Christensen til at nære den dybeste Hengivenhed for ham, sammenkædet med en dyb Beundring for hans smukke menneskelige Egenskaber, hans Pligtfølelse overfor og hans Kærlighed til sit Folk, som han ofte under vore Samtaler gav Udtryk for.

Det, der mest har draget mig hos J. C. Christensen, var maaske hans Ægthed og Sanddruhed i alt, hvad han sagde og gjorde. Jeg har derfor aldrig kunnet forstaa det Stempel, som Samtiden søgte at give ham, for at være snu og underfundig; intet var saa langt fra hans Væsen som dette, man forvekslede ganske uretfærdigt hans enestaaende Taktik i politiske Forhandlinger med Underfundighed. Sociali-

sternes Ordfører i Rigsdagen skal efter Frode Aagaards Bog have sagt om J. C. Christensen: »Han er en Mand, paa hvis Ord man altid kan stole. Naar han har sagt eller lovet noget, staar det fast. Hans Ærlighed har jeg aldrig tvivlet om. Hans Loyalitet, Paalidelighed og Ordholdenhed er Grundtræk, der gør Samarbejdet med ham let.« Det samme har jeg hørt sagt af en af hans argeste Modstandere paa Rigsdagen, maaske hans argeste Fjende, den radikale C. Slengerik, som efter hvad Frode Aagaard skriver, en Tid lang ikke vilde hilse paa J. C. Christensen.

Naar J. C. Christensen havde sagt Ja eller givet et Tilsagn, var hans Ord en Lov, men han kunde ogsaa sige Nej. Herom har hans trofaste Meningsfælle og samtidige Minister Vilhelm Lassen en Gang sagt: »J. C. har Evnen til at kunne sige Nej, medens vi andre Ministre har saa svært derved; vi prøver gerne at dække over et Afslag paa en Henvendelse eller en Anmodning med et undvigende Svar eller et halvt Løfte. J. C. Christensen gav aldrig noget Løfte, naar han ikke var sikker paa at kunne indfri det, og sagde derfor kun kort og godt Nej.«

Mit Samkvem med J. C. Christensen hørte ikke op med hans Bortgang fra Dannevirke; flere Gange mødtes jeg med ham, og to Gange har jeg i samme Anledning besøgt ham i Hee, Besøg som blev en Oplevelse for mig.

Til Slut vil jeg gerne fra min Sekretærtid fremdrage et lille Træk, som ogsaa er ganske karakteristisk for J. C. Christensen.

I 1909 arrangerede Foreningen som et Led i Arbejdet for at sprede Oplysning om Hæren og Flaaden og deres Udrustning igennem Tiderne en »Hær- og Flaadeudstilling« i Industriforeningen i København, en Udstilling, som senere arrangeredes i Fregatten »Jylland« og overførtes til Landsudstillingen i Aarhus.

For Aabningshøjtideligheden, hvortil Kongefamilien, samtlige

(Mel. Bort af Højet men med)

Dannmark dinej Taarer
Tøge dygt vort Sind,
Og i vore Aarer
Flod dei Smertes sind.
Alt, hvad di har mistet,
Alt, hvad di har skidd,
Har med dig vi fristet,
Løjet, soonet, lidt.

"
Kongedøds Snakker,
Kirkespirets Brud,
Dansevirkes Rakker,
Dybbølbjergets Raud,
Alt vort Øje følger,
Koder, med dit Navn,
Kens vort Hjerte følger
Dine bitte Favn.

Kens af Samets Lore
Vokser Villie frem.
Virke, haabe, lie,
Bygge Hjem ved Hjem,
Det er Højstens Reje,
Koder, se vor Hjem
Alt, hvad kordt i øje,
Ejer øjen, din.

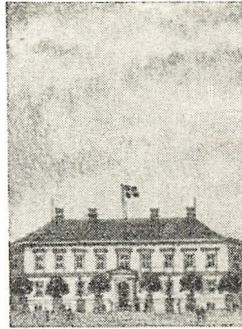
"
Hvor en Drenge og Pige,
Hvor en Mand og Hø
Vil for Dannmarks Rige
Kende, leve, die,
Koder med din Kinde
Fag og i din Favn,
Vil i Vender vide
Juble i dit Navn.
— n.

Ministre, en Række højtstaaende Embedsmænd samt højere Officerer af Hær og Flaade m. fl. var indbudte, var lagt et Program med Tale af Forsvarsministeren, Musik og Sang. Da jeg nogle Dage forinden forelagde Programmet for J. C. Christensen, og han saa, at en af de Sange, der skulde synges, var »Brat af Slaget rammet«, blev han betænkelig ved at lade denne Sang synge ved en saa højofficial Lejlighed. Medens vi forgæves søgte at finde en anden Sang, som var egnet til denne Lejlighed — og Sagen hastede, da Programmet skulde i Trykken den næste Dag — sagde han til sidst: »Ja, men jeg skal nok finde en anden Sang til i Morgen«. Næste Formiddag laa paa mit Skrivebord en ny Sang paa samme Melodi, skrevet af ham selv paa Forsiden af en Konvolut med hans faste og smukke Haandskrift, signeret med —n.

Han havde altsaa skrevet Sangen i Løbet af Aftenen eller Natten. Den er efter min Mening meget smuk og viser J. C. Christensens stærke og dybe Kærlighed til Danmark.

Sangen synes mig paa Grund af dens skønne Indhold at fortjene en videre Udbredelse, hvorfor jeg gerne vil, at den ogsaa findes i denne Bog som et Minde om en Mand, der hører til de store Hovedingeskikkelser i vort Folk.

Helge Bruhn.

I Hedeselskabets Tjeneste

AF HOFJÆGERMESTER CHR. D. LÜTTICHAU

I Hedeselskabets Tjeneste

Kun faa Aar af J. C.s lange og virksomme Liv faldt i Hedeselskabet, men lidt herom bør dog ogsaa med i en Bog om J. C. Christensen, da han i den forholdsvis korte Tid kom til at betyde saa meget for Selskabet. — Han blev Formand for Bestyrelsen i 1921 og var det til Sommeren 1930, da han trak sig tilbage paa Grund af Alder — som han selv sagde — men dog nok ogsaa fordi han følte Kræfterne svinde.

Det første jeg kan huske om J. C. Christensen var, at vi Brødre, som legede politiske Møder, idet en var Højre, en Venstre o.s.v., og saaledes debatterede de forskellige af Dagens Spørgsmaal ligesom de Voksne, angreb Konseilspræsidentens Standpunkt (jeg kan ikke huske i hvilken Sag), ret kraftigt og i ikke særlig parlamentariske Vendinger. Min Moder, som netop kom ind og hørte dette Udfald mod J. C., bebrejdede os de Ord, vi havde brugt, og sagde bl. a., at man ikke kunde sige saadan om en Mand, selvom han havde en anden Mening om Sagerne end én selv. Hun tilføjede: »J. C. er en god Mand, for han er en kristen Mand. Hvad tror I ikke, det betyder for et Land at have en saadan Mand i Spidsen for Regeringen.«

Ofte har jeg tænkt paa dette. J. C. var en god Mand at have i Spidsen. Det viste sig ogsaa i Aarene i Hedeselskabet. Han blev Formand

i en for Selskabet vanskelig Tid. Der trængtes til en Mand med Autoritet, ganske særlig i Rigsdagskredse, og det havde J. C. Christensen.

J. C. Christensen bidrog i sin Formandstid i høj Grad til den velvillige Indstilling, Staten og Bevillingsmyndighederne siden har indtaget overfor Hedeselskabets Virksomhed.

Ligeledes fik J. C. ved sin Autoritet fremtrædende Socialdemokrater til at indvilge i at gaa ind i Selskabets Ledelse, og han fik Repræsentantskabet til at vælge dem. Han var klar over, at dette vilde betyde meget i den Tid, der kom, og det viste sig, at han saa rigtigt.

J. C. blev i det daglige og ved Aarsmøderne det samlende Midtpunkt. Han fremhævede altid, at Hedeselskabets Virksomhed kan alle politiske Anskuelser anerkende og samle sig om. Han indførte den lille grønne Sangbog, som vi brugte flittigt med ham selv som Forsanger. Den benytttes endnu.

Ofte tog J. C. med Direktøren omkring i Landet og saa paa de forskellige Arbejder eller med ud i Plantagerne for at se, hvordan de trivedes.

Jeg erindrer saaledes en saadan Tur, hvor jeg tilfældig var Deltager, idet jeg en Dag paa Preislers Hotel i Viborg ved Frokosttid mødte J. C., Direktør Dalgas og senere Departementschef, dengang Kontorchef Wilcke, af hvilke den sidste ofte var i Viborg for paa Landbrugsministeriets Vegne at se efter, om man anvendte Statens Penge paa forsvarlig Maade.

J. C. inviterede mig med til Frokost og sagde, at jeg saa til Gengæld kunde køre dem en Tur i Plantagerne om Eftermiddagen, da han syntes, de havde arbejdet nok den Dag og trængte til lidt Luft. Vi havde en god Tur paa mange daarlige Veje, hvorunder J. C.s stive, sorte Hat et Par Gange blev klemt flad mod Fordens Tag, hvad han tog med sit sædvanlige gode Humør.

Paa disse Ture hilste han altid paa Skovfogeder, Skovløbere og Opsynsmænd og talte med dem om deres Gerning. Jeg kan huske en Gang, hvor Programmet for næste Dag paa en 2 Dages Tur skulde ændres, og Spørgsmaalet var, hvorledes man skulde faa sendt Bud til en Mand, som skulde ledsage os næste Dag, at han skulde møde et andet Sted end det aftalte. Man vidste, at Manden var i Byen og først kom hjem om Aftenen. Den Dags Ledsager foreslog, at vi kunde lægge en Seddel ved Kanten af Vejen, som han kom ad om Aftenen. J. C. mente ikke han vilde stige af Vognen for at se, hvad det var for et Stykke Papir. »Jo han vil,« sagde Forslagsstilleren, »for han er saa rasende nysgerrig.« Manden var der næste Dag.

Dette morede J. C. meget, og han kom senere paa Turen tilbage til det flere Gange og slog fast, at Folk paa Hederne kendte hinanden helt godt, selvom Afstandene var store, og selvom de ikke saa hinanden hver Dag.

I Agitationen tog han kraftig Del saavel i Hedeselskabets Tidsskrift som i Taler eller Foredrag ved Møder omkring i Landet. Hedeselskabets første Repræsentantskabsmøde efter Genforeningen holdtes i 1921 i Tønder for at vise Flaget og for at agitere for Selskabet og dets Arbejde. I Forbindelse hermed talte J. C. ved et Folkemøde ved Gæstgivergaarden i Agerskov, hvor han bl. a. sagde:

»Jeg vil værge mit Land, jeg vil bygge mit Land,« synger vi med Bjørnson. Lad os se lidt nærmere paa de tre Ord: *vil*, *værge* og *bygge*.

Med Hensyn til Viljen har der ofte været udtalt Tvivl om, hvorvidt der eksisterede en sand og kraftig Folkevilje her til Lands. Man har sagt om os, at vi er dovne, dorske, mætte og magelige. Kan vi vise de Paastande tilbage med at sige paa bredt Jydsk: »det er Løwn i Jer Hals«? Eller tvinger vor Samvittighed os til at tage Udsagnene op til nøjere Undersøgelse? Jeg tror det sidste.

Det Slag vi fik i 1864, var saa kraftigt, at det for en Stund satte Mageligheden rent til Side. Det var et Slag saa haardt, og det ramte og gjorde saa ondt, at vort Folk næsten blev bedøvet derved. Saa var det, at vi tog os sammen og viste hverandre, at vi, trods alt, dog alle var Jyder for Vorherre. Det siges jo, at først naar der er Nød paa Færde, kommer Jyden af Døren, men saa gaar han heller ikke ind igen, før det onde er gennet væk. Det viste han os dengang. Der var stærk Folkevilje baade til at værne og til at bygge vort Land. Alle indsaa, at det Folk, der ikke vil værge sit Land, faar heller aldrig bygget det op.

Hvorledes skal det da værges? Lige fra 1867, da vi fik den nye Hærlov, stod det os klart, at vi maatte vise vore Naboer, at vi havde Vilje til at leve og virke som et selvstændigt og frit Folk; og den onde Tid havde tillige lært os, at man ikke kunde slaa sin Lid til Alliancen med andre Nationer. Vi paatog os i de Aar, der fulgte, at overbevise vore Naboer, baade dem mod Syd og dem mod Vest, om at det ikke var Mundsvejr, naar vi ønskede at leve som neutral Stat. Men det, der dengang krævedes af os, det kræves der *endnu*. Vi maa enes om at bære de Byrder, der er forbundne med at overbevise vore Omgivelser om, at vi ønsker at hævde os som selvstændigt Folk. Intet vundet kan beholdes, dersom man ikke viser Vilje dertil.

Efter det haarde Tab tog man som sagt fat paa at vinde indadtil, hvad udad tabtes. Man begyndte paa en Opbygning af vort Land, og fra den Tid og indtil Dato er der saamænd ingen Grund til at tale om vor Magelighed og Dovenskab. I dette Genrejsningsarbejde indtager det danske Hedeselskabs Arbejde en førende Plads. Før dets Start havde vi i vort lille Land 130 Kvadratmil liggende hen saa godt som øde, opfyldt af Heder og Moser. Nu er de ufrugtbare Strækninger svundne betydeligt ind, og mere end Halvdelen er opdyrket og beplantet, takket være det danske Hedeselskab, der kom som en tje-

nende Hjælp til Folket. Vi er rede med Raad og Daad, hvor det ønskes.

Ogsaa I hernede har efter 64 vist Vilje til at væрге og bevare jeres fædrene Jord, og I har været villige til at bygge med paa Landets Opkomst, uagtet det beherskedes af fremmede. Men endnu er der langt frem. Nu skal der arbejdes i trofast Fællesskab. Arbejdsdagen er oprunden for os alle sammen. Lad os gaa ind i den med tjenende Sind. Se op paa vort Flag: vi har Korset i vort Banner, og det Mærke kræver at *tjene*. De, der har Ørnen som Symbol, kræver at *herske*. Vort fælles Fædreland leve!«

Dette er et lille Eksempel paa, hvordan han som Formand tog sin Del af Arbejdet og gik ind i det med al sin Kraft.

Hveranden Fredag kom han til Viborg paa Kontoret, hvor han fulgte nøje med i, hvad der opstod af Problemer. Han fik hurtigt mange Venner i Selskabet og alle kom til at holde af ham, hvilket han bl. a. modtog Bevis for, da han den 21. November 1926 blev 70 Aar, idet han fik overrakt en smuk kalligraferet Adresse, underskrevet af Repræsentantskab, Bestyrelse og alle Selskabets Tjenestemænd. Adressen har følgende Ordlyd:

Hr. J. C. Christensen

Storkors af Dannebrog, Dbm. p. p.

Formand for det danske Hedeselskabs Bestyrelse.

»Paa denne Mærkedag, da De har tilbagelagt halvfjerdsindstve Leveaar, vil der fra de forskelligste Sider indenfor vort Samfund sendes Dem venlige Tanker og Ønsker, udsprungne af dyb Sympati for Deres Personlighed.

Ved Deres Tilbagetræden fra en mangeaarig politisk Virksomhed i forreste Kamplinie er det faldet i Deres lykkelige Lod at have vun-

det ikke alene det højeste Omdømme hos dem, for hvem De var Høvdning, men ogsaa politiske Modstanderes Anerkendelse af den Redelighed og samfundsgavnlige Stræben, som prægede Deres Virksomhed, og som stedse havde Fædrelandets Tarv for Øje.

Deres levende Trang til at virke til Gavn for det Samfund, De tilhører, tilskyndede Dem til ved Afgang fra aktiv Politik at stille Deres frigjorte Arbejdskræfter til Raadighed for Det danske Hedeselskab som Formand for dettes Bestyrelse. De valgte saaledes en Arbejdsopgave, der paa smukkeste Maade harmonerer med Deres allerede i Barndomsaarene vakte Fortrolighed med og varme Sympati for Hedeegnene og disses Befolkning.

I første Række maatte vi, som paa nærmere eller fjernere Hold er Deres Medarbejdere i Hedeselskabets Tjeneste, med stor Glæde hilse Deres saaledes trufne Valg. Thi ikke mindst vi har Øje for, hvad det betyder for en vidt favnende Virksomhed som Hedeselskabets, at dets Ledelse er undergivet en Formand, som fra alle Sider erkendes at virke med en Autoritet, Popularitet og Kærlighed til Arbejdet, som i høj Grad tjener til Støtte for dette.

De Forventninger, hvormed vi saaledes fra første Færd saa hen til Deres Overtagelse af Hedeselskabets Ledelse, har De forstaaet fuldtud at indfri. Og vi yder Dem vor varmeste Anerkendelse saavel for Deres fortræffelige Ledelse af Selskabets omfattende Virksomhed som for Deres Evne til stedse at lade Samarbejdet med os præge af Deres vindende personlige Egenskaber.

Vi har derfor følt en naturlig Trang til paa denne Deres Livs Mærkedag at bringe Dem som vor højt ansete Bestyrelsesformand vor oprigtige Hilsen og Hyldest.

Og vi føjer dertil vort levende Ønske om, at det endnu i adskillige Aar maa forundes os at se Dem beklæde den Formandsplads, som De bedre end nogen anden formaar at varetage til Gavn for vort Selskab

J. C. paa Spadseretur i Plantagen

Ved Tjærcovnene i Paabøl Plantage August 1925

Personerne fra venstre: Postmester *Hagbart Berg*, Kreditkassedirektør *Aksel Jensen*, Skovrider *Jens Holt*, *J. C.*, med Ryggen til Bestyrer *Møller* og yderst Gaardejer, senere Landstingsmand *Rasmus Jørgensen*, Fjertritslev.

Foran Fødehuset i Paabøl August 1925

J. C. Christensen og *Chr. Dalgas* drøfter Hede-Sager, *Fru J. C.* staar hos. En Mand, Bestyrer af Paabøl Skovridergaard, *Møller*, træder pludselig ud af Huset, øjensynlig til stor Overraskelse for *J. C.* — Gennem Entreen ser man ind i den Stue, hvor *J. C.* er født.

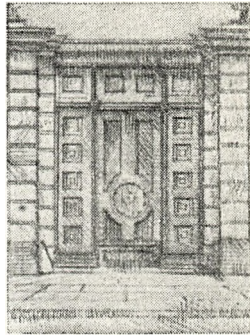

og for dettes Bestræbelse efter gennem Kultiveringsarbejder at øge Velstanden og Naturskønheden indenfor vort Fædreland.«

Denne Adresse giver Udtryk for, hvordan man indenfor Selskabet saa paa J. C., og stor var Sorgen, da han i 1929 meddelte Bestyrelse og Repræsentantskab, at det var hans bestemte Ønske at trække sig tilbage næste Aar.

J. C. blev ved sin Afgang Æresmedlem af Selskabet, ligesom han blev hyldet stærkt af alle sine Medarbejdere. Hans Minde vil leve, og i Selskabets Historie faar han en smuk Plads, ligesom hans Udtalelse om Selskabets Arbejde stadig vil være gældende, nemlig: »Vi arbejder for at gøre vort Land større, smukkere og rigere.«

Chr. Lüttichau.

J. C. Christensen som jeg kendte ham

AF FHV. HANDELSMINISTER M. N. SLEBSAGER

J. C. Christensen som jeg kendte ham

Gennem et mangeaarigt nært Samarbejde med J. C. Christensen lærte jeg ham at kende ikke blot som den store Førerskikkelse i dansk Politik, men ogsaa som den stærke og retlinede Personlighed, der selv under de voldsomste Angreb fra Modstandernes Side ikke lod sig rokke fra det Standpunkt, som han under Hensyn til Land og Folk ansaa for det rigtigste.

J. C. Christensen var maalbevidst. Men han var af Natur meget indesluttet. Om mange Ting kunde han ganske vist udtale sig ret aabenhjertigt, men man fik sjældent, selv om man arbejdede sammen med ham næsten dagligt, nogen rigtig Klarhed over hans inderste Mening om Tingene, naar det drejede sig om de store politiske Spørgsmaal. Han var tavs med Hensyn til sine politiske Planer. Han talte næppe med nogen om dem, før han var fuldstændig paa det rene med, *hvad* han vilde, og hvorledes han vilde gaa frem for at faa dem gennemført. Kun glimtvis gennem enkelte Udtalelser, som — jeg kunde fristes til at sige — undslap ham, hvis han blev overvældet af sine Følelser, fik man Indblik i hans Personlighed og Forstaaelse af, hvad selve Sagen og dens Gennemførelse betød for ham, d.v.s. hvad den efter hans Opfattelse betød for Folk og Land.

Han kendte Venstres Vælgere som ingen anden. Han havde en bestemt Følelse af, hvor langt han kunde faa dem med, naar det drejede sig om de store politiske Spørgsmaal. Og selv om han, under Behandlingen af den enkelte Sag, maaske godt personligt kunde ønske at gaa et Skridt ud over et Standpunkt, han havde besluttet sig til at indtage, saa tog han — for Sagens Skyld — ikke dette Skridt; thi han følte, at saa vilde Vælgerne ikke slutte op.

Han havde et fint politisk Instinkt. Og hvad der betyder saa meget for en Politiker, der vil udrette noget, han kendte Kunsten ikke at forsøge paa at overskride Grænsen for det opnaaelige. Derfor blev hans Politik ogsaa i høj Grad »det gennemførlige«s Politik. Vel at mærke, hvis »det gennemførlige« efter hans Opfattelse betegnede et væsentligt Fremskridt i Forhold til den bestaaende Tilstand.

Dette fremgik særlig klart af den Stilling, han indtog under Behandlingen af Forsvarslovene i 1909. Han udtalte den 8. Februar 1909, Folketingstidende Sp. 4041, bl. a. følgende:

»Naar jeg ser paa Socialdemokraternes Forslag om Afvæbning, saa finder jeg, at det er en stor fantastisk Fejltagelse og Fejlgreb. Naar jeg ser paa de Radikales Forslag, saa finder jeg det ganske ufyldestgørende til at opretholde Neutraliteten. Naar jeg ser paa Højres Forslag, finder jeg, at det kræver alt for meget, og at det derved er uigennemførligt, men at det ogsaa derved er skadeligt; thi derved hindrer det det virkelig *gennemførlige* i at komme frem.....«

Og senere Sp. 4043: »Man taler om Landbefæstning. Ja, men den Tanke baade at faa Landbefæstningen og at faa en virkelig Hær lader sig ikke *økonomisk gennemføre*; thi Landbefæstningen vil efterhaanden kræve saa mange Penge og saa store økonomiske Ofre, at det vil gaa ud over Hæren. Men naar vi skulle undvære en af Delene, saa maa det blive Landbefæstningen, vi maa undvære, ikke Hæren

Disse Udtalelser er karakteristiske for J. C. C.'s Politik. Det er det *gennemførlige*, han lægger sig fast paa. Selv om saglige Hensyn kunde have talt for ogsaa at faa Landbefæstningen, hvad han dog ikke bemærker noget om, saa lader det sig efter hans Opfattelse ikke gennemføre af økonomiske Grunde. Hæren er det vigtigste. Der maa ikke medtages noget, der kan virke svækkende paa den Stilling, som Hæren efter Forslagene bør indtage.

Det maa i denne Forbindelse ikke glemmes, at den Ordning af Forsvaret, han stod som Talsmand for, vilde sluge over en Fjerdedel af Statens aarlige Indtægter foruden adskillige Millioner een Gang for alle.

For J. C. C. var det en saa dybt alvorlig Sag at faa forbedret vort Forsvarsberedskab, at jeg ikke nærer Tvivl om, at hvis han havde anset det for økonomisk forsvarligt og i det hele for muligt at faa Venstres Vælgere med til en endnu større Forbedring, saa vilde han være gaaet i Breschen herfor. Men Vælgerne maatte han have bag sig, dersom Forslagene skulde gennemføres. Og føres igennem *skulde* de; thi J. C. C. forudsaa, hvilken Betydning dette under en mulig Konflikt mellem Stormagterne kunde faa for Bevarelsen af vort Lands Frihed og Selvstændighed. Tiden viste, at hans Syn var rigtigt.

Under de langvarige Forhandlinger om Forsvarsordningen i Sommeren 1909 — efter Valget — samledes Venstrereformpartiet almindeligvis hver Dag for at drøfte Situationen. Jeg husker en Dag, da J. C. C. efter at have givet forskellige Meddelelser, og Mødet egentlig var forbi, sagde følgende: »Jeg har den Vane, at jeg hver Morgen læser et Kapitel i Bibelen. — Jeg siger ikke dette for at opfordre Dem til at gøre det samme, men jeg gør det og befinder mig vel derved — og i Morges slog jeg tilfældigt op i det gamle Testamente, og mit Blik faldt hos en af Profeterne paa følgende Klageraab: »*Foraaret er gaaet, Sommeren er gaaet, og Høsten er kommet, og endnu er der*

intet gjort til Fædrelandets Frelse.« Under Fremsættelsen af disse Bemærkninger blev J. C. C. stærkt bevæget, og han gik umiddelbart efter ud af Partiværelset. Vi, der sad tilbage, følte alle, hvad han tænkte paa, og hvor stærkt det laa ham paa Sinde at naa til en god Ordning af Forsvarssagen.

Den 21. August 1909 indgav Ministeriet Neergaard sin Afskedsbegæring, og efter mange og besværlige Forhandlinger dannedes Ministeriet Holstein-Ledreborg med J. C. Christensen som Forsvarsminister. Denne havde efter Valget udtalt, at han vilde gennemføre Forsvarssagen eller ogsaa udtræde af det politiske Liv. Han holdt sit Ord og gennemførte som Minister i Løbet af kort Tid Forsvarslovene, der blev stadfæstet af Kongen d. 30. September.

Over for de voldsomme Angreb, som han under Forhandlingerne var Genstand for saavel paa Rigsdagen som i Pressen, erklærede han kort, at han blev paa sin Post, indtil Forslagene var gennemført, og Arbejdet paa disses Udførelse i Praksis var forsvarligt tilrettelagt. Da dette Arbejde var fuldført, ca. en Maaned efter Lovenes Vedtagelse, indgav han sin Demissionsbegæring.

Gennemførelsen af Forsvarslovene var J. C. C.s største politiske Bedrift. I Løbet af nogle Aar fik han sit Parti bort fra det Krav om Militærudgifternes Nedsættelse, som gennem en Menneskealder havde været fremsat fra Venstres Talerstole Landet over, og som for mange Venstrevælgere næsten var blevet et politisk Evangelium. Man forstaar, at den Mand, der nu opfordrede dem til, paa Grund af den ændrede Stilling i Verden omkring os, at forlade de gamle Doktriner og indrette sig praktisk efter Forholdene, han maatte, for at faa dem med til det ændrede Standpunkt, nyde deres Tillid i en overordentlig Grad; thi Vælgerne slipper nødigt gamle Doktriner. Og selv om Forsvarslovene af 1909 hverken indeholdt noget om »fremskudte Forter« eller Forstærkelse af den gamle Landbefæstning, saa betød

de en meget betydelig Udvidelse af Forsvaret, og som Følge deraf ogsaa en stærk Forøgelse af Udgifterne til militære Formaal. At J. C. C. kunde gennemføre denne Sag — med Albertiaffærens Skygge over sig — viser mere end noget andet, hvor stærkt han stod i det danske Vælgerfolk. Og det var ikke blot Politikeren, men i lige saa høj Grad Mennesket J. C. C., man havde Tillid til.

Megen Paaskønnelse høstede J. C. C. ikke for sit Arbejde i Forsvarsagen, i hvert Fald ikke i den Tid, Arbejdet stod paa. Tværtimod. I København var der en stærk og hensynsløs Stemning imod ham, og den 29. August 1909 gik et Protesttog imod ham gennem Bredgade, en ren Højredemonstration, men med veltilrettelagt Bifald fra Radikale og Socialdemokrater. Deltagerne undsaa sig ikke ved at sænke Dannebrog i Gadens Snavs forbi Rigsdagsbygningen.

Der er ikke Tvivl om, at det gik J. C. C. nær til Hjerter, at der i Hovedstaden var saa ringe Forstaaelse af hans Stilling. Jeg mindes, at han en Dag i et Partimøde sagde: »De skal ikke følges med mig, naar jeg gaar fra Rigsdagen i denne Tid, De kan ikke være tjent dermed.« — Vi vidste godt nok, at Folk vendte sig efter ham paa Gaden, raabte Haansord til ham eller spyttede efter ham. Det vilde han ikke udsætte sine Kolleger for.

Men mærkeligt er det, saa hurtigt Stemningen kan vende sig. Da J. C. C. i Januar 1911 blev meget alvorligt syg, strømmede det ind til ham med Sympatitilkendegivelser i Hundredvis, ikke mindst fra København. Stemningsbølgen havde lagt sig, og den rolige Overvejelse havde faaet Overtaget.

*

En Dag under hans Sygdom, umiddelbart før Operationen, sendte han Bud efter mig og bad mig om i hans Sted at overtage Ordførerskabet for den saakaldte »lille« Grundlovsændring, der var blevet

forelagt af Regeringen kort Tid i Forvejen. Det var ikke saa ligetil for en ung Rigsdagsmand at faa en Opgave af den Art betroet, og jeg bad ham derfor om at antyde nogle Retningslinier for mig. »Det kan jeg ikke,« sagde han, »men læs de tidligere Forhandlinger godt igennem, saa klarer De nok det.« — Ogsaa det var karakteristisk for J. C. C. Naar en Opgave var blevet overdraget til en Mand, saa skulde han ikke have nogen Pegepind, men arbejde under eget Ansvar. Han ikke blot nød Tillid, men han viste Tillid.

Under Behandlingen af Forsvarslovene var han Skyld i, at Neergaard maatte træde tilbage som Konsejlspræsident, og han lagde ikke Skjul paa, at det gjorde ham ondt; thi han satte stor Pris paa Neergaard baade som Menneske og som Politiker. Og han glemte det ikke.

Da Venstre efter den store Valgsejr i April 1920 atter skulde overtage det politiske Førerskab, ønskede J. C. C. ikke at overtage Posten som Statsminister, skønt han som Partiets Leder og i Kraft af hele sin politiske Stilling var den nærmeste dertil. Han udtalte i et Partimøde: »Jeg ønsker ikke at blive Statsminister, men foreslaar Partiet at samle sig om Neergaard. Det har gjort mig ondt, at jeg engang var Skyld i, at Neergaard maatte gaa af som Statsminister; men for Sagens Skyld ansaa jeg dette for nødvendigt. Det er imidlertid min Opfattelse, at Neergaard i den nuværende Situation er den rette Mand til at staa i Spidsen for Regeringen. Derfor anbefaler jeg ham, og hvis han ønsker det, er jeg villig til at støtte ham ved at overtage et Fagministerium.«

Neergaard blev Statsminister i Genforeningsministeriet, og J. C. Christensen overtog Kirkeministeriet.

Ene af alle Ministre var J. C. C. ikke med i Kongens Følge, da denne den 10. Juli 1920 red over den gamle Grænse ind i Sønderjylland og tog det gamle danske Land i Besiddelse. Jeg er ofte blevet spurgt, hvorfor J. C. C. holdt sig hjemme den Dag. Jeg spurgte ham

om det samme et Par Dage før Sønderjyllandsrejsen, men fik et undvigende Svar. »Det er bedre, at jeg tager derned alene paa et senere Tidspunkt,« sagde han. Men det var jo ikke nogen virkelig Begrundelse. Jeg tror imidlertid at kunne give Svaret. De sidste 10—12 Aar forud for 1920 havde slidt haardt paa J. C. C.s Nerver, og han havde i de senere Aar meget let til at blive bevæget, selv om han gjorde sit yderste for at beherske sine Følelser. Det er min Opfattelse, at naar han ikke deltog i Kongerejsen til Sønderjylland, saa var Aarsagen hertil ene og alene den, at han var klar over, at han vilde komme ud for saa stærke Indtryk, at hans Følelser vilde overvælde ham, tage Magten fra ham, saa han ikke kunde være Herre over sin Bevægelse, og da det var hans Natur inderligt imod at stille sine Følelser til Skue, foretrak han at blive hjemme. Han foretog da ogsaa senere paa Sommeren i al Stilfærdighed en flere Dages Rejse i Sønderjylland.

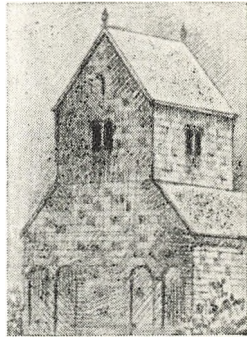
Man har ogsaa spurgt mig, hvorfor J. C. C. i Augustdagene 1914 ikke vilde give noget Raad med Hensyn til Minespærringen i Storebælt. Jeg tror, det hænger sammen med hans hele Syn paa Forholdet mellem Regering og Rigsdag. Regeringen, der har Administrationen under sig og derfor har det mest intime Kendskab til alt foreliggende, maa handle ud fra sit eget Syn paa Forholdene og ud derfra tage det fulde Ansvar for sine Afgørelser, eller hvis den ikke tør eller ikke vil gøre dette, da træde tilbage og overgive Magten og Ansvaret til andre. Det var for Regeringen en naturlig og rimelig Ting i den daværende Situation at raadføre sig med de militære Ledere, der hver især havde deres Ansvar for det dem underlagte Administrationsomraade, men at spørge Partiformændene, der ikke kunde have *nøje* Kendskab, hverken til den nærmest foregaaende eller den forhaandenværende Situation, var efter J. C. C.s Opfattelse uden Værdi og kunde kun tjene til at forflygtige Ansvaret.

J. C. Christensen var altid selv rede til, ogsaa som Medlem af Rege-

ringen, at tage det fulde Ansvar for sine Afgørelser. Og det burde efter hans Opfattelse enhver Regering gøre, ikke mindst i en vanskelig og faretruende Situation.

Og her er vi ved Kernen, ved det mest centrale i J. C. C.s Personlighed. Hans stærke Ansvarsfølelse i alt, hvad han foretog sig, hvilken yderligere styrkedes gennem hans udpræget religiøse Indstilling. Han handlede under Ansvar, ikke blot over for sine Medmennesker, men først og fremmest over for sin Gud, der for ham var det samlede, det faste Midtpunkt i Tilværelsen.

M. N. Slebsager.

Søn af Jyllands Jord

AF GAARDEJER, FHV. LANDSTINGSMAND MADS DEGNBOL

Søn af Jyllands Jord

For en Del Aar siden talte jeg om J. C. Christensen, og nogle Dage efter stod der følgende lille Vers i det stedlige Blad, sikkert stammende fra en ganske jævn Mand:

Du var en Søn af Jyllands Jord
en Bonde af de stærke.
Du traadte dybt, og dine Spor
har sat sig varigt Mærke.

Søren Christensen.

Hvem Søren Christensen er, ved jeg ikke, men jeg har gemt hans lille Vers som et Udtryk for Menigmands Dom om J. C. Christensen. Naar han i det lille Vers nævnes som en Bonde af de stærke, saa menes der sikkert, at han var saa jævn og ligetil. Der var ikke noget dramatisk over hans Færd herovre i Vestjylland.

Naar man rejser med Toget, er der mange, som spørger, om man ikke kan se J. C.s Hus, naar Toget holder ved Hee Station. Men der er ogsaa Folk, der kommer paa Cykle eller med Bil, der gaar indenfor Kirkelaagen og dvæler et Øjeblik ved den gamle Høvdings Grav. Paa hans Mindesten staar kun:

Jens Christian Christensen
f. i Paabøl 21. Nov. 1856
d. i Hee 19. Decbr. 1930.

Det er ikke meget, men det er nok, thi ved at se hans Navn, stiger hans Skikkelse frem, og man kan ikke lade være at tænke paa, hvordan han begyndte som Vogterdreng i Houen og endte som vor Tids største Politiker.

Naar han mindes endnu herovre, saa er det, fordi han var »en Søn af Jyllands Jord«, og han færdedes saa jævnt blandt Folk her, at ingen kunde tænke, hvad der stod om ham i »Kraks blaa Bog«. Mange er de Træk, som fortælles om ham, men de er af den Slags, som skal høres, thi det vestjydske Lune mister let sin Friskhed, naar det kommer paa Papiret.

Han var bedst at se i sit Hjem, og dør kom mange, og de kom gerne, thi større Gæstfrihed end den, som udvistes af J. C. og hans Kone, fandtes ikke. Over Indgangen til hans Hus stod de kendte Ord:

Bag denne Dør giv Fred og Ro,
o Gud, til dem, som her skal bo.

Og der er gaaet mange gennem denne Dør, lige fra Kong Frederik den Ottende og hans Dronning og til Egnens Folk, der kom jævnlig. Det var saa festligt at komme der, thi der var meget at se. Naar man kom ind i Forstuen, saa man de mange udstoppede Fugle. Det var Jægeren fra Stadil Fjord. Og hvor var der meget at se i de høje, lyse Stuer. Man lagde Mærke til en Række Portrætter af Rigsdagsmænd og andre Politikere. Saa var der mange Malerier, bl. a. et sjældent og kostbart Hedebillede af Hans Smith, som var skænket ham af en af hans politiske Venner fra hans første Rigsdagstid. Endvidere Malerier af Stadil Kirke og den gamle Skole, hvor han var Lærer og

Kongebesøget i Jylland 1908
Kongen og Dronningen ankommer til J. C. Christensens Hus i Hee.

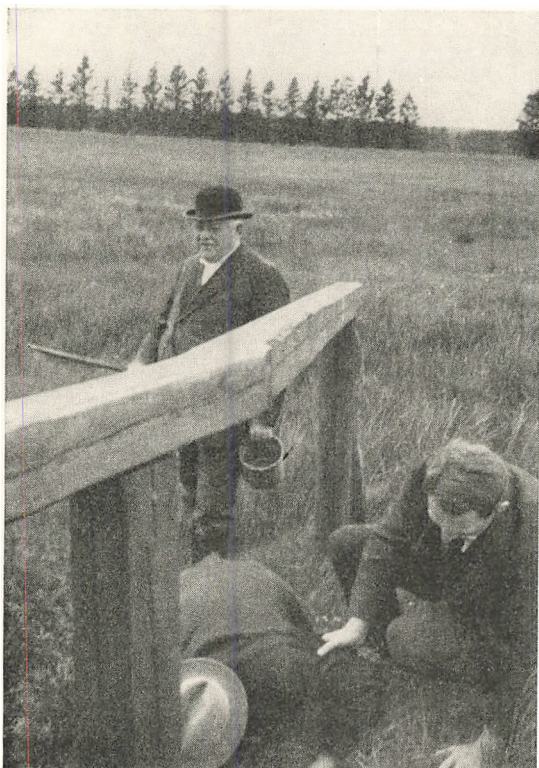

Dronningen og J.C. Christensen paa Blaabjerg 1908

J. C. paa Fisketur

Billedet er taget paa Kongehøjen i Tirsbjerg, Hoven Sogn.

*J. C. udsætter Gedde-Yngel i en Aa nær Fødestedet.
Paabøl Maj 1925*

*J. C. paa Talerstolen i Alkær Lukke i Ringkøbing
ved Grundlovsfesten 1922*

Kirkesanger. Saa ser man Billedet af Kongen med de berømte Ord: »Til min Bedstefaders, min Faders og min Minister«. Kongens Billede er jo næsten i alle Hjem, men ingen andre Steder med en saadan Indskrift. Saa skulde man gerne kigge hen i et Hjørne af Stuen bag Døren. Dèr stod den forgyldte Buste af Kejser Wilhelm. Dengang han skænkede den til J. C., tænkte han næppe paa, at den skulde blive stillet paa den nederste Hylde. Men var det ved Sommertid, var der to Steder, der forevistes Gæsterne. Det var Haven og saa den gamle Kirke. Haven var deres Stolthed, thi den havde J. C. og hans Kone plantet, men jeg havde altid mest Lyst til at komme ind i Havehuset og se Billederne derinde. Først et stort Billede af Prins Carl omgivet af det danske Søofficerskorps forinden hans Valg til Norges Konge. Ved hans højre Side sidder J. C. Christensen, der dengang var Konsejlspræsident. Saa er der Billeder af Danmarks-Ekspeditionens Afrejse og Hjemkomst. De bliver set paa af mange, som kendte Mylius-Erichsen fra de unge Dage. Og et, hvor man ser J. C. Christensen, da han kom ind i Rigsdagen. Det forestiller det Bergske Venstre i 1890. Berg sidder i Midten omgivet af dem, som dengang var i Partiet. Det var de Folk, som Edv. Brandes skrev om: »De smilte ikke, de indlod sig ikke med andre, de var alvorlige og grundige, de røg — i Vadmel — lange Piber, man havde et Indtryk som af Puritanere fra Cromwells Dage.«

Nu er de døde de gode og stærke Folk. Den, der holdt længst ud, var Mølgaard-Nielsen, han blev 99 Aar gammel.

Alle disse Billeder og mange værdifulde Kunstgenstande er nu af J. C. Christensen Børn skænket til Ringkøbing Musæum..

Saa viste han ogsaa Kirken for de Fremmede, og han forklarede de mange sjældne Ting, der findes i denne ejendommelige Kirke. Der laa Bevægelse i hans Stemme, naar han viste de to Vægtavler, der bærer Navnene paa dem, som faldt i de to slesvigske Krige. Saa

sluttede han gerne oppe i Taarnet, hvor man har de vide og stor-
slaaede Udsigter. Mod Vest over Engene ud til Stadil Kirke og
Klitterne. Mod Øst til Heder og Plantager. Han sagde engang, at
saadan Udsigt fandtes ingen andre Steder, og her vilde han tilbringe
den sidste Tid af sit Liv. Dette falder jo ganske sammen med Linien
i det lille Vers: »Du var en Søn af Jyllands Jord.«

Og Aakjær har fuldstændig Ret i det, han skrev om J. C. Christen-
sen ved hans Afgang som Minister:

»J. C. Christensen er Vestjyde, og ingen vestjydsk Mand, han sid-
der nok saa højt paa Stol, fries fra at gribes af den Dragning, der ud-
gaar fra det Land her vesterude, naar det kalder paa sit Barn med sin
Alvor og sit Tungsind. — Den jyske Natur slipper aldrig sine ægte
Sønner. Vort Livs Middag kan vi leve, hvor det skal være, men dets
Aften maa vi leve der, hvor dets Morgen faldt.«

Og det var ikke saa sært, at han ofte saa over til Stadil fra Hee
Kirketaarn, thi der knyttede sig mange Minder til den gamle straa-
tækte Skole. Skolen var ikke berømt for Disciplin, men der kom snart
Orden og Respekt, da han kom. Der fortælles, at da han første Dag
kom ind i Skolen, var der en af de værste Urostiftere, der blev be-
tænkelig, da han saa den høje kraftige Mand, og han hviskede til sin
Sidekammerat: »Ham der, han er vist slem stærk.« Der var ogsaa
nogle, der i Begyndelsen mærkede hans Styrke, men snart havde han
Børnenes Kærlighed og Forældrenes Tillid.

En af mine gamle Venner, der var en munter Mand, talte tit om
J. C., og han endte gerne med at sige: »Naar a er bleven Medlem af
Sogneraadet og gift med (saa nævnede han en af Vestjyllands kendte
Mænd) ...s Datter, saa kan det kun være, fordi a har gaaet i Skole til
J. C. Christensen.« Det maa nok kaldes en Anerkendelse til sin Lærer.

Saa blev J. C. den dygtige Sogneraadsformand, hans Ry gik ud
over Egnen, og da der skulde vælges en ny Folketingsmand i Ring-

købing, var det klart, at det skulde være den unge Lærer i Stadil. Det var just ikke for hans blændende Egenskaber, men man havde Tillid til ham, og han var ens overfor alle. Derom hørte jeg et betegnende Træk. Manden, der fortalte det, havde været meget virksom som Sogneraadsmlem for at faa J. C. paa Listen. De havde Fremmede, og J. C. var lige kommet til Sognet. Han sad da og spillede Whist med nogle af Mændene, da Præsten kom ind. Værten, der jo syntes han havde noget Ansvar over for den nye Lærer, gik hen og hviskede til J. C., at nu var Præsten kommet. J. C. forstod nok Mandens Om-sorg for ham, men han drejede Hovedet ganske roligt, idet han sagde: »Naar jeg spiller Kort, saa spiller jeg saadan, at baade Præst og Provst maa se paa det.«

Han var dygtig som Jæger og Fisker, men med Fiskeriet var det nær gaaet galt engang. Det var en af de første Valgdage i Ring-købing. J. C. var oppe paa Tribunen for at takke Vælgerne, og da han gik ned, mødte han en Fisker fra Stadil. Han var i godt Humør, maaske over Valget, og maaske ogsaa over, at man paa Valgdagen traf saa mange Bekendte. Da han saa J. C., sagde han med stor Begej-string i Stemmen: »Til Lykke med Valget, Christensen! men havde a ikke rakt æ Fiskestang ud til Dig, da Du plumpede gennem Isen paa Stadil Fjord, saa var Du bleven dernede og ikke blevet valgt i Dag.« Det havde den Stadil Fisker saa fuldstændig Ret i, men han tænkte ikke paa, at saa kunde meget have kommet til at se anderledes ud i dansk Politik.

Hans Styrke viste sig paa flere Maader. Ved et af de første Møder her i Kredsen havde han et Par af den Tids dygtigste Modstandere. Vi var nogle Yngre, som tænkte: »Mon han nu kan klare det.« Om han gjorde det, skal jeg ikke sige, men vi var overbevist derom, da der var en saadan Ro over hans Tale og Styrke i hans Overbevisning, at det var soleklart, at vor Mand havde Ret. Og hans Styrke slog

maaske stærkest igennem i de bevægede Paaskedage i 1920, da han sagde de landskendte Ord: »Lad os hellere tage Stødet straks.« Da følte vi, at det var en Politiker, der var stærk og turde tage et Ansvar. At han var præcis, det ved alle, det var nærvæd at blive et Ord- sprog: »Saa præcis som J. C. Christensen.«

Det var han selv, og det forlangte han som Partiformand.

Medlemmerne skulde være der til Partimøderne, og de skulde være i Rigsdagssalen. Da han sad paa Formandsstolen i Folketinget og der skulde være Afstemning, hævdede han Mødet med den Begrundelse, at det var under Tingets Værdighed at holde Afstemning med saa faa Medlemmer.

De fraværende tog det ikke naadigt op, det rygtedes straks over Byen, og jeg hørte i Sporvognen Folk sige: »Det var nu modigt gjort af ham J. C. Christensen, naar der møder saa faa.« Ved Afstemningen Dagen efter var Pladserne besat.

Hans Ordholdenhed var bekendt baade blandt Venner og Modstandere. Paa hans 70-Aars Fødselsdag modtog han blandt mange andre et Telegram, der lød saaledes:

»Min Lykønskning til en ordholden Modstander.«

Stauning.

Jeg tror, han har sat Pris paa denne Hilsen.

Og ved hans 25-Aars Jubilæumsfest som Folketingsmand i Ringkøbingkredsen sendte Forfatteren Jakob Knudsen følgende Sang:

Mel.: Jyden han æ stærk aa sej.

I en Tid, hvor Folk ej *vil*
mer, end de er tvunget til,
har du haft et Maal, der stod
fast i Ebbe som i Flod.

I en Tid, hvor Folk kun vil
bruge »Maal« til Gøglespil,
har du skyet Maalets Navn
for at virke til dets Gavn.

Først da der var Nø' o Fa'r,
nævnte du, hvad Maalet var:
samles, samles, alle Mand,
om at skærme Folk og Land!

Nu ej mange fatte vil,
hvad det Samlingsraab skal til.
Men er Maalet naaet af Gavn,
alle nævne skal dit Navn!

Han var ikke af de Politikere, der skabte mange Slagord, men han havde adskillige Udtryk, som huskes. Nogle blev der gjort Fest med og kom i »Klods-Hans«: »De milde Blikke« og »Du skal rose din Kone«. Men der er andre f. Eks.: »Det er ingen Sag at sige Ja, det kan enhver, men det er Kunsten ogsaa at kunne sige Nej«. Om en af sine Venner brugte han det Udtryk: »Ham kan man stole paa, thi han har kun én Tunge i Munden«. Han fremhævede engang, at det ikke er det vigtigste at blive en klog Mand, men at være en retsindig Mand. Fhv. Sognepræst Jørgensen-Stadil nævner følgende Udtryk af J. C.: »Man skal ikke slukke andres Lys, for at ens eget kan skinne klarere« og »Man fremmer ikke sin egen Ret ved at krænke andres«.

Ved hans 70 Aars Fødselsdag havde Beboerne i Hee pyntet Forsamlingshuset og under Balkonen skrevet: »Arbejdet adler Manden«. Det passede paa ham. Man mærkede aldrig, han havde travlt, naar man kom der, men han forstod at nytte Tiden, og saa var han jo

berømt som Morgenmand. Jeg husker engang, da Rigsdagsmænd var paa Udflugt, og det kom paa Tale, at det var godt at være morgenduelig, saa bemærkede Borgbjerg: »Ja, J. C. Christensen siger, at vil man have noget udrettet og have Indflydelse paa sine Medmennesker, skal man være Morgenmand«.

Naar han om Formiddagen sad som Formand i Partimøderne, havde han Orden i Tingene, og det var slet ikke rart at komme for sent. Han bemærkede engang om et Medlem: »Han er jo en meget flink Mand, men han har den uheldige Egenskab, at han altid kommer for sent«. Jeg mindes et morsomt Træk, det var, efter at J. C. var gaaet ud af Rigsdagen; vi havde et Partimøde og drøftede Programmet, der taltes frem og tilbage i lange Baner, og man kunde ikke rigtig faa det til at glide. Nogle var ved at blive utaalmodige, men saa rejste Thorhauge sig op og sagde paa sit djærve Maal: »Nu foreslaar jeg, at vi tager det hele og sender det over til Hee til J. C. Christensen. I Dag er det Torsdag, saa faar han det Fredag. Lørdag Morgen tænder han sin Pibe og ordner det hele, og saa sender han det, saa vi har det paa Mandag«. Vi fulgte nu ikke Thorhauges Raad, men selv om det var sagt i Spøg, var det meget betegnende.

Det kønneste Billede, vi, der dengang var unge, har bevaret af ham, var Valgdagen paa Ringkøbing Torv.

Naar han stod paa Tribunen og saa ud over Forsamlingen, da kunde man se, det var en Høvding. Dær stod de Ringkøbing Borgere, Folk fra Landet og Fiskerne fra Klitten. Det var ligesom man ikke kunde undgaa at mærke det Tillidsforhold, der var mellem ham og Vælgerne, og saa raadede der en egen Tone, som da Ringkøbings populæreste Mand, Stiftsfysikus, Dr. Holst, interPELLerede J. C. og hans Modkandidat om Tuberkulosens Bekæmpelse i følgende gemytlige Ord: »Jeg vil gerne spørge de ærede Kandidater, om de vil være med til at bekæmpe Tuberkulosen, hvilket jeg haaber, thi den

er fuldstændig upartisk, den angriber baade Socialister og Venstremænd.« Han fik deres Løfte, men det store Smil, der gik over Forsamlingen, kan slet ikke beskrives.

De gamle Vælgere kunde godt huske den ejendommelige Skrivelse, han sendte Venstrevælgerforeningen paa dens Opfordring til at stille sig som Folketingskandidat, hvor han skrev om, at han vilde begynde med Bøn og haabede saa at kunne slutte med Tak. Og jeg tror, det var med Glæde og Tak han sluttede sin bevægede Rigsdagsvirksomhed og gik over i Hedeselskabets Tjeneste. En bedre Plads kunde »en Søn af Jyllands Jord« ikke faa, naar han havde begyndt sin Livsgerning paa Heden.

Her talte han ikke om Politik, men om Plantningssagen. Engang rejste han til Viborg og sad ene i Kupeen med Niels Bjerg fra Rindom, der dengang var Formand for Vestjyllands Mergelforsyning. Vi stod et Par udenfor, den ene var en fremmed, som gerne vilde høre J. C. paa nært Hold. Han troede, han skulde høre de store og bevingede Ord, men hvor blev han forbavset, da han hørte, hvor grundigt han drøftede Mergel og Jordbehandling med Niels Bjerg. Hedeselskabets Arbejde optog ham meget. Jeg husker, han talte om dets Virksomhed i »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« i Kjøbenhavn. Han sluttede med følgende Ord: »Der er dem, der siger, at det danske Hedeselskab er ved at blive for gammelt, men saalænge det danske Hedeselskab vil blive ved med at gøre en Tjenergerning i vort Folk, bliver det aldrig for gammelt.« Thi,« sagde han, og da laa der Bevægelse i hans Stemme, »vort Land vil altid have Brug for gode og trofaste Tjenere.«

Der var en Mand, som sagde efter Mødet, da vi gik hjem: »Han er ogsaa en af vort Lands gode og trofaste Tjenere.«

Jeg vil tilsidst omtale en Side af hans Virksomhed, nemlig som Skribent. Han har jo skrevet flere Digte og Sange, som er kendte,

men jeg vil her fremdrage »en lille Vise«, jeg har gemt, som han skrev til Kongebesøget i Hee 1908, og der blev sagt, at Kongen var meget glad ved den jævne Sang.

For Danmarks Kongepar i Dag
vor glade Sang skal klinge,
og Dannebrog, vort gamle Flag,
til Velkomst vil vi svinge.
Velkommen her til Hedens By
Kong Frederik og Louise.
Velkommen hid i Kirkely
og hør vor simple Vise.

Alt fra de Valdemarers Tid
stod Kirken her paa Heden,
og Slægt paa Slægt har stævnet hid
i Ly af Kirkefreden.
Her hersked Volmers jyske Lov
paa Herreds-Tingets Stævne,
den Kongen gav, og Folks Behov
tog ved med ærlig Evne.

Paa Heden rejstes Hjem ved Hjem,
og Lyngen maatte vige,
trods daglig Slid gik Slægten frem,
og styrked Land og Rige.
Og fik med Krig og onde Aar
end Fædre nok at døje
Gud gav dog ogsaa gode Kaar
til Bod for Sorg og Møje.

Mens Løver springer i vort Skjold
af Hjerter tæt omslynget,
vort Folk skal staa fra Old til Old
trods alt hvad os har tynget.
Vi rejse Hus, vi fæste Bo,
mens Lyngen vi bekrige,
og Lov og Ret og Kongetro
skal aldrig fra os vige.

Med dette Ord, Kong Frederik,
velkommen vi dig byde.
Paa Heden er det Sæd og Skik
ved Gæsten sig at fryde.
Og her er Fryd i alle Sind
og Glæde alle Vegne;
er Stuen lav, gaa dog derind,
du er blandt dine egne.

Det var ikke nogen lille Virksomhed, han udfoldede i de 7 Aar, han udgav sit Ugeblad »Tiden«. Den var en kær Gæst i mange Hjem, den bragte altid paa Forsiden en Artikel af J. C. tit flere inde i Bladet.

Thi, som han skrev i første Nr.: »»Tiden« vil være frisindet og give forskellige Tanker Lov til at mødes i sine Spalter, naar det sker i sømmelig Form. »Tiden« vil være et Venstreblad, der bringer Bud mellem Venstremænd i By og paa Land, men det vil ikke være ensidigt og lukke Øjet for, hvad Godt der rører sig udenfor Venstres Lejr. Tværtimod: Helheden først. Fædrelandet først, og derefter Partiet, thi Partiet er til for Fædrelandets Skyld og ikke omvendt.«

Han blev tit opfordret til at skrive sine Erindringer som Politiker,

hvad han altid afslog, derimod udgav han en lille Bog, som hedder »Fra min Barndom og Ungdom«. Den skildrer Hyrdedrengen i et Hedehjem, hvor Guds frygt og Nøjsomhed havde til Huse, og hvor der opvoksede en stærk Slægt. Saa kom Hyrdedrengen paa Seminariet, blev Lærer, Folketingsmand og Minister, med det enestaaende Billede af Kongen paa sin Væg. Bogen er en jævn og stille Hymne til det trofaste og uegennyttige Arbejde.

Det religiøse Spørgsmaal optog ham fra Ungdommen af. I 1885 udgav han et mærkeligt lille Skrift under Forfatternavnet: »Paabøl«.

Den har den ejendommelige Titel: »Her er en lille Bog, som handler om vor Daabes Pagt eller hvad vi skulle tro til Salighed. Skrevet for Menigmand af Paabøl.«

Saa er der hans to Andagtsbøger, som findes i mange Hjem. Disse tre Bøger vidner om hans store Kendskab til Biblen og til Kirkens Historie samt om hans dybe Kristentro, som han ejede indtil sin Død. Paa hans Skrivebord fandtes Morgenen efter hans Død en lille Strimmel Papir, hvorpaa han havde skrevet følgende Vers:

DEN AABNE HIMMEL

Den er stærk den gamle Tone,
Tonen fra den aabne Himmel.
Den har lydt fra fjerne Tider
Gennem Mørket over Jorden.
Naar vi møder Nattens Mørke,
Syndens Mulm og Dødens Rædsel,
O, da vil den gamle Tone
Klinge dobbelt for vort Øre.

Og vi ser den aabne Himmel
Lyset straalers for vort Øje
Tonen klinger i vort Øre,
Takken bruser i vort Hjerter.

Tak o Frelser, Du er kommen
Til vort mørke Jorderige,
Tak for Din den aabne Himmel,
Under den vi nu vil vandre.

Indtil atter Du vil komme,
Føre os til Lysets Rige.
Kom, o Jesus, vi Dig venter
Under Din den aabne Himmel.

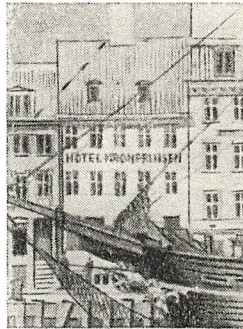
J. C. Christensen.

Hans gamle Ven fra Stadil udtalte ved Begravelsen: »J. C. var hele sit Liv en gudfrygtig Mand, og som »Gudsfrygt styrker Riget«, saaledes ogsaa det enkelte Menneske. Det var hans Gudsfrygt, der gjorde ham til den stærke Mand, saa han kunde gøre en god Gerning for sit Folk og Fædreland.«

Hvad jeg her har skrevet, er kun nogle smaa Træk om J. C., der stiltfærdigt skulde være med til at belyse ham som »en Søn af Jyllands Jord« og som Folkets Fører.

Og jeg vil gerne slutte med de Ord, som hans Ven igennem de mange Aar, Redaktør Chr. Nielsen, skrev om ham, da han havde overstaaet en meget farlig Operation: »Ingen Mand fyldte saameget som han i vort Land, politisk og folkeligt, ingen betød saameget for Venstre som han, og ingen dansk Mand havde flere trofaste Venner end han.«

Mads Degnbol.

Spredte Bemærkninger

AF PROFESSOR, DR. MED. ERNST SCHMIEGELOW

Spredte Bemærkninger

J C. Christensen og jeg var jævnaldrende; begge er vi født 1856, jeg den 13. oktober og han den 21. november, men først en halv snes aar før hans død lærte jeg ham personligt at kende gennem fælles bekendte, hos hvem vi hyppigt traf sammen, ligesom han og hans hustru nu og da gjorde min hustru og mig den glæde at deltage i en lille selskabelig sammenkomst i mit hjem sammen med hans og vore fælles gode bekendte. Jeg fik saaledes rig lejlighed til at lære de to sjældent prægtige mennesker at kende og at værdsætte deres fortræffelige menneskelige egenskaber.

I mine dagbogsoptegnelser finder jeg skrevet lørdag d. 15. december 1923, at J. C. Christensen, den bekendte politiker fra Hee, sammen med enkefru Olga Winding og hendes datter Laura W., samt fru Windings ældre søster, enkefru Agnes Petersen, spiste middag hjemme hos mig. Han er vældig hyggelig og nyder at sidde sammen med gode venner og føre en lun og humørpræget samtale med dem. Han glæder sig til efter ca. 40 aars haardt politisk arbejde at kunne trække sig tilbage til foraaet fra offentlig politisk virksomhed. Foreløbigt er han formand for den danske Grønlands-kommission, hvis medlemmer var Reedtz-Thott, Hassing-Jørgensen og

Stauning, og som var i begreb med at rejse op til Norge i begyndelsen af næste aar, for at forklare nordmændene deres vildfarelser i spørgsmaalet »Grønland«.

I begyndelsen af det følgende aar, d. 25. januar 1924, rejste jeg til Norge for sammen med min hustru og gode venner at drive vintersport i højfjældene, og tilfældigvis kom vi til at rejse derop sammen med den danske Grønlands-kommission, og jeg og mine rejsekammerater tog tilfældigt ind paa hotel Bristol, hvor ogsaa J. C. tillige med de øvrige danske delegationsmedlemmer boede. Jeg traf J. C. den næste dags formiddag i hotellets restauration, da vi begge var ifærd med at nyde vor lunch, og han kom hen og hilste paa min hustru og mig. Vi vexlede nogle ord, og han betroede mig, at han ikke var fortrøstningsfuld i retning af en snarlig afslutning af forhandlingerne med nordmændene. Jeg traf ham 14 dage senere paa min hjemrejse i Christiania paa Bristol hotel. Han var utilfreds med forhandlingsresultatet, men sagde blot: »Jeg har gjort nordmændene nogle uvæsentlige indrømmelser.« I et brev til Laura Winding 11. februar 1924 (Christiania) fremsætter han sin virkelige mening, idet han skriver: Bliv ikke forundret over at faa brev her oppe fra, men jeg synes at »Trekloveret« i Colbjørnsensgade skal høre fra mig et par ord. Forhandlingerne gaar langsomt og trægt fra haanden, saa vi bliver næppe færdige i denne uge o. s. v.

For at belyse J. C.'s personlige opfattelse af sine forhandlingsresultater i Norge vedrørende grønlandssagen skal jeg yderligere meddele nogle udtalelser i et andet brev han afsendte fra Christiania d. 26. januar 1924 til frøken Laura Winding, hvem han altid uforbeholdent betroede sine bekymringer og sine glæder. Han skriver i dette brev: »I gaar fik jeg hilsen fra dig gennem professor Schmiegelow, som spiste frokost her paa hotellet, inden de rejste videre; baade han og fruuen saa glade ud, jeg havde nær sagt selvfølgelig, for de har

En snæver Kreds af gamle Rigsdagsvenner

Carl Sørensen, R. Andersen, Hansen-Stavnsbjerg og J. C. paa Trappen til Havehuset i Hee 1920. Man bemærker, at J. C. Christensens Ansigt er paa Højde med de andres, skønt han staar et Trin længere nede.

„Den jyske Blok“ paa Besøg i Hee, 3. Juli 1925

Bag de siddende Værtsfolk staar J. C.s Søster, Landstingsmedlem Marie Christensen, fhv. Justitsminister Rytter og Fru Redaktør Vilh. Nielsen. Fru Rytter staar til højre for hende. Bag dem nuværende Trafikminister Elgaard, Folketingsmændene Søgaard, Nørskov og S. C. C. Nørgaard. I Gruppen til højre paa Billedet bemærker man Folketingsmand Mølgaard-Nielsen, Dr. Krag og Fru Krag, endvidere Redaktør J. A. Hansen, „København“, og yderst Oberst Kauffmann, Christian IXs Adjutant, der tilfældigvis var kommet i Besøg. I Gruppen til venstre paa Billedet ses Folketingsmændene Morten Grønbech og Thorhauge.

En Morgenstund i Paabøl i 1927

Efter Plantagebranden i 1928

Branden ødelagde til J. C.s store Sorg den ældste og værdifuldeste Del af Plantagen.

*Islands Førsteminister besøger J. C.
26. Maj 1928*

Personerne fra venstre: Fru J.C., Trygve Thorhallsson, halvt skjult bag ham J. C.s Datter, Fru Karen Jensen, Amtmænd Karberg, Fru Thorhallsson, Sennen Mads Chr. Christensen og Fru, bagved hende Redaktør Vilb. Nielsen, Ringkøbing Amts Dagblad, J.C. og Postmester Hagbart Berg. Paa Trappestenen J.C.s Barnebarn.

Raadsmøde i de nordiske interparlamentariske Grupper, 21. Febr. 1921

Omkring Bordet yderst til venstre: Statsminister Branting, og yderst til højre Kirkeminister J.C. Christensen. Mellem dem de tre Formænd for de respektive Grupper, Friherre Adelswärd, Dr. Moltesen og Statsraad Mowinckel. Staaende bagved forskellige Medlemmer af Raadet og Gruppernes Sekretærer.

Fotografiet er taget i Samtaleværrelset paa Christiansborg.

jo ladet bekymringerne blive hjemme, hvis de har nogen, og skal glæde sig. Det er noget andet for mig og mine kollegaer, vi tog bekymringerne med her op og sidder og ruger paa dem endnu, og det er ikke let at se, hvad det skal blive til, omend det ikke ser aldeles haabløst ud.«

Det vilde have glædet J. C., om han havde faaet lov at opleve onsdag d. 5. april 1933, da den internationale domstol i Haag tilkendte Danmark suverænitet retten over Grønland, men det skete først tre aar efter, at han havde lukket sine øjne.

Frøken Laura W., hvem J. C. i aarenes løb har tilskrevet mange breve, blev af ham betragtet som en plejedatter, hvem han satte overordentlig megen pris paa. Han lærte hende at kende, da hun som lille pige, invalidiceret af et stærkt anfald af børnelammelse, besøgte sin moster, enkefru Agnes P., som ejede hotel Kronprinsen i Nyhavn, hvor J. C. og en halv snes af hans kolleger fra rigsdagen altid boede under rigsdagssaisonen og som alle betragtede fru Agnes P. som deres plejemoder, hvem de satte overordentlig pris paa. Hos hende boede Laura under sine aarlige besøg i København for at faa lægebehandling for følgerne af sin børnelammelse. I et brev dateret 14. april 1924 skriver J. C. til Laura: Nu er der gaaet 14 dage, ja mere, siden jeg sidst var oppe hos trekløveret i Colbjørnsensgade, og saa er det vel ikke for tidligt, at jeg lader høre fra mig. Da vi skiltes udenfor rigsdagen, og jeg gik ind, medens I fortsatte, tænkte jeg paa, at jeg nu i over 30 aar har staaet i nær forbindelse og venskab med eder, først med din tante (5:moster) og endelig med din moder, og at jeg føler mig taknemmelig derfor. I Nyhavn følte jeg det hjemligt, naar din tante om morgenen kom ind med kaffe til Kvist og mig og drak kaffe. Og den samme hjemlighed har jeg følt hver gang, jeg kom op i Colbjørnsensgade; dør mødte din moder mig med saa stor venlighed som om jeg hørte til familien. Det føler jeg nu ogsaa, at

jeg gør, og det maa du nu sige hende tak for. Ja! jeg takker jer nu alle tre, forstaar du —«.

Da fru Agnes P., f. Larsen, opgav sit hotel, modtog hun fra de 13-14 rigsdagsmænd, der betragtede hotel Kronprinsen som deres københavnerhjem, et album, der indeholdt signerede kabinetsfotografier af dem.

Efter at Laura W.'s fader, der ejede Store Haabendal ved Kvissel i Vendsyssel, var død, solgte hendes moder gaarden, og hun og datteren Laura flyttede til København og beboede i forening med søsteren, Agnes Petersen, en lejlighed i Colbjørnsensgade, hvor jeg senere traf J. C. Christensen, naar han under sine københavnerophold hyppigt søgte op til disse tre udmærkede kvinder for at finde hjemlig hygge og hvile fra sin anstrengende gerning som statsminister og politiker.

I tyverne mødtes min hustru og jeg jævnlig med J. C. hos dette »trekløver« i Colbjørnsensgade saavel som hjemme hos os paa Nørregade, hvor han og min hustru ivrigt drøftede det sønderjydske spørgsmaal, der stærkt optog ham, og som hos min hustru, der nedstammede fra en gammel alsisk slægt, og som havde tilbragt sin barndom og ungdom paa Als, var nøje inde i og derfor kunde berette J. C. en mængde ham ubekendte forhold i saa henseende.

Den 6. august 1926 modtog min hustru og jeg en indbydelse fra J. C. Christensen og i henhold hertil rejste vi fra København den 14. august over Vejle, tog videre med bus over Sønder Omme til Houen, hvorfra vi med automobil naaede Paabøl i løbet af et kvarter og blev her modtaget af J. C. Christensen og hans hustru med stor elskværdighed. De boede i et lille sommerhus, som de havde bygget i foraaaret og først for kort tid siden var flyttet ind i. Huset var bygget tæt ved hans fædrengaard, hvori han var født. For halvtresinstyve aar siden laa gaarden omgivet af store hedearealer, som Dalgas og flere andre i forening, dannende et aktieselskab, havde afkøbt hans fædre-

Ylee, d. 6/8 26.

Kære Professor!

Vi bryr rejse vi til Laabøl, hvor vi
agter at blive denne Maaned ned.
De og Deres Hustru vil være meget
velkomne hos os. 18-19 er i j borte,
21-24 har vi andre Gæster, men de
övrigt Dage passer os alle, som vill i j
ned, skriv os et Brevkort om, hvilken
Dag De kommer.

De hjörteligste Hilsener.

Deres hengivne

Jakob Christensen

negaard og beplantet med gran og fyr. J. C. Christensens sommerhus laa nu i udkanten af denne c. 1100 tønder land store hedeplantage, kaldet Paabøl plantage, hvis aktier han i aarenes Løb lidt efter lidt havde købt op delvis, men langt fra alle, fordi enkelte aktieejere ikke vilde sælge deres aktier. Kort før havde hans venner indenfor venstre imidlertid i stilhed opkøbt de resterende aktier, og den 7. august 1925 skænkede de ham skødet paa hele plantagen som en hædersgave, hvad der i høj grad glædede ham.

Min hustru og jeg ankom til Paabøl lørdag aften og blev der til mandag formiddag, og vi nød de to udmærkede menneskers selskab og gæstfrihed. Vejret var ret byget og regnfuldt. Søndag formiddag kørte vi til Houen kirke sammen med vore værtsfolk. I den kirke var J. C. Christensen døbt 1856 og det var ham øjensynlig en stille glæde at kunne mødes med sognets folk, som fyldte kirken og alle, som vi kom i nærheden af, hilste han paa med et venligt smil, et nik og et varmt haandtryk. —

Om eftermiddagen kørte han og hans hustru os en smuk to timers tur i den prægtige store plantage, som han følte en berettiget glæde ved at kunne fremvise for os. Jeg vil hellere lade ham selv beskrive denne køretur, saaledes som han har gjort det i et brev, han sendte d. 17. august 1926 til Laura Winding: »Schmiegelows kom her lørdag eftermiddag og rejste i gaar morges til Søndervig i god kondition. Søndag efter middag og efter middagssøvn kørte jeg dem og bedstemoder (saaledes kaldte J. C. altid sin kone) til højen, du ved, og siden rundt i plantagen op til Tirsbjerg. Fru Schmiegelow holdt godt ud trods det gigtsvage ben. Det var bygevej, og der var store vandsamlinger paa de daarlige veje. Hestene gik roligt igennem vandet, men naar vognen hældede stærkt, og det gjorde den ofte, var professoren parat til at springe af, men han fik dog ikke lejlighed

dertil. Bedstemoder og fru Schmiegelow var fritaget for den fristelse, for de kunde ikke. Det var et morsomt besøg, og jeg tror ogsaa, at de befandt sig vel.«

Ja! Det gjorde vi. J. C. elskede sin plantage, hvor han gik ensom lange ture, fortalte han mig, og forsøgte at genopfriske minder fra sin barndom, i hvilken han paa den hedestrækning, som nu dækkedes af skov, og hvorfra der i sin tid var vid udsigt over hede og aadale, hvor han som barn havde vogtet faar.

Naar vi ikke var udenfor i de to dage, tilbragte vi tiden i den store fællestue, der fungerede baade som opholds- og spisestue, og timerne svandt med livlig samtale og tobaksrøgning. J. C. var en glimrende fortæller og berettede lunerigt og fornøjeligt om en mængde forhold, han havde oplevet og om de mange interessante og forskelligartede mennesker, han havde truffet i sit lange og indholdsrige liv.

Det er nu omtrent 20 aar siden vort besøg i Paabøl fandt sted og jeg beklager kun, at jeg, stolende paa min hukommelse, ikke nedskrev, kort efter jeg havde været der nogle af de episoder, han berettede om den gang. Derfor er jeg kun istand til at meddele et par enkelte, som har brændt sig ind i min erindring.

Han fortalte mig saaledes, at han en gang som statsminister havde været til et møde i Christiania, og at han under sit ophold deroppe deltog i en stor officiel middag, hvor han sad ved siden af den norske statsminister, medens der paa hans anden side var placeret en lille mand med stort busket haar, whiskers og brystet dækket med ordensbaand. Det var første gang han havde set Henrik Ibsen, og han kendte ham ikke. Middagen varede længe, mange taler blev afleveret, men Ibsen sad hele Tiden bomstille og sagde ikke et muk. Først da desserten var spist, og kort før man rejste sig for at forlade spisesalen, hører J. C. Christensen pludselig H. Ibsen udbrude: Hør du Christensen, skal vi ikke drikke dus! Hvad der skete,

og dermed var samtalen forbi. Episoden virkede næsten chokerende paa mig, sluttede J. C. sin fortælling til mig.

Den anden begivenhed i sit liv, som han fortalte mig om, var hans forhold til Alberti, der skønt højesteretsadvokat og justitsminister i ministeriet Deuntzer 1901 og i ministeriet J. C. Christensen 1905—1908 havde været falskner og bedrager og som tyv i stor stil havde tilegnet sig midler, der tilhørte den sjællandske bondestands sparekasse. Den 8. september kl. 11½ 1908 meldte han sig til Københavns politi. Det var et forfærdeligt slag for J. C. Christensen, som stod paa toppunktet af sin politiske løbebane, og som ubetinget havde troet paa Albertis hæderlighed, ja tilmed havde forsvaret ham overfor de mange angreb, Alberti havde været udsat for de sidste aar før han meldte sig selv. J. C. blev beskyldt af sine modstandere for at være medvinder i Albertis bedragerier og navnlig Borgbjerg væltede sig som socialdemokraternes ordfører i et grimt søle af brutale ukvemsord.

J. C. indgav sin ansøgning om afsked som konseilspræsident — og blev den 7. december 1909 stillet for rigsretten men først d. 17. juni 1910 faldt rigsretsdommen, der frifandt ham. Men det var en drøj og ydmygende tid for ham, fuld af sorg over svigtet tillid fra en højtstaaende embedsmand, hvem han ubetinget havde haft tillid til, og som havde ødelagt hans fremtidige karriere, saavidt man paa det tidspunkt kunde skønne.

Alberti sad nu en lang række aar paa Vridsløse, og han og hans sag var forlængst glemt, da J. C. Christensen, medens han boede i Herluf Trollesgade og var alene hjemme, fortalte han mig, en smuk solbeskinnet sommersøndag morgen hører klokken ud til hovedtrappedøren ringe og gaar ud for at lukke op; her finder han en høj mager mand staaende, han har en gusten ansigtsfarve, og øjnene er dækkede af en pincenez med stærkt mørkfarvede glas. J. C. Christensen kendte ham ikke, men den fremmede præsenterede sig til hans overraskelse

som Alberti, der beder J. C. om forlov til at tale med ham et øjeblik. Da han er kommet indenfor, fortæller Alberti J. C., at han, medens han sad de mange aar ude i Vridsløse, altid havde tænkt paa alt det onde, han havde forvoldt ham, og at de tanker havde pint ham forfærdeligt, men at det havde været ham nogen trøst, om det skulde lykkes ham, naar han kom ud af fængslet, at opsøge ham og spørge ham, om han vilde tilgive ham. J. C. svarede hertil ja og med et haandtryk forlod Alberti ham.

J. C. kunde næppe ruge over et bestandigt had til nogen i længere tid, det laa hans karakter og hans kristne sindelag saa fjernt, og det stemmer godt overens med, hvad han har fortalt i sine erindringer fra sin barndom, hvor han fortæller om sin slægt, som altid har været uformuende, men selvejere. I tilslutning dertil beretter han, at engang i et privat selskab af rigsdagsmænd, da han fortalte dette, udbrød en af disse: Ja, det er let at mærke, for du kan ikke hade som vi. J. C. fjøjer til: Jeg lader bemærkningen staa uden kommentar.

Efter at min hustru og jeg havde været hans gæster i to dage, tog vi afsked med dem efter først at have taget et fotografi af vore værtsfolk staaende i deres have udenfor deres sommerhus i Paabøl.

I de følgende aar traf vi jævnlig sammen med dem enten i Colbjørnsensgade hos fru Olga Winding eller hjemme hos os paa Nørregade. Sammenkomsterne indeholdt ingen spændende episoder, men prægedes af J. C.s og hans hustrus hyggelige, jævne og ligefremme omgangstone og hans tilfredshed ved at have afsluttet sin politiske gerning samt hans varme interesse for sin virksomhed som formand i hedeselskabet, som han ledede lige til sin død. Vi mødtes gerne kl. 7 aften i Colbjørnsensgade. Der serveredes the og smørrebrød og sammenkomsten afsluttedes gerne med en l'hombre, som han satte megen pris paa.

Da J. C. og hans hustru havde fyldt 73 aar og fejret, den 21. november 1929, deres guldbryllup ovre i Hee, aflagde han kort efter et besøg i København og i den anledning blev min hustru og jeg sammen med vor ældste søn den 28. november indbudt af fru Olga Winding til at komme op i Colbjørnsensgade for at spille l'hombre med ham, men i det følgende aar mødtes vi sjældnere, fordi han begyndte at blive mindre rask i legemlig henseende, hjertet viste tegn paa svækkelse, og det var sjældent og ugerne, at han tog bort fra hjemmet i Hee.

Da J. C.s søster, frøken Marie Christensen, medlem af landstingets venstre fra 1918, fyldte, den 12. december 1930, 70 aar, var han og hans hustru i den anledning komne til København for at fejre fødselsdagen, og dagen efter, lørdag den 13. december, var vi sammen med ham og hans hustru om aftenen hos »Trekløveret«, hvor vi tillige traf sammen med hans søster Marie C. og en dansk mand, konsul Waldemar Hanssen, som stammede fra Gøllinggaard paa Als, Nørreherred; generalkonsul Hanssen havde haft forretning ude i Mellemamerika i sine yngre dage, men var nu bosat i Taarbæk. — J. C. var tydelig syg, han led af aandenødsanfald og knugende smerter i brystet og saa daarlig ud, var ret stille og længtes efter at rejse hjem den følgende morgen. Konsul Hanssen, som aldrig før havde truffet ham, men i høj grad været en beundrer af ham, rejste sig ved kaffebordet og takkede ham i jævne og naturlige ord for alt, hvad han havde betydet for demokratiets sunde og gavnlige udvikling i Danmark. J. C. og hans hustru forlod tidligt selskabet for at gaa hjem til hotellet og hvile sig, da han skulde forlade København med morgentoget den næste dag, søndag 14. december 1930, og jeg mindes, at jeg sagde til min hustru, da vi gik hjem, at det var sidste gang vi saa J. C. Laura Winding fik et par dage senere et fornøjet brev fra ham, hvori han fortalte, at rejsen var gaaet godt, og at han

nu var rask, men torsdag d. 19. december fik hun telegram om, at han pludselig var afgaaet ved døden.

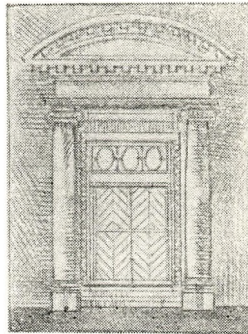
Inden jeg afslutter disse spredte bemærkninger om min gamle fortræffelige ven J. C. Christensen, vilde jeg gerne fremhæve, at han var et stærkt religiøst præget menneske, dybt forankret i den kristne tro og den kristne kirke. Han var en flittig kirkegænger, og da han var 62 aar udgav han et bind »Søndagslæsning«, som under titlen: »Naar Klokkerne ringe« udkom 1918 paa Hagerups forlag. Det indeholder bibelforklaringer til de evangelier, som er knyttet til alle kirkegudstjenester i vore kirker. Bogen er meget benyttet, især i Vestjylland og udkom i 5 oplag i løbet af 1918—19. — Ti aar senere, da han gik i sit 72de aar, udgav han en ny bog af samme art hos Gyldendal 1928 under titlen »Ad Kirkesti og Kirkevej«, der ligesom den første samling begynder med første søndag i advent og slutter med sex og tyvende søndag efter trinitatis.

Man faar ved at læse disse 2 bind søndagslæsning et levende indtryk af J. C.s inderlige kendskab til den kristne troeslære og fremragende evne til paa jævn og let forstaaelig maade at fortolke evangeliernes indhold. Han har i hvert af de to bind søndagslæsning skrevet smukke indledningsdigte, hvoraf jeg skal til slut aftrykke et par af versene:

Ad kirkevej og kirkesti
der vandred mine fædre,
thi gaar jeg og den samme vej,
jeg kender ingen bedre.

O — Jesus, tak, at du mig bød
i dine spor at træde.
Ei mer jeg frygter for min død,
men følger dig med glæde.

E. Schmiegelow.

Det hemmelige Møde

FHV. MINISTER SEMINARIEFORSTANDER J. BYSKOV

Det hemmelige Møde

Jeg kan ikke sige, at jeg har staaet J. C. Christensen saa nær, at jeg kan have Adkomst til at tale med, naar hans Minde skal fejres. Politisk har jeg ikke haft nogen Forbindelse med ham, ikke fordi hans Politik var mig fjern eller utiltalende, kun fordi jeg overhovedet ikke befattede mig med Politik. Personligt stod jeg ham heller ikke nær, selv om jeg da af og til havde nogen Forbindelse med ham og ikke saa sjældent vekslede Ord med ham: hans Datter fik sin Lærerindeuddannelse paa Gjedved Seminarium og var i den Tid i Huset hos os.

Jeg har en enkelt lille Oplevelse sammen med ham og kan gerne berette om den, skønt den vel nok kan siges at være lovlige ubetydelig til at drages frem.

En Dag i Februar 1928 blev jeg ringet op af Landstingets Formand Jensen-Klejs, der vilde arrangere et L'hombreselskab om Aftenen i sit Formandsværelse paa Christiansborg i Anledning af, at J. C. Christensen var kommet til Byen. Jeg var villig til at være Deltager, og vi mødtes saa ovre hos ham først paa Aftenen, vi tre og Hagbart Berg, der var Formand for Venstres Rigsdagsgruppe.

Vi havde en meget fornøjelig L'hombre: J. C. uforstyrrelig ligevægtig, med samme lyse Smil og med fornøjelige Bemærkninger, en-

ten Skæbnen var ham gunstig eller ikke: Hagbart Berg med sit altid bekymrede Ansigt og med trøstesløse Betragtninger over Lykkens uretfærdige Fordeling af Goderne, men alt kun udvortes Façon; han morede sig lige saa godt som vi andre.

Vi regnede jo med, at J. C. som Hædersgæsten og som den ældste skulde give Tegn til Opbrud; men det trak ud; vi blev med Skam at melde siddende ved vort Arbejde, til Klokken var blevet fem om Morgenen. Vi har altsaa befundet os godt i hinandens Selskab; man kan maaske ogsaa sige, at det var Spillelidenskab, der beherskede os, men i saa Fald ikke i dens værste Skikkelse; vi spillede saa lavt, at Pengenes Rullen ikke kunde sætte Sindene i stærk Bevægelse. Jeg ved ikke, hvorledes det stillede sig med Gevinst og Tab; men det er sikkert nok, at ingen havde vundet eller tabt mere end et Par Kroner.

Men Rigsdagen er — eller var da dengang — ikke et aflukket Sted, hvor man i klosterlig Ensomhed kunde sidde og hengive sig til hemmelige Sysler. Det var naturligvis kendt i Bygningen, at vi fire sad sammen derinde. »Socialdemokraten« havde en Vagtpost gaaende, og hans Fantasi blev sat i stærk Bevægelse ved Tanken om, hvad der maatte formodes at foregaa i Formandsværelset. Han holdt ud med os til det sidste, stakkels Mand, men kunde saa ogsaa levere sit Blad en stort opsat Artikel, hvor det blev slaaet fast, at det var et afgørende Møde om Forsvarssagen, der havde faaet den gamle Høvding til at trodse Vinterens Kulde og Bælternes Is. Artiklen sluttede med: »Mødet varede til Kl. 5. Det var gaaet meget haardt til; thi da Mødedeltagerne forlod Formandsværelset, saa de baade blege og oprevne ud.«

Vi blev naturligvis ringede op af de andre Blade, og J. C. kunde berolige Stemningen ved at afgive den Erklæring: »Der skete i Mandags det, at Landstingets Formand bød mig op til en lille Middag

sammen med Undervisningsminister Byskov og Postmester Berg. — Naa, vi fik en rar Middag og sad hyggeligt og snakkede bagefter; vi spillede L'hombre og drak Te, og det er rigtigt nok, at det blev temmelig sent. Men Forsvarsforhandlinger havde det nu ikke noget at gøre med.«

I »Nationaltidende« havde derefter *Ærbødigt* følgende Digt:

»Soc.-Dem.« fortæller en sensationel Historie
om et hemmeligt Forsvarsmøde hos Landstingets Formand,
hvori J. C. Christensen har deltaget.

Mel.: Hjalmar og Hulda.

Paa Borgen er alting saa stille og tyst,
Socialens Reporter staar skjult,
kun oppe paa Kvisten et Vindu er lyst,
det skinner uhyggeligt gult.
Formummede Mænd gennem Porten sig sniger.
de ser sig omkring, mens ad Trappen de stiger,
Men skjult i sin Krog kan Reporteren se:
Ha, der er minsandten den gamle fra Hee!

Nu skal de vel samles til Landets Fordærv,
til hemmeligt Møde i Nat.
Reporteren røgter med Omhu sit Hverv,
her har paa en Nyhed han fat.
Hos Landstingets Formand i Smug de sig samler,
til Døren Reporteren møjsomt sig famler.
Han gerne vil vente fem Timer, naar blot
han afsløre kan dette onde Komplot.

Om Forsvaret aabenbart Møde de har,
saavidt som han da kan forstaa.
Han hører, at J. C. tilraaber dem: Spar!,
men den vil de ikke gaa paa.
Og saa gaar det varmt til: de alle ta'r Ordet,
og vrede de er, for de slaar skam i Bordet.
Men pludselig siger de ikke et Muk.
(Det var nok Hr. Byskov, der sad og blev Kruk).

Men vid're de skændes, i Bordet de slaar,
og ingen har Tid at gaa hjem.
Og Natten omtrent for Reporteren gaar,
de kommer først ud Klokken fem.
Og trætte og blege forlader de Slottet,
mens han iler hjem og beskriver Komplottet.
Saa nu skal d'Hrr. nok faa deres Dom.
To Spalter der stod i Socialen derom.

Dog flere Artikler er ej undervejs
af den Slags, det siger jeg frit.
For J. C. og Byskov, Hr. Berg og Hr. Klejs,
har faaet en L'hombre saa tidt.
Og mangen en Gang har de mulet hverandre,
saa Pengene tværs over Bordet maa vandre.
Men indtil i Forgaars det aldrig var sket,
at det var Hr. Borgbjerg til sidst, der blev bet.

Jens Byskov.

En „J. C. Christensen-Mosaik“

talt og skrevet af J. C. selv.

Ved Rigsdagsbibliotekar V. Elberling

HYRDEDRENG

I Aaret 1866 var jeg 10 Aar og vogtede Faar paa den store Hede, som hørte til min Fødegaard.

At vogte en stor Faareflok paa ca. 100 Faar er ikke nogen ringe Gerning, og den er mere interessant, end mange forestiller sig. Faarene

kender deres Hyrde, og han kender Faarene og deres Egenskaber; han har Navn til de fleste af dem. Der er dovne og dvaske Faar, og der er livlige og nysgerrige. Der er Slikmunde, og der er genstridige, og blandt Hannerne er der Slagsbrødre.

„Fra min Barndom og Ungdom.“

Livet er fuldt af Valg. Det gælder i alle Ting at vælge det rette. Vi ved det. Allerede som smaa gjorde vi den Erfaring. Man bød os at vælge imellem to Æbler, et stort og et mindre. Det store var et surt Madæble, det mindre et godt Spiseæble. Vi saa paa det ydre og ledet af vor Begærlighed greb vi det store Æble. Det var et daarligt Valg. Og senere i Livet, efterhaanden som vi stod over for forskellige Valg, gjorde vi den Erfaring, at det ikke gaar an alene at se paa det ydre. Der maa en Prøvelse til.

☆

VED KONFIRMATIONEN

I Efteraaret 1870 begyndte min Konfirmationsforberedelse. Naar jeg gik Vejen om ad Houen og ikke over Heden, havde jeg det meste af 2 Mil til Præstegaarden, og den Vej gik jeg for det meste, fordi Vejen over Heden var daarlig, og Vejen om ad Houen gav Følgeskab. Vi var 2 Dreng og 4 Piger fra Houen, som gik til Præsten den Vinter, hvoriblandt min senere Hustru.

Konfirmationen fandt Sted i Houen Kirke. Vi stod paa Kirkegulvet efter Alder. Øverst stod en Dreng paa 18 Aar, og saa kom jeg.

„Fra min Barndom og Ungdom.“

Vigtighed springer frem af Selvspejling, Selvbeundring og trives bedst hos dumme Mennesker, som ikke er i Stand til at vurdere deres Omgivelser retfærdigt, og som ikke forstaar, at de gør sig latterlige med deres Vigtighed.

„Fra min Barndom og Ungdom.“

☆

HJÆLPELÆRER

I Efteraaret 1872 blev jeg antaget som Hjælpelærer for de yngste Børn i Hovedskolen i Houen. Jeg skulde ikke have Løn, men frit Ophold i Huset hos Degnen, Lærer Kr. Kristensen, og om Aftenen nogen videregaaende Undervisning hos ham. Degnen var en flink og dygtig

Lærer, hos hvem jeg havde gaaet i Skole den meste Tid som Barn, naar jeg var hjemme i Paabøl.

„Fra min Barndom og Ungdom.“

☆

PAA SEMINARIET

Min Hu stod nu til at komme paa et Seminarium, og deri samstemte mine Forældre. Fader forklarede, at jeg vel kunde tage Skolelærereksamen efter 2 Aars Seminarieophold, og dertil kunde han udrede 2000 Kr., hvoraf jeg skulde betale det ene Tusinde tilbage, saa snart jeg fik Raad dertil, for at mine Søskenes Arv ikke skulde mindskes. Tilbagebetalingen skete, da jeg blev gift i 1879.

Sidst i Maj 1875 holdt jeg da mit Indtog paa Gedved Seminarium. Jeg havde forud skrevet til Forstander P. Bojsen om at blive optaget, og der var intet i Vejen. Optagelsesprøver kendtes ikke.

„Fra min Barndom og Ungdom.“

Den unge Mand, der ikke vil arbejde, naar aldrig frem. Han bliver kun en Drømmer og en Sværmer, en Snakkebroder, en Kritiker, et Vrøvl. Han kan drømme om Prinsessen, men *vinde* hende det gør han aldrig.

EKSAMEN MED ANDEN KARAKTER

I 1877 fik jeg Eksamen. Jeg havde haabet paa første Karakter, men naaede kun tæt op dertil. Resultatet var en Skuffelse, men alligevel et Held for mig, thi det lærte mig, at saakaldet Begavelse ikke gør Sagen klar, naar man vil naa noget. Der skal Arbejde til, og denne Lærdom har jeg holdt fast ved siden den Tid.

„Fra min Barndom og Ungdom.“

LÆRER OG KIRKESANGER

De grundtvigske Skoletanker er særlig danske. Intet andet Sted er Friskolen og Højskolen slaaet an som hos os.

Hvorledes kan nogen gaa kold og ligegyldig forbi vore gamle Kirker? Det er ikke til at forstaa. Kirkerne staar i Landskabet og prædiker for os om Tiderne, der svandt, og om Tiderne, der kommer. Prøv at tænke dig det danske Landskab uden Kirker og Kirkeklokker, hvor vilde det blive fattigt og tomt?

Det mærkeligste [ved Bibelen] er dens Indhold. I hvilken anden Samling af Skrifter møder man en saadan uforbeholden Sandheds Erkendelse hos Forfattere som i Biblen? Den fortæller ikke alene om Gud og Mennesker og om de sidstes Fejl og Skrøbeligheder, men de tager sig selv med og skjuler intet.

DEN FØRSTE BOG UDGIVES

Denne lille Bog er ikke skrevet for de lærde, som vel kun ville trække paa Skulderen ved at se dens Indhold og Form, men for Menigmand; og til Menigmand vilde jeg gjerne raabe, om det var muligt: „Man skal ikke skue Hunden paa Haarene“ men — „stikke Fingeren i Jorden og lugte, hvor man er.“ Lad Sandheden overvinde Eder!

Forord til J. C. Christensens første Bog, udgivet under Pseudonymet Paabøl med Tittlen: Her er en lille Bog, som handler om: Vor Daabes Pagt eller hvad vi skulle tro til Salighed. Skrevet for Menigmand. Kolding, 1885.

J. C. Christensen foran Stadil Kirke.

LIVET OG TJENERSINDET

I Almindelighed er Livet en bedre Læremester end Skolen. Hvad der læres i Livet, prenter sig som Regel saa fast i Sindet, at man aldrig glemmer det. Erfaringens Bog er den bedste Lærebog, men den er drøj at komme igennem.

☆

Aand er Magt. Livet prædiker det. Vi erfarer det. Historien lærer os det. Hvorfor da ikke fæste Øjet paa denne Sandhed og holde den fast? Hvorfor da ikke kæmpe under denne Devise. Man faar ligesom lidt højere til Loftet i Værkstedet, man faar mere Luft i Lungerne, mere Ilt i Blodet.

☆

Arbejdsmarken er stor, der er Plads for os alle, enhver efter sin Evne, stor eller liden, der er sande-

lig ingen Grund til, at vi skulde grave vort Talent i Jorden, hvis vi da ellers har Tjenersindet, og ikke beherskes af Lyst til at være vor egen Herre, hvilket sidste desværre er Tilfældet med altfor mange.

☆

LOVGIVNINGEN OG FOLKETS MORALSKE STANDPUNKT

Det gjælder jo med Hensyn til Lovgivningen, at den bør være i Overensstemmelse med Befolkningens moralske Standpunkt, med den sædelige Følelse og med Retsbevidsthed, men hvad angaar den Sag, som her foreligger, kan det ikke siges, at Lovgivningen er overensstemmende med Folkets moralske Standpunkt, det er saare langt fra.

*Tale i Folketinget 10. Februar 1890,
Jomfrutalen.*

HØJSKOLEN

Thi Sagen er jo den, at Folkehøjskolerne efterhaanden er blevet en Magt her i vort Land, som vel skal vide at vinde den offentlige Mening for sig, og derfor siger jeg, at det vilde være umuligt for Lands-tinget i Længden at staa paa det Standpunkt at nægte Tilskud til Højskolerne.

Tale i Folketinget, 29. Marts 1892.

☆

Bondener Højskolens Bonde, hvad enten saa han kommer fra de grundtvigske eller fra „Indre Mission“s Højskoler. Det er ham, der fører an, og det vil han blive ved med, saa længe han følger Ordene: „Gak til høje Guder, giv dem det Bedste.“

☆

MOD FORLIGET

Jeg siger den *saakaldte* Forhandlingspolitik, thi Forhandlingspolitik har det jo ikke været; det har været den rene og stærkeste Forligspolitik, som tænkes kan, der er ført her i de senere Aar, og som navnlig i denne Samling, har sat Blomst. Jeg har tidligere peget derpaa, og jeg skal kort pege derpaa igen, at, saaledes som den Politik er ført og navnlig er ført i denne Samling, er den ført paa den Maade, at alle Vegne, hvor Sagerne ellers ifølge

Forfatningen og Forretningsordenen skal finde deres Afgørelse, har Afgørelserne slet ikke har fundet Sted. Her i Tinget og i Udvalgene og alle Vegne har det været saaledes, at Afgørelserne har fundet Sted andre Steder, har fundet Sted der, hvor Lederne samledes, og derfra blev Parolen hentet.

Ligesaa er det gaaet med, hvad her ligger for i Dag; men selve den Arbejdsmaade har været af den Beskaffenhed, at hver Gang jeg har tænkt derpaa, har jeg stadig haft en Følelse af, at Folketinget mere og mere sank ned til at indtage en ren og skær ydmyg bøjet Stilling over for Landstinget, og de Herrer maa ikke tro, at det, der her bydes os i

Christensen-Stadil og Estrup i Spejlet.

Vittighedsbladet „Puk“, 17. April 1898.

Tegneren er vistnok Knud Gamborg.

Meningen er vel, at Ventres Valgsejre ikke vil bringe Højreministeriet til Fald, men tværtimod en Skær- pelse i Retning af Estrup.

Dag, ophæver denne Stilling, nej
rværtimod! Det sætter Kronen paa
Værket, saa i Dag ligger Folketinget
ganske fladt for den høje Regering
og for Landstinget . . .

Tale i Folketinget r. April 1894.

☆

TIL VÆLGERNE

Vælgere! Hvis I derfor vil have,
at det danske Folketing skal skabe
virkelige, frisindede Reformere og
forhandle aabent og loyalt med
Landstinget om dem, saa maa I ved
Valget møde talrigt og sætte gode
besindige Venstremænd igennem. Et
stærkt, selvstændigt og maadehold-
dent Venstre i Folketinget vil i den
kommende Valgperiode baade være
den bedste Borgen for et godt de-
mokratisk Arbejde, og det bedste
Værn mod yderligere Angreb paa
vor Forfatning og den almindelige
Valgrets Betydning.

Den ny Tid. En lille Valgbog, 1895.

☆

Politikeren skal sætte sig et højt
Maal og arbejde hen derimod, men
forsømmer han at tage de Frem-
skridt med, som han efterhaanden
kan faa, da naar han aldrig Maalet.

☆

Uden Plan ingen Sejr. Forbere-
delsen er det vigtigste. Dette gælder
i alle Livets Forhold og ikke mindst
i Politik.

Christensen-Stadil mader Wiinblad.

„Puk“, 27. Nov. 1898, Tegneren vistnok K. Gamborg.
Wiinblad var Redaktør af „Social-Demokraten“.

Vi træffer af og til Folk med
den Opfattelse, at politiske Partier er
af det onde. Bare man var af med
dem, siger de, saa fik vi langt mere
Sandhed og Redelighed ind i vort
politiske Liv.

Mon?

☆

Det er et Særkende for Venstre-
partier, at de lettere gaar i Stykker
end andre Partier. Saaledes er det i
alle Lande. Grunden dertil maa sag-
tens søges deri, at Venstre ikke er
et yderligt gaaende Parti. Yderpar-
tierne Højre og Socialdemokraterne
har lettere ved at holde sammen.

Enden paa Sagen, naar alting er hørt, er kort og godt, hvem skal have Magten? Al politisk Kamp drejer sig i Virkeligheden derom.

☆

UNDER DET SIDSTE HØJREMINISTERIUM

Venstre ønsker at vise sømmelig Respekt og Ærbødighed for Kronen og dens Bærer, det troede jeg var en Selvfølge, som jeg ikke behøvede at omtale her. Men Ministeriet er ikke det samme som Kongen, Ministeriet er ikke ansvarsfrit, og det vilde dog være et stærkt Stykke, om vi ikke over for et nyt Ministerium maatte undersøge, hvilke Formaal det vilde virke for, og hvilken Udsigt det havde til at gennemføre disse Formaal. Det er det, jeg har gjort, og da Ministeriet ikke selv har sagt noget til os om sit Program, maatte jeg undersøge, hvilke andre Ting der laa for, hvoraf man kunde slutte sig til Ministeriets Stilling.

Tale i Folketinget 15. Oktober 1900.

☆

DANMARKS FREM TID OG FORSVARET

Jeg tror ikke paa Danmarks Fremtid som selvstændig Stat med mindre vor Forfatning ubrødelig holdes, saa at al Udvikling baade af Folkets

Christensen-Stadil som Fører.

„Puk“, 29. Jan. 1899, Tegneren vistnok K. Gamborg. Tegningen er ledsaget af et større Digt, der bl. a. indeholder følgende Strofer:

Christen Stadil, hvis Førertalent
han fik i Arv efter Bogo-Monarken*),
næsten hver Dag med et helt Regiment
velvalgte Stavelse rykked' i Marken.

*) C. Berg.

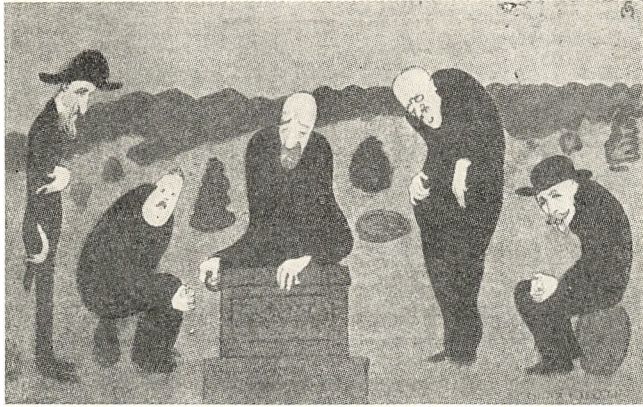
aandelige og materielle Forhold og af vort Forsvarsvæsen sker ved Folket selv.

„Dansk Tidsskrift“, 1898.

☆

Der er næppe nogen Sag, der i højere Grad har lidt under Højres politiske Vanrøgt end Forsvarssagen.

Den kunde have været, hvad den burde, en politisk nevtral Sag ligesom Skolevæsenet eller enhver anden, men den er under Højres Ledelse bleven et politisk Stridsspørgsmaal, ja værre end det, et Saar i vort Folk, der smerter og altid staar i Fare for at rippes op. Og alt dette, fordi Højre aldrig med Tillid har villet

Systemskifte — Ministeriet 1901.

Frit efter Ejner Nielsen, tegnet af Alfred Schmidt „Blæksprutten“ 1901.

lægge Sagen i Folkets Haand d. v. s. aldrig har villet tage fornødent Hensyn til Folketinget. Højre har i denne Sag Gang efter Gang vist Folketinget og dets Vælgere en afgjort Mistillid, og derfor høster det ogsaa Mistillid igen, og under denne gensidige Mistillid er Sagen omsider forsumpet.

Dansk Politik, 1901.

KIRKE- OG UNDERVISNINGSMINISTER 1901 — 05

Paa dette Omraade tror jeg, det gælder i endnu højere Grad end paa mange andre, at de forskellige Retninger maa lære at resignere. Det er jo slet ikke Tilfældet, at man derved kun naar et Resultat, der er Resig-

Systemskifte — Ministeriet 1901.

Frit efter J. F. Willumsen sign. Alfred Schmidt „Blæksprutten“ 1901.

nationens; nej derigennem tror jeg, at man naar et Resultat, som kan blive af den Art, at selvom det i disse Dage kan koste Kamp at faa det ført igennem, saa vil der ikke gaa mange Aar, inden man trindt omkring i de forskellige Retninger i Menigheden vil sige: Vi vil ikke give Slip paa disse Love, thi vi erkender, at de har ført os et godt Skridt fremad til at indrette Folkekirken saaledes, at den er bleven et virkeligt Hjem for Menighedslivet.

Tale i Folketinget 6. Nov. 1901 om Menighedsraadsloven.

☆

Hvis vore Forfattere ikke fik Understøttelse, da blev Bøgerne, og særlig de bedste af dem, i mange Tilfælde uskrevne. Kunde Folk være tjent med det? Jeg tror det ikke.

☆

Den sunde gode Presse er et næsten uvurderligt Hjælpe middel i Folkeoplysningens Tjeneste.

☆

Vi kan umuligt komme til Kendskab af Menneskelivets Vilkaar, med mindre man studerer Mennesket, og et saadant Studium lettes netop ved Hjælp af den sceniske Kunst. Jeg maa derfor sætte denne højt, naar jeg henser til, hvilken Betydning den har for Folkeopdragelsen, for Folkets aandelige Liv, men naar jeg desuagtet mener, at

Staten helst ikke selv skulde lede Teatret, er det fordi jeg tror, at Staten ad den Vej faar for lidt ud af de Midler, hvormed den støtter Kunsten.

Tale i Folketinget 14. Oktober 1902.

☆

SELVSTYRET

Ved Selvstyre forstaar man ofte Folkets Deltagelse i hele Landets Styrelse, saa vel Statens som Kommunens; men dette er mindre rigtigt, især naar man vil se hen til, at den største Part af Folket slet ikke har Valgret og derfor ikke Del i Styrelsen. Nej, det egentlige Selvstyre finder man paa andre Omraader, nemlig i de mere fri Sammenslutninger, saasom Banker, Sparekasser, Kreditforeninger, Forsikringsforeninger, Forbrugsforeninger, Produktionsforeninger, Fagforeninger osv.

Der er mange, der mener, at disse fri Sammenslutninger bør gøres til Statsanstalter og underkastes Statens Styre; thi derved vilde den enkeltes Risiko formindskes; medens andre derimod holde stærkt paa, at den nuværende Tilstand er langt den bedste; thi — siger de — naar Staten skal styre alt, saa taber den menneskelige Energi sin Betydning, og det er netop den enkeltes Energi og Arbejde, der skaber Fremskridtet. Naar Staten skal overtage alt, da lammes den private Foretagsomhed og Fremskridtet vil standses.

Samsfundslære 1904.

Udkast til en Statue af J. C. Christensen.

Vore Dages Absalon, tegnet af Axel Thiess
„Blæksprutten“ 1907.

Underneden staar følgende Vers:

En fredelig Kriger, hvis Styrke
er Tillid plus Kors og Stjærne.
Se paa ham! Det knugende — mørke —
behøver man ikke at fjærne.

Rigsdagsmændene er Vælgernes Tillidsmænd og Repræsentanter, der bør tale og stemme i Tillidsforhold til deres Vælgere, og gør de ikke det, da kan Vælgerne kassere dem og tage sig andre, der baade forstaar dem og deres Tarv og arbejder i Overensstemmelse med dem. Dette er sand Vælgerpolitik og sand Rigsdagspolitik. De to maa ikke skilles, thi sker det, da ødelægges Rigsdagen, og dermed ødelægges ogsaa det parlamentariske Styre, som vi brugte en Menneskealder om at naa.

☆

KONSEILSPRÆSIDENT 1905—08

Der er sagt om det ny Ministerium, at det er et særligt Bondemi-

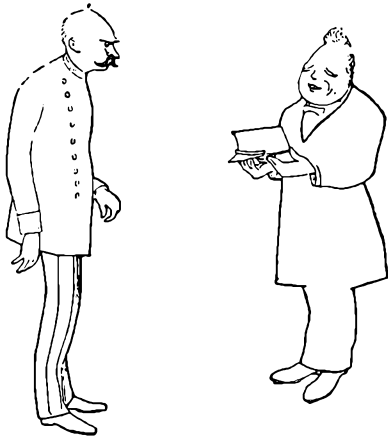
nisterium, et Agrarministerium, der savner Blik for Byernes Interesser og i det hele taget for andre Interesser end just dem, der har deres Tilhold paa Landet. Det er saa forkert som vel muligt. Det ny Ministerium ønsker ikke at være Ministerium for særlige Interesser eller for en særlig Stands Interesser, det ny Ministerium tilbyder Samarbejde med enhver, som ikke alene ser paa egne Interesser, men som først og fremmest ser paa Folkets og Fædrelandets Vel.

*Første Tale som Konseilspræsident,
Folketinget 17. Januar 1905.*

☆

Lovforslaget gaar jo ud paa, at al Spiritus straks, naar Loven træder i Kraft, skal betale en Afgift; det er en Skat, som vi lægger paa, og som vi formener er en retfærdig Skat. Hvorfor skal saa Staten give Slip paa denne? Det ser jeg ingen Grund til. Og jeg ser heller ingen Grund dertil, fordi der er Folk, der har Raad til at have et stort Oplag af slige Drikkevarer og til at have dem liggende i Aarevis for at faa dem forædlede. Har de Raad til at have den Slags Ting, som har stor Værdi, liggende i flere Aar, har de saamænd ogsaa Raad til at betale den lille Skat til Staten, som her er Tale om.

*Tale i Folketinget 5. Maj 1908, som
Finansminister.*

*J. C. Christensen overrækker
 Militær-Kasketten til Niels Neergaard.*

Sign. Alfred Schmidt „Blæksprutten“ 1908.

Symbolisk for Ministerskiftet 1908. Forsvarssagen var
 J. C.s Hjertesag.

Det offentlige Mænds Liv maa have rene Hænder over for Statskassen. Det er en Fordring, der maa gælde alle lige fra kommunale Bestillingsmænd og op til Rigsdagsmænd og Ministre.

☆

Jeg har aldrig været økonomisk afhængig af nogen; jeg har aldrig modtaget en Øre af Alberti; jeg har overhovedet ingen Gæld ud over Kreditforeningsgælden paa mine to smaa Ejendomme i Hee; jeg har aldrig jaget efter „Ben“, Forretninger, Embeder eller lignende; jeg har levet af mit eget og paa mit eget.

Henvendelse til Valgere 13. Sept. 1908.

FORSVARSDORDNINGEN AF 1909

Stillingen er jo den, at nu ligger Sagen til Afgørelse, og det er mit Skøn, at det vil være det lykkeligste for Landet at faa Afgørelsen nu, saaledes som den foreligger. Og det vil ogsaa være det for Rigsdagen selv. Jeg ved godt, at Partierne er uenige om det, det kan jeg jo ikke være blind for. Jeg ved, at den foreliggende Ordning har sine stærke Modstandere i Højre, i Socialdemokratiet, som jo slet ikke vil have nogen af dette, og blandt de Radikale. Men det er min Overbevisning, at naar Ordningen bliver vedtaget, vil samtlige Partier være veltjente dermed. ... Derfor har jeg til Hensigt at gøre mit til, at denne Ordning kan føres igennem, og det er mit Haab, at den vil blive ført igennem i indeværende ekstraordinære Rigsdagssamling.

Tale i Folketinget 25. August 1909.

☆

KRIG OG FRED

Der er intet Land i Verden, der bygger sit Forsvar paa Frivillighed, skønt det i Grunden var det mest ideale, om det kunde lade sig gøre.

Krigen er saa omfattende frygtelig, at dens Virkninger vil føles i lange Tider. Verdensherredømmet truer med at flytte. „Den gule Fare“ bliver maaske mere end et Tan-

Grundlovsbillede 1915.

I Tandlægens Venteværrelse. Tegning af Alfr. Schmidt. „Klods Hans“ 3. Maj 1918.

Under Billedet staar: Da Herman Vedels Maleri „Grundlovens Fædre“ desværre ikke har haft nogen absolut Sukces, foreslaar „Klods Hans“ at dele Lærredet i tre Strykker efter ovenstaaende Anvisning, hvorefter dets Chancer for Popularitet sikkert i høj Grad vil være foreget. — Her gengives kun første Afsnit „I Tandlægens Venteværrelse“, hvor foruden J. C. befinder sig bl. a. Piper, Stauning, Edv. Brandes og Borghjerg. — De to andre Afsnit benævnes „Herremoder Aar 1918“ og „Fra Fattiggarden i Usserød“.

kefoster. Det er ikke Tid til at lægge Hænderne i Skødet eller til at fortabe sig i Smaating. Tiden maner til Omsigt og til Handling.

Krigen prædiker Vold og Undertrykkelse Det er sandt. Men ret beset prædiker den noget mere. Den prædiker højt og lydt om sin egen Umulighed som afgørende Retsmiddel. Menneskeheden maa gøre den Erfaring ved Krigen, at denne maa afskaffes som Middel til Afgørelsen af Stridigheder mellem Folkene.

Vi maa stille os ved Siden af dem, der arbejder for Fred og Voldgift. Og arbejde sammen med dem, men indtil Arbejdet lykkes og bærer Frugt, maa vi ogsaa ligesom an-

dre Folk bære de Byrder, som Tiden og Udviklingen kræver af os. Vort Arbejde skal ikke være Drømme og Eventyr, men Virkelighed.

☆

OMKRING GRUNDLOVEN 1915

Hvis nogen beskylder Dig for, at Du vil myrde Din Moder, hvorledes skal Du retfærdiggøre Dig? Du kan nok saa meget forsikre, at Du *vil det ikke*. Din Modstanders Beskyldning er ikke modbevist dermed. Han kan fortsætte og sige, at han ved, at det er Din inderste Hensigt. Du kan ikke føre noget Bevis imod hans Paastand. Han har Overtaget, han gør Dig mistænkelig i Folks Øjne.

Du har i Virkeligheden dog et Forsvar, og det er godt, for hvem der kender Dig og for alle dem, der ikke uden videre skænker enhver Mistæneliggørelse Tiltro. Det er en Henvisning til Din Fortid. Henvisning til, hvorledes Du altid har elsket Din Moder og værnet om hende ved enhver Lejlighed, saa at Din Fortid i enhver Henseende vidner imod den lumpne Mistæneliggørelse.

Paa lignende Maade maa Venstre bære sig ad, naar det mistæneliggøres for sin Stilling til den almindelige Valgret.

Den ny Grundlovs Gennemførelse var ogsaa et Udslag af Trangen til Samling, Ministeriet og dets Partier maatte give Afkald paa dets Trang til Slag i Bordet og forhandle sig frem. Alle dets tidligere Angreb paa Venstre for dettes Taktik faldt ynkeligt til Jorden ved den Lejlighed. Vælgerne fik at se, at Venstres Vej i denne Sag var den eneste, der kunde befærdes. Det var Forhandlingens Vej, Samlingens Vej.

Parlamentarismen er Kunsten at styre Landet ved Hjælp af Partier. Den ny Grundlov med Forholdstalsvalgmaaden gør Kunsten sværere, fordi intet Parti mere har Udsigt til at blive Flertal i Folketinget.

Vi skal huske paa, at Parlamentarismen er den eneste Form, hvorunder vi kan regere Folket nu for

Opsigelsen 1917.

Tegning af Alfr. Schmidt.

„Klods Hans“ 23. November 1917.

J. C. Christensen opsiges sin Plads som Kontrolminister i Zahles Ministerium i god Tid før Valget 1918.

Tiden. Maaske er det ikke den endelige Form, men for Tiden er det den eneste, og det er ogsaa et System, hvorunder Folket kan vokse sig frem til Dygtighed og Ansvar, naar Folket selv vil.

Fra et Foredrag i Ringkøbing.

☆

DANSK VESTINDIEN

Vi gaar imod Salget [af Dansk Vestindien], fordi vi mener, at det ikke er tjenligt for vort Folk at træffe en saadan Beslutning, naar det kommer som en Overrumpling.

Rigsdagens Flytning 1918.

Tegning af Alfr. Schmidt. „Klods Hans“ 5. April 1918. Rigsdagen flyttede i April - Maj 1918 fra Kasernen i Fredericiagade til Christiansborg. — Øverst i J. C. Christensens Flyttelæs, der skubbes frem af Neergaard, ser man Ræven, der flytter med. I Baggrunden Zahle og Stauning.

Vi gaar imod, fordi vi mener at skyldte vore Vælgere og hele vort Folk det Hensyn, at en saadan Beslutning først træffes efter en moden og rolig Overvejelse og ikke som en Overrumpling.

Tale i Folketinget 10. August 1916.

ISLAND

Hvad nu angaar selve Forhandlingerne med Islænderne, gaar vi fra vor Side med til at optage saadan-

ne, fordi vi mener, det er vor Pligt ikke at lade noget Middel ubrugt, som mulig kan fremskaffe en Overenskomst mellem Danmark og Island; men naar vi gaar til disse Forhandlinger, er det ikke Udtryk for, at vi har stort Haab om en Overenskomst, thi vi ønsker ikke at skuffe hverken os selv eller andre, og vi mindes Fortiden med alle dens Vanskeligheder og alle dens Skuffelser.

Tale i Folketinget 1. Juni 1918.

SØNDERJYLLAND

Forholdet mellem Danmark og Tyskland i Begyndelsen af dette Aarhundrede var saadan, at Tyskland saa paa os med den største Mistænk-somhed. Man siger, at det er en psykologisk Erfaring, at en Mand kan tilgive den, der gør Uret mod ham, men at han derimod ikke kan tilgive den, han selv gør Uret imod; og jeg tror, det samme gælder for Nationer. Jeg tror, at Tyskerne netop har haft noget af dette. Thi i alt Fald siden 1864 har det set paa Danmark med den største Mistænk-somhed.

Tale i Folketinget 13. November 1919.

GRØNLAND

Hvad er nu Grønland for det danske Folk og specielt: hvad er Eskimoerne for det danske Folk? Grønland og Eskimoerne er for det

J. C. og Erik den Røde.

Tegning af Alfred Schmidt „Blæksprutten“ 1923.

J. C. bebrejder Erik den Røde, at han hittede Grønland, som nu skaffer os saa meget Bryderi med vort kære Broderfolk i Nord.

danske Folk en Pligt, en Opgave, vi ikke kan skyde fra os. Siden 1721, da Hans Egede drog derop, har det været en Pligt for os at tage os af Eskimoerne gennem Missionen og gennem Handelen, og den Pligt kan et ærekært Folk ikke skyde fra sig.

Sidste Tale i Folketinget, 25. Marts 1924.

Hvis vi spørger vore Læsere om Tivoli, hvor det er, vil sikkert de fleste af dem vide Besked, men spørger vi om Scoresby Sund, hvad saa?

Ja se, der har vi det. Kendskabet til vort Lands Sager er ikke overvældende stort.

☆

HEDESELSKABET

Krigen i 1864 og Tabet af det danske Sønderjylland var et haardt

Slag for det danske Folk. Mismod og Tvivl truede med at drive Folkesjælen ud i Haabløshedens Sump, Selvopgivelsens Evneløshed bankede paa Døren. Mange frygtede for Danmarks Fremtid, men lykkeligvis blev Mismodet og Tvivlen sat paa Porten, og Villien til Livet viste sig efterhaanden paa det ene Omraade efter det andet.

Det danske Hedeselskab er et Barn af denne Livsvillie.

Hedeselskabets Tidsskrift 25. Marts 1926.

☆

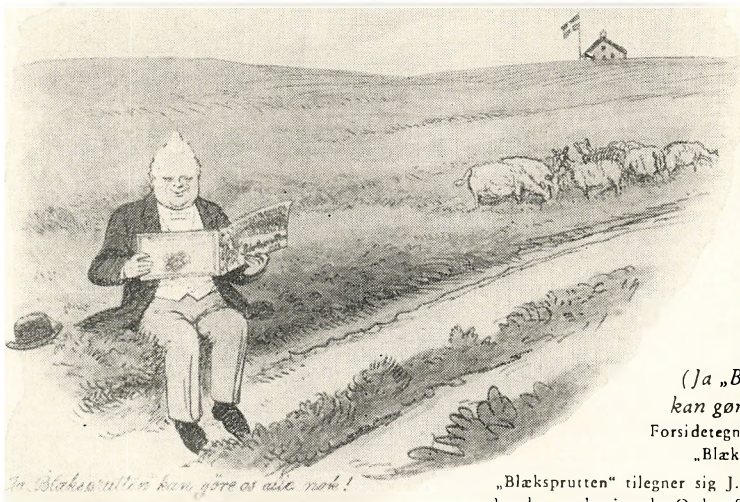
LIVS-ERFARINGER

Er vort Folk et Drømmefolk? Jeg tror det ikke. Jeg synes, at det praktiske Liv viser, at det danske Folk nok kan tage fat og være med til at gøre sig Jorden underdanig, og dog, mon vi ikke er tilbøjelige til at se bort fra Virkelighedens Verden en Gang imellem og fortabe os i Drømmerier.

Det er med Folkelivet som med Havet, det er fuldt af Strømme, Overfladestrømme, der skifter og veksler efter Vejr og Vind, og mere dybtgaaende Strømme, der aldrig taber sig eller udslettes.

Saaledes er det ogsaa i vort Folk.

Denne Tilbøjelighed hos store Folk til at se ned paa de smaa, maa vi ikke lade os trykke af, men dristig tænke vore egne Tanker, hvor

(Ja „Blæksprutten“
kan gøre os alle nok).

Forsidetegning af Alfr. Schmidt
„Blæksprutten“ 1922.

„Blæksprutten“ tilegner sig J. C. Christensens be-
kendte og bevængede Ord: „Sandheden kan gøre
os alle nok“.

vi har nogle, og lade dem skabe nye Tider hos os i den Udstrækning, de formaar.

Naar Folk kommer ud af deres daglige Folder, ser man dem som de er, naar de er alene, thi de agter da ikke paa, hvad deres Medmennesker siger om dem. De drives frem af Indskydelser og Følelser mere end af rolig Omtanke og Overvejelser.

Der er Klarhed at vinde ved at holde en Slags Revue over sit Liv, ikke alene over Barndommen, men over alle Aarene lige til Nutiden. Og jeg for mit Vedkommende maa bekende, at jeg trods Fejl og Fald, hvoraf jeg har haft mine, har Aarsag til at takke Gud for min Livsførelse. Jeg føler mig som et Forsyns Barn. „Fra min Barndom og Ungdom.“

Det ideale Menneske uden nogen som helst Fejl eller Lyde kan vel tænkes, men i Virkeligheden vil det aldrig kunne findes, og naar det ikke kan findes, da er det intet, men kun et tomt Hjernesvind.—Saaledes taler Vantroen, men Troen fører en ganske anden Tale. Troen siger, at det ideale Menneske ikke alene kan tænkes, men at det ogsaa har levet og lever.

Fred paa Jorden faar vi først, naar Hjerterne er saaledes omvendte, at de ikke drives hverken af Begærlighed eller Had eller Frygt, men af Kærlighed til Brødrene. Fred paa Jorden faar vi først, naar Menneskene ikke længere vil herske over hinanden, men derimod tjene hinanden.

De usignede Stykker hidrører i de fleste Tilfælde fra „Tiden“, nogle enkelte fra „Naar Klokkerne ringe“ og fra „Ad Kirkesti og Kirkevej“.

Sidste Billede af J. C.

Taget i 1929 i Anledning af Guldbrylluppet

J. C. Christensens Grav paa Hee Kirkegaard

Den aabne Himmel
Den er stopt den gamle Tone,
Tonen fra den aabne Himmel.
Den har lydt for fjernes Tider
Gems om Morket over Jordens
Naar vi møder Naltens Kiste
Lyndens Skib og Dødens Rødsel
O da vil den gamle Tone
Klinge dobbelt for vort Gæ.

Og vi ser den aabne Himmel
Lyset straler for vort Gæ
Tonen klinger i vort Gæ,
Takken briser i vort Hjerte.

Tak o Frelser, Du er kommen
Til vort mørke Jorderige,
Tak for Din den aabne Himmel,
Mer der den vi nu vil vandre.

Lydt atter Du vil komme,
Før os til Lysets Rige.
Kom, o Jesus, vi Dig venter
Mer der Du den aabne Himmel

Udtrykket

Foran Side

- 49 Folketingssalen 5. Juni 1915 efter Prof. Oscar Matthiessens Maleri — Rigsdagsforeningens Besøg i Hee 1915
- 65 I Rigsdagsbibliotekets Læseværelse 1923 — Kirkeminister 1920
- 81 J. C. med Kone og Børn — Tre Generationer
- 97 J. C. forlader Kirkeministeriet 1922
- 113 Konseilspræsident 1905 — Paa Anholt August 1905
- 145 Det islandske Altings Besøg 1906 — I Reykjavik 1907 — J. C. til Hest — Kongen og J. C. — Polarkredsen passerer
- 161 3 Billeder fra Fødegaarden i Paabøl
- 169 Rigsrettens første Møde 1910
- 177 Første Møde paa det genopførte Christiansborg 1918 — Folketingets Formand 1912
- 209 Paa Spadseretur i Plantagen — Ved Tjæreovnene i Paabøl Plantage — Foran Fødehemmet sammesteds
- 225 2 Billeder fra Kongebesøget i Jylland 1908 — Paa Fisketur — J. C. udsætter Geddeyngel — J. C. holder Grundlovstale i Ringkøbing
- 241 Imellem gamle Rigsdagsvenner — Den jyske Blok i Hee — En Morgenstund i Paabøl — Efter Plantagebranden — Trygve Thorhallsson besøger J. C. — De nordiske interparlamentariske Grupper holder Raadsmøde 1921
- Efter Teksten : Sidste Billede af J. C. — Hans Grav i Hee

TEGNINGER OG KARIKATURER

J. C.'s Silhuet	Systemskifte — Ministeriet i to Versioner
En Hyrdedreng	Vore Dages Absalon
Paa Vej til Præsten	Militær-Kasketten
I Skolestuen	I Tandlægens Venteværelse
Foran Stadil Kirke (Fot.)	En Kontrolminister siger op
J. C. og Estrup	Rigsdagens Flytning
J. C. og Wiinblad	J. C. og Erik den Røde
Venstres Fører	Ja, Blæksprutten kan gøre os alle nok